

Kampanj med kunskaper och känslor

Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997

Ref k

Occ SC

Statens offentliga utredningar
1998:62
Miljödepartementet

Kampanj med kunskaper och känslor

Om kärnavfallsomröstningen
i Malå kommun 1997

Rapport från Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet
Stockholm 1998

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Omslagsbild: "Vy över norra Malå, Adakområdet".

Foto: Leif Henningsson, Malå.

Tryckt av
REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1998

ISBN 91-38-20924-1
ISSN 0375-250X

Förord

På inbjudan av Malå kommun har Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) åren 1993-1996 genomfört en förstudie om förutsättningarna att lokalisera ett djupförvar för använt kärnbränsle inom kommunen.

Inbjudan var grundad på ett beslut av kommunens fullmäktige år 1993. Enligt beslutet skulle förstudien avslutas med en kommunal folkomröstning. Malå kommunfullmäktige beslöt i januari 1997 att anordna en omröstning i samband med valet till kyrkofullmäktige den 21 september 1997. Väljarna skulle få svara på frågan "Ska Svensk Kärnbränslehantering AB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun?".

Resultatet av folkomröstningen innebar att Nej-sidan segrade med 54 procent av rösterna mot 44 procent för Ja-sidan. Valdeltagandet var högt, 87 procent. Kommunfullmäktige beslöt i november 1997 att kommunens engagemang i förstudiearbetet skulle avvecklas i ordnade former.

Vid ett samtal i juni 1997 mellan mig och kommunalrådet Rolf Andersson, Malå kom vi fram till att opinionsbildningsprocessen i samband med den förestående folkomröstningen borde studeras närmare av kompetenta forskare. Jag anförtroddes i juli 1997 uppdraget att utföra en sådan studie till Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet med docent Olof Johansson som projektledare.

Undersökningens resultat publiceras härmed. De har naturligtvis i första hand intresse för alla kommuner som är, eller kommer att bli, berörda av SKB:s förstudiearbete. Men resultaten bör också vara av stort intresse för förtroendevalda och allmänheten i många kommuner i landet. Studien belyser nämligen villkoren för ett demokratiskt beslutsfattande i frågeställningar av stor betydelse för innevånarna i en kommun.

Den rapport som nu presenteras har sålunda gjorts på uppdrag av den Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet (M 1996:C). Slutsatser och åsikter som framförs i rapporten är författarnas egna och behöver inte nödvändigtvis sammanfalla med uppdragsgivarens. Undersökningen kompletterar andra studier kring villkoren för lokalt beslutsfattande och lokal opinionsbildning i samband med förstudiearbetet och som har genomförts på uppdrag av Statens Kärnkraftsinspektion (SKI) och av mig. Jag syftar på bl.a. det arbete

som nyligen har redovisats i boken *Kommunen och kärnavfallet* (red. Rolf Lidskog, Carlsson bokförlag 1998) och i rapporten Lokalsamhällets beslutsfattande om kärnavfallet –Tre kommuner i norr (Evert Vedung och Patrik Olofsson, SKI-Rapport 97:38).

Stockholm i maj 1998

Olof Söderberg

Innehållsförteckning

Förord

1.	Om folkomröstningen i Malå den 21 september 1997 <i>Olof Johansson</i>	1
2.	Kärnkraft och demokrati – en introduktion <i>Håkan Myrlund</i>	7
2.1	Det svenska kärnkraftssystemet och kärnavfallshanteringen	8
2.2	Direkt eller representativ demokrati	13
2.3	Malå och dess väljare	17
2.4	Den politiska processen fram till beslutet om förstudie	19
2.5	Förstudien	22
2.6	Diskussion	23
3.	Aktörerna: Hur de agerat och uppfattas <i>Håkan Myrlund</i>	27
3.1	Aktörsbegreppet	27
3.2	Lokala aktörer	29
3.2.1	Malå kommun	29
3.2.2	Styrgruppen	32
3.2.3	Referensgruppen	33
3.2.4	Lokala arbetsgruppen för en fristående granskning	35
3.2.5	Den kommunale samordnaren	37
3.2.6	De politiska partierna: Allmänt	37
3.2.7	Opinionsgrupper	44
3.3	Regionala aktörer	50
3.4	Nationella aktörer	50
3.4.1	Riksdagen	50
3.4.2	Regeringen	51
3.4.3	Centrala myndigheter m.m.	52
3.4.4	Svensk Kärnbränslehantering AB	53
3.4.5	Nationella opinionsgrupper	55
3.5	Diskussion	58
4.	Mediabevakningen av folkomröstningen i Malå <i>Kenneth Johansson</i>	65
4.1	Riskkommunikation som händelse och process	65
4.2	Lokaldemokrati och riskbedömning	66

4.3	Nyhetsbevakningens omfattning och allmänna inriktning	69
4.4	Huvudlinjer i mediabevakningen	77
4.5	Nyhetsbevakningens innehåll	80
4.6	Aktörernas mediautrymme	81
4.6.1	Kampanjgruppernas annonsering	84
4.6.2	Greenpeace	84
4.6.3	Övriga Nej-grupper – en stark aktör	86
4.6.4	Svensk Kärnbränslehantering AB	86
4.6.5	Frånvaron av politiska aktörer	88
4.7	Monolog, dialog eller beskrivning av fakta	89
4.8	Insändare och debatt	93
4.9	Ledarkommentarer	98
4.10	Medborgarnas förtroende för aktörer och media	101
4.11	Argumentationsanalys, en härva av trådar med några gemensamma linjer	105
4.12	Sammanfattning och slutsatser	116
5.	Kampanj- och informationsverksamheten <i>Birgitta Orrebo</i>	121
5.1	Några teoretiska infallsvinklar	122
5.2	Upptakten 15 och 16 augusti	127
5.3	Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå	130
5.4	Ja-gruppen	136
5.5	Greenpeace	140
5.6	Svensk Kärnbränslehantering AB	141
5.7	Infraplans verksamhet som riktar sig mot Malås ungdomar	145
5.8	Tillfällen då de "etablerade" och andra aktörer agerat på samma arena	148
5.9	Synpunkter på kampanjverksamheten	153
6.	Skolan och folkomröstningskampanjen <i>Birgitta Orrebo</i>	159
6.1	Finns det någon policy och har det varit några diskussioner?	161
6.2	Hur ställer man sig till objektivitets- och neutralitetskravet?	162
6.3	Skolan och folkomröstningen	163
6.4	Diskuterar barnen och eleverna folkomröstningen?	164
6.5	Är föräldrarna engagerade i skolans behandling av folkomröstningsfrågan?	165
6.6	Fortbildning och personalinformation	165
6.7	Undervisning	166
6.8	Undervisnings- och informationsinsatser	168
6.9	Avslutande synpunkter	170

7.	Hur tänkte malåborna – en intervjustudie <i>Olof Johansson</i>	173
7.1	Malåborna och kärnkraften	173
7.2	Malåbornas syn på aktörerna, informationen och trovärdigheten	179
7.3	Malåborna och folkomröstningen	187
7.4	Vad tycker malåbon egentligen?	197
7.5	Malåborna och framtiden	202
7.6	Malåborna och de tekniska aspekterna en gång till	204
	Referenser	209
	Bilaga 1	215

1. Om folkomröstningen i Malå den 21 september 1997

Olof Johansson¹

Syftet med rapporten är att redovisa och analysera opinionsbildningsprocessen under augusti och september månad i Malå kommun inför folkomröstningen den 21 september 1997. Vi gör även ett försök att belysa opinionsläget under olika faser av kampanjen samt orsaker till förändringar i medborgarnas uppfattningar under augusti och september månader 1997. Folkomröstningen gällde huruvida Malås 2.997 röstberättigade skulle ge sitt stöd eller ej till följande fråga: *"Ska Svensk Kärnbränslehantering AB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun?"*.

Den samhälleliga produktionen av välbefinnande är nära förknippad med produktion av risker som inte längre är konkreta och synliga, utan abstrakta och svåra att förstå. Fullkomlig eller säker kunskap står inte till vårt förfogande. Beslutsunderlagen kommer, trots omfattande forskningsinsatser och teknikutveckling, att rymma väsentliga inslag av osäkerhet. Osäkerheten är snarare ett ofrånkomligt inslag i flertalet komplicerade beslutssituationer. Svårbedömda riskanalyser medför att ställningstaganden måste baseras på både logisk analys och emotionell förståelse. Hotbilder och löftesbilder ställs mot varandra med anspråk på att utgöra handlingsram för det "postmoderna" tillståndet. Samhällets sätt att hantera denna osäkerhet är genom den öppna dialog som utmärker den demokratiska beslutsprocessen. Dialogen handlar om en *riskkommunikation* men målet är inte att nå säkerhet i någon absolut mening, utan att komma fram till en samstämmighet eller en ömsesidig förståelse som kan leda ett handlingsutrymme med en gemensam och demokratiskt förankrad syn på riskfaktorerna.

Riskkommunikation med sikte på ett folkomröstningsbeslut handlar om informationsspridning och opinionsbildning, i vilken massmedia spelar en betydande roll. Media har en funktion som kommunikationskanal och informationsförmedlare, men även som egen aktör i beslutsprocessen. Medierna

¹ Olof Johansson är docent och verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

konstruerar till viss del bilden av det "normala" och är viktig i formandet av vår riskbild. Använt kärnbränsle är ett kontroversiellt ämne som väcker starka känslor. En folkomröstningskampanj koncentrerar ett antal mer eller mindre rationella argument för och emot. Ett djupförvar kan medföra mycket positivt till orten: direkta arbetstillfällen för många år framåt och ett ökat kunnande inom miljöskydds- och geoteknik. Samtidigt finns både uttalad och outtalad oro kring säkerheten vad gäller hanteringen och förvaret av kärnavfallet. Dessutom är själva besluts- och lokaliseringsprocessen omdiskuterad.

Denna studie analyserar, i kapitel fyra, hur massmedia bevakat diskussionen och argumentationen inför folkomröstningen i Malå. Den debatt om lokalisering av ett förvar för använt kärnbränsle som pågick i Malå under åren 1993-1997 har få motstycken i svensk lokal politik under de senaste årtiondena. Debatter kring lokala frågor kan ha varit intensivare i andra delar av landet liksom antalet engagerade, men det unika för Malå är den långa perioden av debatt och engagemang, även om det är lätt att påvisa stiltje i debattläget under vissa perioder. Totalt sett har över 400 tidningsartiklar av olika karaktär speglat frågorna om en förstudie i Malå kommun och en eventuell platsundersökning i Malå sedan 1993. Det tryckta material som varit tillgängligt under perioden juni-september framgår av bilaga 1. Det omfattar över 1.000 sidor skriven text. Till detta skall läggas ett antal promemorior och interna rapporter, informations- och debattmöten samt slutligen diskussioner mellan politiker, mellan övriga kommuninnevånare som arbetskamrater, grannar, släkt och vänner.

Ett mycket stort antal aktörer har deltagit i debatten. Kapitel tre och fem behandlar aktörerna ur olika perspektiv. I kapitel tre definieras aktörer som de som agerar i samband med frågan om en platsundersökning. Aktörerna kan vara personer, myndigheter, organisationer etc. Kommunala politiker och företrädare för lokala föreningar och organisationer har deltagit under hela femårsperioden, medan andra syntes under någon enstaka vecka före folkomröstningen. Ett stort antal malåbor har deltagit i informationsmöten och medverkat i insändardebatter. Några av informationsmötena har samlat flera hundra åhörare. Politiker och experter från myndigheter utanför länet har bidragit med information. Därtill har andra grupper och enskilda personer utifrån deltagit i aktiviteter kopplade till folkomröstningen.

Mångfalden av aktörer är inte det enda som kännetecknar den femåriga kampanjen i Malå. Aktörerna representerar olika nivåer i det politiska systemet:

regering och riksdag, centrala och regionala politiska organ och myndigheter samt på lokal nivå kommunala politiska organ, olika politiska partier samt opinionsgrupper och medborgare.

Lokalisering av en anläggning för slutförvaring av använt kärnbränsle inrymmer både vetenskapliga och politiska aspekter, men bara vissa aspekter kommer att vara av central betydelse i samband med debatten inför en folkomröstning. Hur en sådan anläggning bedöms definieras närmast av de deltagande aktörerna. Definitionen bestämmer också vilka argument som används och hur lösningen av det aktuella problemet skall beskrivas. Lokaliseringen av en anläggning för förvar av kärnavfall kan ses som en kamp mellan olika aktörer om vilken definition som skall accepteras.

Inför folkomröstningen om en eventuell platsundersökning i Malå agerade olika aktörer för sin sak. Många menade att de förmedlade sann information baserad på fakta. Med den rätta kunskapen skulle malåbon göra ett val baserat på de neutrala och relevanta fakta som framfördes i debatten. Frågorna är dock många: Vilken kunskap är den rätta kunskapen? Vilken information är den sanna informationen och Vilken information är den relevanta informationen?

Studien av den kampanj- och informationsverksamhet som föregick folkomröstningen den 21 september tar sin början i mitten av augusti och presenteras i kapitel fem. Från och med den 15 augusti genomfördes ett flertal informations- och kampanjmöten med syfte att få Malås medborgare att ta ställning för eller mot en fortsatt undersökning av Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) med att söka plats för djupförvar för kärnavfall.

I kapitel sex diskuteras skolans roll vid en folkomröstning. Skolan kan ses som en aktör som inte ingår i den direkta kampanjverksamheten i den bemärkelsen att skolan som organisation inte direkt har agiterat för ett ställningstagande den 21 september. I ett längre perspektiv måste skolan ändå betecknas som en mycket viktig aktör då den har ett tungt ansvar för våra barn och vår framtid. I Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet från 1994 (Lpo 94):

"Skolan har uppgiften att dels överföra vissa grundläggande värden och förmedla kunskaper, dels förbereda eleverna för att leva och verka i samhället. Skolan skall förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver.../Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenser av olika alternativ" (Lpo 94, 7).

Vad gäller skolans verksamhet så fokuseras studien på frågor som: Finns det någon policy eller några diskussioner kring hur man skall förhålla sig vid en dylik händelse? Hur hanteras objektivitetskravet? Vilka skyldigheter har skolan? Diskuterar barnen/eleverna? Är föräldrarna engagerade i skolans behandling av denna fråga? Vilken fortbildning ges? Vilken undervisning ges i anslutning till folkomröstning?

I läroplanen betonas att det är rektors övergripande ansvar att verksamheten fokuserar de riksgiltiga målen. Delar som rektor har särskilt ansvar för är att ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen och i olika ämnen. Miljö anges vara ett sådant kunskapsområde. Undervisningen skall också vara upplagd: "...så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet." (Lpo 94, 17)

Läroplanen antyder att man borde ha en policy eller en explicit plan för dylika frågeställningar, det är svårare att motivera att man inte har någon plan eller policy. Det övergripande ansvaret för lärarnas fortbildning och kompetensutveckling ligger på skolans rektorer. I denna fråga borde man kunna förvänta sig strategier och idéer om en gemensam fortbildning.

Vilken är skolans roll? Varför har det inte funnits någon policy eller formell diskussion kring hur denna fråga skulle behandlas? Intressanta frågeställningar att analysera var inledningsvis: Hur resonerar skolans ledning kring denna fråga? Hur resonerar personalen? Vilken fortbildning får de? och som en följd, Vad gör lärarna inom det naturvetenskapliga området?

Inom ramen för undervisningen har högstadielklasserna fått information från Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå, Ja-gruppen och SKB. Dessa informationsinsatser beskrivs närmare i anslutning till respektive informerande aktör.

En reflektion man kan göra kring kampanjverksamheten är dess avsaknad av hårda ord och stridigheter. De flesta aktörer höll en *låg ton* under hela perioden. Under den sista veckan skärptes tonen en smula men en tolkning som kan göras är att malåborna tänkte på att det fanns en tid efter den 21 september. En annan tolkning som kan göras är att folkomröstningen rent känslomässigt inte berörde malåborna i den utsträckning den kanske borde gjort. Kanske "vaknade" de inte förrän i sista minuten eller på den sista dagen. En ytterligare tolkning som är möjlig är att den långdragna processen, från november 1993 till september 1997, gjorde att människorna i Malå tröttnade på debatten i folkomröstningsfrågan.

De politiska, ekonomiska och sociala, dvs. icke-tekniska, problemen i samband med lokaliseringen av anläggningar för förvar av använt kärnbränsle är intressant att analysera. Huvudfrågorna har varit: Varför leder lokaliseringen till konflikter? Vad förklarar allmänhetens motstånd mot i första hand kärnavfallsanläggningar och hur skall en framgångsrik lokaliseringsprocess se ut? Vems åsikter skall räknas? Räcker det med lokala och regionala myndigheter och/eller valda församlingar eller skall varje person som kan tänkas bli berörd av anläggningen få ge sin mening? Skall allmänheten ha fullständig rätt att acceptera eller förkasta anläggningen eller skall den ha en mera begränsad roll när det gäller avgörandet? Skall det yttersta beslutet ligga på myndigheter när det gäller att avgöra om en anläggning uppfyller de krav som reglerar byggande och drift av den?

En avgörande fråga ur politisk synpunkt blir förhållandet mellan den centrala och lokala nivån. Problemet med vetenskapen och marknaden är mer en fråga för den centrala nivån, medan den viktiga frågan om lokal acceptans måste lösas genom en demokratisk process på lokal nivå. Lokal demokrati kan upprätthållas dels genom beslut i valda församlingar som kommunfullmäktige men också genom den möjlighet till kommunal folkomröstning, som kommunallagen numera ger. Malåbornas uppfattningar i frågor av betydelse för folkomröstningen redovisas i rapportens avslutande sjunde kapitel.

2. Kärnkraft och demokrati – en introduktion

Håkan Myrlund¹

Av de mängder avfall, som produceras i dagens industrialiserade samhällen, utgör en del så vitt känt inget väsentligt hot mot livet på jorden. När det gäller det nukleära avfallet däremot känner många människor en instinktiv oro. Orsaken till denna oro är utan tvekan minnesbilderna av dels atombombsanfallen mot Hiroshima och Nagasaki, dels reaktorolyckorna i Harrisburg och Tjernobyl.

Under framförallt 1960- och 1970-talen byggdes kärnkraften ut såväl i det industrialiserade Västeuropa som inom östblocket och i några utvecklingsländer. Med tiden blir frågan om hur man skall ta hand om avfallet från kärnkraftverken, framför allt det använda kärnbränslet, en fråga som har både tekniska och politiska konsekvenser i de flesta länder. Dessa konsekvenser blev mycket tydliga under en stor del av 1990-talet i den lilla västerbottenskommunen Malå. De mest tydliga och direkta frågorna är: Hur skall kärnavfallet tas om hand? och Hur skall beslut om omhändertagande av avfall av typen använt kärnbränsle fattas?

Detta kapitel börjar med några bakgrundsfakta om det svenska kärnkraftsprogrammet med tonvikt på allmänhetens inställning till frågan om hur kärnavfallet, särskilt då använt kärnbränsle skall tas om hand (avsnitt 2.1). En bild ges också av motsvarande diskussioner i USA. Därefter (avsnitt 2.2) följer en översiktlig redogörelse för de senaste årens diskussioner kring folkomröstningsinstitutet, med tonvikt på de argument som diskuterats i samband med att kommunala folkomröstningar blivit ett vanligare inslag i vårt land. Avsnitt 2.3 innehåller grundläggande fakta om Malå kommun, kommunala valresultat m.m. under perioden närmast före 1992, dvs. det år som frågan om en förstudie förs in i det kommunala beslutsmaskineriet. I avsnitt 2.3 skildras den politiska beslutsprocessen kring frågan om en förstudie i Malå kommun från det att frågan väcktes fram till fullmäktiges beslut i november 1993 att inbjuda Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) och att förstudien skulle avslutas med en folkomröstning. Det yttre händelseförloppet kring genomförandet av förstudien

¹ Håkan Myrlund är verksam som universitetsadjunkt vid institutionen för Industriell Ekonomi och Samhällsvetenskap, Luleå tekniska universitet. Han är också doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

skildras översiktligt i avsnitt 2.5. Kapitlet avslutas med diskussion om vilken innebörd den år 1997 genomförda folkomröstningen hade för de olika politiska partierna i Malå kommun.

2.1 Det svenska kärnkraftssystemet och kärnavfalls- hanteringen

Sverige har sedan 1972 producerat elenergi med kärnkraft. Idag svarar de 12 reaktorerna i Forsmark, Oskarshamn, Barsebäck och Ringhals för ungefär hälften av den svenska elenergin.

Kärnkraften har varit en stridsfråga i svensk politik sedan mitten av 1970-talet. Sedan den första kommersiella reaktorn startats i Oskarshamn 1972, utan någon mer omfattande debatt, ledde politiska motsättningar till att riksdagen 1973 beslöt om ett tillfälligt stopp för kärnkraftsutbyggnaden, främst på grund av osäkerhet beträffande avfallsproblemet. Trots att en avfallsutredning konstaterat att det radioaktiva avfallet kunde hanteras säkert blev kärnkraften en dominerande fråga vid valet 1976 och bidrog till den socialdemokratiska regeringens fall. Den villkorlag, som infördes 1977, var ett försök att överbygga motsättningarna inom regeringen Fälldin (Hadenius m.fl 1991, 274ff). Lagen ålade kärnkraftsföretagen att presentera en helt säker metod för hantering och förvar av det använda kärnbränslet för att få tillstånd att starta reaktorer. Kraftbolagen föreslog 1983 att avfallet skulle slutdeponeras i det svenska urberget. Villkorslagen upphävdes 1984 och ersattes med Lagen om kärnteknisk verksamhet (Lidskog m. fl. 1997, 226f).

Opinionsläget beträffande den svenska kärnkraften förändrades i och med reaktorolyckan i Harrisburg 1979. De partier som tidigare krävt folkomröstning om kärnkraftens framtid fick gehör för sitt krav och en folkomröstning hölls våren 1980. Valutgången kan tolkas som att en majoritet av befolkningen önskade en avveckling, men med hänsyn tagen till elbehov, välfärd och sysselsättning (Holmberg & Asp 1984, 13f). Riksdagen beslöt samma år att de reaktorer som var i drift, under byggnad eller planerade, skulle tillåtas under sin tekniska livslängd, vilken bedömdes vara 25 år. Det innebar att den svenska kärnkraftsepoken skulle vara avslutad år 2010.

Den svenska debatten tog en ny vändning efter reaktorhaveriet vid kärnkraftverket i Tjernobyl 1986. Det nedfall som drabbade Sverige oroade många och krav på ett nytt beslut om avveckling ställdes från flera partier. Riksdagen beslöt 1988 att avvecklingen skulle inledas redan 1995-96 med två reaktorer.

Kritik från framförallt några av LO-förbunden ledde till en ny överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen, Centerpartiet och Folkpartiet, som innebar att år 2010 låg fast men att av hänsyn till sysselsättning och välfärd skulle avvecklingen inte inledas förrän ny och förnybar elproduktion till rimliga priser utvecklats (Lidskog 1994, 69f). Även detta beslut har rivits upp. Under 1997 beslöt riksdagen om en särskild lag om kärnkraftens avveckling.

Motståndet mot kärnkraften är ändå inte så allmänt i Sverige. I den undersökning som SOM-institutet² genomförde under 1996 svarade 29 procent att de ville avveckla kärnkraften till år 2010 enligt riksdagens beslut eller i ännu snabbare takt. De som ville avveckla i långsammare takt eller som vill behålla kärnkraften utgör en klar majoritet eller 55 procent. En relativt stor grupp, eller 16 procent kunde inte ange någon bestämd uppfattning. Opinionsstödet för kärnkraften som energikälla har inte varit så stort sedan 1990. Motsvarande siffra för t.ex. 1986 var 29 procent. Den mest skeptiska inställningen visar kvinnor och yngre samt sympatisörer till Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet, men även dessa grupper visar en mer positiv attityd än tidigare (Holmberg 1997, 141ff). Den intervjuundersökning som genomfördes strax efter folkomröstningen i Malå visar på liknande attityder. Majoriteten av malåborna, 60 procent, vill inte avveckla kärnkraften eller avveckla i långsammare takt än riksdagsbeslutet, medan 32 procent vill avveckla till 2010 eller tidigare. Det intressanta i denna undersökning är att så få som 8 procent svarar vet ej, en betydligt lägre siffra än i SOM-undersökningen. En tänkbar orsak är att diskussionerna inför folkomröstningen har aktualiserat frågan på ett tydligare sätt för medborgarna i Malå.

Risken för en olycka i ett svenskt kärnkraftverk bedöms som redan tidigare nämnts inte som särskilt trolig av den svenska allmänheten. I SOM-undersökningen från 1996 får den ett genomsnitt på 3,9 på en 10-gradig skala. Risken för fler cancerfall som en följd av att vi använder kärnkraft bedöms större (4,4) liksom risken för ökade skador på luft, mark och vatten (4,6). Störst bedöms risken för skador på kommande generationer vara (4,8) (Hedberg 1997:150). Skillnaden mellan Malå och det övriga Sverige är även i detta fall marginell. Malåborna bedömer risken för en olycka i ett svenskt kärnkraftverk som något högre än de som intervjuats i SOM-undersökningen (4,3). Risken för miljöskador på mark, luft och vatten och för fler cancerfall uppfattas av malåborna som något mindre jämfört med SOM-studien (4,0 i båda fallen). Siffrorna för risken för ärftliga skador på kommande generationer är marginellt lägre för malåborna (4,7). Risken för sabotage eller terroraktioner mot de svenska

² SOM-institutet (Samhälle, Opinion och Massmedia) vid Göteborgs universitet.

kärnkraftverken tycks oroa malåborna mer (5,0). I samtliga fall är differensen mellan könen mycket tydlig, kvinnor ser betydligt större risker med kärnkraften än män.

Parallellt med debatten om kärnkraftens vara eller inte vara har diskussionen om kärnavfallet intensifierats under 1980- och 1990-talen. Kärnkraften ger upphov till radioaktivt avfall, som kan innebära fara för människor och djur. Under de 25 år som de svenska kärnkraftsanläggningarna varit drift, har ett system för hantering och deponering av det radioaktiva avfallet börjat byggas upp. Det lågaktiva och medelaktiva avfallet, t.ex. driftavfall, slutdeponeras redan nu vid SFR (Slutförvaret för radioaktivt avfall) i Forsmark. Det använda kärnbränslet, som är starkt radioaktivt, lagras tills vidare vid CLAB (Centralmellanlagret för använt bränsle) i Oskarshamn. Det som främst återstår för att skapa ett komplett system är dels en inkapslingsanläggning för det använda bränslet i Oskarshamn, dels en anläggning för djupförvar av det inkapslade, använda bränslet och för övrigt avfall med lång livstid (SKB 1996a, 1ff).

Problemet med kärnavfallets slutförvaring har kommit att bli en central fråga för det svenska kärnkraftsprogrammet. Villkorslagen från 1977 krävde att kärnkraftsbolagen för att få tillstånd att ta reaktorer i drift måste visa hur en helt säker slutlig förvaring av utbränt kärnbränsle skulle ske. Villkorslagen ersattes 1984 med Lagen om kärnteknisk verksamhet. Uttrycket "helt säker" ersattes då med kravet på reaktorägarna att visa att det fanns "en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd" (Lidskog m. fl. 1997, 226f).

Lidskog, Sandstedt och Sundqvist har beskrivit kärnavfallsfrågan som ett system, som innefattar både teknik, naturvetenskap och politik och indelar händelseförloppet i tre perioder. De anser att kärnavfallshanteringen förändrats och omformulerats över tiden. De urskiljer tre faser, den geologiska under andra hälften av 1970-talet, en teknisk under 1980-talet och en socio-politisk under 1990-talet (Ibid., 228ff).

Den geologiska fasen kännetecknas av Villkorslagens krav på en "helt säker" slutförvaring. Svensk Kärnbränslehantering, SKB, som bildats 1972 av kärnkraftsbolagen, hade som mål att snabbt visa på en säker metod. Metodfrågan blev viktigast, medan platsen för förvaret inte var aktuell. Provvorningar för att finna lämplig berggrund mötte emellertid kraftiga protester, t.ex. i Kynnefjäll (Ibid., 228).

Den tekniska fasen utmärks av en ökad betydelse för det tekniska förvarings-systemet, bl.a. som en följd av protesterna mot provborningar. Enligt SKB:s uppfattning finns det gott om platser i Sverige som uppfyller de krav som ställs på berggrunden (Ibid., 229).

Under den socio-politiska fasen på 1990-talet har huvudfrågan blivit att finna en lämplig plats för slutförvaringen. Lämplig geologi finns på många platser och den tekniska frågan kan enligt SKB numera lösas. Problemet är alltså att finna "en kommun som är intresserad eller i varje fall inte direkt motvillig" (Ibid., 230).

De båda amerikanska forskarna Easterling och Kunreuther har analyserat de politiska, ekonomiska och sociala, dvs. icke-tekniska problemen i samband med försöken att i USA lokalisera anläggningar för förvar av använt kärnbränsle. Huvudfrågorna för dem har varit: Varför leder platsvalet till konflikter? Vad förklarar allmänhetens motstånd mot i första hand kärnavfallsanläggningar? och Hur skall en framgångsrik lokaliseringsprocess se ut? (Lundgren 1997, 224f).

En studie i USA 1980 visade att 95 procent skulle aktivt protestera mot lokalisering av en anläggning för miljöfarligt avfall nära deras hem. I en annan studie från samma år svarade bara 24 procent av ett urval stadsbor att de kunde tänka sig att bo inom ett avstånd av 10 miles från en anläggning för giftigt kemiavfall. Motviljan mot en anläggning för kärnavfall var ännu större, bara 15 procent kunde i så fall tänka sig att bo i dess närhet (Easterling & Kunreuther 1995, 3). Svenska undersökningar visar på i stort sett samma attityder. Den svenska allmänhetens oro för kärnkraften har visserligen varierat under de senaste årtiondena, men ligger fortfarande på en rätt hög nivå, även om oron var högre i mitten av 1980-talet än under 1990-talet. Däremot tycks människors bedömningar av riskerna kring kärnkraften ha förändrats under 1990-talet. Oron gäller i högre grad yttre hot som sabotage- och terroraktioner än olyckor vid svenska reaktorer. Svenskarnas inställning till kärnkraft och slutförvaring av kärnavfall bestäms i stor utsträckning av social bakgrund och partipolitisk tillhörighet (Hedberg 1994, 172f). Den undersökning av attityderna till ett slutförvar i den egna kommunen som gjordes av SOM-institutet vid Göteborgs universitet 1996 visar på ett kompakt motstånd. Nästan fyra av fem svenskar avvisade då tanken på att förlägga ett slutförvar av utbränt kärnbränsle till den egna kommunen. Motståndet mot lokalisering av ett oljeraffinaderi, ett kärnkraftverk eller en anläggning för miljöfarligt avfall var något lägre, medan de flesta kunde acceptera vindkraftverk i sin närhet (Hedberg 1997, 153f).

Motstånd från delstatsmyndigheter och allmänhet har hittills hindrat USA från att bygga den geologiska anläggning som skall ta hand om nationens icke-militära använda kärnbränsle trots flera federala beslut redan under 1960-talet. Easterling och Kunreuther, som har en klart positivt inställning till den svenska processen för att nå fram till ett beslut om förvaring, tvivlar på att USA någonsin kommer att kunna bygga denna anläggning för slutförvar till stor del på

grund av felaktiga strategier vid lokaliseringsprocessen (Easterling & Kunreuther 1995, 26). De drar slutsatsen att det är av avgörande betydelse för lokaliseringen av en kärnavfallsanläggning att allmänheten accepterar anläggningen. Det måste finnas ett allmänt samförstånd att anläggningen behövs, att den fyller ett samhällsbehov, att det inte finns någon annan lösning på problemet, att alla tänkbara åtgärder vidtagits för att reducera riskerna kring anläggningen och att beslutet om lokaliseringen uppfattas som rättvist. Detta samförstånd är viktigt framför allt på lokal nivå (Easterling & Kunreuther 1995, 11f).

Hur skall då "lokal acceptans" definieras? Vems åsikter skall räknas? Räcker det med lokala och regionala myndigheter och/eller valda församlingar eller skall varje person som kan tänkas bli berörd av anläggningen få ge sin mening? Skall allmänheten ha fullständig rätt att acceptera eller förkasta anläggningen eller skall den ha en mera begränsad roll när det gäller avgörandet? Skall det yttersta beslutet ligga på myndigheter när det gäller att avgöra om en anläggning uppfyller de krav som reglerar byggande och drift av den? (Ibid., 91)

Göran Sundqvist har analyserat problemet med omhändertagande och förvar av kärnavfall på ett liknande sätt som Easterling och Kunreuther. Han pekar på svårigheten att definiera vad som avses med lokal acceptans. Sundqvist utgår från att de flesta önskar att frågan om lokalisering och byggande av en slutförvarsanläggning ska ske på ett sätt som kan uppfattas som rättvist, effektivt och sant. Den lokala acceptansen kan nås endast genom en öppen dialog mellan organisation, vetenskap, marknad och demokrati (Sundqvist 1993, 164ff).

En anläggning för förvaring av använt kärnbränsle är inte enbart en teknisk utan i mycket hög grad en politisk fråga, som har orsakat och kommer att orsaka politiska diskussioner och omdiskuterade beslut men också en omfattande opinionsbildning och mediadebatt, framför allt på kommunal nivå (Hedberg 1994, 171). Individens inställning till slutförvaring förklaras till stor del utifrån värderingar och förväntningar, inte i första hand utifrån kunskaper om tekniken eller om de tekniska lösningarna (Easterling & Kunreuther 1995, 119).

SOM-institutets enkätfrågor om kärnkraft och miljöfarligt avfall ger ett klart stöd för den s.k. NIMBY-effekten³, dvs. få önskar ha ett kärnkraftverk eller en anläggning för miljöfarligt avfall nära sin egen bostad. Den enda energianläggning som svenskar kan acceptera i sin närhet är vindkraftverk. Bara 8 procent känner oro över tanken på ett vindkraftverk i sin närhet jämfört med 59 procent för ett oljeraffinaderi, 57 procent för en anläggning för miljöfarligt avfall, 65 procent för ett kärnkraftverk och 76 procent för en anläggning för

³ NIMBY = Not in my backyard

använt kärnbränsle. Även här är skillnaderna mellan män och kvinnor tydliga, medan ålder och bostadsort har marginell betydelse (Hedberg 1997, 152f).

NIMBY-effekten märks även beträffande malåbornas syn på var ett slutförvar för använt kärnbränsle skall lokaliseras. Drygt 40 procent (51 procent av kvinnorna och 34 procent av männen) är mycket eller ganska negativa till att förvara kärnavfallet i den egna kommunen även om det skulle visa sig att Malå är den mest lämpliga platsen i landet för en kärnavfallsanläggning och mer än två tredjedelar av dem som deltog i intervjuundersökningen anser att avfallet skall förvaras i södra Sverige där det produceras.

En avgörande fråga ur politisk synpunkt blir förhållandet mellan den centrala och lokala nivån. Den vetenskapliga diskussionen av en slutförvarsanläggning hör hemma på den centrala nivån, medan den viktiga frågan om lokal acceptans måste lösas genom demokratiska beslut. Lokal demokrati kan upprätthållas dels genom beslut i valda församlingar som kommunfullmäktige men också genom den möjlighet till kommunal folkomröstning, som kommunallagen numera ger. Vilka frågor skall då tas upp i lokala folkomröstningar? Vilka frågor är genuint nationella respektive regionala och lokala? Och var skall besluten ligga i frågor av nationell karaktär som har regionala och/eller lokala konsekvenser? Skall lokaliseringen av en anläggning för förvar av kärnavfall avgöras genom en lokal folkomröstning eller genom en annan typ av process, där avgörandet antingen tas genom beslut av centrala politiska organ eller genom en förhandling med intresserade kommuner?

2.2 Direkt eller representativ demokrati

Demokrati anses idag av de flesta vara överlägsen som styrelsesätt. Vi skiljer mellan två principiella syner på demokrati, direkt demokrati (ibland deltagande demokrati) och indirekt demokrati (eller representativ demokrati).

Den moderna demokratin är representativ. Folkets vilja realiseras indirekt, genom valda ombud. Den representativa demokratin har ifrågasatts under de senaste decennierna. En rad undersökningar tyder på att det politiska systemet stelnat. Kontakterna mellan väljare och valda har försämrats och intresset för partipolitik har minskat i de flesta åldersgrupper. En del av kritikerna anser att folkstyrelsen skulle kunna vitaliseras genom ett ökat användande av folkomröstningar (SOU 1997:56,17ff).

Folkomröstningsinstitutet var tidigare ett sällsynt inslag i den politiska beslutsprocessen, med undantag för USA och Schweiz, men antalet folkomröst-

ningar under de senaste 30 åren har ökat mycket kraftigt i framför allt Väst-europa. Detta gäller på nationell nivå (Schweiz ej inräknat), men i ännu högre grad på lokal nivå. Folkomröstningar har på så sätt blivit ett mycket viktigt komplement till den representativa demokratin. Även utanför Europa ökar intresset för denna form av direkt demokrati (Morel 1993, 225f; Gallagher & Uleri 1997, 230ff).

Den direkta demokratin i form av folkomröstningar anses ha följande fördelar: folkviljan uttrycks direkt och därmed skapas lyhördhet hos de styrande, demokratin vitaliseras och medborgarnas engagemang och kunskaper ökar, besluten får ökad legitimitet och folkomröstningar kan på framför allt det nationella planet bli en säkerhetsventil, som löser upp fastlåsta lägen. Motståndare till folkomröstningar brukar anföra att det blir svårt att utkräva ansvar av politiker, att det finns risk för minoritetsförtryck, att problem rycks ur ett större sammanhang, att partierna försvagas, att väljarna blir trötta på omröstningarna och att valdeltagandet sjunker, att auktoriteten gröps ur samt att kompromisser försvåras (SOU 1997:56, 28).

Valdeltagandet är också i allmänhet lägre i folkomröstningar än i allmänna val, ofta 10-15 procentenheter, men skillnaderna har varit väldigt små i t.ex. Norge och Frankrike under efterkrigstiden. Samtidigt finns studier som visar att framför allt i länder med initiativrätt till folkomröstning för medborgarna, blir valdeltagandet högre även i de allmänna valen (Butler & Ranney 1994, 16).

Ian Budge argumenterar i "The New Challenge of Direct Democracy" för ett ökat inflytande från medborgarna på valen till beslutande församlingar men också på den förda politiken. De problem som de flesta motståndare till direkt demokrati brukar anföra, som att besluten skulle bli inkonsekventa, dåligt genomtänkta, ofta upphävida av senare omröstningar och oberoende av de ekonomiska ramarna, vill Budge undvika genom bl.a. krav på kvalificerad majoritet vid vissa omröstningar (Budge 1996, 36ff).

Som utgångspunkt för en senare diskussion om folkomröstningen om kärnavfall i Malå kan Mikael Gilljams kapitel om den direkta demokratin i hans kommentar till den svenska omröstningen om EU-medlemskapet 1994 användas (Gilljam 1996). Valdeltagandet är i allmänhet lägre eller betydligt lägre i folkomröstningar än i allmänna val. Det lägre valdeltagandet kan ge upphov till en diskussion huruvida resultat från folkomröstningar är representativa. Ett högt valdeltagande torde i så fall undanröja den formen av kritik. Om folkomröstningar blir vanliga finns en risk för sjunkande valdeltagande och valtrötthet med Schweiz som ofta anfört exempel. Om folkomröstningar endast används "i sällsynta fall" torde även denna risk minimeras. Det mest känsliga argumentet

mot folkomröstningar har enligt Gilljam att göra med väljarnas kompetens. Detta argument skulle även kunna anföras mot medborgarnas deltagande i det representativa systemet. En informativ och balanserad valrörelse borde kunna undanröja denna form av kritik. Ett annat argument är risken för otillbörlig påverkan på medborgarna, vilket politiker i större utsträckning skulle kunna undvika genom sin erfarenhet. Ett sista argument skulle vara att helhetsansvaret för en förd politik rubbas genom alltför ofta återkommande folkomröstningar (Gilljam 1996, 156ff).

Den norske statsvetaren Tor Bjørklund (ref i Gilljam 1996) ser tre skäl till att politiker vid vissa tillfällen vill använda sig av folkomröstningar. För det första ger en folkomröstning minoriteten ytterligare en chans. Gilljam pekar i detta sammanhang på vänsterpartiets och miljöpartiet önskemål om folkomröstningar i EU-frågor och högerens och folkpartiets krav på folkomröstning om ATP 1957. För det andra kan folkomröstning användas för att medla i en politisk konflikt, vilket kan exemplifieras med socialdemokraternas och bondeförbundets inställning till folkomröstning i ATP-frågan. Det tredje skälet skulle enligt Bjørklund vara att en folkomröstning skulle kunna fungera som "äskledare" i obehagliga frågor, den kan avleda en fråga från den politiska dagordningen. Den svenska folkomröstningen om kärnkraften 1980 och om EU-medlemskap 1994 är här utmärkta exempel (Ibid., 18).

Folkomröstningsinstitutet har mycket sällan använts på nationell nivå i Sverige, endast fem folkomröstningar har hållits sedan 1920 och erfarenheterna är delade. Samtidigt som folkomröstningar har givit legitimitet åt viktiga politiska beslut, löst upp politiska knutar och räddat enigheten inom splittrade partier finns tecken på att partiernas ställning kan försvagas och påståendet att medborgarnas engagemang ökar motsägs av det faktum att folkomröstningarna haft lägre valdeltagande än de ordinarie valen (SOU 1997:56, 38f).

Den form av direkt demokrati som varit vanlig i de svenska kommunerna genom t.ex. kommunalstämma upphörde i och med 1953 års kommunallag. Framförallt dåvarande högerpartiet försökte argumentera för införande av folkomröstningar på kommunal nivå och fick under 1960- och 1970-talen ett visst stöd av Folkpartiet och Centerpartiet. I slutet av 1970-talet fick försöken en viss framgång genom den kommunallag som infördes 1977. I den sades att fullmäktige fick besluta att inhämta synpunkter från kommunmedborgarna som ett led i beredningen av ett ärende. Synpunkterna kunde inhämtas genom en omröstning eller en opinionsundersökning eller liknande. Ordet folkomröstning nämndes inte i lagtexten och i förarbetena betonades att denna möjlighet skulle användas endast i sällsynta fall (Ibid., 141f).

Det kommunala folkomröstningsinstitutet berördes knappast i arbetet inför 1991 års kommunallag, men ordet "omröstning" ersattes i alla fall med "folk-omröstning". En kommunaldemokratisk utredning tillsatt av den nya borgerliga regeringen föreslog två väsentliga förändringar. Den ena var införandet av folkinitiativ, dvs. en viss andel av de röstberättigade (5 procent) skulle hos fullmäktige kunna väcka förslag om folkomröstning. Den andra nyheten var att kommittén föreslog en särskild lag rörande kommunal folkomröstning. Båda förslagen antogs av en majoritet i riksdagen (Ibid., 42).

Under den tid som gått sedan möjligheten till kommunala folkomröstningar infördes år 1977 har ungefär 40 kommunala omröstningar hållits. Omkring hälften av omröstningarna har gällt indelningsfrågor, men i övrigt har omröstningarna spänt över åtskilliga områden som vägsträckningar, uppförande av byggnader, skolfrågor och försäljning av kommunala bostadsbolag. De flesta folkinitiativ har avvisats av fullmäktige och de förhoppningar/farhågor som en del politiker hade om omfattande lokala folkomröstningar har inte infriats. Deltagande i de folkomröstningar som anordnats har legat på en rätt låg nivå, i bara hälften av omröstningarna har deltagandet legat över 60 procent. Enligt Gunnar Wallin kan inte de kommunala folkomröstningarna generellt sägas ha varken korrigerat politiska beslut eller legitimerat dem. Möjligen kan de sägas ha haft en konsultativ karaktär (Ibid., 147f).

Vilken inställning har allmänheten till folkomröstningar? Gilljam utgår i sin analys av den svenska folkomröstningen om medlemskap i den europeiska unionen från fyra hypoteser, partihypotesen, minoritetshypotesen, kompetenshypotesen och misstroendehypotesen. Partihypotesen säger att en väljare tenderar att följa sitt partis inställning till folkomröstningar. Folkpartiet och moderaterna har varit mest positivt inställda till folkomröstningar, socialdemokrater och vänsterpartiet mest negativa. Minoritetshypotesen säger att det är de väljare som riskerar att förlora en omröstning om frågan behandlas i riksdagen som är mest positiva till en folkomröstning. Kompetenshypotesen säger att det är de mest intresserade och insatta väljarna som sluter upp kring tanken på folkomröstningar. Misstroendehypotesen slutligen ser folkomröstningen som ett medel för väljare med bristande förtroende för politiker att hålla en mer kontinuerlig uppsikt över politikerna (Gilljam 1996, 19). Gilljams teser gäller i första hand nationella folkomröstningar och behöver inte gälla vid lokala omröstningar. I vilken mån teserna går att tillämpa på den nyligen genomförda folkomröstningen i Malå kommer att diskuteras i ett senare avsnitt.

2.3 Malå och dess väljare

Malå blev 1982 åter en egen kommun efter att ha varit sammanlagd med Norsjö sedan 1974. Befolkningsmässigt är Malå en av Sveriges minsta kommuner med cirka 4.000 invånare. Kommunen är med en yta på 1611 km² visserligen betydligt större än de flesta svenska kommuner, men relativt liten vid en jämförelse med andra norrländska inlandskommuner. Med en befolkningstäthet på tre invånare per km² karaktäriseras Malå av Kommunförbundet som en glesbygdskommun. Kommunen har förhållandevis ung befolkning. Andelen ungdomar under 20 är klart högre än genomsnittet bland glesbygdskommuner, medan däremot den andel av befolkningen som är över 65 år är lägre än genomsnittet. Som de flesta glesbygdskommuner har Malå låg skattekraft, cirka 85 procent av medelskattekraften. Arbetslösheten är hög i Malå liksom i hela Norrlands inland. Malå kommun är den största arbetsgivaren med cirka 400 anställda, men det finns relativt många privata företag i kommunen, omkring 170 st., från Assi Domän Trä med cirka 120 anställda till ensamföretagare (SKB 1996a, 99ff; information från Malå kommun).

Den politiska situationen i Malå har förändrats på en par väsentliga punkter under åren 1982-1994. Den partipolitiska utvecklingen framgår av tabell 2.1. En jämförelse har dessutom gjorts med år 1970 innan sammanslagningen med Norsjö.

Tabell 2.1 De kommunala valen i Malå kommun 1970 respektive 1982-1994

År	Röstber	Valdelt	M	C	Fp	Kd	Mp	S	V	Övr
1970	3.170	84,0	122	351	573	104	-	1.373	128	6
1982	3.216	88,9	205	366	349	162	0	1.732	24	0
1985	3.225	87,4	180	300	401	182	6	1.704	23	0
1988	3.155	85,0	127	244	401	204	4	1.377	266	11
1991	3.072	84,4	219	232	302	212	9	1.200	384	3
1994	3.072	84,4	226	166	200	121	16	1.124	650	60

Källa: SOS. Allmänna valen 1970 del 2 respektive 1982-1994 del 2. De 60 rösterna på "övriga" 1994 tillföll det nybildade Samepartiet.

Mandatfördelningen vid de kommunala valen i Malå framgår av tabell 2.2.

Tabell 2.2 Mandatfördelning vid valen till kommunfullmäktige i Malå kommun 1970 respektive 1982-1994

År	M	C	Fp	Kd	Mp	S	V	Övr
1970	1	4	7	1	0	16	1	0
1982	2	4	4	2	0	19	0	0
1985	2	3	5	2	0	19	0	0
1988	2	3	5	2	0	16	3	0
1991	3	3	4	2	0	14	5	0
1994	3	2	2	1	0	14	8	1

Källa: SOS. Allmänna valen 1970 del 2 respektive 1982-1994 del 2. Det mandat som anges under "övriga" 1994 tillföll Samepartiet.

Utgången i den lokala folkomröstningen i Malå i september 1997 kan jämföras med resultatet från den nationella folkomröstningen 1980 om kärnkraftens framtid i Sverige. I denna omröstning deltog 71,1 procent av de röstberättigade i Norsjö kommun, som Malå då tillhörde, en klart lägre siffra än riksgenomsnittet (75,6 procent). Kommunmedborgarnas engagemang i denna fråga tycks alltså ha varit något lägre än i andra delar av landet. Linje 1, som stöddes av Moderata samlingspartiet, fick 7,9 procent av rösterna, jämfört med 9,8 procent i länet och 18,9 procent i landet. Linje 2 med stöd från Socialdemokraterna, Folkpartiet och Arbetarepartiet kommunisterna fick 44,9 procent av rösterna, en betydligt högre andel än i länet (40,6 procent) och landet (39,1 procent). Linje 3 slutligen, som stöddes av Centerpartiet, Kristdemokratiska samhällspartiet, Vänsterpartiet kommunisterna och Miljöpartiet de gröna fick i Norsjö också 44,9 procent av rösterna mot 47,1 procent i länet och 38,7 procent i landet. De relativt kärnkraftsvänliga linje 2-anhängarna var alltså i Norsjö lika starka som linje 3, som önskade en snabbare avveckling, dvs. det rädde ungefär samma förhållande mellan de båda linjerna som i landet i övrigt. Om man jämför utfallet i folkomröstningen med partiernas andelar av väljarna vid de allmänna valen 1979, var stödet för linje 3 betydligt större än för de fyra nämnda partierna i kommunalvalet 1979 (SCB 1980).

Vid folkomröstningen om svenskt medlemskap i EU 1994 respektive valet till EU-parlamentet 1995 stödde majoriteten av malåborna, liksom invånarna i övriga norrlandskommuner, Nej-sidan respektive EU-skeptiska kandidater.

I dessa tre val har malåbornas röstande avvikit från riksgenomsnittet. De har i större utsträckning stött partier som uttalat ett klart motstånd mot fortsatt ut-

byggnad av kärnkraft och mot ett svenskt deltagande i en utvidgad europeisk integration.

Valen till Malå kommunfullmäktige under perioden 1982-1994 visar i stort sett samma tendens som i många andra glesbygdskommuner i Norrland. Förändringarna har skett inom blocken. Minskningen på den borgerliga sidan har drabbat Centerpartiet, som mer än halverat sitt röstetal. Ännu större är tillbakagången för Folkpartiet om utgångspunkten tas vid 1970 års val. Folkpartiets roll som det största borgerliga partiet har övertagits av Moderata samlingspartiet och dess plats som näst största politiska parti i kommunen och därmed ledande oppositionsparti har övertagits av vänsterpartiet. Kristdemokraterna har sjunkit tillbaka till ungefär samma nivå som 1970. Moderaterna har visserligen haft framgångar i Malå, men inte i lika hög grad som i en del andra kommuner i Norrbotten och Västerbotten.

Det mest anmärkningsvärda är de förluster som Socialdemokraterna råkat ut för vid valen till kommunfullmäktige och de vinster som Vänsterpartiet gjort sedan 1985. I och med 1991 års val förlorade socialdemokraterna den egna majoriteten och måste i dag förlita sig på stöd från något av de övriga partierna i fullmäktige. Partiet har inte råkat ut för samma bakslag vid valen till riksdagen, där socialdemokraterna 1994 fick i stort samma andel av rösterna som 1982. Vänsterpartiet har vunnit en del nya röster även i riksdagsvalet men inte i samma utsträckning som i fullmäktigevalen. Partiet fick ny partiledning och "moderniserades" även på det lokala planet i mitten av 1980-talet och drog till sig nya väljare från framförallt den offentliga sektorn. Vänsterpartiets framgång vid valet 1994 överraskade även den egna partiledningen. Den innebar att partiet idag besätter vice ordförandeposten i kommunstyrelsen.

Miljöpartiet har hittills inte spelat någon framträdande roll i kommunalpolitiken i Malå. Vid senaste valet röstade endast 16 personer på partiet. Däremot fick ett nybildat sameparti in sin första representant i fullmäktige.

2.4 Den politiska processen fram till beslutet om förstudie

För att ge en bakgrund till den debatt som pågått i flera år i Malå och som till stor del avslutades genom folkomröstningen beskrivs i detta avsnitt den politiska processen fram till och med den förstudie som genomfördes i kommunen⁴.

⁴ Se också Vedung & Olofsson 1997, som innehåller både en beskrivning och analys av det politiska förloppet.

Under 1992 hade Svensk kärnbränslehantering, SKB, frågat kommunerna om deras intresse att delta i processen kring ett slutförvar av kärnavfall. En handfull kommuner hade svarat positivt, dock ej Malå. På politisk nivå diskuterades frågan om en eventuell förstudie i Malå första gången i kommunstyrelsen den 11 maj 1993. Bakgrunden var att SKB vid ett besök i Malå hos ABEM Geoscience våren 1992 inbjudit kommunen till en information om sin verksamhet och om programmet för slutförvaring av svenskt kärnavfall. Malå kommun hade tackat ja till denna information och representerats av de politiska partierna och en hälsovårdsinspektör (Ks protokoll 93-05-11).

Vid kommunstyrelsens sammanträde den 11 maj föreslog kommunalrådet Rolf Andersson (s) att kommunstyrelsen skulle begära ytterligare information från SKB till kommunfullmäktige, de politiska partierna och allmänheten. Rolf Anderssons förslag blev också styrelsens beslut trots motstånd från i första hand Eva Olofsson, Vänsterpartiet (Ibid.).

Planerna på en förstudie tog konkretare form när kommunstyrelsens arbetsutskott vid sitt sammanträde den 17 augusti 1993 beslöt att föreslå kommunfullmäktige att hos SKB begära en förstudie i Malå kommun, men också att betona vikten av att förstudien skulle avse endast det nationella avfallet samt att information skulle ges även av andra än SKB. Förstudien skulle syfta "till att belysa förutsättningarna och möjliga konsekvenser vad gäller bl.a. lokalt näringsliv, transporter, inverkan på turism, miljö, säkerhet och annat som kan vara av intresse för att ta ställning i frågan om en lokalisering" (Ks au protokoll 93-08-17).

När arbetsutskottets förslag kom upp till behandling i kommunstyrelsen två veckor senare märktes tydligt motsättningen mellan en grupp kommunalpolitiker, som var positivt inställda till en förstudie och en annan grupp, som motsatte sig en inbjudan till SKB. Denna motsättning skulle färga frågan om en eventuell platsundersökning under fyra år. I kommunstyrelsen yrkade Lennart Gustavsson (v) på återremiss och hans partikamrat Eva Olofsson på avslag. Yrkandet om återremiss avslogs av en majoritet bestående av de tre socialdemokraterna Rolf Andersson, Erik Nilsson och Tomas Bergqvist, den moderate ledamoten Arne Hellsten samt Stellan Gustafsson, Folkpartiet, medan den fjärde s-ledamoten, Lena Nyström, avstod. Yrkandet om avslag stöddes av de båda vänsterpartisterna samt den andre av folkpartiets ledamöter, Göran Almberg (Ks protokoll 93-08-31).

Den 13 september behandlade kommunfullmäktige begäran om en förstudie för första gången. Förutom kommunstyrelsens förslag fanns ytterligare tre förslag. Socialdemokraten Hasse Bjuhr yrkade bifall till kommunstyrelsens förslag,

men med tillägget att en förstudie inte innebar ett Ja till kärnavfallshantering i kommunen samt att en förstudie skulle avslutas med en folkomröstning, bekostad av SKB. Lennart Gustafsson yrkade avslag på kommunstyrelsens förslag medan Thure Lindblom, kristdemokraterna, önskade återremiss av ärendet. Lindbloms yrkande segrade vid omröstningen med 19 röster mot 11 (Kf protokoll 93-09-13).

Vid den förnyade behandlingen i kommunstyrelsen den 9 november 1993 begärde Eva Olofsson att yttrande skulle inhämtas från miljö- och hälsoskyddsnämnden. Hennes förslag avslogs av styrelsen. Thomas Bergqvist (s) yrkade bifall till ett förslag som var identiskt med kommunstyrelsens tidigare beslut den 31 augusti och Lennart Gustafsson yrkade avslag. Vid omröstningen segrade begäran om en förstudie med 5 röster mot 4. De båda vänsterpartisterna samt Lena Nyström och centerpartisten Sten Biström stödde avslagsyrkandet. Eva Olofsson reserverade sig mot styrelsens beslut (Ks protokoll 93-11-09).

Det slutliga avgörandet föll i kommunfullmäktige den 22 november 1993. Inför avgörandet fanns tre yrkanden. Moderaten Arne Hellsten yrkade bifall till kommunstyrelsens förslag om att begära en förstudie hos SKB. Socialdemokraten Hasse Bjuhr återkom med sitt förslag med tillägget om en folkomröstning och socialdemokraten Axel Eriksson yrkade slutligen avslag på kommunstyrelsens förslag. Ordföranden Thomas Bergqvist förslag till vote-ringsproposition godkändes, vilket innebar att kommunstyrelsens förslag först ställdes mot Erikssons avslagsyrkande, varefter det segrande förslaget av dessa två skulle ställas mot Bjuhrs yrkande. Röstningen i den första omgången gav 14 röster för kommunstyrelsens förslag och 14 för Erikssons, medan tre ledamöter, samtliga socialdemokrater, Stellan Larsson, Britt Inger Jonsson och Ingrid Olofsson, avstod i omröstningen. Ordföranden stödde med sin utslagsröst kommunstyrelsens förslag. Bjuhrs förslag segrade sedan vid den andra voteringen. De 14 som stödde det segrande förslaget om en förstudie bestod av de nio socialdemokraterna Rolf Andersson, Erik Nilsson, Irma Björk, Thomas Bergqvist, Ann-Sofie Stenberg, Martin Noréhn, Inge Näslund, Jerry Holmström och Hasse Bjuhr, de tre moderata ledamöterna Birger Enroth, Arne Hellsten och Staffan Wikström samt två av folkpartiets representanter Carl Olof Sjölund och Georg Andersson. Motståndarna till förstudien bestod av de fem vänsterpartis-terna Lennart Gustafsson, Eva Olofsson, Anders Berg, Marie Strömberg och Monica Lindskiöld, de tre centerpartisterna Sten Biström, Vivan Mörtzell och Alf Holmström, de båda kristdemokraterna Thure Lindblom och Bert Eklund samt två socialdemokrater, Axel Eriksson och Lena Nyström och två av folkpartiets ledamöter, Astrid Ivarsson och Göran Almberg. Mot fullmäktiges

beslut reserverade sig 13 ledamöter, alla de som röstat emot förslaget om en förstudie med undantag av vänsterpartisten Anders Berg (Kf protokoll 93-11-22; Norra Västerbotten 24/11 1993).

Inför avgörandet i kommunfullmäktige hade Opinionsgruppen mot kärnavfall drivit en aktiv kampanj mot att fullmäktige skulle begära en förstudie hos SKB. Vid kommunfullmäktiges möte den 22 november hade omkring 350 personer samlats för en demonstration. Opinionsgruppens vice ordförande Hans Forsgren höll ett anförande och uppmanade ledamöterna att rösta nej till en förstudie. En lista med drygt 1600 namnunderskrifter lämnades också över till fullmäktige (Norra Västerbotten 24/11 1993).

Efter att fullmäktige beslutat om en förstudie försökte vänsterpartiet riva upp beslutet. Eva Olofsson begärde vid sammanträdet den 13/6 1994 att förstudien skulle stoppas men hennes förslag förkastades av fullmäktige med 24 röster mot 6 (Kf protokoll 94-06-13).

Hans Forsgren överklagade den 21 december 1993 kommunfullmäktiges beslut hos kammarrätten, som dock lämnade Forsgrens besvär utan åtgärd. Forsgren motiverade sitt överklagande med att folkets vilja inte respekterats av fullmäktigeledamöterna, att SKB skulle få felaktiga signaler för sin verksamhet, att kommunen inte medverkat till en bred information samt att riskerna med transporter inte belysts tillräckligt. Kammarrätten i Sundsvall betonade i sitt utslag att en prövning enligt kommunallagen bara kan ske utifrån beslutets laglighet och inte dess lämplighet eller skälighet. Någon grund för att förklara beslutet olagligt fanns inte enligt kammarrätten (Kammarrätten 1994).

2.5 Förstudien

SKB:s förstudie i Malå kommun inleddes våren 1994. Ett avtal om förstudien slöts mellan Malå kommun och SKB om genomförandet av studien, ansvarsfördelning och vissa ekonomiska frågor. Avtalet diskuterades och godkändes av kommunstyrelsen den 1 februari 1994. Eva Olofsson (v) yrkade i första hand återremiss av ärendet, i andra hand ändringar i förslaget till avtal. Yrkandet om återremiss stöddes förutom av Eva Olofsson av Lennart Gustafsson (v), Lena Nyström (s) och Sten Biström (c), medan de tre socialdemokraterna Rolf Andersson, Erik Nilsson och Thomas Bergqvist, moderaten Arne Hellsten samt Stellan Gustafsson (fp). Eva Olofssons förslag till ändringar i avtalet förkastades av styrelsens majoritet. Lennart Gustafsson lämnade en protokollsanteck-

ning där han uppmanade dem som röstat för en förstudie att ta sitt ansvar för beslutet (Kf protokoll 94-02-01).

Ansvar för förstudien har legat på SKB som också bekostat den. SKB har t.o.m. år 1994 täckt de kostnader som Malå kommun haft i samband med förstudien. Kommunens utgifter för förstudien har därefter bekostats via anslag från Statens Kärnkraftinspektion (SKI) som i sin tur fått täckning för sina utgifter från Kärnavfallsfonden. I avtalet reglerades också mål, inriktning och omfattning av studien. Ansvar för förstudien har alltså åvilat SKB, men kommunen har på olika sätt kunnat följa och påverka arbetet. Förstudien har letts av en styrgrupp på fyra ledamöter, två från kommunen och två från SKB. Dessutom har en referensgrupp varit knuten till förstudien. Det direkta arbetet med förstudien har från SKB:s sida letts av en projektledning. Projektledare har varit Bengt Leijon, som rapporterat till styrgruppen. Projektledaren tillsammans med ledarna för delprojekten, de ansvariga för SKB:s administration och platskontor i Malå samt den kommunale samordnaren har utgjort en stående projektgrupp (SKB 1996a, 11ff).

Förstudien har bedrivits inom en rad olika ämnesområden. Dessa delprojekt har berört geovetenskap, anläggning och djupförvar, transporter, samhällsaspekter, markanvändning samt miljö och säkerhet. För faktaisamling, utredningar och analyser har experter från universitet och högskolor samt konsultföretag anlitats. Sammanlagt har 14 delrapporter, en sammanfattande lägesrapport och en slutrapport publicerats i en rapportserie från SKB under perioden december 1994 – mars 1996. Den kommunala referensgruppens arbete har sammanställts av kommunen och dokumenterats i en SKB-rapport. I denna rapport har även remissvaren på förstudien samt styrgruppens och SKB:s kommentar redovisats (SKB 1995). De återfinns även i förstudiens slutrapport.

2.6 Diskussion

Svensk kärnbränslehantering (SKB) inbjöd i ett brev i oktober 1992 samtliga svenska kommuner till information och diskussion om lokalisering av ett förvar för utbränt kärnbränsle. Ett antal kommuner anmälde sitt intresse, men någon längre diskussion fördes i första omgången endast med Storuman, Överkalix och Arjeplog. Arjeplog tackade ganska tidigt nej, Överkalix efter en omfattande debatt i kommunen, medan Storuman inbjöd SKB att göra en förstudie. Förstudien följdes av en folkomröstning där år 1995, då kommunmedborgarna med stor majoritet förkastade tanken på att gå vidare med en platsundersökning.

Malå kommun tillhörde alltså inte de kommuner som tog kontakt med SKB efter brevet utan som framgår av tidigare avsnitt inbjöds SKB att informera representanter för kommunen vid ett besök vid ett SKB-företag i Malå på våren 1993. Initiativet till inbjudan har kommit från kommunledningen som i denna fråga stötts av framförallt den av Moderata samlingspartiets fullmäktigaledamöter, som mest aktivt drivit tanken på en förstudie och senare platsundersökning, Arne Hellsten. En debatt om en eventuell lokalisering inleddes våren 1993 och fortsatte med varierande intensitet fram till och med folkomröstningen i september 1997. Ett omfattande fakta- och informationsmaterial har riktats till kommunmedborgarna, opinions- och informationsmöten med både lokala och externa experter har erbjudits under fyraårsperioden och massmedia har haft ett stort antal nyhetsartiklar samt insändare från både malåbor och människor boende i andra delar av landet. Utbudet har varit stort men av varierande karaktär och kvalitet. En förteckning över den del av referenslitteraturen som fanns tillgänglig under augusti-september 1997 återfinns i bilaga 1.

Flera av de intervjuade politikerna och företrädarna för opinionsgrupper har betonat att deras önskemål var att undvika de motsättningar mellan kommuninnevånare som utmärkte debatten i Storuman år 1995 under kampanjen inför folkomröstningen där. De farhågorna nämner däremot ytterst få av de invånare som intervjuades strax efter folkomröstningen.

Diskussionen den 22 november 1993 fördes i ett djupt splittrat kommunfullmäktige. Beslutet om en förstudie följt av en folkomröstning togs av en delad fullmäktigeförsamling, där ordförandens utslagsröst fällde utslaget. En fråga man kan ställa sig är om det inte borde ställas krav på en mer kvalificerad majoritet när det gäller frågor som innebär risker av denna typ för samhället i framtiden?⁵ Följaktligen kunde man tänka sig att ett ja till en förstudie skulle ha krävt en betryggande majoritet av kommuninnevånarna bakom sig. Man kan också fråga sig om inte det framstått som ett mer "rättvist" beslut om voteringspropositionen ställts på ett annorlunda sätt. Eftersom två av förslagen endast marginellt skilde sig från varandra, båda var i grunden positiva till en förstudie, kunde voteringen i första omgången ha skett mellan dessa båda för att sedan få fram ett Ja-alternativ till Axel Erikssons yrkande om avslag på kommunstyrelsens förslag till inbjudan till SKB.

Debatten i kommunfullmäktige visar också på olika inställningar i förstudiefrågan inom partierna. Moderata samlingspartiet står enat bakom ett Ja till en inbjudan till SKB att genomföra en förstudie. Lika samlat uppträder Centerpartiet, Vänsterpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet på den motsatta

⁵ Se t.ex. Easterling & Kunreuther (1995) samt Gilljam (1996) som företräder liknande uppfattningar.

sidan. De båda första partiernas ställningstaganden gäller även under debatten inför folkomröstningen i september 1997, medan de båda kristdemokraterna, som reserverade sig mot fullmäktigebeslutet i november 1993, intar en klart positiv attityd under tiden strax före folkomröstningen. Folkpartiet är delat, två av dess ledamöter röstar för en förstudie medan två röstar Nej och reserverar sig mot fullmäktiges beslut. Även om majoriteten av socialdemokraternas ledamöter stöder tanken på en förstudie finns inom partiet två klara motståndare och tre osäkra som väljer att avstå i ett av de viktigaste besluten för kommunen under lång tid.

För att undvika en splittring inom ett parti i en betydelsefull fråga kan en folkomröstning vara en utväg. Det kan alltså till viss del förklara det förslag om folkomröstning som fick komplettera kommunstyrelsens ursprungliga förslag om ett Ja till en förstudie. Socialdemokraterna är i så fall det parti som har mest på att vinna på en folkomröstning. Omröstningen kan också bli medlingen i den konflikt och de motsättningar som fullmäktigebeslutet tyder på. Den blir då den "äskledare" Björklund talar om. Folkomröstningen blir också ett medel för de partier som kan tänkas hamna i minoritet vid en omröstning, framförallt Vänsterpartiet och Centerpartiet, och deras tillfälle till överprövning av fullmäktigebeslutet. Eftersom frågan om en förstudie inte hade berörts i valrörelsen 1991 kan det också vara en utväg för ett eller flera partier som känner sig osäkra på hur den allmänna opinionen ser ut.

Ett av de vanligaste argumenten mot folkomröstningar är att de ofta uppvisar ett lägre valdeltagande än de allmänna valen. Detta gäller inte folkomröstningen i Malå som hade det näst högsta valdeltagandet hittills i en lokal folkomröstning och dessutom högre än i de nationella folkomröstningarna och riksdags- och kommunalvalen. Engagemanget i den kommunala folkomröstningen i Malå fick också till resultat att Malå hade landets högsta valdeltagande i kyrkofullmäktigevalet. Folkomröstningen visade också på ett högt engagemang bland medborgarna, även om deltagarantalet i flera av informationsmötena ofta rörde sig om ett 20-tal personer. Diskussionen om medborgarnas kompetens och om eventuell otillbörlig påverkan utifrån kommer att behandlas i ett senare kapitel. Valdeltagandet och engagemanget i Malå kan alltså tolkas som att lokala folkomröstningar kan vara ett utmärkt komplement till den representativa demokratin.

3. Aktörerna: Hur de agerat och uppfattas

Håkan Myrlund¹

3.1 Aktörsbegreppet

Den debatt om lokalisering av ett förvar för använt kärnbränsle som pågick i Malå under åren 1993-1997 har få motstycken i svensk lokal politik under de senaste årtiondena. Debatter kring lokala frågor kan ha varit intensivare i andra delar av landet liksom antalet engagerade, men det unika för Malå är den långa perioden av debatt och engagemang, även om det är lätt att påvisa stiltje i debattläget under vissa perioder. Totalt sett har över 400 tidningsartiklar av olika karaktär speglat frågan om en platsundersökning i Malå sedan 1993. Till detta skall läggas ett antal rapporter², informations- och debattmöten samt diskussioner mellan politiker och mellan övriga kommuninnevånare som arbetskamrater, grannar, släkt och vänner.

Ett mycket stort antal aktörer har också deltagit i debatten. Aktör definieras här som den som agerar i första hand i samband med frågan om en förstudie. Aktörerna kan också ha handlat tidigare under diskussionerna och debatterna i Malå om förstudien och under granskningsarbetet. De kan vara personer, myndigheter, organisationer etc. Kommunala politiker och företrädare för föreningar och organisationer har deltagit under hela femårsperioden, medan andra syntes under någon enstaka vecka före folkomröstningen. Ett stort antal malåbor har deltagit i informationsmöten och medverkat i insändardebatter. Några av informationsmötena har samlat flera hundra åhörare. Politiker och experter från myndigheter utanför länet har bidragit med information. En analys av aktörernas agerande i samband med informationsmöten och massmediadebatter återfinns i kapitel fyra och fem.

Mångfalden av aktörerna är inte det enda som kännetecknar det femåriga skeendet i Malå. Aktörer representerar alla tre nivåer i det politiska systemet, kommunfullmäktige, opinionsgrupper och medborgare på lokal nivå, läns-

¹ Håkan Myrlund är verksam som universitetsadjunkt vid institutionen för Industriell Ekonomi och Samhällsvetenskap, Luleå tekniska universitet. Han är också doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

² Se bilaga 1 "Referenslitteratur"

myndigheter på regional nivå samt riksdag, regering och myndigheter på central nivå.

Lokalisering av en anläggning för förvar av kärnavfall inrymmer både vetenskapliga och politiska aspekter, men bara vissa aspekter kommer att vara av central betydelse i samband med debatten inför en folkomröstning. Hur en sådan anläggning bedöms definieras närmast av de deltagande aktörerna. Definitionen bestämmer också vilka argument som används och hur det aktuella problemet skall lösas. Lokaliseringen av en anläggning för förvar av kärnavfall kan ses som en kamp mellan olika aktörer om vilken definition som skall accepteras (Lidskog 1994, 104).

Det kan vara svårt att dra exakta gränser mellan den politiska och vetenskapliga arenan, men på den första är aspekter som demokrati och rättvisa centrala begrepp. Vetenskapen får här rollen av att ge kunskapsunderlag till de beslut som skall fattas av politiska instanser. Eftersom det rör sig om en fråga av nationellt intresse måste det lokala intresset vägas mot det nationella. De centrala besluten fattas på nationell nivå medan konsekvenserna blir tydliga på den lokala nivån. Centrala aktörer talar då ofta om demokrati ur representativa aspekter, medan intressen utanför de politiska församlingarna på lokal nivå fokuserar på deltagande demokrati. Centrala aktörer blir i det första fallet fullmäktige och styrelser i kommunen samt riksdag och regering, i det andra fallet betyder lokala intressen utanför den representativa församlingen lika mycket (Ibid., 105).

På den vetenskapliga arenan blir frågan definierad som i första hand vetenskaplig och den politiska dimensionen är begränsad. Politikens roll blir här ett verkställande organ i vetenskapens tjänst. Politiska värderingar får stå tillbaka för teknisk rationalitet och vetenskapliga bevis. I det första fallet politiseras frågan, i det andra avpolitiseras den (Ibid., 106).

Aktörerna i Malådiskussionen kan grupperas på många olika sätt. Ett sätt är att gruppera dem i nationella, regionala och lokala aktörer. Till den första gruppen kan då hänföras riksdag och regering, de centrala myndigheterna Statens strålskyddsinstitut (SSI), Statens kärnkraftinspektion (SKI) och företaget Svensk kärnbränslehantering AB (SKB), miljöorganisationerna Greenpeace, Jordens Vänner samt Avfallskedjan, som alla verkar på nationell nivå och organisationen Opinionsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall, som omfattar medlemmar från flera kommuner i Malås närhet. Den regionala nivån representeras av länsstyrelsen. Den lokala nivån utgörs av kommunledningen, de politiska partierna i Malå, referensgruppen för förstudien, den fristå-

ende granskningsgruppen, den kommunale samordnaren, Opinionsgruppen mot kärnavfall och Ja-gruppen.

Aktörerna kan också grupperas med deras intresse i den aktuella frågan som utgångspunkt eller efter deras grundläggande inställning till kärnkraft och förvaret av kärnavfall. I den följande genomgången kommer aktörerna att beskrivas utifrån den nivå de verkar på. I slutavsnittet kommer dessutom aktörerna att analyseras utifrån rollen som intressenter.

3.2 Lokala aktörer

Under rubriken lokala aktörer kommer Malå kommun att behandlas liksom, de olika opinionsgrupperna som letts av boende i kommunen samt de politiska partierna i Malå.

3.2.1 Malå kommun

När Malå kommun beskrivs som en aktör i debatten om en platsundersökning avses inte kommunens innevånare eller den kommunala förvaltningen, utan kommunledningen och då framförallt kommunstyrelsen i sin egenskap av verkställande organ i kommunen och kommunalrådet i sin egenskap av kommunens ledande politiker. Kommunstyrelsen har tagit initiativet till förstudien och kommunstyrelsen har de facto tillsatt referensgrupp, styrgrupp och den fristående granskningsgruppen. Kommunfullmäktige har efter beslutet den 22 november 1993 behandlat frågan endast vid ett fåtal tillfällen och då framförallt under det första året efter beslutet. I den fortsatta beskrivningen behandlas under rubriken Malå kommun alla aktiviteter som emanerar från kommunledningen eller där kommunens ledning eller den kommunale samordnaren spelat en betydande roll.

Kommunledningen, i detta fall kommunalrådet Rolf Andersson (s) och majoriteten i kommunstyrelsen, har av de flesta uppfattats som positiv till en platsundersökning och därmed för ett Ja i folkomröstningen. Styrgrupperna för förstudien och den fristående granskningen har haft sitt mandat från kommunstyrelsen. I och med att kommunalrådet i debatter och tidningsartiklar stött tanken på en fortsättning av SKB:s verksamhet i Malå genom att ta ställning för ett Ja, har kommunledningen kommit att nära förbindas med SKB och med företagets argumentation inför folkomröstningen. Kommunalrådet har ändå inte varit den malåpolitiker som synts mest i debatten och det förklarar

Rolf Andersson³ med att han ansett att frågan inte skulle få ta upp kommunledningens all tid och kapacitet. Den skulle inte få skymma andra viktiga beslut. Rolf Andersson menar att han och kommunledningen byggt sitt agerande på beslutet i fullmäktige i november. Han menar att partierna haft en tyst överenskommelse att diskutera en eventuell platsundersökning som en sakfråga och som en av många politiska frågor i kommunen. Malåbornas attityder i folkomröstningsfrågan grundar sig enligt kommunalrådet på kön, generationsskillnader och bostadsort mera än på partipolitiska grundinställningar.

Som en följd av erfarenheterna från referensgruppens arbete i förstudien och den fristående granskningen uttalade kommunstyrelsen ett antal krav inför en eventuell fortsättning i djupförvarsprocessen: SKB skulle inte lämna någon lokaliseringsansökan mot kommunens vilja; det kommunala vetot måste gälla; kommunen önskade bli en föregångskommun i fråga om miljökonsekvensbeskrivningar och förutsatte att SKB skulle stödja ett sådant önskemål; kommunen förutsatte att SKB skulle bidra till sysselsättningsbefrämjande åtgärder för i första hand kvinnor och ungdomar samt bidra till att utveckla Malå till ett geologiskt centrum (Informationsbroschyr inför folkomröstningen, 3).

Förstudietiden har varit till stor nytta för Malå. Förutom att den gett några arbetstillfällen och dragit massmedias intresse till Malå, har den givit kommunledningen viktiga kontakter för framtiden, framförallt med handläggare och andra tjänstemän inom departement och myndigheter. Ett Ja i folkomröstningen skulle, enligt Rolf Andersson, innebära ett Ja till arbetstillfällen och till möjligheten att utveckla en kompetens inom bl.a. geologi, som skulle komma ungdomarna till godo och öka deras möjligheter att stanna kvar och utveckla bygden. Ett Nej skulle medföra att SKB lämnar Malå och att kommunen då måste utveckla de övriga planer som diskuterats parallellt med avfallsförvaret. Ett Ja i folkomröstningen skulle inte innebära att ett djupförvar skulle komma att förläggas till Malå. Rolf Andersson ansåg att en andra folkomröstning skulle genomföras innan kommunen kunde gå vidare mot mera detaljerade undersökningar förutsatt att en platsundersökning visat att Malå var en lämplig ort.

Som många andra politiker i Malå uttrycker Rolf Andersson en besvikelse över regeringarnas svaga intresse för frågan om ett eventuellt kärnavfallsförvar i Malå. Kritiken gäller både den borgerliga regeringen mellan 1991 och 1994 och den nuvarande socialdemokratiska. Såväl Olof Johansson som Anna Lindh har fått inbjudningar att besöka Malå och framförallt under senare tid uttala sig om

³ Intervju med kommunalrådet Rolf Andersson.

det kommunala vetot skulle komma att gälla eller ej. Ingen av de båda ministrarna hade emellertid visat något intresse för frågan⁴.

Det är svårt att vid vissa tillfällen avgöra vilken grupp som tagit initiativ och agerat vid några informations- och diskussionsmöten. Annonser och flygblad kan vara undertecknade av projektledningen, ledningsgruppen eller arbetsgruppen. Vid flera möten har kommunen och SKB medverkat. Den som ofta inlett dessa möten eller fungerat som sammanhållande kraft har varit den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund, som också fungerat som sekreterare i de olika grupperna. Det är troligen därför som kommunen som helhet i debatten före folkomröstningen kommit att betraktas som positiv till en platsundersökning, vilket också förstärks av vetskapen att några av de ledande politikerna tagit ställning för en platsundersökning. Enligt Carl Olof Sjölund skall i dessa sammanhang *styrgruppen* i de flesta fall tolkas som de båda lokala politikerna i styrgruppen, Arne Hellsten (m) och Ann-Sofie Stenberg (s), *ledningsgruppen* som ledningsgruppen för referensgruppen, dvs. Arne Hellsten och Ann-Sofie Stenberg samt Hasse Bjuhr (s) som adjungerades permanent som varande ordförande i referensgruppen och *projektledningen* som granskningsgruppens projektledning, dvs. Arne Hellsten (m), Georg Andersson (fp), Hasse Bjuhr (s) och Bert Eklund (kd). Vid vissa tillfällen avser uttrycket *projektledningen* SKB:s projektledning för förstudien. *Arbetsgruppen* är referensgruppen för den fristående granskningen, "i dagligt tal granskningsgruppen"⁵. I denna grupp ingår flera personer som tidigare utgjort referensgrupp för SKB:s förstudie.

Malå kommun och länsstyrelsen står som arrangör för två offentliga möten. Det ena hade rubriken "Var placeras EU-ländernas kärnavfall?" där representanter för IAEA, EU:s miljödirektorat, miljödepartementet och SKI medverkade. Vid det andra mötet frågade journalisten Herbert Söderström ut myndigheter, SKB, miljöorganisationer och samhällsplanerare om risker och möjligheter med djupförvaring av kärnbränsle. Malå kommun står ensam som arrangör av "Visionsdagar i Malå" i oktober 1996 med medverkan från företagare och samhällsdebattörer samt en informationskväll för ungdomar om en geologikurs sommaren 1997. Styrgruppen har arrangerat ett kvällsseminarium kring kärnavfallet och säkerheten där SKI och SKB medverkat samt minst fyra kvällsseminarier där delar av SKB:s förstudie presenterats. Arbetsgruppen står som arrangör av dels ett inledande möte där den fristående granskningen presenteras,

⁴ Anna Lindhs svar kom först fredagen före folkomröstningen i ett faxmeddelande till TV4. Anna Lindh har tidigare i riksdagen besvarat en fråga från Mats Lindberg (s) om det kommunala vetot.

⁵ Intervju med Carl Olof Sjölund.

dels informationsmöten kring bentonitlerans roll i djupförvaret, kring SKI:s och SSI:s uppgifter samt en debatt om säkerhet och process i kärnavfallsprogrammet med medverkan från myndigheter, Malå kommun, Avfallskedjan och SKB. Projektledningen står som inbjudare för ett offentligt möte med en representant för Avfallskedjan kring KBS-3-metoden och djupförvarsprocessen. Den kommunale samordnaren har dessutom medverkat i bl.a. ett informationsmöte för TCO:s och SACO:s medlemmar, en information för Malås pensionärer om den fristående granskningen samt ett informationsmöte anordnat av pensionärsorganisationerna en månad före folkomröstningen. Malå kommun erbjöd också sina anställda information från bl.a. SSI och SKI om kärnavfallsprocessen delvis på arbetstid. Initiativet kom från arbetsgruppen men planerades och genomfördes av den kommunale samordnaren⁶.

Det är lätt att som utomstående få intrycket av att en stor del av informationsutbudet under 1996 och 1997 emanerat från Malå kommun eller från kommunen i samverkan med SKB delvis på grund av de oklarheter som nämnts tidigare. Att döma av de intervjuer som gjordes strax efter folkomröstningen hade en del av kommunmedborgarna svårt att avgöra vem som arrangerat vissa av informationsmötena och diskussionerna under kampanjen före folkomröstningen. Vid många tillfällen har kommunledningen och SKB samarbetat och det har av många setts som om kommunen redan från början av förstudien bestämt sig för en platsundersökning. Detta faktum kan vara förklaringen till att bara 37 procent säger sig ha mycket stort eller stort förtroende för kommunledningen när det gäller informationen om kärnavfall och djupförvar, medan 57 procent säger sig ha ganska litet eller mycket litet förtroende. Förtroendet för kommunledningen är klart lägre hos kvinnor än hos män. Omkring en tredjedel av de intervjuade uppfattar kommunens information som saklig, medan 28 procent anser den vara argumenterande och 26 procent pläderande. Var sjätte malåbo kan inte ange någon åsikt om kommunens information. Även här visar kvinnor en avvikande uppfattning. Betydligt färre kvinnor än män ser kommunens information som saklig.

3.2.2 Styrgruppen

För förstudien tillsattes en styrgrupp bestående av två representanter för Malå kommun samt två representanter för SKB, Claes Thegerström och Per Eric Ahlström. Kommunstyrelsen beslöt vid sitt sammanträde den 1 februari 1994 att

⁶ Beskrivningen bygger på material som ställts till förfogande av den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund.

utse Arne Hellsten (m) och Lena Nyström (s) till kommunens ledamöter. Arne Hellsten hade varit en av dem som mest aktivt hade stött förslaget om en förstudie medan Lena Nyström tillhörde den minoritet bland socialdemokrater som röstat emot en förstudie och som också reserverat sig mot beslutet. Styrelsen beslöt också att utse Arne Hellsten till ordförande i styrgruppen, vilket är något förvånande med tanke på att Moderata samlingspartiet endast hade tre mandat i kommunfullmäktige. Det naturliga hade varit att socialdemokraterna, med 14 av fullmäktiges 31 mandat, skulle tillsätta ordförande i en grupp, som kunde antas få ett visst inflytande på förstudiens genomförande. Lena Nyström avsåg sig uppdraget efter endast några få sammanträden och ersattes den 30 augusti 1994 av Ann-Sofie Stenberg, som hade röstat för en förstudie vid kommunfullmäktigesammanträdet den 22 november 1993.

Styrgruppens roll och uppgifter fastställdes av kommunstyrelsen den 24 maj 1994. Styrgruppen utgjorde beslutsorgan för verksamheten. Gruppens uppgift var också att bereda frågor av principiell karaktär för beslut i kommunstyrelsen och fick genom delegation av kommunstyrelsen rätt att besluta i styrelsens ställe i övriga ärenden där ledamöterna var eniga. Styrgruppen ansvarade för förstudiens budget och hade skyldighet att redovisa sin verksamhet inför kommunstyrelsen. Om kontakter med myndigheter och politiska organ hade officiell karaktär skulle frågan föreläggas kommunstyrelsens ordförande (kommunalsrådet) eller arbetsutskottet (Ks protokoll 94-05-25). Styrgruppen höll tio sammanträden under förstudieperioden, men framförallt de båda kommunala representanterna deltog regelbundet i referensgruppens möten. Styrgruppen måste sägas ha haft inflytande över arbetet med förstudien och framförallt gruppens ordförande Arne Hellsten har visat stor aktivitet. Han har ofta representerat Malå kommun vid seminarier och diskussioner med myndigheter.

3.2.3 Referensgruppen

Malå kommunfullmäktige tillsatte vid sitt sammanträde den 15 mars 1994 en referensgrupp för förstudien. Gruppens uppgift var att följa utredningsarbetet samt bidra med synpunkter och förslag för att förstudien skulle kunna ge en allsidig belysning av förutsättningarna för en eventuell slutförvaring av använt kärnbränsle i kommunen. Referensgruppen skulle också förmedla information till de olika intressegrupperna och kunskap och synpunkter från medborgarna till förstudien (Kf:s protokoll 94-03-15). Referensgruppen kom att bestå av 22 personer samt ersättare och de representerade de sex politiska partierna i fullmäktige samt följande organisationer, föreningar och intressegrupper: SACO,

TCO, LO, SAF, LRF, Malåföretagarna, köpmannaföreningen, pensionärsföreningarna, Malå sameby, församlingarna, ungdomsrådet, Svenska naturskyddsföreningen, Opinionsgruppen mot kärnavfall, idrottsföreningarna, besöksnäringen samt byautvecklingsrådet. Däremot kom inte samepartiet att ingå i gruppen ens efter valet 1994, då partiet fick ett mandat i fullmäktige. Till ordförande i referensgruppen utsågs Hasse Bjuhr (s), till ersättare för ordförande Bert Eklund (kd), och som sekreterare fungerade den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund (Referensgruppens protokoll 94-03-30).

Referensgruppen konstituerades den 30 mars 1994 och genomförde sedan åtta sammanträden innan dess arbete i princip förklarades avslutat den 30 maj 1995 (Ibid., 95-05-30). Referensgruppen genomförde också ett flertal seminarier i Malå inom följande områden: lagstiftningen inom kärnavfallsområdet, strålning och strålskydd, forskning kring djupförvar, berggrunden i Malå kommun, Malå och framtiden, kärnavfallet och miljön samt SKB:s förstudie i Malå – en lägesrapport. Gruppen genomförde också en rad studieresor till kärnkraftsanläggningarna i Oskarshamn (kärnkraftverket, mellanlagret CLAB och Äspölaboratoriet), Forsmark (SFR) och radiofysiska institutionen vid Umeå universitet. Ledamöter från Referensgruppen har deltagit i flera seminarier, bl.a. kring REKO-projektet vid Högskolan i Luleå och kring kärnavfall i Helsingfors samt i de exkursioner som företogs i Malåområdet. Referensgruppen ansvarade också för flera informations- och diskussionsmöten i Malå.

Referensgruppens arbete fortsatte även efter den 30 maj 1995. Gruppens uppdrag förlängdes de facto när det blev aktuellt med en fristående granskning av SKB:s förstudie. Vid de två sista mötena diskuterade gruppen det förslag till en fristående granskning som väckts i kommunstyrelse och kommunfullmäktige och efter diskussion och en del ändringar godkände referensgruppen den uppläggning som styrgruppen föreslagit (Ibid., 95-05-30).

Det är svårt att av protokollen få någon klar uppfattning av referensgruppens betydelse för förstudien. Av protokollen att döma har vissa deltagare varit mycket aktiva medan det är svårare att se någon aktivitet från andra gruppers sida. Vänsterpartiet riktar i sitt remissvar kritik mot arbetet i gruppen, mot passivitet hos en del ledamöter och oklarheter i förhållandet mellan styrgrupp och referensgrupp. Flera remissorgan, bl.a. Centerpartiet, betonar svårigheten att som lekman ge relevanta synpunkter på ett så tekniskt material som stora delar av förstudien utgör. Centern påpekar också att studien sammanställts av SKB trots att utredningarna gjorts av fristående konsulter och partiet hade önskat en opartisk sammanställning. Av närvaron att döma har intresset för arbetet i gruppen ändå varit stort och en genomgång av remissvaren från de

organisationer som var företrädare i referensgruppen visar också på ett stort engagemang i några fall på mycket stort engagemang.

Referensgruppens arbete finns sammanfattat i en rapport "Förstudie Malå. Dokumentation av referensgruppens arbete". Materialet är sammanställt av kommunen men publiceras, något förvånande, i SKB:s serie "Projektrapporter", vilket kanske också bidrar till omgivningens bild av ett nära samarbete mellan kommunen och SKB.

3.2.4 Lokala arbetsgruppen för en fristående granskning

Centerpartiets fullmäktigeledamot Alf Holmström ställde i juni 1994 en fråga till kommunstyrelsens ordförande Rolf Andersson om Malå kommun planerade att anlita oberoende experter för att granska SKB:s slutrapport om förstudien. Kommunalrådet svarade att kontakter redan tagits med miljödepartementet för att söka få en sådan studie finansierad (Kf protokoll 94-06-13). Sedan finansieringsfrågan lösts beslöt kommunfullmäktige i december 1995 att skapa en organisation för att få en oberoende värdering av de resultat som SKB presenterat i sin förstudie.

En lokal arbetsgrupp bildades för att utgöra referensgrupp för den fristående granskningen. Större delen av gruppen var identisk med den referensgrupp som tidigare arbetat med förstudien. Vänsterpartiet bytte emellertid ut sina ledamöter eftersom partiet inte ansåg att personer som ingått i den gamla referensgruppen skulle granska sitt eget arbete. Även Centerpartiet bytte ut sin ledamot. Dessutom tillkom representanter för Samepartiet och länsstyrelsen samt grannkommunerna Norsjö, Sorsele, Arvidsjaur och Lycksele. Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå och Svenska naturskyddsföreningens lokalavdelning avstod däremot från att delta i granskningsgruppen eftersom de ansåg att gruppens mandat inte tillät en granskning av hela processen utan endast förstudiematerialet. Till sakkunnig, opartisk ordförande i gruppen utsåg kommunen Valfrid Paulsson, tidigare generaldirektör för Naturvårdsverket.

Granskningsgruppen arbetade med fyra utskott: ett miljö- och säkerhetsutskott med Hasse Bjuhr (s) som ordförande; ett geologi/hydrologiutskott lett av Georg Andersson (fp), ett transport- och anläggningsutskott med Bert Eklund (kd) som ordförande samt ett socioekonomiskt utskott, där Arne Hellsten (m), var ordförande. Arne Hellsten fick en central ställning genom att han därmed kom att ingå i granskningsgruppen samtidigt som han fungerade som ordförande i styrgruppen och projektledningen. Granskningsgruppens uppgift var dels att med hjälp av utomstående, oberoende experter utvärdera och

eventuellt komplettera förstudiematerialet, dels att med utgångspunkt i detta material utarbeta information och ge kommuninnevånarna ett beslutsunderlag för den kommande folkomröstningen (Kf protokoll 95-12-05).

Granskningsgruppen presenterade sitt arbete och de experter som gruppen anlidade i ett informationsblad till kommuninnevånarna liksom ett informationsblad "Frågor och svar om djupförvar" (Granskning i Malå, 3). Gruppen genomförde också i november 1996 en enkät till kommunmedborgarna "Vad vill du veta inför folkomröstningen?" Gruppen har också tagit initiativ till flera informationsmöten som har berörts tidigare.

För att få en komplettering av den socioekonomiska delen av förstudien tog Arne Hellsten och Carl Olof Sjölund kontakt med konsultföretaget Infraplan. Infraplan presenterade en projektbeskrivning, med förslag till en fördjupad analys av Malås problembild och möjligheter och utarbetande av strategier för lokal och regional utveckling. Granskningsgruppen antog också Infraplans förslag. Företaget arbetade med en ungdomsgrupp för att få en bild av malåungdomarnas önskemål om framtiden, en byautvecklingsgrupp för att diskutera hur utflyttningen skulle kunna stoppas och ungdomarna kunna stanna kvar i byarna samt en näringslivs- och infrastrukturgrupp som kartlade Malås företag och arbetsplatser. I varje fall i slutskedet kom Infraplan att uppfattas som en företrädare för Ja-sidan eftersom företagets ansvarige i Malå, Hans Jäderström, samtidigt var medlem i Ja-gruppen.

Under 1996 och 1997 har granskningsgruppen och dess utskott hållit ett stort antal sammanträden där förstudiematerialet och de anlidade experternas rapporter bearbetats. Gruppens bedömningar som enhälligt antogs vid ett sammanträde i april 1997 presenterades för kommuninnevånarna i en informationsbroschyr "Granskning i Malå", som är en enligt gruppen opartisk sammanställning av granskningen och som blev det underlag som skulle vara kommunens information inför folkomröstningen. Gruppen arbetade utifrån ett antal frågeställningar: Är uppgifterna i förstudiematerialet korrekta, är problemen tillräckligt belysta, är redovisningarna tillräckligt klara och lätta att förstå och behövs kompletteringar? Granskningsgruppen riktar en del kritik mot felaktigheter i någon delstudie och påpekar att en del av materialet är svårtillgängligt. Slutsatsen måste ändå tolkas som ett klart godkännande av förstudien även om gruppens ordförande avslutar med; "Först efter en jämförelse med resultaten från förstudier i flera andra kommuner avgörs om Malå kan komma i fråga för en platsundersökning" (Ibid., 4).

Kritik riktades mot Valfrid Paulsson från Nej-sidan inför folkomröstningen, där hans opartiskhet sattes i fråga. Vid några offentliga möten märktes också

klara motsättningar mellan Paulsson å ena sidan och Opinionsgruppen och Greenpeace å den andra. Trots detta uppfattar 41 procent av de intervjuade granskningsgruppens information som saklig vilket är en betydligt högre siffra än för de flesta andra aktörer. Endast TV, Norra Västerbottens Tidning och SKB får högre siffror beträffande sakligheten i sin information. Över hälften av de intervjuade har mycket eller ganska stort förtroende för granskningsgruppen. Även här är kvinnornas förtroende lägre (49%) än männens (59%).

3.2.5 Den kommunale samordnaren

Enligt avtalet mellan Malå kommun och SKB skulle kommunen utse en samordnare för att biträda projektledaren för förstudien. Vid sitt sammanträde den 1 februari 1994 beslöt kommunstyrelsen att utse Carl Olof Sjölund till kommunal samordnare. Sjölund har varit kontaktman mellan kommunen och myndigheter på central och lokal nivå, andra kommuner, företag och organisationer, massmedia, universitet och högskolor, kommunmedborgare och andra intresserade av debatten om kärnavfallet. Den kommunale samordnaren har på detta sätt kommit att bli något av spindeln i nätet. Sjölund har dessutom fungerat som sekreterare i styrgruppen, referensgruppen och granskningsgruppen.

Sjölunds uppgift var att biträda projektledningen. Eftersom Sjölund tidigare varit aktiv politiker och ledamot av fullmäktige för Folkpartiet, i debatten under hösten 1993 aktivt arbetat för och röstat för en platsundersökning och haft sitt arbetsrum i kommunen förvaltningshus, har det varit lätt att associera honom med kommunledningen och dess inställning i folkomröstningsfrågan. De som intervjuades kort efter folkomröstningen visar ändå större förtroende för den kommunale samordnaren än för t.ex. de politiska partierna och opinionsgrupperna. Drygt 40 procent säger sig ha mycket stort eller ganska stort förtroende för Sjölund, medan lika många anger ganska litet eller mycket litet förtroende.

3.2.6 De politiska partierna: Allmänt

De malåbor som intervjuades efter folkomröstningen visar inte upp något uttalat förtroende för sina politiker. Fyra av tio (38%) tycker visserligen att politikerna sköter sin uppgift bra, men 23 procent svarar "dåligt", 30 procent "varken – eller" och 9 procent "vet ej". Svaren ger kanske mer en bild av lågt intresse för partipolitik än av förtroende för politiker och den politiska debatten.

Den partipolitiska debatten i Malå inför folkomröstningen kan utan tvekan karaktäriseras som lågmäld. Diskussionen i massmedia domineras av medlemmar i opinionsgrupperna eller av privatpersoner utan närmare koppling till partierna. Vid några tillfällen debatterar partiernas ledande politiker, men det omedelbara intrycket är att många undviker den öppna debatten. Undantaget är i viss mån vänsterpartiet, men där syns nästan enbart partiets ordförande Lennart Gustafsson och vice ordförande Eva Olofsson. Trots allt tycker sig 44 procent av malåborna ha uppfattat en öppen politisk debatt mellan partierna, men 27 procent svarar "nej" och hela 30 procent "vet ej" vilket också kan tolkas som "har inte sett någon debatt". Flera av politikerna, t.ex. kommunalrådet Rolf Andersson, säger att det funnits en tyst överenskommelse att låta frågan vara en sakfråga och att detta skulle vara förklaringen till den lågmälda debatten. De anger också erfarenheterna från Storuman som en förklaring. Debatten inför folkomröstningen i Storuman ledde till djupa konflikter mellan och inom partier och mellan kommunmedborgare. Bara 3 procent av malåborna tror att debatten i Storuman haft den betydelsen.

I partierna har frågan om en platsundersökning diskuterats under de två senaste åren i samband med att partiets ledamöter i referensgruppen rapporterat om gruppens arbete. I några partier har frågan då diskuterats fortlöpande, medan det i andra har setts som information.

I intervjuerna fick malåborna uppge vilket förtroende de hade för de politiska partierna. För Vänsterpartiet hade 31 procent mycket stort eller ganska stort förtroende, vilket är en betydligt högre siffra än den andel av rösterna som partiet fick vid det senaste valet. 42 procent hade mycket litet eller ganska litet förtroende, medan 28 procent svarade "vet ej". Något färre (28%) hade mycket stort eller ganska stort förtroende för socialdemokraterna, medan 45 procent visade mycket litet eller ganska litet förtroende. För det tredje partiet som frågorna om förtroende berörde i intervjuundersökningen, Moderata samlingspartiet, var andelen med mycket stort eller ganska stort förtroende lägre, 21 procent. Kvinnor visar högre stöd för Vänsterpartiet och lägre för socialdemokrater och moderater än männen i Malå.

Det är också intressant att notera att Vänsterpartiet i intervjuundersökningen fick större förtroende än Socialdemokraterna, även om den grupp som angav sin lokala partipreferens var ganska liten, eftersom 25 procent inte ville svara och 9 procent svarade "vet ej". 28 procent svarade att de föredrog Vänsterpartiet, medan motsvarande siffra för (s) var 25 procent. Andelen kvinnor som stödde socialdemokraterna var bara 16 procent.

Socialdemokratiska partiet

Trots ställningen som det största partiet i kommunfullmäktige har socialdemokraterna⁷ inte präglat den offentliga debatten i Malå inför folkomröstningen. Vänsterpartiet och moderaten Arne Hellsten samt i slutskedet i viss mån också Miljöpartiet har betydligt oftare synts i massmedia. Detsamma gäller även för perioden från beslutet om en förstudie i november 1993 och fram till sommaren 1997. Förklaringen är enligt den ledande socialdemokraten, kommunalrådet Rolf Andersson, att partiet inte primärt sett förstudien och den eventuella platsundersökningen som en partipolitisk fråga utan som en sakfråga. Partiet har byggt sitt arbete på beslutet i fullmäktige och verkat i referens- och granskningsgruppen för att få fram så bra förstudiematerial och information till kommunens medborgare som möjligt. Frågan om en eventuell platsundersökning är bara en av många politiska frågor i kommunen och får därför inte ta upp all tid för kommunledningen.

Rolf Andersson ser inte heller frågan om en platsundersökning som i första hand en politisk fråga. Det socialdemokratiska partiet har diskuterat frågan men inte tagit någon rekommendation om hur medlemmarna skulle rösta. Arbetarkommunens styrelse har heller inte tagit ställning som kollektiv men däremot som enskilda medlemmar. De flesta är troligen för en platsundersökning. Liksom de övriga partierna fanns bland socialdemokraterna anhängare både till Ja och Nej i folkomröstningen. Rolf Andersson hoppas att medlemmarna för det första skall delta i omröstningen och för det andra helst rösta "ja". Han tror att motståndarna inom hans eget parti till en platsundersökning finns bland en del yngre, bland kvinnor och bland dem som bor ute i byarna. De miljökonsekvenser som motståndarna talat om ser Rolf Andersson som något överdrivna. Miljöfarliga ämnen har hanterats tidigare utan några större problem i Sverige.

Ett Ja i folkomröstningen skulle innebära fler arbetstillfällen och ökade intäkter, men också en kompetenshöjning. Förstudieperioden har lyft fram och belyst olika utvecklingsmöjligheter för kommunen och gett ett tillskott till kommunens ekonomi. Ett "Nej" däremot skulle medföra att SKB försvinner från kommunen och att Malå förlorar några arbetstillfällen och inkomster. Kommunledningen får då söka utveckla några av de projekt som diskuterats. Risken är också att den positiva anda som utmärkt Malå i några år förbyts i pessimism och att utflyttningen ökar igen framförallt av ungdomar.

⁷ Avsnittet bygger på intervju med kommunalrådet Rolf Andersson samt på uppgifter vid offentliga möten i Malå.

Folkomröstningen kunde möjligen ha kommit senare, enligt Rolf Andersson om kommunstyrelsen och fullmäktige hade kunnat ta besluten om en fortsättning efter förstudien. Av intervjun och uttalanden vid offentliga debatter att döma tycks det som om kommunledningen varit beredd att gå vidare med en platsundersökning även vid en marginell majoritet för "Ja" i folkomröstningen. Socialdemokraterna tror inte att regeringen skulle genomdriva en detaljundersökning och lokalisering av en avfallsanläggning mot en kommuns vilja. Ett Ja i folkomröstningen skulle därför inte tvinga Malå att så småningom ta emot ett slutförvar.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet⁸ har fortlöpande diskuterat kärnavfallsfrågan sedan den första gången blev aktuell våren 1993. Partiets negativa attityd beror på den grundläggande inställningen till kärnkraften som energikälla, men partiet är dessutom mycket kritisk till processen kring lokaliseringen av ett slutförvar samt till KBS-3-metoden. Partiet har inte beslutat om att rekommendera sina medlemmar och sympatisörer hur de skall rösta, men Lennart Gustafsson är säker på att en mycket stor majoritet kommer att rösta Nej, även om han vet om att det finns Janhängare även bland vänsterpartisterna.

Vänsterpartiet är det parti som visar upp den största politiska aktiviteten i Malå i samband med folkomröstningen. Partiet har drivit ett konsekvent motstånd under hela femårsperioden mot att kommunen på något sätt skulle engagera sig i studier kring ett eventuellt slutförvar i Malå. Partiet har röstat emot en förstudie och sedan reserverat sig mot den segrande linjen i kommunstyrelse och fullmäktige, men också senare sökt få beslutet upprivet och förändra förslaget till avtal mellan kommunen och SKB. Frågan har ändrat karaktär menar Vänsterpartiets ordförande, från "soptipp till arbetstillfällen".

Partiet har deltagit i både referensgruppen för förstudien och arbetsgruppen för den fristående granskningen, medan en del andra grupper på Nej-sidan avstod från representation i granskningsgruppen. Vänsterpartiet ansåg att det var logiskt att delta i granskningsgruppen, men höll en låg profil, enligt Lennart Gustafsson. Partiet vill sprida arbetsuppgifter på flera medlemmar och byte därför ledamöter mellan förstudien och granskningen eftersom vänsterpartiet, enligt Lennart Gustafsson, tycker att det annars uppstår en form av tvåinstans-

⁸ Avsnittet bygger på intervjuer med Lennart Gustafsson och Eva Olofsson samt uppgifter vid offentliga möten i Malå.

jäv, dvs. det egna arbetet skulle komma att granskas. Granskningsgruppen tillkom enligt Vänsterpartiet för att legitimera förstudien.

Som tidigare nämnts har Vänsterpartiet mycket snabbt gått från undanskymd ställning i den lokala politiken till att bli det näst största partiet i kommunen. Till en del beror troligen detta på partiets utåtriktade arbete. Det är vanligt att även lokala partier har sin största kontaktyta mot medlemmarna medan kontakterna med allmänheten är mera sporadiska. Vänsterpartiet i Malå tycks ha bättre kontakter med den stora allmänheten än övriga partier. Före varje fullmäktigesammanträde bjuder partiet på "fullmäktigefika" utanför någon av kommunens livsmedelsbutiker för att få kontakt med kommuninvånarna och få diskutera de frågor som kommer att behandlas i fullmäktige. Partiet håller också regelbundet möten i byarna utanför centralorten. Kommunmedborgarnas förtroende kommer fram i den intervjuundersökning som gjordes strax efter folkomröstningen, där Vänsterpartiet fick större stöd än något av de övriga partierna. Förtroendet gällde i många fall just Lennart Gustafsson i högre grad än Vänsterpartiet som politiskt parti.

Vänsterpartiet ser ett Ja i folkomröstningen som ytterligare ett steg mot ett djupförvar i Malå. Partiets kritik mot metoden beror på att det anser att forskningen kring andra metoder för slutförvar inte fått lika stora resurser som KBS-3-metoden. Det anser också att processen lagts upp på så sätt att många små inlandskommuner kan tänkas säga Ja till förstudie och platsundersökning av ekonomiska skäl. Ett Nej skulle inte få så dramatiska konsekvenser tror Vänsterpartiets ledare. Kommunen måste under den närmaste framtiden koncentrera sitt arbete på att dels behålla och utveckla de verksamheter som finns, men framförallt på att hitta nya områden för att öka sysselsättningen och förhindra en ökad utflyttning av ungdomar.

Moderata samlingspartiet

Arne Hellsten, som började arbeta politiskt så sent som 1991, ser sig själv och Moderata samlingspartiet⁹ som mycket aktiva pådrivare i diskussionen inför beslutet om en förstudie i Malå. Hellsten anser att det fanns en klar majoritet för en förstudie men känslomässiga ställningstagande fick många att tveka inför beslutet i fullmäktige. Han ser inte diskussionerna om förstudie och platsundersökning som i första hand en partipolitisk fråga utan som en sakfråga, men den har en indirekt koppling till kärnkraftens vara eller inte vara. Motståndet inför folkomröstningen kom därför främst från Vänsterpartiet och Centerpartiet.

⁹ Avsnittet bygger på intervju med Arne Hellsten och på uppgifter vid offentliga möten i Malå.

Två andra grupper som Hellsten uppfattar som negativa är kvinnor och de boende ute i byarna. Han hoppas att malåborna kan fortsätta samarbeta även efter omröstningen oavsett vad utfallet skulle bli. Folkomröstningen i Storuman är ett varnande exempel, där följden blev slitningar inom kommunen. Risker finns att frågan även i Malå skulle kunna skapa motsättningar inom och mellan partierna.

Hellsten önskar först en platsundersökning, som enligt honom kommer att ge Malå kunskaper för framtiden. Folkomröstningen gäller en platsundersökning och inte ett slutförvar. Kommunen har möjlighet att hålla fler folkomröstningar. Det kommunala vetot kommer med all säkerhet att gälla. Först om kommunen sedan vill gå vidare med en detaljundersökning kan det bli aktuellt att ta ställning till en slutförvarsanläggning.

Moderaterna ser en platsundersökning som en möjlighet att öppna ett fönster utåt, en möjlighet till utveckling av kommunen. Förstudien har öppnat dörren till handläggare inom myndigheter och departement, till en ny typ av kontakter. En platsundersökning kan ge kommunen ett tillskott på 10 miljoner under en treårsperiod. Framförallt hoppas moderaterna att det fortsatta arbetet skall ge Malå tillgång till utbildningsprogram för ungdomarna och därmed sysselsättning och möjlighet att stanna i kommunen.

Moderaterna har rekommenderat sina medlemmar att rösta Ja. I denna fråga liksom i de flesta andra frågor är medlemmarna ense, även om Hellsten är medveten om att det också i hans parti finns negativa attityder till att gå vidare efter förstudie och eventuell platsundersökning. Moderaternas positiva inställning till kärnkraften som energikälla gör att partiet ser problemet kring det utbrända kärnbränslet som en teknisk fråga som jämföras med hanteringen av andra typer av miljöfarligt avfall.

Debatten kring kärnavfallens förvar har givit i första hand Arne Hellsten men i viss mån också moderaterna en framträdande plats i Malås politiska liv. De offentliga debatterna inför folkomröstningen, och även debatterna i fullmäktige och kommunstyrelse, har dominerats av Hellsten och Vänsterpartiets båda ledande politiker Lennart Gustafsson och Eva Olofsson. Även vid de offentliga debatter där samtliga partier medverkat i en panel har Vänsterpartiet och Moderata samlingspartiet fått betydligt större utrymme än de övriga partierna.

Övriga partier

I Malå kommunfullmäktige var även Folkpartiet liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet representerade under 1991-94 och efter valet

1994 tillkom också Samepartiet. Dessa partier har inte syns lika mycket i debatten som de tre tidigare beskrivna med undantag för att Georg Andersson, Folkpartiet och Bert Eklund, Kristdemokraterna i kampanjens slutskede tillsammans med kommunalrådet Rolf Andersson i debattartiklar i Norra Västerbotten och Västerbottens Folkblad uppmanade kommuninnevånarna att rösta Ja.

Folkpartiets¹⁰ fullmäktigegrupp var som tidigare nämnts delad inför beslutet i kommunfullmäktige i november 1993. Partiet har sedan aktivt deltagit i båda referensgrupperna. Georg Andersson har också ingått i projektledningen för den fristående granskningen och lett ett av utskotten. Majoriteten inom Folkpartiet har varit positiva till de inledande studierna. Partiet har sett en platsundersökning som ett sätt att öka kunskaperna innan ett slutligt beslut om en detaljundersökning tas. Den skulle också ge ett väsentligt bidrag till möjligheterna att utveckla kompetensen inom geologiområdet, och kunna ge bättre utsikter till utbildning för målångdomarna. Det har också inom partiet funnits en mindre grupp som tagit avstånd från tanken på en förstudie och följande platsundersökning. Någon omfattande diskussion kring ställningstagandet i folkomröstningen har inte partiet haft. Folkpartiet har inte tagit någon rekommendation inför folkomröstningen om vilket alternativ medlemmarna borde lägga sin röst på utan respekterat att medlemmarna kan ha olika åsikter.

Centerpartiet¹¹ är det parti i fullmäktige som vid sidan av Vänsterpartiet intagit den mest konsekventa negativa attityden till förstudie och platsundersökning. Partiet har alltifrån diskussionerna under våren 1993 fram till folkomröstningen talat emot först en förstudie och senare en platsundersökning. De tre centerpartisterna reserverade sig också mot kommunfullmäktiges beslut i november 1993, men partiet har deltagit i referensgrupperna för förstudien och den fristående granskningen. Enligt Sten Biström, Centerpartiets ordförande, har det aldrig funnits någon tanke att uppmana medlemmarna att rösta Nej i folkomröstningen. Även hos Centerpartiet fanns en minoritet, i det här fallet de som var positiva till en platsundersökning. Utgångspunkten för centerns ställningstagande i Malå har i första hand varit omtanke om miljön, en viss osäkerhet beträffande KBS-3-metoden och transportsättet. Partiet har också vid några tillfällen kritiserat SKB:s dominerande roll i förstudiearbetet. Centerpartiets inställning i kärnkraftsfrågan kan ha haft en viss betydelse för medlemmarnas attityder till en platsundersökning.

¹⁰ Framställningen bygger på intervju med Georg Andersson och intryck från offentliga debatter i Malå.

¹¹ Framställningen bygger på intervju med Sten Biström och uppgifter från den offentliga debatter i Malå.

Kristdemokraterna tillhörde dem som motarbetade tanken på en förstudie under 1993. En av deras fullmäktigeledamöter, Thure Lindblom, lyckades också få ärendet återremitterat till fullmäktige hösten 1993. Partiets båda fullmäktigeledamöter röstade för avslag vid fullmäktigesammanträdet den 22 november 1993 och reserverade sig sedan mot beslutet. Partiet har deltagit i båda referensgrupperna och partiets ordförande Bert Eklund har ingått i projektledningen för den fristående granskningen och varit ordförande i ett av utskotten. Kristdemokraterna bytte alltså attityd under förstudietiden.

Samepartiet bildades före valet 1994 och var inte representerat i fullmäktige när beslutet om en förundersökning togs. Partiet var aldrig representerat i referensgruppen för förstudien, men har däremot deltagit i den arbetsgrupp som bildades för den fristående granskningen, där det i första hand sökt ta tillvara rennäringens intressen. Mycket få malåbor uppgav vid intervjuerna att rennäringen haft någon betydelse för deras ställningstagande i folkomröstningen.

Miljöpartiet har ingen representation i fullmäktige men har varit aktivt under kampanjen före folkomröstningen. Partiet fick också deltaga i den avslutande debatten mellan de politiska partierna, där Samepartiet inte deltog. Flera av miljöpartiets medlemmar har varit medlemmar i Opinionsgruppen mot kärnavfall och ett nära samarbete har funnits mellan de båda organisationerna och vissa medlemmar i sameföreningen.

3.2.7 Opinionsgrupper

I Malå har två lokala opinionsgrupper deltagit i debatten om lokaliseringen av ett slutförvar. Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå, tidigare Opinionsgruppen mot atomsopor, bildades redan 1993 och har tidvis varit mycket aktiv. Ja-gruppen bildades först våren 1997 och kan därför inte visa upp lika många aktiviteter som Opinionsgruppen.

Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå

Den mest aktiva lokala organisationen under folkomröstningskampanjen har varit Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå¹², ofta bara benämnd Opinionsgruppen, OP-gruppen eller Nej-gruppen. Medlemmarna i gruppen, som själv kallar sig för en miljöorganisation, har varit aktiva sedan 1992, även om gruppen inte formellt bildades förrän 1994. Bakgrunden är det samarbete som

¹² Beskrivningen bygger på intervjuer med Martin Bildström, Hans Forsgren och Ingrid Bildström samt uppgifter givna i offentliga debatter i Malå.

inleddes under första hälften av 1993, på initiativ från Hans Forsgren, mellan ett antal malåbor som oroats av tanken på förvaring av kärnavfall i kommunen. De mest framträdande medlemmarna i gruppen under de senaste åren har varit ordföranden Martin Bildström samt vice ordföranden Hans Forsgren som båda ofta deltagit i de offentliga debatterna och i massmedia samt Nils-Göran Edvardsson och Henry Svonni.

Gruppen hade vid tiden för folkomröstningen cirka 470 medlemmar, de flesta från Malå, ett antal från Skellefteå och övriga Västerbotten, men gruppen hade också sympatisörer i andra delar av landet. Gruppens medlemmar har till stor del bestått av personer med ringa eller begränsad teknisk och geologisk kompetens. Organisationen var partipolitiskt obunden och en majoritet av medlemmarna har troligen inte varit politiskt aktiva, men bland de mest verksamma återfanns aktiva politiker inom Miljöpartiet, Centerpartiet och Vänsterpartiet. I gruppens ledning fanns till en början några av Vänsterpartiets ledande politiker men de senaste åren har tydligen Vänsterpartiet sett det som viktigt att inte framstå som alltför nära lierat med Opinionsgruppen. Det mesta av arbetet i gruppen har skett på ideell grund och medlemmar finansierade i början en stor del av arbetet med egna medel. Gruppen har sedan fått bidrag inför folkomröstningen från Malå kommun med 50.000 kronor våren 1994, 50.000 kronor våren 1995 och 150.000 kronor 1997.

Huvudsyftet för Opinionsgruppen har varit att verka som en motvikt till SKB och kärnavfallsintressena, ge saklig och fristående information till allmänheten, verka för att större satsningar görs på alternativa förvaringsmetoder och att avfallet inte göms i urberget utan att hänsyn tas till naturens kretslopp samt att kommande generationer ska slippa betala för ett kortsiktigt tänkande. Opinionsgruppen har under perioden 1993-97 bedrivit en informations- och opinionsverksamhet, som i första hand riktat sig till invånarna och politikerna i den egna kommunen. Aktiviteten har av naturliga skäl varit störst under månaderna före folkomröstningen. Informationen har till större delen bestått av flygblad, kortare informationsskrifter och insändare i regionala tidningar, framförallt Norra Västerbotten. Gruppen har också utformat en egen hemsida på Internet. Det är naturligtvis svårt att som lekman behärska en så högteknologisk verksamhet som kärnavfallslagring. Gruppen tycks i allmänhet ha använt SKB:s informationsmaterial som utgångspunkt för en kritisk granskning, men också för att öka sin egen kompetens. Opinionsgruppen har dessutom tagit hjälp av oberoende forskare.

Opinionsgruppen kritiserade både den metod som SKB prioriterar och den process som skall leda fram till ett lokaliseringsbeslut. Gruppen ansåg att

forskningsprocessen och lokaliseringsprocessen inte är samordnade. Gruppens ordförande talade om KBS-3 inte som en metod utan som ett "huvudspår" och ansåg att Villkorslagens bestämmelser aldrig uppfyllts.

Opinionsgruppen var mycket kritisk till processen och beskrev den ibland som odemokratisk med vilket man troligen menade att den inte haft stöd hos majoriteten av kommunmedborgarna samt att frånvaron av ett centralt politiskt ansvarstagande gjorde att fattiga kommuner i t.ex. Norrlands inland kunde tvingas "intressera" sig för förstudier och platsundersökningar av arbetsmarknadsskäl. Inför kommunfullmäktiges möte den 22 november 1993, då beslut om en eventuell förstudie skulle fattas, organiserade gruppen en namninsamling för kravet "Nej till förstudie" samt en demonstration. Namnlistan, som innehöll 1.635 namnteckningar, blev sedan utgångspunkt för Hans Forsgrens besvär över fullmäktiges beslut, där han anförde att beslutet var odemokratiskt och olagligt. Besvären avvisades av kammarrätten.

Även om Opinionsgruppen liksom Greenpeace ser SKB som huvudmotståndaren, är gruppen mycket kritisk till kommunledningens handlande både inför förstudien och vid bildandet av den granskningsgrupp som fick till uppgift att granska SKB:s förstudiematerial. Opinionsgruppen ingick i den referensgrupp på drygt 20 personer som kommunen tillsatte för SKB:s förstudie, men kände sig enligt egen uppgift som gisslan utan möjlighet att påverka. Därför avstod Opinionsgruppen från att delta i den referensgrupp som kommunen utsåg att biträda den granskningsgrupp som genomlyste förstudien. Ett deltagande hade enligt OP-gruppen medfört att den då i praktiken "godkänt möjligheten att förvara kärnavfall i kommunen". Gruppen ville få till stånd en diskussion även kring säkerhetsfrågor och alternativa förvaringsmetoder.

Opinionsgruppen har i sin information framförallt pekat ut SKB som huvudmotståndare. Gruppen var kritisk till och ifrågasatte en del av SKB:s informationsmaterial. Den var också kritisk mot att Nej-sidan haft så begränsade ekonomiska resurser jämfört med framförallt SKB, som kan finansiera seminarier, hearings, utställningar och informationsresor till kärnkraftsanläggningarna och CLAB i Oskarshamn. Kritik har också riktats mot kommunen för det nära samarbetet med SKB. Innan någon Ja-grupp bildats i Malå fick ofta arbetsgruppen för den fristående granskningen utgöra den lokala huvudmotståndaren för Opinionsgruppen.

I den intervjuundersökning som gjordes efter folkomröstningen fick malåborna uppge vilka argument de oftast mött hos de båda lokala opinionsgrupperna. De flesta förknippade Opinionsgruppen med argument som rör

säkerhetsfaktorer och risker i samband med slutförvaret. Andra kända argument var kritiken mot processen och transporterna.

Något organiserat samarbete i form av gemensam information eller gemensamt uppträdande förekom inte mellan Opinionsgruppen och Greenpeace efter Greenpeace ankomst till Malå i augusti, men både Greenpeace och senare Jordens Vänner utnyttjade en del av den utrustning som fanns i Opinionsgruppens lokaler. Utan tvekan betydde Greenpeace närvaro att Nej-sidans argument fick ökad tyngd och att Greenpeace professionalitet gynnade även Opinionsgruppen.

Opinionsgruppens mål tycks enbart ha varit att få majoritet för Nej till platsundersökning i folkomröstningen. Någon diskussion eller handlingsprogram som berör Malås framtid tycks inte ha funnits med i gruppens strategi. Eftersom flera av de ledande i gruppen är medlemmar i eller nära knutna till miljöpartiet är det möjligt att Opinionsgruppens svar på Ja-sidans motto "Utveckling och framtidstro" kommer att synas i ett politiskt program istället. Av allt att döma har gruppen upplösts efter folkomröstningen.

Trots Opinionsgruppens lokala förankring är kommunala tjänsternas förtroende för gruppen rätt lågt. I de intervjuer som gjordes veckorna efter folkomröstningen ansåg bara 10 procent att Opinionsgruppens information var saklig och närmare 60 procent sade sig ha ganska litet eller mycket litet förtroende för gruppen. Drygt en tredjedel av de intervjuade hade mycket stort eller ganska stort förtroende.

Ja-gruppen

Någon lokal grupp som talade för ett Ja till fortsatt platsundersökning i Malå bildades inte förrän i slutet av april 1997¹³. Inför folkomröstningen i Storuman hade mycket tidigt ett samarbetsorgan bildats som förordade att SKB skulle få gå vidare efter förundersökningen. Storumangruppens ledning bestod av framträdande politiker som kommunalrådet samt lokala företagare och debatten mellan de båda sidorna blev tidvis rätt infekterad. Det har givits flera förklaringar varför det dröjde så länge innan en Ja-grupp etablerades i Malå. Man hänvisade till den situation som uppstod i Storuman efter folkomröstningen med klara motsättningar både inom en del partier men också mellan privatpersoner. En del företrädare för Ja-gruppen, framförallt företagare ansåg sig inte ha tid att föra en längre informationskampanj. "Det har växt fram" enligt Eivor Jonsson, vice ordförande i gruppen. Ja-gruppen i Malå fick därför

¹³ Avsnittet bygger på intervju med Eivor Jonsson och uppgifter från offentliga debatter i Malå.

en annan framtoning och en bredare sammansättning än i Storuman. Gruppen fick ett kommunalt bidrag motsvarande det som gavs till Opinionsgruppen, men säger sig verkat "helt på ideell basis" och bekostat en del av informationen med egna medel, bl.a. de annonser med foton på Ja-företrädare som publicerades dagligen i Norra Västerbotten under kampanjperioden. Opinionsgruppen hade därför möjlighet att dominera opinionsbildningen i Malå under två år före folkomröstningen.

Ja-gruppen beskrev sig själv som "en ideell förening av Malå-bor". Ja-gruppen försökte undvika att få en sammansättning liknande den i Storuman. Gruppens ordförande har varit Stefan Eriksson från Kommunalarbetareförbundet och vice ordförande Eivor Jonsson, som är egen företagare och som tidigare varit politiskt aktiv. Den som ofta företrätt gruppen utåt i debatter har varit Eivor Jonsson samt Ulf Stenvall, Malå frakt och Sture Grundberg, socialdemokrat i kommunfullmäktige. Ulf Stenvall framstod vid flera av de offentliga möten som gruppens ideolog och talesman. I gruppen fanns representanter för större och mindre företag, fackliga företrädare och "vanliga löntagare". Gruppen hade strax före folkomröstningen cirka 300 medlemmar.

Gruppens primära, kortsiktiga syfte var att få ett Ja på den fråga som folkomröstningen gällde: "Skall SKB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun?". Gruppens mer långsiktiga mål sammanfattades i dess paroll om utveckling och framtidstro. Gruppen betonade framförallt de arbetstillfällen som en platsundersökning ger, men också de ökade inkomsterna till kommunen. En annan viktig punkt för Ja-gruppen var möjligheterna till utbildningssatsningar som en följd av en platsundersökning. I första hand avsågs då utbildningar inom geologi som skulle i bästa fall göra Malå till något av ett centrum för geologiska undersökningar. Gruppen berörde sällan säkerhetsfrågor förrän strax före folkomröstningsdagen. Den underliggande tanken var att platsundersökningen skulle ge svar på säkerhetsfrågorna. I grunden fanns en tilltro till att den tekniska expertisen kan lösa de säkerhetsfrågor som kan bli aktuella i samband med kärnavfallet. Gruppen betonade i stället i slutet av kampanjen det ansvar vi har kollektivt att ta hand om det svenska avfallet. Ja-gruppen ansåg det också viktigt att man håller fast vid de krav som Malå kommun formulerat vid en eventuell platsundersökning.

Frågan är om inte Ja-gruppen alltför mycket betonade ökade arbetstillfällen som ett resultat av en platsundersökning. Över 60 procent angav visserligen att de trodde att en förvaring skulle ge många jobb till kommunen under lång tid, men det skall ställas mot att en majoritet inte ville ha ett slutförvar i den egna kommunen. Närmare 80 procent av de tillfrågade nämnde arbetstillfällen som

de (ofta enda) argument de associerade med Ja-gruppen och som näst vanligaste argument de positiva effekterna på kommunens ekonomi. Den diskussion om säkerhet, risk och ansvar för kommande generationer som Ja-gruppen försökte ta upp under slutet av kampanjen lämnade få spår bland kommunmedborgarna. Det blev för mycket tal om arbetstillfällen enligt 76 procent av de intervjuade. Malåborna hade lika lågt förtroende för Ja-gruppen som för Opinionsgruppen, 59 procent hade ganska litet eller mycket litet förtroende för Ja-gruppen och bara 8 procent ansåg dess information vara saklig.

Ja-gruppen byggde mycket av sin argumentation på en grundläggande tilltro till den tekniska kunskap som finns vid SKB och universitet och forskningsinstitut. Frågan är om inte en folkomröstning om en platsundersökning om ett eventuellt framtida djupförvar handlar mera om värderingar och känslor än vetenskapliga fakta. Gruppen skulle kanske ha utnyttjat en person som Eivor Jonsson i större utsträckning i debatterna och i kontakten med kommuninvånarna. Trots annonserna i framförallt Norra Västerbotten med bilder på företrädare för ett "Ja" i folkomröstningen förblev Ja-gruppen mer anonym i debatten än Opinionsgruppen och Greenpeace. Det är också svårt för allmänheten att tro att så många arbetstillfällen skulle kunna bli resultatet av en platsundersökning och ett djupförvar med tanke på att de flesta tekniska verksamheter inte kräver så stor arbetsstyrka.

Övriga opinionsgrupper

Opinionsgrupper liknande den i Malå finns på de andra orterna som är eller har varit aktuella för förstudier. Även om Opinionsgruppen i första hand är lokalt baserade har de samtidigt en regional eller i viss mån nationell karaktär på grund av de kontakter som skapats mellan de olika kommunerna. Opinionsgruppen i Malå har samarbetat med Storumangruppen vid flera tillfällen och gruppen har också haft kontakt med liknande grupper i Nyköping och Oskarshamn. Storumangruppen var tillsammans med motståndare till en platsundersökning från Sorsele kommun också aktiv i Malå under slutskedet av kampanjen inför folkomröstningen med bl. a. flygblad.

Redan tidigt bildades med bas i Skellefteå en grupp för att motarbeta planerna på en slutförvarsanläggning i Västerbotten. Gruppen som kallade sig Opinionsgruppen mot transport och förvaring av kärnavfall var mycket aktiv redan under 1993 med insändare och bearbetning av politiker. Skellefteå kommun tog också ett beslut som förbjöd SKB:s fartyg Sigyn att anlöpa Skellefteå hamn. Denna opinionsgrupp var också aktiv inför folkomröstningen i

Malå. Gruppen vars mest framträdande medlemmar är makarna Lundbäck och Sven-Erik Johansson fick framförallt gott om utrymme för sin kampanj i Norra Västerbotten.

3.3 Regionala aktörer

Länsstyrelserna har ansvar för hushållningen med naturresurser i länen. Regeringen har ansett att det är länsstyrelsernas uppgift att samordna kontakterna mellan de kommuner som berörs av förstudier och platsundersökningar och statliga myndigheter för att sedan kunna genomföra miljökonsekvensbeskrivningar. Länsstyrelsen i Västerbottens län har därför medverkat i att organisera en fristående granskning av SKB:s förstudie och Ingvar Jangvard vid länsstyrelsen har också ingått i den arbetsgrupp som lett granskningsarbetet. Ingvar Jangvard har också medverkat vid flera informations- och debatttillfällen i Malå och beskrivit den process som så småningom skall leda fram till en lokalisering.

3.4 Nationella aktörer

De aktörer på nationell nivå som direkt eller indirekt kan påverka besluten om en anläggning för använt kärnbränsle i Malå är förutom riksdag och regering, bland myndigheter Statens strålskyddsinstitut (SSI) och Statens kärnkraftinspektion (SKI), bland företag Svensk kärnbränslehantering AB (SKB) och bland opinionsgrupper Greenpeace. Dessutom deltar i processen den nationelle samordnaren samt Kärnavfallsfondens styrelse, men dessa kan inte ses som aktörer i folkomröstningsfrågan.

3.4.1 Riksdagen

Den svenska energipolitiken har blivit en central politisk fråga från 1970-talets början då både vattenkraftsutbyggnaden och den tidigare kärnkraftspolitiken började ifrågasättas av framförallt Centerpartiet och Vänsterpartiet. Energi-frågan blev då nära kopplad till miljöfrågan. Riksdagen har under de två senaste decennierna tagit en rad omfattande energipolitiska beslut. Den fattar också beslut om de lagar som reglerar kärnkraften och kärnavfallet. De viktigaste

lagarna är kärntekniklagen, strålskyddslagen och finansieringslagen. Kärntekniklagen är en säkerhetslag, som anger att ansvaret för kärnavfallet ligger hos producenten och fastslår också att endast svenskt avfall skall slutförvaras i Sverige. Strålskyddslagen reglerar säkerheten beträffande både driften av kärnkraftverken och för avfallshanteringen. Finansieringslagen reglerar hur kostnaderna för att ta hand om kärnavfallet skall finansieras.

3.4.2 Regeringen

Regeringen har förutom sin allmänna uppgift att verkställa riksdagens beslut också det övergripande ansvaret för samordningen av kärnkraftverksamheten och kärnavfallshanteringen. Frågor som rör kärnavfallet handläggs inom miljödepartementet, medan ansvaret för energipolitiken ligger på näringsdepartementet. Regeringen utfärdar tillstånd att driva kärnkraftverk efter prövning enligt kärntekniklagen och naturresurslagen. Den fattar också beslut om SKB:s program för hur kärnavfallet skall tas om hand. Det senaste beslutet fattades i december 1996, då den visserligen konstaterade att programmet uppfyllde högt ställda krav, men också kom med en del kritik. Regeringen ansåg bl.a. att alternativa metoder för förvaring av det utbrända kärnbränslet måste belysas ytterligare i samband med en förnyad redovisning av säkerhetsaspekterna.

Den svenska kärnkraftspolitiken har genomgått väsentliga förändringar under de senaste tre årtiondena. Från att ha från början varit ett nära samarbete mellan staten och kärnkraftsindustrin, där staten intog en dominerande roll, har i dag allt mera av ansvaret för kärnkraften lagts över på kärnkraftsproducenterna. Det nära samarbete som inleddes med AB Atomenergi och ASEA-Atom började förändras under 1970-talets första debatter om kärnkraftssäkerhet. Den statliga politiken för hanteringen av använt kärnbränsle kännetecknas numera av en överföring av ansvaret till kärnkraftsföretagen (Lidskog 1994, 61ff).

I ett tidigare avsnitt har kritiken från några av de politiska partierna mot regeringen för passivitet berörts. En del av diskussionen kring regeringens roll hör samman med den s.k. vetoventilen. En förändring i naturresurslagen ger regeringen möjlighet att mot en kommuns vilja besluta i en lokaliseringsfråga som ett kärnavfallslager. Flera av partierna och grupperna i Malå har uttryckt en rädsla för att regeringen skulle överväga att använda sig av denna utväg och velat ha försäkringar att det inte skall ske. Miljöministern har tidigare besvarat en fråga i riksdagen som tyder på att regeringen inte tänker använda sig av möjligheten, men gav inte något klart besked förrän fredagen före folkomröst-

ningen. En annan orsak till irritationen är att ingen miljöminister besökt Malå trots att en debatt pågått sedan 1993.

3.4.3 Centrala myndigheter m.m.

Statens kärnkraftinspektion (SKI) och **Statens strålskyddsinstitut (SSI)** har medverkat med information om sin verksamhet dels vid flera offentliga möten dels vid riktad information till speciella grupper i Malå under perioden 1995-1997. SKI övervakar att de svenska kärnkraftverken uppfyller de krav som ställs i kärntekniklagen och finansieringslagen, dvs. att de drivs på ett säkert sätt och att kärnkraftsproducenterna tar sitt ansvar beträffande hantering och slutförvar av det använda kärnbränslet. Myndigheten övervakar också att kraftproducenterna avsätter medel som täcker de framtida kostnaderna för förvaret. SKI granskar också SKB:s program för forsknings- och utvecklingsverksamheten, de s.k. FUD-programmen och den kritik som riktats mot det senaste FUD-programmet emanerar till stor del från SKI:s granskning.

Statens strålskyddsinstitut ansvarar för att kärnkraftsproducenterna uppfyller kraven i strålskyddslagen, att det avfall som uppstår vid kärnkraftverken tas om hand på ett säkert sätt. SSI utfärdar med lagstiftningen som utgångspunkt föreskrifter för verksamheter med strålning. Myndigheten kommer liksom SKI att granska SKB:s kommande förslag till slutförvar av använt kärnbränsle.

Statens råd för kärnavfallsfrågor, KASAM, har till uppgift att för regeringen redovisa sin egen bedömning av kunskapsläget på området. KASAM har under perioden 1993-97 haft flera seminarier där politiker från Malå och den kommunale samordnaren deltagit. KASAM gör dessutom en självständig granskning av SKB:s FUD-program.

Kärnavfallsfondens styrelse har sedan 1996 till uppgift att förvalta de medel som fonderas enligt finansieringslagen så att de ger god avkastning. Styrelsen har inte deltagit i debatter eller med information om sin verksamhet i anslutning till folkomröstningen i Malå, men fonden ersätter på regeringens uppdrag SKI, SSI och KASAM samt Malå kommun för informationsinsatser i samband med förstudien.

Den nationelle samordnaren är utsedd av regeringen. Hans uppgift är att främja samordningen av de informations- och utredningsinsatser som de kommuner, i vilka förstudier och platsundersökningar görs, anser vara nödvändiga. Samordnaren skall samråda med SKI, SSI och KASAM, men inte överta deras uppgifter.

3.4.4 Svensk Kärnbränslehantering AB

Enligt kärntekniklagen måste den som driver kärnkraftverk också ta hand om avfallet på ett säkert sätt. De kraftföretag som producerar el med kärnkraft bildade därför 1972 Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) för att ta hand om och slutförvara det radioaktiva avfallet från de tolv reaktorerna.

SKB¹⁴ har byggt och driver anläggningar för slutförvaret av kortlivat driftavfall och ett mellanlager för använt kärnbränsle. Inför byggandet av en anläggning för djupförvar av långlivat kärnavfall sker forskning och utvecklingsarbete kring ett inkapslingssystem. Forskning och utveckling sker också om den metod för geologiskt djupförvar, KBS-3, som regeringen godkänt, och som är SKB:s referensalternativ. SKB stöder också forskning vid universitet och institut på alternativa metoder för slutförvar. Företagets forskning kring förvar är förlagd till Äspölaboratoriet i nära anslutning till Oskarshamns kärnkraftverk (SKB 1996b).

Arbetet med att lokalisera en plats för djupförvaret sker i flera steg. Inledningsvis görs översiktsstudier på befintligt material över delar av landet och därefter förstudier i några kommuner. Regeringen har uttalat sig för att SKB bör genomföra förstudier i 5-10 kommuner. Förstudierna, som också i stort sett bygger på befintligt material, skall belysa geovetenskapliga förutsättningar, transportfrågor och samhällsaspekter. Från förstudierna, som tar cirka två år, skall SKB göra ett urval och genomföra fortsatta undersökningar, s.k. platsundersökningar i minst två kommuner. Platsundersökningarna beräknas ta fyra till åtta år. Efter en utvärdering kommer SKB att ansöka om tillstånd att genomföra en detaljundersökning på en plats och att påbörja byggandet av ett djupförvar samtidigt med att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och en säkerhetsanalys görs. För den plats om väljs krävs att SKB kan visa att det inte finns något bättre alternativ och att miljö- och säkerhetskraven uppfylls. Dessutom krävs att den lokala befolkningen accepterar djupförvarsanläggningen (SKB 1996a; SKB 1996b).

Förstudier har gjorts i Storuman och Malå, nyligen avslutats i Nyköping och Östhammar och pågår i Oskarshamn. SKB har avslutat sin verksamhet i Storuman och Malå sedan folkomröstningar på de båda orterna avvisat tanken på platsundersökningar.

Förstudien i Malå inleddes i februari 1994 och avslutades med den slutrapport som publicerades i mars 1996. SKB öppnade ett lokalkontor i Malå i

¹⁴ Avsnittet bygger på intervjuer med Claes Thegerström och Torbjörn Hugo-Persson samt SKB:s verksamhetsberättelse, informationsmaterial från SKB och uppgifter från informationsmöten i Malå.

juni 1994 som bas för den informationsverksamhet som företaget bedrivit i kommunen. Torbjörn Hugo-Persson har varit ansvarig för SKB:s lokalkontor och för informationsverksamheten i Malå, biträdd av Karin Scott-Hultdin. Claes Thegerström, som leder SKB:s enhet för djupförvar och som ingick i styrgruppen för förstudien, har också medverkat vid ett stort antal informationsmöten av olika karaktär, liksom Bengt Leijon, projektledare för förstudien. Lokalkontoret lades ned i samband med att SKB avvecklade sin verksamhet i Malå strax efter folkomröstningen. I förstudiens slutrapport summeras de aktiviteter SKB genomfört eller deltagit i under förstudien. Listan omfattar mer än 100 aktiviteter fram till och med december 1995. Aktiviteterna består av information till allmänheten på olika orter i kommunen, på offentliga möten eller på lokalkontoret. SKB har också informerat särskilda grupper som kommunalanställda, fackligt aktiva, anställda i företag eller turister på besök i kommunen. Många av aktiviteterna har skett i samarbete med kommunen och i några fall arrangerats av SKB, i andra av den kommunale samordnaren. Förstudien och delrapporterna har presenterats vid allmänna möten och SKB har deltagit i seminarier kring frågor som berör djupförvaret. Företaget har också medverkat vid möten som arrangerats av andra organisationer t.ex. Opinionsgruppen mot kärnavfall (SKB 1996a). SKB:s informationsverksamhet har knappast varit mindre omfattande under perioden fram till folkomröstningen och det är troligt att den totala insatsen under åren 1993-1997 rör det sig om minst 200 aktiviteter. Varken SKB eller de båda opinionsgrupperna har fört någon form av statistik som visar hur många besök som allmänheten gjort vid respektive informationskontor eller vilka grupper och åldrar som sökt information den vägen.

SKB:s företrädare i Malå har inte vid något tillfälle sett någon inblandning eller påtryckning från statens sida med tanke på att Vattenfall är en av SKB:s ägare. De ser företagets uppgift som att arbeta för att uppfylla kravet på producentansvar beträffande kärnavfallet. SKB:s uppdragsgivare är kraftindustrin och kunden det svenska folket. SKB har ett regelverk att arbeta utifrån och företagets verksamhet granskas av fristående myndigheter som SKI och SSI. Det finns klara gränser mellan dessa båda myndigheter och SKB och något fog för den "samkörning" mellan SKB, SKI och SSI som Opinionsgruppen och Greenpeace ibland talat om existerar inte enligt SKB.

Enligt Claes Thegerström och Torbjörn Hugo-Persson förelåg det klara skillnader mellan invånarna i Storuman och Malå beträffande diskussionen om ett djupförvar. I Malå var betydligt flera människor vana vid gruvverksamhet och industriprojekt och många hade dessutom arbetat åt SKB tidigare. Den

”sociala terrängen” såg annorlunda ut i Malå. I Storuman var det första gången ett bygge av en djupförvarsanläggning diskuterades på ett mer konkret plan. Spänningar märktes mellan olika kommunalar och samhällets stöd saknades i Storuman. Turismen i Storuman är också av en annan karaktär än i Malå. SKB lärde sig mycket av kampanjen i Storuman som kom till nytta i Malå.

SKB:s informationsmaterial är omfattande och i många fall utformat utifrån ett naturvetenskapligt och tekniskt perspektiv, utan att därför vara omöjligt att förstå även för lekmän. Det är utformat utifrån en tilltro till och förtroende för vetenskap och forskning och till den industriella utvecklingen under de senaste århundradena. SKB argumenterar utifrån detta till synes värderingsfria fakta-perspektiv och försöker i varje fall inte i det tryckta informationsmaterialet bemöta de mera känslomässiga argument som motståndarsidan för fram. Thegerström och Hugo-Persson är medvetna om detta förhållande men ser inte SKB som en part i en konflikt utan som ansvarigt för ett nationellt forskningsprogram för att uppfylla en av staten formulerad uppgift. SKB:s trovärdighet skulle sättas ifråga om informationen fick en annan utformning. Tilltron till det skrivna ordet är väsentligt.

Motståndarna till en platsundersökning i Malå har kritiserat att SKB numera använder uttrycket djupförvar i stället för slutförvar. Det ligger en viss symbolik i uttrycken säger också SKB. Slutförvar ger en association till något mer slutgiltigt, medan djupförvar har en mer generell innebörd.

3.4.5 Nationella opinionsgrupper

Den nationella opinionsgrupp som varit mest aktiv i Malå är Greenpeace. Under en vecka före folkomröstningen fanns också Jordens Vänner på plats, men deras aktivitet kan inte jämföras med Greenpeace som inledde sin kampanj i Malå i mitten av augusti.

Greenpeace

En av de mest framträdande aktörerna under de två sista månaderna före folkomröstningen i Malå var miljöorganisationen Greenpeace¹⁵. Greenpeace beskrivs oftast som en internationell organisation, men dess företrädare under kampanjen i Malå, Dima Litvinov, föredrar uttrycket global organisation. Organisationen, som är politiskt och ekonomiskt obunden, bildades av några få

¹⁵ Avsnittet bygger, om inget annat anges, på intervjuer med Dima Litvinov, Greenpeace kampanjledare i Malå och på uppgifter i samband med offentliga debatter och möten i Malå.

aktivister 1971 i Kanada i protest mot kärnvapenproven i Berings hav och Polynisien. Idag är Greenpeace en världsomspännande organisation med huvudkontor i Amsterdam och med nationella kontor i ett 30-tal länder samt ett eget rederi med flera fartyg. I Sverige har Greenpeace varit etablerat sedan 1983.

Greenpeace har vid flera tillfällen kritiserats för att inte vara en organisation byggd på medlemsdemokrati. Greenpeace International leds av en femmannastyrelse, vars mandat granskas en gång per år av ett rådsmöte med representanter för de nationella kontoren. Organisationen påminner mycket om ett multinationellt bolag. De nationella kontoren i de utvecklade länderna är helt fristående med egna styrelser (Eckerman 1989, 31ff). Greenpeace Sverige verksamhet leds av en generalsekreterare samt tre avdelningar, ansvariga för administration, kampanjverksamhet samt insamling av stödmedel.

Greenpeace finansierar sin verksamhet med frivilliga bidrag från i första hand stödmedlemmar och sympatisörer. Liksom en del andra miljöorganisationer har Greenpeace förlorat medlemmar under de senaste åren, vilket bör ha påverkat organisationens ekonomiska status. De flesta medlemmar är förhållandevis passiva och det aktiva arbetet under aktioner utförs av ett mindre antal personer med stor erfarenhet av både praktiskt och teoretiskt miljöarbete. Däremot deltar flera medlemmar med specialkunskaper i det opinionsarbete som genomförs på lokal, nationell och internationell nivå.

Greenpeace syfte är att genom icke-våldsaktioner, ofta spektakulära och massmedialt uppmärksammade, samt opinionsarbete öka miljömedvetandet och miljökunskaperna hos allmänheten, men i lika hög grad hos politiker och företrädare för industrin. Greenpeace prioriterar arbete inom fyra områden: kärnkraft eller riktigare uttryckt den radioaktiva kedjan, energi och atmosfär, havsekologi samt miljögifter. Arbetet, både beträffande direkta aktioner och opinionsarbete, är ofta vetenskapligt underbyggt, dels genom de forskare som finns inom den egna organisationen, dels andra genom kontakter med aktuell forskning på såväl nationell som internationell nivå. Det är en medveten strävan hos organisationen att på detta sätt ge aktioner och rapporter större trovärdighet.

Greenpeace genomför kampanjer på både internationell och nationell nivå. De internationella kampanjerna förutsätter i princip stöd från de nationella kontoren. De nationella kampanjledarna kommer i de fallen överens om vissa principer som man inte får bryta mot under kampanjen. Greenpeace talar om dels kampanjområden (campaign areas) dels kampanjer (campaigns), som kan ses som underavdelningar av områdena. Greenpeace Sverige har frihet att genomföra egna kampanjer, men dessa skall knyta an till något av de priorite-

rade områdena. Man kan urskilja kampanjmål på kort sikt (t.ex. Nej till platsundersökning i Malå), mål på medellång sikt (t.ex. öka medvetandet om kärnavfallens farlighet) och mål på lång sikt (kärnkraftens totala avveckling). Greenpeace planering och strategiska tänkande påminner i mycket om militär strategi och modern marknadsföring med fastställande av mål för arbetet under dagen och för veckan eller längre perioder och noggrann utvärdering av arbetet för respektive period.

Närvaron i Malå kan ses som ett led i Greenpeace långsiktiga arbete inom kampanjområdet "den radioaktiva kedjan". Organisationens arbete i Malå skilde sig en del från det som traditionellt förknippas med Greenpeace, vilket troligtvis beror på erfarenheterna från kampanjerna i Storuman och Njakafjell. Några spektakulära aktioner genomfördes inte i Malå, däremot ett mycket aktivt opinionsarbete bland allmänheten. Ambitionen var att få kontakt med alla medborgare i kommunen. Malåkampanjen var förmodligen första gången Greenpeace genomförde ett så omfattande opinionsarbete på gräsrotsnivå. Arbetssättet visar stor likhet med de amerikanska valkampanjerna. Medarbetarna valdes utifrån dels personlighet och kunskaper men man försöker också ta medlemmar som "passar in" i en glesbygdskommun.

Greenpeace hade i Malå ett visst samarbete med Opinionsgruppen mot kärnavfall och delar av Sameföreningen. Motståndarsidan utgjordes i första hand av SKB och till en mindre del av Ja-gruppen och Malå kommun. SKB sågs av Greenpeace som huvudfienden i Malå trots att ramarna för kärnkraftens utveckling och avveckling samt de centrala besluten tagits och skall tas av riksdag och regering. Enligt Dima Litvinov är förklaringen att kärnkraftsindustrin "lobbat fram" besluten och att regeringen följer kärnkraftsindustrin. Han anser också att SKI och SSI är alltför nära lierade med kärnkraftsindustrin och ser som sin uppgift att vara en motvikt i opinionsarbetet. Malå kommun hade enligt Dima Litvinov tagit ställning för en platsundersökning och sågs mera som ett offer för SKB:s stora resurser.

Greenpeace har sedan tidigare ett förtroendekapital hos den svenska allmänheten. Organisationen har i flera opinionsundersökningar under 1980-talet placerats högt i rangordning bland organisationer och myndigheter. Genom sitt mångåriga arbete med aktioner och opinionsarbete har Greenpeace skaffat sig en professionalitet som de lokala grupperna i stort sett saknar. Greenpeace hade dessutom en annan fördel. Deras erfarenhet från massmediekontakter gör att deras budskap drar till sig massmedias uppmärksamhet och får genomslagskraft i betydligt högre grad än en lokalt uppbyggd grupp.

Många malåbor trodde att Greenpeace närvaro betydde mycket för valutgången. Närmare 64 procent ansåg att Greenpeace stärkte Nej-sidan. En stor grupp, 46 procent, hade uppfattningen att Greenpeace deltagande i kampanjen hade retat många malåbor, men det fanns också en liten minoritet på 17 procent som trodde att utgången i folkomröstningen inte alls påverkats av att Greenpeace funnits i kommunen i drygt en månad. Malåborna hade inte en lika positiv bild av Greenpeace som en del nationella undersökningar visar. Bara 30 procent hade mycket stort eller ganska stort förtroende för organisationen medan nästan två tredjedelar i stort sett saknade förtroende för Greenpeace. Förtroendet är avsevärt större bland kvinnor än bland män. Greenpeace information bedömdes av de flesta som argumenterande eller pläderande och mycket få uppfattade den som saklig.

Miljöförbundet Jordens Vänner deltog i kampanjen i Malå under cirka en vecka i september, men var inte på plats på valdagen. Organisationen gav ut en guide till malåborna inför omröstningen, där den argumenterade för ett Nej och drev också linjen att det inte finns någon "vetoventil", dvs. regeringen behöver inte och kommer inte att ta någon hänsyn till åsikterna hos de kommuner som tillåtit en platsundersökning.

3.5 Diskussion

Antalet aktörer i debatterna, diskussionerna och kampanjen inför folkomröstningen i Malå den 21 september 1997 kan sägas ha uppgått till drygt 25, beroende på vilket krav på aktivitet som ställs för att någon skall räknas som en aktör. I beskrivningen av händelseförloppet har i de flesta fall enskilda personer utelämnats utan intresset har inriktats mot grupper, organisationer och partier.

En del av aktörerna har varit mycket aktiva under hela perioden 1993-1997 som Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå, andra har begränsat sin aktivitet till endast en vecka som Miljöförbundet Jordens Vänner. Några av aktörerna har varit direkt synliga i debatten som SKB, Greenpeace och Opinionsgruppen, Ja-gruppen, andra – som regeringen – har knappast syns alls. Några har tagit ställning i valet mellan olika alternativ, t.ex. en del av de lokala politiska partierna vid beslutet om förundersökning i november 1993, medan andra har intagit eller försökt inta en mer neutral hållning som den fristående granskningsgruppen.

Vid beskrivningen av aktörerna har en uppdelning gjorts i lokala, regionala och centrala aktörer. De flesta aktörer återfinns på lokal nivå. Varje politiskt parti har räknats som en aktör, eftersom alla partier utom Samepartiet deltog i informations- eller debattmöten under veckorna strax före folkomröstningen. Aktiviteten har varit mycket hög hos några av de lokala aktörerna. Malå kommuns handlande, företräd av kommunledningen, har varit både aktivt och synligt vid vissa tillfällen, men vid andra har kommunledningen intagit en mer avvaktande hållning. Orsaken kan vara att kommunledningen både önskat tala för en platsundersökning, men också försökt ha en beredskap inför ett Nej i folkomröstningen genom att inte vara alltför uttalat positiv till platsundersökningen. Den mest aktiva och till synes drivande kraften inför folkomröstningen har varit styrgruppen och dess ordförande Arne Hellsten. Hellsten var också en av dem som drev frågan inför beslutet i kommunfullmäktige 1993. Styrgruppen har arbetat nära SKB och den kommunale samordnaren i förstudien. Den politiska debatten inför folkomröstningen har beskrivits som lågmäld. Bedömningen gäller dock inte alla partier. Det Socialdemokratiska partiet har på grund av motsättningarna mellan anhängare av en förstudie och platsundersökning och motståndare intagit en avvaktande hållning. Partiet arbetar traditionellt inom organisationen och får därför kanske inte lika stor uppmärksamhet i tidningar och TV som oppositionen. Det parti som syns och hörts mest i debatten allt från 1993 har varit Vänsterpartiet. Partiet har drivit sin linje i både kommunstyrelse, kommunfullmäktige och i massmedia. Partiets ordförande Lennart Gustafsson och vice ordförande Eva Olofsson har därför kommit att periodvis dominera den politiska scenen i Malå tillsammans med Arne Hellsten. Centerpartiet har drivit en lika klar linje men inte uppmärksamats lika mycket i massmedia. Det som sagts betyder inte att de övriga partierna har varit helt passiva. Folkpartiet och kristdemokraterna har genom sin medverkan i förstudiens referensgrupp och i den fristående granskningen också kunnat utöva inflytande.

En mycket stor del av aktiviteten har bedrivits inom referensgruppen för förstudien och arbetsgruppen för den fristående granskningen. Av naturliga skäl visar vissa aktörer stor aktivitet i denna typ av grupper, beroende på att de har brett intresse för frågorna och är vana vid den form av diskussion som blir karakteristiska i arbetsgrupper. Andra aktörer uppvisar aktivitet inom vissa delfrågor där gruppen/föreningen har särskilda intressen. Det som däremot är viktigt att påpeka är att många företrädare för olika intressegrupper har lagt ned åtskilliga arbetstimmar på att skaffa sig kunskaper inom ett tekniskt svårt område och sedan fört kunskaperna vidare för diskussion med medlemmar i

grupperna. Den kritik som framförts i intervjuer mot referensgruppen och granskningsgruppen för att ha varit partiska och intagit en alltför positiv attityd till en platsundersökning är svår att bedöma. I den dokumentation som grupperna lämnat är det svårt att direkt peka ut uttalanden som skulle vara grundade på förutfattade åsikter eller partiska ställningstaganden. Det som ibland saknas är en klarare argumentation för de slutsatser som dragits.

De båda opinionsgrupperna tillhör också de mest aktiva aktörerna. Opinionsgruppen mot kärnavfall kunde skaffa sig en tydligare position i debatten, eftersom den startade sin verksamhet redan 1993, medan Ja-gruppen kom in i debatten om en platsundersökning alltför sent för att kunna ha ett avgörande inflytande på valutgången. Det som här bör påpekas är att ett så stort antal malåbor engagerade sig som medlemmar i de båda grupperna inför folkomröstningen. Närmare 800 malåbor eller var femte kommuninnevärdare har varit medlemmar i någon av de två lokala grupperna. Opinionsgruppen och Ja-gruppen har haft betydelse som lokala aktörer och som symboler för de båda sidorna, däremot har de troligen inte haft den avgörande betydelse för valutgången som sades i efterdebatten.

Den regionala nivån har syns mindre i debatten, eftersom länsstyrelsens uppgift är att samordna kontakter inför en eventuell platsundersökning.

SKB har varit den nationelle aktör som dominerat diskussion och debatt i Malå under perioden 1993-1997. Både den lokala Opinionsgruppen och Greenpeace har sett företaget som sin huvudmotståndare under folkomröstningskampanjen. SKB har lagt ned ett omfattande arbete på att informera om det svenska systemet för kärnavfallshantering, om processen för att finna en ort för lokalisering av det utbrända bränslet och om den metod som SKB förordar samt säkerhetsfrågorna kring denna metod. Det är troligen en av de största informationsinsatser som genomförts på lokal nivå. SKB har lagt ned stora resurser på att ge information till så många som möjligt. Efter att både Storuman och Malå sagt Nej till en platsundersökning är det frågan om inte diskussionen med kommuninnevärdarna på de andra orterna som genomför förstudier måste i högre grad beröra värderingsfrågor. Ett dilemma är det förhållandet att SKB får söka uppfylla ett uppdrag som visserligen följer av principen om producentansvar, men som också är en följd av politiska beslut fattade av riksdag och regering. SKB får på detta sätt ta ansvar för hela det svenska kärnkrafts- och kärnavfallsprogrammet. Man kan fråga sig om vi i Sverige kommer att få ett positivt beslut i någon kommun utan ett betydligt mera aktivt deltagande i diskussionen från regeringens sida.

Inför Greenpeace ankomst till Malå väntade sig många av malåborna samma typ av uppseendeväckande aktiviteter från organisationens sida som de vant sig vid från massmedia. Greenpeace genomförde, med erfarenheter från senare år, en annan form av kampanj i Malå. I stället för att skaffa sig uppmärksamhet genom provocativa aktioner genomförde Greenpeace denna gång en informationskampanj, där målsättningen var att träffa så många malåbor som möjligt och med dem diskutera folkomröstningsfrågan. De intervjuade malåborna hade ganska litet förtroende för Greenpeace, men frågan är om inte organisationen hade stor betydelse för valutgången genom sin blotta närvaro och med sitt direkta eller kanske i ännu högre grad indirekta stöd till Nej-sidan.

Malå kommun har haft ett intresse av att få Ja i folkomröstningen och därmed en platsundersökning. Kommunledningen, majoriteten av kommunfullmäktiges ledamöter och flera av de politiska partiernas företrädare talar om de positiva effekter som skulle följa på ett Ja i omröstningen. I första hand knöts förhoppningarna till utveckling av tjänstesektorn med verksamhet inom områden i anslutning till förstudier och platsundersökningar. Förstudien gav också massmedial uppmärksamhet, goda kontakter och några arbetstillfällen och inkomster till kommunen. Ja-gruppen argumenterade för ett Ja med liknande utgångspunkter. Både fackliga företrädare och representanter för näringslivet i Ja-gruppen såg vinsterna vid ett Ja i arbetstillfällen, som skulle innebära en säkrare arbetsmarknad för kommunen. Kommunen och Ja-gruppen såg möjligheterna till en ekonomisk utveckling i kommunen genom ett Ja till fortsatt undersökning. Kommunen hade som nämnts tidigare satt vissa villkor för att vilja gå vidare efter en platsundersökning. Hos kommunledningen liksom hos flera av de politiska partierna finns också en tilltro till det politiska systemet, framförallt tilltro till att regeringen inte kommer att utnyttja sin möjlighet att förlägga ett förvar av använt kärnbränsle till någon kommun mot dess vilja.

SKB:s intresse för ett Ja i folkomröstningen utgår dels ifrån en uppfattning att den teknik som företaget föreslår är den mest lämpliga och att den uppfyller alla de krav på säkerhet som ställs i svensk lagstiftning. Företaget vill också komma vidare i processen och efter forskning kunna pröva en del av tekniken. Ja-gruppens argument bygger liksom SKB:s på en tilltro till teknik och forskning och till industriell utveckling. Opinionsgruppen och Greenpeace har däremot en mer skeptisk hållning till den teknik och den process som SKB arbetat fram och som regeringen godkänt. De är mera frågan om tvivel på teknik och process än misstroende mot teknik som sådan. I botten på denna teknikskeptiska hållning ligger också Greenpeace och Opinionsgruppens negativa

attityd till kärnkraften. Greenpeace intresse för Malå hänger samman med organisationens långsiktiga mål: avvecklingen av kärnkraften.

Flera av aktörerna betonar intresset för etik och ansvar. Ja-gruppen argumenterar i slutskedet av kampanjen för ett Ja utifrån det nationella ansvaret för det utbrända kärnbränslet. Ansvaret får inte skjutas över på kommande generationer. Samma typ av argument förs fram av Greenpeace, Opinionsgruppen mot kärnavfall och de regionala intressen som företräds av t.ex. Storumangruppen. I det senare fallet argumenterar dessa grupper för ett Nej i omröstningen med motiveringen att vi vet ännu inte effekterna av ett djupförvar för kommande generationer.

Flera av aktörerna argumenterar för ett Ja eller Nej med utgångspunkt i beslutsprocessen. Svensk kärnbränslehantering har ett intresse av att beslutsprocessen går vidare. SKB betonar att företaget utför ett uppdrag utifrån kravet på producentansvar och att processen uppfyller alla krav på ett demokratiskt förfarande. Någon påtryckning på kommunerna från SKB:s sida har inte förekommit, anser man. Även motståndarsidan diskuterar vid flera tillfällen beslutsprocessen, men ur något annorlunda perspektiv. Opinionsgruppen är kritisk mot beslutet i kommunfullmäktige, som man anser inte är demokratiskt med tanke på det stora folkliga motståndet. Förstudien borde alltså aldrig ha genomförts. Vänsterpartiet är också kritiskt till beslutsprocessen. Alltför stort ansvar läggs på små kommuner på grund av de centrala politiska organens passivitet. Det gemensamma motståndet från flera aktörers sida gäller hastigheten i beslutsprocessen. De anser att det finns gott om tid för vidare forskning innan det slutliga beslutet om metod för förvaret behöver tas.

Folkomröstningen i Malå kan beskrivas som "lyckad" i den meningen att valdeltagandet blev mycket högt, högre än vid de allmänna valen och betydligt högre än i de flesta lokala folkomröstningar. Den var också "lyckad" eftersom den engagerade medborgarna i hög grad, högre än vid de politiska valen. Den visade också att människor söker skaffa sig information och kunskap, när omröstningen gäller en fråga som direkt berör dem. Folkomröstningen var också "lyckad" i den mening att den inte utåt i varje fall efterlämnade några djupa motsättningar i samhället. En förhoppning hos flera av de partipolitiker som intervjuats är att ett ökat politiskt intresse skapats efter folkomröstningen.

Folkomröstningen visade också att i frågor som inte är direkt partiskiljande skapas opinioner och grupperingar utanför partierna. Det kan tänkas få två olika effekter. Antingen stärks partierna av det intresse som folkomröstningen skapat eller ökar den politiska apatin som en följd av flera partiers avvaktande hållning.

Flera av de mest aktiva aktörerna i Malå återfinns på den nationella nivån, SKB och Greenpeace. Energipolitiken, till vilken kärnavfallsfrågan är direkt kopplad, är en nationell politik. På denna nationella nivå finns också en passiv deltagare, nämligen regeringen. Det kan diskuteras om inte också frågan om en lokalisering av en anläggning för förvar av använt kärnbränsle skall avgöras på nationell nivå och inte i en liten kommun på 4.000 invånare. Utan ett tydligt samband mellan nationell och lokal politik kommer troligen lokala folkomröstningar även i framtiden att dela befolkningen i ungefär lika stora läger beroende på frågans karaktär av kamp mellan sakliga och emotionella bedömningar.

4. Mediabevakningen av folkomröstningen i Malå

Kenneth Johansson¹

4.1 Riskkommunikation som händelse och process

Den samhälleliga produktionen av välbefinnande är nära förknippad med produktion av risker som inte längre är konkreta och synliga, utan abstrakta och svåra att förstå. Hotbilder och löftesbilder förmedlas av media och ställs mot varandra, med anspråk på att utgöra handlingsram för politiska beslut. Beslutsunderlaget kommer, trots omfattande forskningsinsatser och teknikutveckling, att rymma väsentliga inslag av osäkerhet. Experters riskbedömning är inte enbart en fråga om objektiv risk eller fullkomlig, säker kunskap. Osäkerheten är snarare ett ofrånkomligt inslag i flertalet komplicerade beslutssituationer. Svårbedömda riskanalyser medför att ställningstaganden måste baseras på både logisk analys och emotionell förståelse. Samhällets sätt att hantera denna osäkerhet vad gäller riskbedömningar är genom en öppen dialog som utmärker den demokratiska beslutsprocessen. Den demokratiska dialogen handlar i det här avseendet om en riskkommunikation med målet att komma fram till en samstämmighet eller en ömsesidig förståelse som kan leda till ett handlingsutrymme (SOU 1995:50, 46). Riskkommunikation definieras som kommunikation om risk med sikte på att sammanföra logik och känsla för att nå väl grundade beslut. Detta förutsätter i sin tur medborgerligt deltagande i syfte att nå konsensus för att erhålla legitimitet.

I Malå kommun har dialogen uppehållit sig kring risker och förutsättningar för en platsundersökning, i syfte att nå ett folkomröstningsbeslut. Debatten har främst bedrivits på tidningarnas nyhets- och debattsidor. Riskkommunikationen har syftat till att informera, skapa opinion och nå kunskap inför folkomröstningen. Media kan därmed beskrivas som kommunikationskanal och informationsförmedlare, men även som deltagande aktör i beslutsprocessen. Medierna konstruerar till viss del bilden av det "normala", vilken är viktig i formandet av en gemensam riskbild. Massmedias förmåga att skapa samband

¹ Kenneth Johansson är doktorand och forskningsassistent vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

mellan kunskaper och risktagande är omdiskuterad. Information går ofta inte djupare än att vissa kunskaper överförs (Sjöberg 1995, 49).

Lokalisering av använt kärnbränsle är ett kontroversiellt ämne som väcker starka känslor. En folkomröstning koncentrerar ett antal mer eller mindre rationella argument, för eller emot en fortsatt undersökning. Utgångspunkterna är skilda och argumenten måste därför betraktas utifrån dess olika perspektiv. En lokalisering av ett djupförvar kan medföra mycket positivt till orten: direkta arbetstillfällen för många år framåt samt ett ökat kunnande inom miljöskydd och geoteknik. Samtidigt finns både uttalad och outtalad oro kring säkerheten vad gäller hantering, transport och förvar av det utbrända kärnbränslet. Dessutom är själva besluts- och lokaliseringsprocessen mycket omdiskuterad.

Lokaliseringsprocessen med dess delar av intresseanmälningar, förstudier och platsundersökningar kan ses som en form av riskkommunikation på lokal nivå med syfte att skapa en gemensam ståndpunkt kring ett nationellt riskprojekt. Utgångspunkten för uppläggningsprogrammet ges av den vetenskapliga kunskapsbasen, lagstiftningen och rådande samhällsförutsättningar. Synen på och kunskapen om kärnavfallsfrågan är en viktig faktor för hur programmet kan drivas. Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) drar slutsatsen att det krävs ett öppet arbete med miljökonsekvensbeskrivningar, brett samråd och delaktighet krävs för att bygga upp det förtroende som behövs för att programmet skall kunna förverkligas på ett bra sätt (SKB-rapport R-97-06). Det är ett politiskt stort steg för en kommun att gå vidare ett steg i lokaliseringsprocessen. Den kommun som skall hysa anläggningen måste ha invånare som inte bara accepterar, utan ställer sig positiva till en lokalisering av ett djupförvar av använt kärnbränsle inom kommunens gränser. Beslutssituationen inrymmer därmed flera olika aktörer som måste ges utrymme i debatten.

4.2 Lokaldemokrati och riskbedömning

Undersökningen av mediabevakningen pekar på att det finns avsevärda skillnader i bedömning om risker, kunskaper och vilka argument som är relevanta att använda i debatten. Det samma gäller frågan om vad själva folkomröstningsfrågan handlar om. För att sortera och förstå resultatet av mediaundersökningen behövs några korta referenser till teorier om risk, kommunikation och demokrati.

Riskbegreppet definieras som slumpmässig händelse med negativa konsekvenser för människans liv, hälsa och miljö. Till riskbedömningen i syfte att

fatta politiska beslut hör relevanta mått på osäkerheten kopplad till en konkret fara. Samtidigt grundar sig allmänhetens riskuppfattning på annat än sannolikhetsberäkningar. Nödvändig information är beroende av beslutssituationen, vald beslutsmetod och vilka värderingar som finns representerade. Tre grupper är inblandade vid beslut i samband med risk: beslutsfattare, riskbärare, samt nytto- och kostnadstagare (Thedéen 1995, 13 och 17-18). Till dessa tre grupper bör gruppen informationsförmedlare läggas till modellen, eftersom information och kunskap har en stor betydelse för beslutssituationen. SKB har ansvar att ta fram ett beslutsunderlag för en tillståndsansökan om lokalisering. Det är myndigheternas, berörda kommuners och regeringens ansvar att granska och ta ställning till ett genomförande. Riskbärare i sammanhanget är berörda medborgare i närområdet. Massmedia representerar den stora gruppen informationsförmedlare och fokus för denna undersökning.

Thedéen menar att de tre grupperna tidigare i historien mer eller mindre varit sammanfallande. I moderna tekniska system är grupperna däremot åtskilda och beroende av systematisk analys (Ibid., 13). Ulrich Beck knyter resonemang om det moderna risksamhället till kommunikationsteori och definierar risk som: "ett systematiskt sätt att hantera faror och osäkerhet som är alstrade och införda av moderniteten själv" (Beck 1992, 21). Risk är knutet till beslutsfattande, och skiljer sig från en fara – man utsätts för konkret fara, vilket hanteras genom ett kalkylerat risktagande. Beck menar att medan de sociala och politiska frågorna i industrisamhället handlade om omfördelning av den materiella välfärden, handlar frågorna i det senmoderna industrisamhället om fördelning, och legitimeringen av faror och risker som samhället själv ger upphov till. Sekundära sideeffekter som uppstår av den teknologiska och ekonomiska utvecklingen, är dagens stora mänskliga problem. Själva moderniseringen börjar att uppträda som en fara och måste hanteras i termer av risk. Tillväxtparadigmet bryts mot bilden av den ekologiska krisen. Kärnkraften och dess avfall tillhör i allra högsta grad detta politiska och teknologiska riskproducerande komplex.

Kombinationen postmodern hotbild och argument för nödvändigheten av deltagande får vi av den finländske filosofen George Henrik von Wright. Han kritiserar den oreflekterade västerländska tron på vetenskapen och framsteget och ser ett hot mot den demokratiska traditionen. Tekniksamhällets komplexitet kan komma att bidra till att demokratiskt deltagande i de offentliga beslutsprocesserna urartar till en tom formalitet av antingen instämmande eller protest inför obegripliga alternativ. Dessa "omständigheternas krav" inskränker den individuella friheten (von Wright 1986, 84). Receptet är att ge medborgaren möjligheter att bilda sig en egen mening om frågor som berör denne person-

ligen, på kort och lång sikt. Därtill bör medborgaren kunna överblicka följderna av sina handlingar, så att han kan ta fullt ansvar och nyttja sina friheter och rättigheter (Ibid., 83). Vägen till en sådan förståelse är en opinionsbildande process som förutsätter ett antal aktörer och en fungerande politisk kommunikation (SOU 1995:50, 46). Konsten att övertyga bygger på en förmåga att retoriskt organisera verklighetsuppfattningen och erfarenheterna hos dem som skall övertygas på ett sådant sätt att framställningen uppfattas som naturlig och självklar (Heradstveit & Bjørge, 1996). Massmedias framställning har inverkan på denna betydelseskapande process om hur vi ska tolka och förstå frågan. Media agerar både som informationsförmedlare och som enskild aktör i beslutsprocessen.

Kärnavfallsfrågan är socialt laddad och betraktas ofta som symbol för ovan beskrivna teknologiska risksamhälle. Riskbedömningarna måste kommuniceras för att vinna samhällelig legitimitet. Information om använt kärnbränsle kan därför förstås som en form av riskkommunikation, vilken påverkar själva förutsättningen för kommunikationen (Thalén 1993: 83ff). Diskussionen tenderar att handla om betydligt mer än enbart transport- och geoteknik. Människors oro gäller både riskerna kring hanteringen och vår egen oförmåga att förstå det långa tidsintervall som måste förlöpa innan strålningen avtar.

Samtidigt som samhället fått större inslag av risk och osäkerhet har demokratins förutsättningar och styrelseform ändrat karaktär. Denna förändringsprocess sammanhänger med samhällsstrukturella faktorer som ökat välstånd, högre utbildning, minskade avstånd, nya medier och förändrade värderingar och beteendemönster bland medborgarna. Medborgarna i Sverige väljer i stigande grad att agera själva när de vill påverka (SOU 1990:44). Inställningen till folkomröstningsinstitutet och andra direktdemokratiska inslag har blivit mer positiv med åren och lanserats som inslag för att komma till rätta med den representativa demokratins tillkortakommande. Modern demokratiteori ger exempel på nödvändigheten av delaktighet och dialog. Ett fattat beslut vinner legitimitet om det föregåtts av en kvalitativt acceptabel överläggning (SOU 1997:56, 24-25). Alla medborgare ska ha frihet att delta. Alla som deltar har rätt att påverka dagordningen, kritisera, föreslå eller stödja förslag som framkommer under överläggningen. Deltagarna förväntas uppträda rationellt och kunna ge goda skäl för sina ställningstaganden. Slutligen ska beslutsprocessen sträva efter att uppnå konsensus. Dessa principer underbyggs av attityder som präglas av tolerans, rationalitet och ömsesidigt ansvar (Hallberg 1997: 7ff). Deltagandet anses ha ett egenvärde. Om medborgarna saknar tillit och förtroende för varandra förtvinar demokratin, och tvärtom, ju mer omfattande deltagandet är

desto starkare demokrati. En vital demokrati kännetecknas enligt Putnam av förtroende, normer och sociala nätverk. En fungerande demokrati förutsätter en viss politisk kultur som alstrar det civila samhällets institutioner (Putnam 1993).

Sammanfattningsvis pekar ovan refererade demokratiteorier på betydelsen av en legitimitetskapande process med samråd, deltagande och öppen dialog om hur och var det utbrända kärnbränslet ska placeras. Teorin pekar mot att samstämmigheten bör nå längre än till enbart acceptans. En acceptabel överläggning bör sikta på att nå konsensus.

4.3 Nyhetsbevakningens omfattning och allmänna inriktning

Undersökningen fokuserar massmedias roll i diskussionen och argumentationen inför folkomröstningen i Malå. Kapitlet analyserar omfattningen av mediabevakningen och dess allmänna inriktning. Både kvantitativ och kvalitativ metod har använts. Undersökningen innefattar reportage, nyhetsartiklar, insändare, debattartiklar och ledarkommentarer. Tidningar som ingått i undersökningarna är främst lokal/länstidningarna Norra Västerbotten (NV), Västerbottens Folkblad (VF) och Västerbottens Kuriren (VK). Två rikstidningar, Svenska Dagbladet (SvD) och Dagens Nyheter (DN), har också ingått i undersökningen. Regionala och nationella nyhetssändningar har bevakats i TV-kanalerna STV1, STV2 och TV4.

På frågan varifrån den huvudsakliga informationen kommit ifrån, svarade de tillfrågade i 49 procent via tidningen och 24 procent via TV. 9 procent svarade att radion varit den viktigaste informationskällan (n=358). Etermedias bevakning av kampanjen har varit sporadisk och används inte som empiriskt underlag i studien på samma sätt som tidningsmaterialet. Kommentarer och hänvisningar till etermedia ska därmed ses som reflektionspunkter.

Totalt omfattar studien 273 tidningsartiklar, varav 110 är nyhetsartiklar och 163 insändare, debatt- eller ledartiklar. Undersökningen är uppdelad i två perioder, före och efter folkomröstningen (21 september). Undersökningsperioden sträcker sig från juni till september, 1997. Perioden före folkomröstningen benämns kampanjperiod (v23-38) och omfattar 235 artiklar. Perioden efter folkomröstningen benämns valanalys (v39-40) och omfattar 38 artiklar. Under kampanjperioden publicerades 84 nyhetsartiklar och 151 debattartiklar. Valanalysen består av kommentarer om valresultatet och samlar 26 nyhetsartiklar och 12 debattartiklar. Artiklar som behandlat energifrågan i stort eller någon händelse kopplat till kärnkraften, men inte folkomröstningsfrågan, har inte

tagits med i analysen. Kriteriet för urval av artiklar har varit relevans och koppling till debatten om djupförvar, platsundersökning och folkomröstningen i Malå kommun.

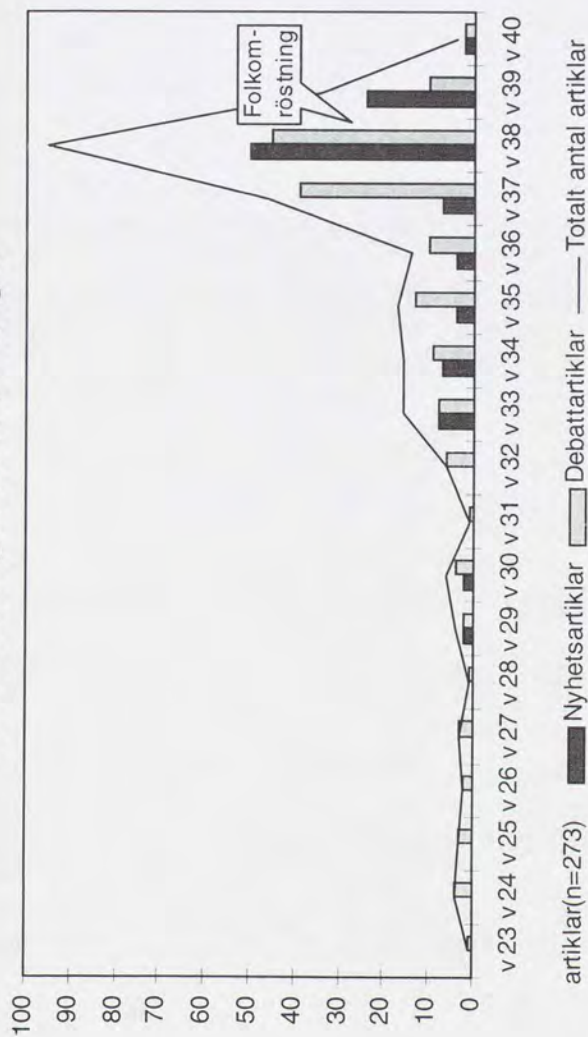
Tabell 4.1 Tidningarnas bevakning av folkomröstningen

Artiklar	NV	VF	VK	DN & SvD	Totalt
Kampanjperiod	47	25	6	6	84
Valanalys	14	7	2	3	26
<i>Nyhetsartiklar</i>	<i>61</i>	<i>32</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>110</i>
Insändare och debattartiklar	106	38	18	1	163
<i>Totalt</i>	<i>167</i>	<i>70</i>	<i>26</i>	<i>10</i>	<i>273</i>

Uppdelning i kampanjperiod och valanalys visar att opinionsbildningen främst varit ett intresse för lokalpressen, medan intresset att kommentera resultatet från folkomröstningen i högre grad har intresserat alla tidningar. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet har publicerat ett litet antal artiklar med direkt anknytning till folkomröstningsfrågan. Publiceringen har därtill koncentrerats till sista veckan före folkomröstningen och till att kommentera valresultatet.

Tidningen Norra Västerbotten är folkomröstningens dominerande informationskanal. Tidningen har publicerat över 60 procent av alla artiklar i undersökningen och läses av över 90 procent av malåborna. Övriga tidningar har betydligt färre publicerade artiklar och andel läsare. Västerbottens Kuriren publicerar betydligt mindre antal artiklar (10 procent) och betydligt färre läsare i Malå (2 procent). Västerbottens Folkblad placerar sig näst efter Norra Västerbotten, både vad gäller antal publicerade artiklar (26 procent) och andel läsare (22 procent). Norra Västerbottens dominans som informationsförmedlare och samvariationen mellan antal artiklar och andel läsare på orten, betecknar att folkomröstningen varit en mycket lokal fråga.

Mediabevakning av folkomröstningen

Figur 1 Sammanställning av publicerade artiklar under undersökningsperiod.
Antal artiklar per vecka, uppdelat efter nyhetsartiklar och debattartiklar.

Debattartiklarna startar den 6 juni medan de första nyhetsartiklarna skrivs i mitten av juli (v 29), i och med att M/S Sigyn besöker Holmsund. Därefter råder ett sommaruppehåll med återstart i augusti. Antalet insändare och debattartiklar ökar 5-6 veckor före folkomröstningen, till en mängd av cirka 10 publicerade artiklar per vecka. Mediabevakningen ökar drastiskt två veckor före folkomröstningen. Folkomröstningsveckan (v 38) görs en toppnotering med 95 publicerade artiklar (se figur 1).

Nyhetsartiklarna varierar vad gäller innehåll och fokus. Innehållet i nyhetsartiklarna är en blandning av rapporter och kommentarer från möten och händelser som har att göra med den stundande folkomröstningen. Något strukturerat mönster för medias bevakning av frågan går inte att finna. En lokalreporter menar att rapporteringen beror på i vilken omfattning olika saker sammanfaller i tid och vilket nyhetsvärde händelsen äger. Exempel finns där journalister publicerar samma artikel i flera olika tidningar. Olika aktörer ges plats att framföra sina ståndpunkter. Medborgare på gatan intervjuas om både framtidstro, livsförhållanden och ställningstaganden. Malå kommun representeras i artiklar av antingen kommunalrådet, politiker med förtroendeuppdrag i kommunstyrelsen, den kommunala samordnaren eller av representanter från den lokala granskningsgruppen. Ett vanligt ämnesområde är oro inför riskerna, lokaliseringens stegvisa genomförande, förutsättningar och möjligheter för kommunen samt genomförandet av själva folkomröstningen. SKB får i huvudsak förklara och lyfta fram olika aspekter kring beslutsprocessen, nuvarande kunskapsläge, metodval för djupförvaret samt innebörden av en platsundersökning. Kampanj- eller aktivitetsgrupperna förmedlar sina huvudargument eller poängterar olika aspekter på villkoren inför folkomröstningen.

Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet skriver för en bredare publik och ger utrymme för beskrivningar och analyser av besluts- och lokaliseringsprocessen för det utbrända kärnbränslet. Flera artiklar tar upp kärnkraftens avveckling, alternativa energikällor m.m. De artiklar som direkt har beröring till folkomröstningen är få och publiceras dagarna före och efter folkomröstningen. Folkomröstningsfrågan beskrivs med viss distans och placeras in i ett större sammanhang. Istället ges utrymme till att beskriva Malå kommun och dess invånare för en nationell läsekrets. Dagens Nyheter ger exempelvis följande bild av samhället.

"De bor i ett rött trähus på en gräskulle med flammande rönnbärsbuskar i den lappländska byn Korsträsk – mitt i ett av de två utpekade områden i Malå kommun där kärnkraftsindustrins avfallsbolag snarast möjligt vill hugga provborrarna i backen... Där borta kan atomsoporna hamna om kärnkraftsherrarna får

som de vill, säger Uno... Grannen Birger Larsson redovisar tveklöst motsatt attityd. Han körde skogsmaskin till dess ryggen gick sönder. Nu kommer han på fyrhjuling i skäggstubb, keps och jacka av fiberpäls och bävernylon för att hämta posten. – Jag litar på geologerna och strålexperterna. Och vi behöver jobben! ... I Gunillas hårfrisering på Storgatan i Malå lutar han sig bakåt i stolen och säger med självklar manligt tyngd: Jag röstar ja av moraliska skäl... Smådebatter uppstår ibland vid valstugorna, men skåpbilen med bröd från Hedmans bageri i Boden drar mer folk. På måndag är det över – för den här gången” (DN 19 september 1997).

Huvudintrycket av artikeln är att den i första hand befäster myten om Norrlands inland och i andra hand beskriver själva sakfrågan. Alla metaforer och symboler finns med i texten: den förtidspensionerade skogsarbetaren, terrängfordonet, skäggstubben, kepsen, fiberpälsjackan, manligheten och det ständiga behovet av arbetstillfällen. En poäng görs av att malåborna har erfarenhet och kompetens på det geotekniska området. Erfarenhet av gruvnäring och älvutbyggnad anses ha betydelse för en lokalisering.

Svenska Dagbladet gör ett reportage kring den lägmälda samtalstonen i debatten och drar slutsatsen att malåborna har tröttnat på avfallsdebatten. Artikeln drar en parallell mellan förstudierna i norrländska glesbygdskommuner och tidigare erfarenhet av ”baggböleri”². Först skogen, därefter gruvnäring och vattenkraften, och nu kärnkraftsavfallet (SvD 19 september 1997).

Etermedia följer folkomröstningen genom olika reportage som i allmänhet beskriver kampanjen i termer av tävling, kamp, slutspurt och en stigande temperatur i debatten. Nyhetsinslagen är en blandning av bakgrundsbeskrivningar och intervjuer. De regionala TV-nyhetsprogrammen följer debatten närmare och tätare. Nord Nytt placerar sig före TV Botnia, vad gäller andel tillfrågade som tagit del av nyhetssändningarna. Av 358 tillfrågade uppger 324 (91%) att de tagit del av nyhetssändningar från Nord Nytt mot 184 (51%) som tagit del av TV Botnia³. Riksnyhetera placerar sig mitt emellan de regionala programmen, med 296 (83%).

Nord Nytt deklarerar, en månad före folkomröstningen, att ”valkampanjen går in i sin slutspurt” och att folkomröstningen är ett viktigt vägskäl för malåborna. Reportaget inleds med att Opinionsgruppens buss rullar in på torget i Malå, där också Ja sidans valstuga står uppställd. Reportern pekar ut torget

² Ordet syftar till Baggböle sågverk, som beskyldes för att 1842-68 olovligt ha averkat skog på krinans mark. Numerar används begreppet med betydelsen ’olovlig skogsavverkning på annan mark’, ’skogsskövling’ och ’att lura timmer eller skog ifrån bönder’ (Nationalencyklopedin 1990, 211).

³ TV 4:s regionala nyhetsprogram.

som den geografiska punkten var valkampanjens slutspurt ska inledas. De sista veckorna ska ägnas åt uppsökande verksamhet. Ja-sidan ska kontakta förmodat osäkra väljare per telefon och Opinionsgruppens buss ska rulla längs byvägarna. Ja-gruppens budskap är att det gäller en platsundersökning och inget annat. Opinionsgruppens ordförande menar att det är fel att hävda att det bara rör sig om en "våldigt oskyldig" platsundersökning. Det är "mycket mer principiellt viktigt än så!", menar han. (Nord Nytt, 13 september 1997). Ett par röster från orten leder reportaget vidare:

"Nej, jag tror inte det är säkert och det är för långt att frakta det ända hit upp. Vi flyttar om det blir ett slutförvar. Man tänker på barnet och hennes barn."

"Just det här att göra en platsundersökning, 'tyck' jag att de ska få göra. Dom har inte ännu bestämt att komma med det, och finns det möjlighet att få jobb hit, tycker jag vi må tänka på det."

Reportern förklarar att en platsundersökning innebär att berggrunden undersöks genom borrhål, för att ta reda på om där finns sprickor och om berggrunden är homogen granit. Men debatten i Malå handlar enligt reportern inte om tekniken utan om huruvida ett Ja betyder Ja till en platsundersökning eller Ja till djupförvar. Efter inslaget ges nyheten att: "miljöorganisationerna inte är välkomna att delta i det Samrådsforum som ska etableras inför folkomröstningen. Orsaken till uteslutningen är enligt den nationella samordnaren, Olof Söderberg, att miljöorganisationerna inte accepterar metoden med djupförvar av kärnavfallet som är huvudalternativet för slutförvaring" (Ibid.). Greenpeace reagerar mot uteslutningen och menar att den nationella samordnaren förlorat sin trovärdighet (Ibid.). Tidningarna refererade också till händelsen. Västerbottens Folkblad och Västerbottens Kuriren publicerar var sin artikel skriven av samma reporter. Innebörden är att miljöorganisationerna inte var välkomna eftersom de inte accepterade metoden med ett djupförvar. Dima Litvinov från Greenpeace uttalade att: det verkar som hans (Söderberg, min notering) jobb är att underlätta för SKB att komma in i kommunen (VF och VK 14 augusti 1997). Norra Västerbotten ger en liknande beskrivning och citerar Litvinov med orden: "Det verkar som om just frågan om hur det svenska kärnavfallet ska tas om hand är så känslig att den inte tål en öppen diskussion." (NV 14 augusti 1997).

Den bakomliggande förklaringen till kommentarerna var att företrädare från förstudiekommunerna (Malå, Nyköping, Oskarshamn och Östhammar) vid ett tidigare tillfälle framfört önskemål om att på nationell nivå skapa ett forum där gemensamma frågeställningar kunde diskuteras. Regeringens nationella sam-

ordnare, Olof Söderberg presenterade våren 1997 ett förslag om ett Nationellt Samrådsforum (senare benämnt Nationellt MKB-forum på kärnavfallsområdet) och inbjöd till överläggningar i juni 1997.

I överläggningarna deltog de fyra förstudiekommunerna, de fyra berörda länsstyrelserna, Svenska kommunförbundet, SKB, viktigare centrala tillsynsmyndigheter (Statens Kärnkraftinspektionen, (SKI), Statens Strålskyddsinstitut (SSI), Boverket och Naturvårdsverket), samt fem miljö- och naturskyddsorganisationer. Förutsättningar att föra en dialog inom ramen för den föreslagna konstruktionen omöjliggjordes eftersom miljöorganisationerna och övriga deltagare hade väsentligt skilda utgångspunkter vad gäller sättet att arbeta med kärnavfallsfrågan. Den 27 november 1997 bildades ett informellt samrådsorgan med namnet Nationellt MKB-forum på kärnavfallsområdet. Syftet är främst att underlätta samråd och skapa samförstånd om vilka frågor av gemensamt intresse som bör belysas i arbetet med framtagandet av miljökonsekvensbeskrivningar för inkapslingsanläggning och detaljundersökning inför ett djupförvar av använt kärnbränsle. I forumet ingår ovan nämnda myndigheter och kommuner, kommunförbundet, SKB och samordnaren. Den största miljöorganisationen, Svenska Naturskydds-föreningen erbjöds hösten 1997 att delta i samrådsorganet, men avböjde deltagande. (Verksamhetsberättelse för år 1997, Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet, 1998-02-24).

Mediabevakningen av denna händelse kan beskrivas som mycket knapphändig och ensidigt belyst. Uttalanden från den nationelle samordnaren refererades i samtliga fall indirekt, medan miljöorganisationernas företrädare blev citerade. Vilka redaktionella överväganden som har gjorts av respektive redaktion kan inte bedömas, men mönstret är samstämmigt. Media beskriver händelsen i termer av att samordnaren utesluter miljöorganisationerna, medan Söderberg själv beskriver händelsen som ett resultat av att övriga deltagare inte fann det mödan värt att fortsätta samrådet med så skilda utgångslägen. Söderbergs argument fick ingen framträdande plats i media. Dialogen hade kunnat varit utförligare och mer nyanserad vad gäller aktörernas skilda åsikter om händelseförloppet. Analys av nyhetsartiklarnas generella karaktär görs i kapitel 4.7, Monolog, dialog eller beskrivning av fakta.

En månad före folkomröstningen redovisar TV Botnia⁴ en opinionsmätning som pekar mot en Nej-seger. 54 procent uppger att de kommer att rösta Nej. Ja rösterna är 31 procent och 15 procent svarar vet ej (TV Botnia 22 augusti 1997). Ja-sidans representanter uppger att den sista månaden ska räcka för att vända opinionen men förutspår att det blir jämnt. Greenpeace publicerar under

kampanjperioden en dagbok på sin hemsida (www.greenpeace.org/-sweden/mala/) och återger fortlöpande opinionsklimatet som resultat av deras dörrknackningskampanj. Den 19 augusti redovisar Greenpeace opinionssiffror på 56 procent Ja, 21 procent Nej och 26 procent vet ej. Antalet tillfrågade personer var 206 till antalet.

Massmedia ger bilden av en stigande temperatur i debattklimatet, men vid våra besök framstår debatten som mycket lågmäld och försiktig. Greenpeace ankomst till orten sågs som en skärpning av argumenten och att debattklimatet höjdes. Greenpeace annorlunda strategi med uppsökande verksamhet i stället för spektakulära aktioner infriade dock inte medias förväntningar. Mediautrymmet för organisationen visade sig också bli litet. I stället upptogs mediautrymmet av olika fristående Nej-förespråkare, som tillfälligt besökte orten. Detta analyseras närmare i kapitel 4.6, 'Aktörernas mediautrymme'.

Efter TV programmet Svar Direkt (18 september 1997) direktsändning från ortens Pizzeria, meddelar tidningarna att Opinionsgruppen hoppar av slutdebatten på Malåborg, den 20 september (NV 20 september, VF 20 september och VK 20 september 1997). Orsaken är att stämningen innan TV-sändningen varit otrevlig. Enligt artiklarna var kampanjorganisationerna till en början överens om att avstå debatten gemensamt, men att Ja-gruppen trots allt skulle medverka. En representant från Opinionsgruppen uttalar att: "Det kommer en måndag också och vi ska kunna mötas efter folkomröstningen" (NV 20 september 1997). Opinionsgruppen vill därmed markera att de inte vill medverka till osämja i kommunen efter folkomröstningen. Erfarenheterna från folkomröstningen 1995 i Storuman synes påverka uttalandena i Malå. Vår telefonenkät visar dock att Storuman haft liten betydelse. Endast 11 av 358 menar att erfarenheterna i Storuman haft betydelse för debattklimatet i Malå. De som anser att det har haft betydelse menar att det stärkt Nej-sidan.

Efter folkomröstningen analyseras och kommenteras resultatet flitigt i media. Tidningskommentarerna är reflekterande med en ton av samförstånd och en förhoppning om att alla meningsmotsättningar som kommit fram under kampanjen, ska glömmas. Slutsatsen är att Malå måste se framåt och börja diskutera nya möjligheter till utveckling. Det nationella ansvaret i frågan poängteras i flera artiklar.

Resultatet från vår intervjuenkät efter folkomröstningen visar att läsarna har stort förtroende till tidningarnas information om kärnkraftsavfall och djupförvar. Majoriteten av tillfrågade personer uppger att de har mycket stort eller ganska stort förtroende för lästidningarnas informationsförmedling i frågan.

^a TV 4:s regionala nyhetsprogram.

Malåborna anser till 93 procent att de haft tillräckliga möjligheter att skaffa sig information för att kunna ta ställning. 71 procent anser att de vid röstningstillfället, hade tillräckliga kunskaper för att ta ställning.

4.4 Huvudlinjer i mediabevakningen

Utrymmet i media och intresset för frågan har ökat i takt med att valdagen närmat sig. Antalet nyhetsartiklar och insändare/debattartiklar stiger radikalt de sista två veckorna före folkomröstningen. Sammantaget präglas nyhetsbevakningen mer av rapporteringar från enskilda händelser än beskrivningar av processen. Nyhetsbevakningen kretsar kring tre ämnesområden: beslutsprocessen, riskbedömningar och lokala utvecklingsstrategier. Ingen av tidningarna har profilerat sig i frågan eller drivit någon argumentationslinje under kampanjperioden. Debatten inför folkomröstningen har varit en lokal fråga som främst följts av lokaltidningarna. Beslutsprocessen är det dominerande ämnesområdet vad gäller mediautrymmet. Två femtedelar av tidningsartiklarna i frågan berör beslutsprocessen. Riskbedömningar förekommer i en tredjedel av artiklarna medan den lokala utvecklingen upptar drygt en tiondel av mediautrymmet. Norra Västerbotten och Västerbottens Folkblad har koncentrerat sig på beslutsprocessen, medan Västerbottens Kuriren i högre grad belyst riskerna. Se vidare i kapitel 4.5, 'Nyhetsbevakningens innehåll'.

Den vanligaste reportageformen är uppbyggd kring en monolog där en aktör har utrymme att kommentera händelser eller framföra sina argument. Därefter förekommer artiklar med ett innehåll av fakta och beskrivning. Dialogformen med två eller flera aktörer som responderar på en eller flera frågor är den tredje reportageformen. Norra Västerbotten och Västerbottens Folkblad har en stor andel monologartiklar medan Västerbottens Kurirens mediabevakning mer liknar rikspressens avvaktande och distanserade nyhetsbevakning. Västerbottens Kuriren har få artiklar som till hälften är av dialogkaraktär. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet har riktat sig till en bredare publik och i högre grad beskrivit frågan om lokaliseringsprocessens olika delar. Rikspressens nyhetsbevakningen har varit avvaktande inför folkomröstningen och haft en karaktär av dialog eller beskrivning. Publiceringen har koncentrerats till de närmaste dagarna före och efter själva folkomröstningen.

Av aktörer som deltagit i debatten har Nej-sidan i kraft av Opinionsgruppen, Greenpeace och övriga Nej-grupper⁵, givits det största mediautrymmet. Nej-sidan har också en stor andel monologreportage, vilket kan tolkas som att Nej-sidan i ett stort antal artiklar givits utrymme att framföra sina argument eller kommentera händelser med anknytning till folkomröstningen. Ja-gruppen har i huvudsak förekommit i artiklar med formerna dialog eller beskrivning. Mediautrymmet har varit begränsat. Den enskilda aktör som varit dominerande vad gäller både stort mediautrymme och stor andel monolog är aktören Övriga Nej-grupper. Gruppen består av en mängd enskilda aktörer som gjort tillfälliga, i vissa fall spektakulära insatser. Genomslaget i media kan tolkas som att nyhetsvärdet varit högt. Dessa enskilda aktörer med ett Nej-budskap utgör därmed en stark aktör som fått mer uppmärksamhet än aktörer som varit etablerade på orten under en längre tid. Tidningarnas strävan att fånga dessa händelser har skett på bekostnad av beskrivning och analys av beslutsprocessen och dess delar.

Ja-kampanjen har använt sig av färre argument och genomfört färre kampanjaktiviteter, än Nej-kampanjen. Ett axplock av publicerade rubriker med direkt anknytning till Ja-gruppen, lyder: "Ja-sidan vill få fart på soffliggarna" (VF 12 september 1997), "Ja-gruppen lockade med korv och klättervägg" (NV 15 september 1997), och "Ja-sidan bergsäkra på seger" (VF 12 september 1997). Svenska Dagbladet publicerade en artikel med rubriken "Malåborna har tröttnat på avfallsdebatten". I artikeln finns en bild med texten: För Malås bästa, Eivor Jonsson kommer att rösta Ja på söndag. "Vi måste se till att det händer något i kommunen"... En platsundersökning skulle bli den optimistiska skjuts framåt som Malå så väl behöver (SvD 19 september 1997).

Ja-gruppen genomförde en annonskampanj bestående av enskilda annonser där olika personer ger uttryck för sitt personliga ställningstagande för en platsundersökning. Opinionsgruppen svarar med en annonstext: "Vi är många som säger NEJ! ... till en fortsatt platsundersökning i Malå (vi har bara råd med en bild) Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå (NV 23 augusti). Opinionsgruppens budskap är att de istället för pengar har ett gemensamt och starkt engagemang. Annonskampanjen tydliggör skillnaden mellan Ja- och Nej-sidan. Framtidstron tar sig helt olika uttryck. Ja-sidans utvecklingsoptimism och tilltro till en möjlighet att nå en teknisk lösning, ställs mot Opinionsgruppens uppfattning att utvecklingsargumentet är ett sätt att "köpa röster", för att genomföra en lokalisering av kärnavfallet.

⁵ Gruppen övriga Nej samlar en kombination av olika aktörer som agerat mot en platsundersökning och som inte har direkt anknytning till Opinionsgruppen eller Greenpeace.

Debatten på insändarsidorna domineras av enskilda personer som argumenterar för eller emot i folkomröstningsfrågan. Dessa bekänner sig inte till någon aktörsgrupp. Motståndarna till en platsundersökning har varit mest aktiva i tidningsdebatten. Tidningarna har hållit en balans mellan Ja- och Nej-åsikter, vad gäller förhållandet mellan publicerade insändare och debattartiklar. En jämförelse mellan lästidningarna visar att debatten främst skett på Norra Västerbottens insändar- och debattsidor. Västerbottens Kurirens läsare har knappt varit delaktiga i debatten. Se kapitel 4.8, 'Insändare och Debatt'.

Ledarkommentarerna efterfrågar ett nationellt politiskt ansvar. Kommentarna signalerar viss frustration över att den politiska dimensionen saknats i debatten. Frågan om en fortsatt undersökning har i stort förts mellan allmänheten, kampanjorganisationerna och SKB. Under kampanjperioden manar Västerbottens Folkblad och Norra Västerbotten till saklig debatt. Efter valet är budskapet försoning och gemensamt ansvar för framtiden. Västerbottens Kuriren är mer sparsam med ledarkommentarer och nöjer sig med att efter valet konstatera att Malå röstade klokt genom att inte i detta skede binda sig för en platsundersökning. Tidningen menar att diskussionen bör föras på nationell nivå och att fler alternativ till djupförvar bör utredas. Västerbottens Folkblad gör motsvarande analys redan före folkomröstningen och menar att tillräckligt underlag saknas. Tidningen poängterar att folkomröstningen ligger fel i tiden och menar att regeringen blandat samman korten genom att föra ned frågan på lokal nivå. Frivillighetsstrategin kan försvåra processen att finna den lämpligaste platsen.

Både Västerbottens Kuriren och Västerbottens Folkblad är kritiska till hur lokaliseringsprocessen genomförs. Västerbottens Kuriren är mer uttalad i sin kritik till metoden med djupförvaring och pekar på riskerna. Norra Västerbotten har i sin tur en mer försiktig positiv inställning till en platsundersökning med argumentet att det åtminstone förbättrar kunskapsläget och att ett Ja till fortsatt sökande skulle medföra en spännande möjlighet till utveckling och nya arbetstillfällen.

Vid en jämförelse uppenbarar sig en skillnad mellan tidningarnas nyhetsbevakning och kommentarerna på ledarsidorna. Västerbottens Kuriren är mest konsekvent på så sätt att distansen till frågan återspeglas i nyhetsbevakningen, insändare och debatt samt på ledarplats. Västerbottens Folkblad koncentrerar sig på beslutsprocessen, både på nyhetsplats och i ledarkommentarerna. Tidningen är kritisk till beslutsprocessen men ger på nyhetsplats mer utrymme till Ja-sidans aktörer. Tidningen Norra Västerbotten argumenterar på ledarplats försiktigt positivt i frågan om en platsundersökning. Kunskapsutveckling och

möjligheter till lokal utveckling poängteras i ledaren. Detta följs dock inte upp i form av nyhetsartiklar. Tvärtom har Nej-sidan störst utrymme både vad gäller nyhetsbevakning och debatt. Se kapitel 4.9 'Ledarkommentarer'.

Sammanfattningsvis präglas mediabevakningen av en tydlig avsaknad av gemensam profil eller handlingslinje vad gäller sättet att täcka in händelser, beskrivningar och debatt i frågan. Ingen av tidningarna har någon tydlig handlingslinje som är gemensam för nyhets- och ledarredaktionerna. Redaktionerna har haft olika perspektiv på vad i frågan som ska beskrivas och kommenteras. Tidningarna har i stora delar undvikit att göra egna analyser av processen och istället givit utrymme till enskilda aktörer att framföra handlingar och åsikter. Bilden är dock inte entydig och det i sig kanske är en spegelbild av hur debatten inför folkomröstningen har varit. Skillnaden kan sägas vara större inom tidningarna än mellan tidningarna. Skillnaden i tidningarnas bevakning sträcker sig till att några distanserar sig från frågan mer än de andra. Slutsatsen är att frågan endast har haft ett lokalt nyhetsvärde.

4.5 Nyhetsbevakningens innehåll

För att få en bild av det huvudsakliga innehållet i nyhetsbevakningen under kampanjperioden, görs en indelning i tre ämnesområden eller huvudgrupper: beslutsprocessen, riskbedömning och lokal utveckling. Indelningen baseras på det huvudsakliga artikelinnehållet. Folkomröstningen som en del av beslutsprocessen för lokalisering av ett slutförvar för använt kärnbränsle innefattar både den politiska beslutsordningen och tillvägagångssättet att finna den lämpligaste platsen, det vill säga själva lokaliseringsprocessen. Frågorna handlar om beslutsgång för platsval, den kommunala vetorätten, "vetoventilen", bedömningar av opinionsläget, aktörernas olika kampanjarrangemang eller frågor som anknyter till själva genomförandet av folkomröstningen. Artiklar som behandlar riskbedömningar i olika avseenden är det andra ämnesområdet. Frågorna handlar om uppfattningar om risker och säkerhet i samband med hanteringen av använt kärnbränsle. Artiklarna har handlat om det centrala mellanlagret i Oskarshamn (CLAB), evakueringsplaner, transportproblem, lämpligheten med ett djupförvar m.m. Lokal utveckling är det tredje ämnesområdet. Frågorna handlar om möjliga arbetstillfällen, ökad kunskap, eventuella lokaliseringar till Malå med mera.

Tabell 4.2 Medias intresse för olika ämnesområden Andelar i procent

Ämnesområde	Andel i procent	Ämnesområden i procent för respektive tidning			
	Samtliga artiklar (84)	NV (47)	VF (25)	VK (6)	Rikspress (6)
Beslutsprocess	39	36	48	17	50
Riskbedömning	33	32	28	50	50
Lokal utveckling	11	11	16	0	0
Övrigt	17	21	8	33	0
	100	100	100	100	100

Artiklar (n=84)

Huvuddelen av tidningsartiklarna berör folkomröstningen som en del av beslutsprocessen. Besluts- och lokaliseringsprocessen tas upp nästan två femtedelar, eller 39 procent, av mediautrymmet. Riskbedömningar och frågor kring säkerhet är med en tredjedel, 33 procent, av mediautrymmet det näst vanligaste ämnesområdet. Lokal utveckling berörs i en tiondel, eller 11 procent, av alla artiklar. Rikspressen behandlar enbart beslutsprocessen och bedömningar av riskerna. Lokalpressen tar däremot upp andra frågor och frågor om den lokala utvecklingen. Vanliga frågor är nya kompetenser, etablering av nya verksamheter, ungdomars framtidsstro, inriktning på företagande i regionen m.m. Västerbottens Kuriren skiljer sig från övriga länsstidningar genom att publicera färre artiklar och i högre grad med fokus på riskbedömningar. Västerbottens Kuriren är inte intresserad av den lokala utvecklingen och måttligt intresserad av att skriva om beslutsprocessen. Västerbottens Folkblad är den tidning som uppmärksammar den lokala utvecklingen mer än de övriga. Tidningen är även den som fäster mest uppmärksamhet på beslutsprocessen. Norra Västerbotten har en jämnare fördelning mellan ämnesområdena. Slutsatsen är att Västerbottens Kuriren fokuserar på riskerna medan Västerbottens Folkblad fokuserar på beslutsprocessen. Norra Västerbotten har också beslutsprocessen i fokus men har en jämnare fördelning mellan ämnesområdena. Lokal utveckling är en lokal fråga, vilket tydliggörs av att det enbart är de dominerande tidningarna på orten som tar upp det ämnesområdet i samband med folkomröstningen.

4.6 Aktörernas mediautrymme

Till övertalningens grundregler hör att skaffa sig ett utrymme på debattarenan. Aktörernas möjlighet att själva styra förloppet är omöjligt att avgöra, men

resultatet är värt att diskutera. Mediautrymmet för aktörerna styrs inte bara av slumpen. En analys av olika faktorer kan förklara skillnader i utrymme. Förutom kampanjgrupperna (Ja-gruppen och Opinionsgruppen) finns ett antal aktörer som gör anspråk på mediautrymmet.

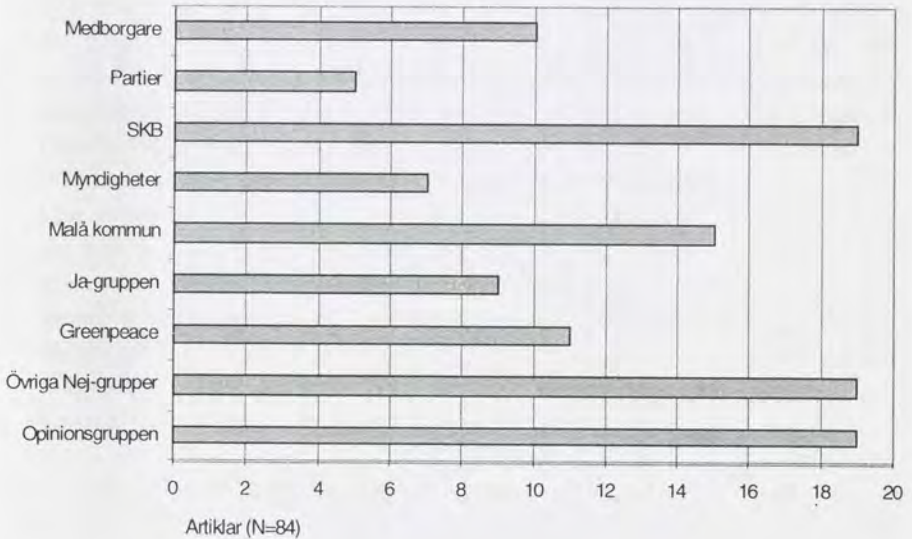
Malå kommun är en aktör som representeras av flera parter. Den politiska kommunledningen och då framförallt kommunstyrelsen och kommunalrådet är den viktigaste representanten för kommunen. Kommunala tjänstemän och den kommunale samordnaren,⁶ Carl Olof Sjölund har uttalat sig i ett antal formella frågor kring folkomröstningens genomförande. Den kommunala Granskningsgruppen⁷ och dess ordförande, Valfrid Paulsson figurerar i ett antal artiklar.

SKB agerar som självständig aktör och är agendasättare i och med att folkomröstningen handlar om en fortsättning av deras verksamhet på orten, eller inte. Regering och statliga myndigheter finns med i form av uttalanden från statsråd, SKI och den nationelle samordnaren. Politiska partier bildar en gemensam aktörsgroup och i de fall medborgare kommenterar händelseförloppet är de att anse som aktörer. Slutligen finns ett antal miljöorganisationer och aktivitetsgrupper som agerat i frågan. Greenpeace betecknas som enskild aktör. Till aktören "övriga Nej-grupper" räknas Jordens Vänner, Naturskyddsföreningen, Avfallskedjan, Aktionsgruppen i Storuman, samt enskilda personer som aktivt förespråkar ett Nej i folkomröstningen.

Kvantifieringen bygger på en sammanställning av nyhetsartiklar under kampanjperioden. Flera aktörer ges utrymme i samma artikel, vilket förklarar att antalet aktörstillfällen överstiger antalet artiklar. Kampanjgrupperna har därtill publicerat ett antal annonser med olika budskap. Dessa är ej medtagna i beräkningen av mediautrymme men dess innehåll analyseras i texten.

⁶ Se kapitel 3.2.5

⁷ se kapitel 3.2.4

Figur 4.2 Mediautrymmet för aktörer. Antal artiklar per aktör

Opinionsgruppen har tillsammans med Greenpeace och övriga Nej-grupper⁸ erhållit det största mediautrymmet. Enbart Opinionsgruppens representanter har framträtt vid nästan dubbelt så många tillfällen som Ja gruppens representanter. De tre största aktörerna vad gäller mediautrymme är SKB och två Nej-grupperingar. Anmärkningvärt är att de politiska institutionerna som partier, regeringen och statliga myndigheter intar en så undanskymd plats på arenan. De traditionella beslutande och förvaltande institutionerna deltar uppenbarligen inte i debatten om ringen av ett nationellt djupförvar, i alla fall när det gäller folkomröstningen i Malå.

⁸ Gruppen övriga Nej samlar en kombination av olika aktörer som agerat mot en platsundersökning och som inte har anknytning till Opinionsgruppen eller Greenpeace.

4.6.1 Kampanjgruppernas annonsering

Ja-gruppen genomförde en annonskampanj bestående av dagliga enskilda annonser i Norra Västerbottens Tidning och ett mindre antal i Västerbottens Folkblad. I annonserna uttalar personer sitt stöd för en platsundersökning. Annonserna innefattar en porträttbild, ett JA-märke och texten "Jag röstar Ja till en platsundersökning i Malå den 21 september -97". Opinionsgruppens svar på Ja-kampanjen är att publicera en annons med gruppbild på ett antal medlemmar och texten, "Vi är många som säger NEJ! ... till en fortsatt platsundersökning i Malå (vi har bara råd med en bild) Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå (NV 23 augusti). Ja-gruppens kampanj ifrågasätts därmed av Opinionsgruppen med det underliggande argumentet att det ytterst handlar om att Ja-sidan förfogar över mer kampanjresurser. Opinionsgruppens budskap är att de istället för pengar har ett gemensamt och starkt engagemang. Opinionsgruppens annons medför dock ingen förändring i Ja-gruppens strategi. Dagen före folkomröstningen annonserar Ja-gruppen med helsidor. En annons samlar ett antal malåföretag under texten: "Malåföretagare röstar JA - för utveckling och framtidstro. Vi tror på svensk forskning och industri" (NV 20 september 1997). En annan annons består av en porträttsamling av tidigare enskilda annonser. Texten lyder: "Vi har en sak gemensamt, i morgon röstar vi Ja till en platsundersökning i Malå!" (NV & VF 20 september 1997). Budskapet kan tolkas som att Ja-sidan tar personligt ansvar för Malås framtida utveckling och att de hyser tilltro till tekniken och vetenskapen. Annonskampanjen tydliggör skillnaden mellan Ja- och Nej-sidan. Framtidstron tar sig helt olika uttryck. Ja-gruppens utvecklingsoptimism och tilltro till en möjlighet att nå en teknisk lösning, ställs mot Opinionsgruppens uppfattning att utvecklingsargumentet är ett sätt att "köpa röster", för att genomföra en lokalisering av kärnavfallet.

4.6.2 Greenpeace

Greenpeace ankomst till Malå beskrivs i media som en temperaturhöjning och skärpning av den lokala debatten. Förväntningarna synes vara stora på att miljöorganisationen skulle skapa rubriker genom spektakulära aktioner. Greenpeace får också ut sitt budskap om att Malå är i fokus för en större fråga än vad folkomröstningen ger sken av. Tillsammans med sameföreningen arrangerade man en musikfest mot kärnavfall. Greenpeace generalsekreterare, Per Stenbeck berör i ett tal Malås vackra natur och djupförvarets bräcklighet. Stenbeck menar att folkomröstningen har ett större symbolvärde än vad den

lokala debatten lyckas fånga in. Ett ja i miljömedvetna Sverige skulle ge eko över hela kärnkraftsvärlden. Musikfesten beskrivs i tidningarna som en lågmäld tillställning och debattintresset anses vara dåligt. Västerbottens Folkblad skriver med viss distans och ironi:

Uppåt 250 personer vid slalombacken i Malå fick i lördags höra gulligullartisten A-L Löfgren ta ställning. För första gången sjunger hon i politiska sammanhang. – Skit är skit även om det är 500 meter ner i marken, säger hon. Artistkollegan, snälle rebellen S Sundström, tycker att kärnavfallet ska grävas ner i Djursholm, där höjderna bor. Själv bor han inte där. Andra tycker att Malå kan vara bra. Exempelvis SKB, som i lördags kväll var ett skällsord. ...Världens ögon riktas mot Malå säger Greenpeace general sekreterare Per Stenbeck." (VF 18 augusti 1997)

Veckan efter musikfesten skapar Greenpeace rubriker – "Dåligt Greenpeace" malåborna rasar mot uppsatta klistermärken (NV 22 augusti 1997). Klistermärkena retade upp Malåborna och skapar en debatt om det moraliska i att låta barn klistra märken i utbyte mot tröjor. Nord Nyttis påannonsering lyder:

"Den heta diskussionen om kärnkraftsomröstningen i Malå har blivit än hetare i veckan. Greenpeace har anlitat barn i kampen mot slutförvar av använt kärnbränsle" (Nordnytt 22 augusti 1997).

Greenpeace representant erkände att det var lite förhastat att byta en T-shirt mot fyra uppklistrade märken. En Malåbo ges tillfälle att kommentera händelsen: "Jag vet inte vad jag ska säga om det. Greenpeace har varit med om så mycket, tycker jag, och det kanske blir lite väl mycket. Jag tror nog vi ordnar det här själva ändå!" (Ibid.)

Efter denna intensiva första vecka på orten får Greenpeace betydlig mindre mediautrymme. Strategin i Malå skiljer sig från tidigare kampanjer, med en dörrknackningskampanj och en strategisk placering på torget. Organisationens närvaro är påtaglig för malåborna, men uppmärksamheten i media blir inte lika stor som vid tidigare mer spektakulära kampanjer. Efter organisationens ankomst svalnar mediaintresset snabbt. Greenpeace "nya" mer lågmälda profiler ger därmed mediaplats åt andra aktörer.

4.6.3 Övriga Nej-grupper – en stark aktör

Fristående aktörer som är motståndare till en platsundersökning, kallad övriga Nej-grupper, intar en mycket framträdande roll i debatten. Denna samling av fristående motståndare har tillsammans betydligt större mediautrymme än till exempel Greenpeace. En möjlig förklaring är att media värdesätter nyhetsvärdet högre än analys och debatt. Ny fräscha aktörer på arenan placerar sig bättre på nyhetsplats än spetsfundiga argument från redan etablerade aktörer. Ett par exempel på denna nyhetsrapportering redovisas härmed: "Aktivister slog till på torget i Malå och hissade protestflagg" (NV 8 september 1997). Anledningen är att kärnavfallsmotståndare från Storuman och Sorsele slog till och hissade en gul flagga med den radioaktiva symbolen och texten Nej tack, i en av kommunens flaggstänger. En annan rubrik lyder: "Jordens vänner är Malås vänner" (NV 16 september 1997), och skrivs med anledning av ett besök från organisationen Jordens vänner. Organisationens representanter får meddela att hela processen varit fel och att det är både odemokratiskt och oansvarigt att lasta bördan på en kommun som Malå (Ibid.).

En händelse som uppmärksammas i flera artiklar är besöket av en person från Varberg. Han sade sig ha kört 130 mil för att delta i debatten och dela med sig av sina erfarenheterna från liknande provborrningar i hans hemtrakter (NV 17 september 1997). En första sidestext lyder: "Vi slänger oss på rälsen framför atomsporna" (NV 16 september 1997). Artikelnen handlar om två människor i Skellefteåhamn som lovar att stoppa en eventuell transport av kärnkraftsavfall till Malå genom att slänga sig på järnvägsrälsen. Argumentet är vårt ansvar för barn och barnbarn samt att lagring av radioaktivt avfall inte enbart är en fråga för Malå, utan för hela Västerbotten.

4.6.4 Svensk Kärnbränslehantering AB

SKB spelar en huvudroll i beslutsprocessen vilket framträder i erhållet mediautrymme. Företaget får i flertalet artiklar svara på frågor som rör transporter, radioaktiv strålning, geoteknik samt beslutsprocessens olika steg fram till ett första prov av ett djupförvar. Representanter menar att deras största utmaning handlar om opinionsbildning och lokalpolitik. Kunskap och kompetens är flitigt använda termer. Den tekniska plattformen anses vara stabil och det viktiga är att finna en engagerad kommun (SvD 19 september 1997, intervju med Claes Thegerström). I den normala reportageformen ges få utrymmen för företaget att

förklara sin utgångspunkt varför vi tar hjälp av en annons i samband med M/S Sigyns besök i Västerbotten:

"...Arbetet med förvaringen av använt kärnbränsle är ett viktigt miljö- och hälsouppdrag. Sverige hör till de länder som har kommit längst i detta arbete. Vi har byggt anläggningar som tar hand om allt svenskt radioaktivt avfall för lång tid framöver. Nu återstår att bestämma platsen för och sedan bygga ett djupförvar för använt kärnbränsle. Arbetet handlar om teknik, etik och demokrati. Det angår alla. Förvaringen skall vara sluten med dialogen öppen" (annons i VK 18 juli och VF 19 juli 1997).

Detta går i linje med SKB:s övriga uttalanden under kampanjperioden. SKB anser att Malå har en geo-teknisk kompetens byggd på erfarenheter från gruvbrytning och att orten får tillgång till en ny teknisk kunskap i spåren av en platsundersökning. Claes Thegerström poängterar att en fungerande etablering fordrar stöd från lokalbefolkningen: "Processen fordrar både bra berg och en villig befolkning. Etablering sker när och där läge finns!" (Referat från slutdebatt i Malåborg 20 september 1997). SKB:s ståndpunkt ges dock litet utrymme i nyhetsbevakningen. I stället får företaget möjlighet och utrymme att på tidningarnas debattsidor föra fram sina utgångspunkter och argument. Se kapitel 4.8, 'Insändare och debatt', och kapitel 4.11, 'Argumentationsanalys'.

Sammantaget är bilden av SKB delad. Företaget beskriver förvaringsmetoden i termer av avancerad forskning och miljöteknik. Opinionen mot en platsundersökning, benämner det som dumpning av atomavfall och beslutsprocessen beskrivs som ett ensidigt gynnande av en metod. Slutligen önskas en mer seriös hantering av frågan. Informationskampanjen beskrivs av SKB som ett folkbildningsarbete, medan opinionen beskriver det i termer av hjärntvätt, politisk sten-kross och försök att köpa befolkningens acceptans.

Mediabilden av SKB speglar en aktör som betraktas både som teknisk expert och politisk aktör. Uppgiften att förena dess olika roller synes vara ett dilemma för företaget. Teknik och politik är svårt att förena i samma retoriska termer. SKB framför egentligen två huvudargument, nyttan av mer kunskap och möjligheten för kommunen till utveckling och arbetstillfällen.

4.6.5 Frånvaron av politiska aktörer

Frånvaron av de politiska institutionerna i debatten är påfallande. Politiska partier, regeringen och statliga myndigheter intar en undanskymd plats på arenan. Frånvaron av en konkret politisk debatt medför gråzoner och tolkningar som skapar legitimitetsproblem för de lokala förespråkarna. En fråga som ständigt dyker upp under kampanjen handlar om det kommunala vetots utsträckning och den så kallade vetoventilen, det vill säga bestämmelsen i Naturresurslagen som ger regeringen möjlighet att vid synnerliga skäl lämna tillstånd för en anläggning även om kommunfullmäktige inte tillstyrkt detta (Naturresurslagen 4 kap. §3). Under kampanjperioden kunde något definitivt klarläggande inte ges, om i vilken situation denna bestämmelse skulle kunna komma att tillämpas. Ja-gruppen önskade tidigt ett klarläggande från regeringen och annonserade dagen före folkomröstningen med rubriken "Regeringskansliet bekräftade" (NV 20 september 1997). Annonsen består av en kopia på ett telefax från regeringskansliet till redaktionen för TV-programmet Svar Direkt. Innebörden är att miljöminister, Anna Lindh, till slut bekräftar att ett Ja i folkomröstningen inte binder Malå att ta emot kärnavfall. En kommun kan hoppa av processen när som helst. Enligt Miljöministern talar starka demokratiska skäl för detta trots att lagen ger regeringen en möjlighet att bryta det kommunala vetot. Miljöministern skriver: "Om vi nu inte har någon kommun som vill ta hand om avfallet, bör mellanlagringen fortsätta. Vi har i vilket fall gott om tid för att hitta plats och metod för slutförvaret" (Ibid).

Ordföranden för den kommunala Granskningsgruppen har vid ett flertal tillfällen, på liknande sätt som miljöministern, argumenterat för tolkningen att folkomröstningen inte syftar till att välja metod utan ska ses som ett steg i en nationell beslutsprocess (debattartikel i NV 16 september och VF 18 september). Dessförinnan uttalade Granskningsgruppen stöd för tolkningen att en platsundersökning inte binder upp malåborna gentemot SKB, men att den däremot skulle tillföra kommunen mellan 125-150 miljoner kronor (VF 17 september 1997). Uttalandet medför kritik mot att den neutrala Granskningsgruppen tagit ställning för en platsundersökning. Granskningsgruppens information kritiserades för att vara "En partsinläga för Ja-sidan" (NV 19 september 1997). Dessutom kritiserades Granskningsgruppen för att endast positiva effekter vid ett Ja-resultat presenterats. Detta med anledning av presentationen av Infraplans utredning (VF 19 september och NV 19 september 1997).

Genom att sammanföra aktörerna i två grupper, förespråkare och motståndare, får vi en uppfattning om det totala mediautrymmet. Till motståndare

räknas. Opinionsgruppen, Greenpeace och gruppen övriga Nej. Till gruppen förespråkare räknas Ja-gruppen, SKB och Malå kommun. Övriga aktörsgrupper räknas inte med i denna jämförelse. Artiklarna är från kampanjperioden (n=84). Aktörerna har räknats var för sig även om de förekommit i samma artikel.

Undersökningen av aktörernas mediautrymme visar att motståndet mot en platsundersökning givits det största utrymmet, även om skillnaden är marginell. Ja-sidan har sammantaget 47 procent och Nej-sidan har 53 procent av mediautrymmet. Motståndarna kan därmed ha fått ett något större genomslag i media än förespråkarna.

Tabell 4.3 Jämförelse av utrymme för Ja- respektive Nej-aktörer (Andelar i procent)

	NV	VF	VK	DN & SvD	Totalt
Ja sidan	40%	54%	46%	62%	47%
Nej sidan	60%	46%	54%	38%	53%

Artiklar (n=84)

Norra Västerbotten och Västerbottens Kuriren har sammantaget ett större mediautrymme för Nej-sidan medan förhållandet är det omvända för Västerbottens Folkblad, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Skillnaderna är inte mer än några procentenheter.

4.7 Monolog, dialog eller beskrivning av fakta

Journalistiska ideal som objektivitet och förmedlande av sanning har sina klara gränser. Ett ideal som brukar framföras är att nyhetsförmedlingen ska vara balanserad, men balans kommer alltid att vara ett relativt begrepp. Människor definierar balans utifrån sina egna attityder och värderingar. Mycket av risk-kommunikation bygger på att en dialog upprätthålls mellan olika aktörer. Medias uppgift i det avseendet är att redogöra för sakinnehållet och pröva argumenten mot varandra. Aktörernas övertalningsstrategier har betydelse för vilket perspektiv som framträder, men journalisterna styr i viss mån på vilket sätt budskapet ska framföras och hur aktörernas argumentation balanseras mot varandra. Förutom att olika aktörer ges olika mycket mediautrymme kan själva artikeln byggas upp på olika sätt vad gäller form och perspektiv. Journalistiska

alster kan så att säga ges olika karaktär. En fråga eller en händelse kan antingen beskrivas och analyseras utifrån tillgängliga fakta eller så kan journalisten ge utrymme för en eller flera aktörer att kommentera en fråga eller ett ämne. Därtill kan journalisten inta betraktarens perspektiv och tolka händelsen eller frågan. För denna undersökning är det viktigt att ta reda på om det finns något mönster eller snedfördelning vad gäller framförandet av aktörernas budskap.

Genom att ta hänsyn till artiklarnas karaktär kan en uppdelning göras i dialog, monolog eller beskrivning. En dialog inbegriper två eller flera parter som utbyter åsikter, känslor eller argument. Två eller flera motstående sidor ges möjlighet att antingen besvara någon annans argument eller att klargöra sina egna. Oftast kretsar en dialog kring ett tema eller en fråga som flera aktörer får chansen att besvara. I en monolog ges en enskild aktör, eget utrymme att framföra sina åsikter. Argument mot framförda teser prövas inte i samma artikel. Ibland görs detta för att pedagogiskt understryka att det just är en åsikt som framförs och att andra åsikter framförs i närliggande artiklar. En annan tolkning är att journalisten förutsätter att läsaren har tillräckliga kunskaper i frågan för att kunna dra slutsatser om dess trovärdighet.

Den vanligaste monologen är korta tillkännagivande från en aktör i en speciell fråga. Om en artikel varken är uppbyggd som en dialog eller monolog har den ofta en beskrivande karaktär. Med beskrivning menas att artikeln i huvudsak har en form där reportern antingen själv eller via någon annan redogör och förklarar olika fakta och förhållanden om eller kring en fråga. Reportern försöker beskriva ett fenomen eller redogör för kända fakta. Korta monologer från sakkunniga eller experter kan förekomma men artikeln har i huvudsak ett betraktande perspektiv. Indelningen är att se som en analytisk kategorisering som bygger på artikelns huvudsakliga innehåll och perspektiv. Hur ser fördelningen mellan ämnesområden ut?

Tabell 4.4 Karaktär på innehållet i nyhetsartiklar

Karaktär	Fördelning
Fakta och beskrivning	39 %
Dialog	17 %
Monolog	44 %
Artiklar (n=84)	

Monologen är den vanligaste reportageformen. Därefter följer beskrivning och dialog. En analys av etermedia (ej kvantifierad) visar att nyhetsinslagen i TV i

huvudsak bygger på beskrivning och dialog. Slutsatsen är att tidningarna ger aktörerna betydande utrymme till att framföra sina argument och kommentera olika händelser under kampanjperioden. Tidningen som media kan sägas ha bättre förutsättningar att göra ingående reportage. Hur beskriver respektive tidning frågan och vilka skillnader finns?

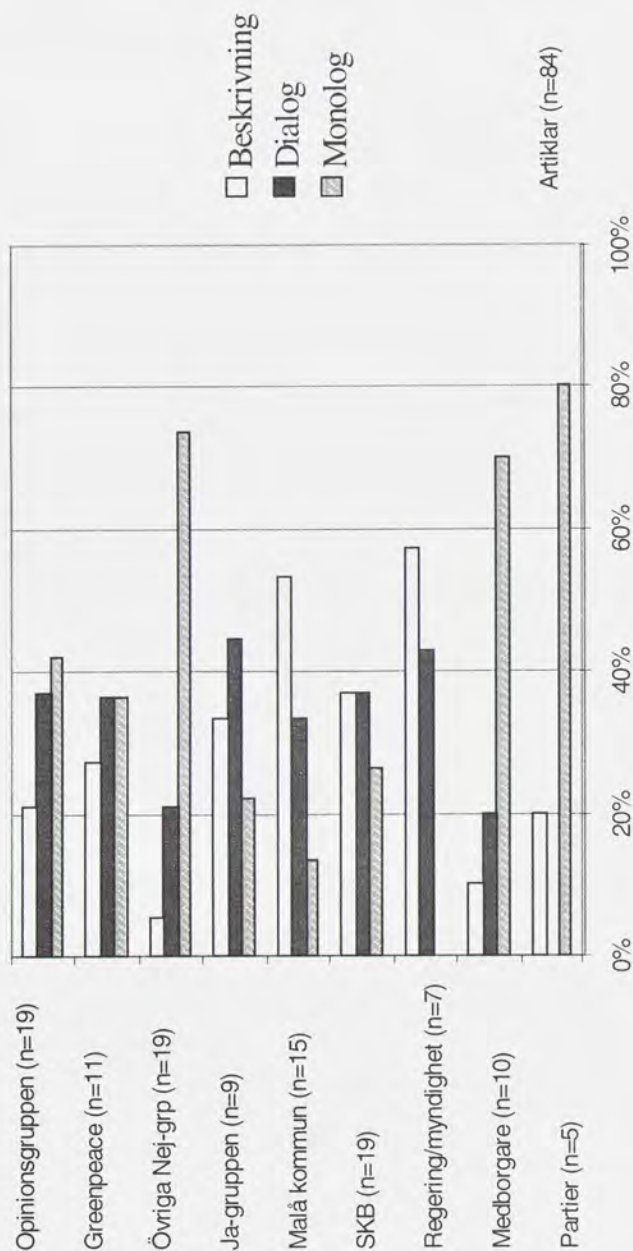
Tabell 4.5 Jämförelse av karaktär på innehåll mellan tidningar

Karaktär	Fördelning i procent			
	NV	VF	VK	DN & SvD
Fakta och beskrivning	43	32	33	50
Dialog	11	12	50	50
Monolog	47	56	17	0
	100	100	100	100
Artiklar (n=84)	(47)	(25)	(6)	(6)

Jämförelsen mellan tidningarna visar att Norra Västerbotten och Västerbottens Folkblad har jämförbar fördelning vad gäller karaktär eller form på sina artiklar. Monologen är vanligast medan dialogen bara förekommer i en tiondel av artiklarna i respektive tidning. För Västerbottens Kuriren och rikspressen gäller det omvända förhållandet. Dialogformen förekommer vid hälften av artiklarna. Monologen är ovanlig eller inte alls förekommande. Fakta och beskrivning pendlar mellan 30-50 procent. Rikspressen har inga monologartiklar, vilket hänger nära samman med de mer övergripande beskrivningarna som förmedlats.

Hur ser fördelningen ut vad gäller respektive aktör i debatten? Är det någon aktör som skiljer sig från övriga? Dessa intressanta frågor ger figur 3 på nästa sida svar på.

Figuren visar att Malå kommun och regering/myndigheter främst förekommer i beskrivande artiklar. Dialogen är vanlig när det gäller Ja-gruppen, Opinionsgruppen, myndigheterna och SKB. Partierna medverkar inte i någon dialog utan förekommer främst i artiklar med korta uttalanden om ståndpunkter eller initiativ (monolog). Partiernas höga andel måste ställas i relation till fåtalet artiklar och att dessa ofta är referat från uttalande eller tillkännagivanden.

Figur 3 Jämförelse av artikelkaraktär för respektive aktörer. Andel i procent.

Aktörer med hög andel monolog är: medborgare, övriga Nej-grupper och Opinionsgruppen. Ja-gruppen, Malå kommun och SKB har låg andel monolog. Myndigheterna ges inget utrymme för monolog. Opinionsgruppen och Greenpeace har en liknande fördelning mellan monolog och dialog. Ja-gruppen har en lägre andel monologartiklar och förekommer främst i beskrivande artiklar eller artiklar med dialog, där de fått respondera på olika gemensamma frågor tillsammans med andra aktörer.

Anmärkningsvärt är att aktören "övriga Nej-grupper" till tre fjärdedelar förekommer i monologer. Kombination hög andel monolog och stort mediautrymme gör denna aktörgrupp till kampanjens stora mediavinnare. Nyhetsvärdet betalar sig både vad gäller medias uppmärksamhet och mediautrymme.

4.8 Insändare och Debatt

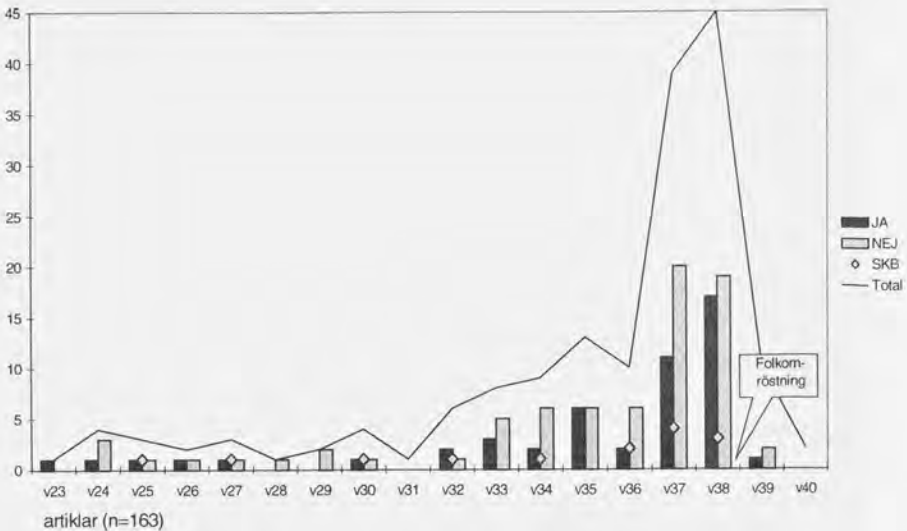
Opinionsbildning kan liknas vid en dragkamp om vem som ska dominera debattarenan. Det gäller för aktörerna att framföra övertygande argument som besegrar motståndaren. Argumenten bygger på en blandning av kunskap, fakta och plädering med syfte att teckna en trovärdig bild av den aktuella situationen. Mobilisering av politisk handling sker därför med utgångspunkt från den bild som aktörerna skapar (Heradsveit & Bjøgo 1996; 13).

På motsvarande sätt som nyhetsrapporteringen har varierat, har publiceringen av insändare och debattartiklar varierat över tiden. Under kampanjperioden förekommer sammanräknat 163 insändare, debattartiklar och ledarkommentarer. Majoriteten av artiklarna syftar till handling i folkomröstningen. Andra är kommentarer till själva debatten eller närliggande frågeområden. I analysen nedan studeras fördelningen av Ja och Nej argument samt fördelningen av insändare och debattartiklar.

Urvalet av debattartiklar är alltid ett omdiskuterat ämne. Tidningsredaktioner säger sig vilja belysa en fråga, ge fakta och förmedla olika svar på frågor som uppkommer i debatten. Utgångspunkten brukar vara att skapa balans och låta de olika sidorna framföra sina argument. Det är svårt att på förhand bestämma vad som är relevant eller inte. Ämnesområdet har hög teknisk svårighetsgrad och stark emotionell laddning. När det gäller kärnkraftsavfall innehåller argumenten både rent materiella och starkt psykologiska aspekter. Birger Thureson, chefredaktör på Norra Västerbotten, försöker i en artikel ge ett svar på vilka urvalskriterier som gäller för folkomröstningsdebatten:

"Nu vill vi i valrörelsens slutskede ge en koncentrerad information, som kan bli väljarna till hjälp. Vi vill ge fakta. Men det kommer alltid att vara omtvistat vad som är fakta i det här målet. Därför är vår ambition att låta olika expertröster höras. Vi vill också spegla människors känslor. Ängslan och oro är realiteter som måste tas på allvar i ett samhälle. Liksom hopp och framtidstro... Valet gäller om SKB ska få göra en platsundersökning i Malå. Det är sant. Men det är också sant att på platsundersökningen följer ett nästa steg. Det råder delade meningar om vad det innebär. Och det är kring det steget de många frågorna dansar sin virveldans. Vi vill spegla frågorna och förmedla de svar som ges från olika håll. Vår förhoppning är att det ska hjälpa Malåborna att bilda sig en åsikt. För till sist styrs valet av just detta: Uppfattningar om vad som är bra och dåligt för en ort och en region och de människor som lever där" (NV, 15 september 1997).

Studien av artiklar publicerade på insändar- och debattsidor löper över tiden juni till september 1997. Debatten fortgår på sparlåga under sommaren. I början på augusti (v32) ökar volymen artiklar för att snabbt öka till en toppnotering (v38). Nej-argumenteringen har ett övertag under hela perioden (45 procent). Ja-sidan har 31 procent av debattutrymmet. SKB har 9 procent debattartiklar publicerade under hela perioden (redovisas med romber i figur 4).

Figur 4 Folkomröstningsdebatten i Malå. Antal artiklar per vecka.

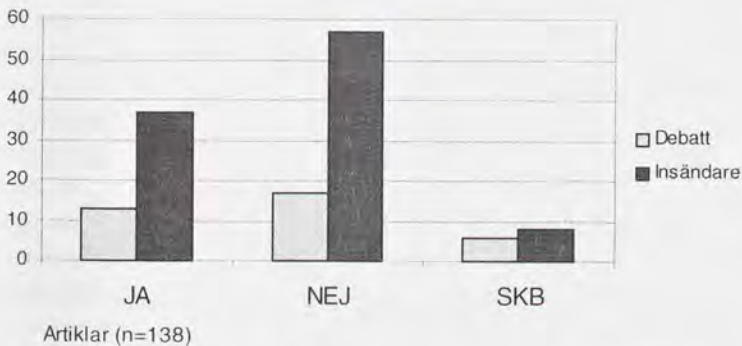
Antalet Ja- och Nej-inlägg är 138 artiklar av 163. Övriga artiklar är kommentarer och reflektioner av mer allmän karaktär (n=16) samt ledarkommentarer (n=9). Dessa redovisas endast som del i totalkurvan.

Tabell 4.6 Förhållande mellan debattartiklar och insändare

	JA	NEJ	SKB	Artiklar totalt	%
Debatt	13	17	6	36	26
Insändare	37	57	8	102	74
Totalt	50	74	14	138	100
%	36	54	10	100	

Artiklar (n=138). Medräknade artiklar är dem med klara ståndpunkter. Ledarkommentarer (n=9) och artiklar med allmänna kommentarer (n=16) är inte medtagna i jämförelsen. Antalet artiklar är 138.

Inräknat endast huvudaktörerna, Ja-, Nej- och SKB, har Nej-sidan det största debattutrymmet. Insändare och debattartiklar för ett Nej till en platsundersökning har totalt 54 procent av debattutrymmet. Ja-sidan har 36 procent och SKB har 10 procent. SKB har en högre andel debattinlägg än övriga.

Figur 5 Förhållande mellan debattartiklar och insändare.⁹ Antal artiklar.

Totalt rör det sig om 102 insändare och 36 debattinlägg som tar ställning för eller mot en platsundersökning. Förhållandet mellan debatt och insändare är

⁹ Medräknade artiklar är dem med klara ståndpunkter. Ledarkommentarer (n=9) och artiklar med allmänna kommentarer (n=16) är inte medtagna i jämförelsen. Därmed är antalet artiklar 138.

sammanräknat densamma för förespråkare och motståndare. Andelen debattinlägg utgör sammantaget en fjärdedel (26 procent) av alla publicerade insändare och debattartiklar. Det är inte möjligt att avgöra om balansen överensstämmer med insänt material eftersom detta skulle innebära en jämförelse med allt skrivet material.

Debattutrymmet tas till största delen upp av fristående aktörer, bestående av enskilda personer som argumenterar för en viss ståndpunkt men betecknar inte tillhörighet till någon etablerad grupp. Därmed kan man konstatera att debatten inte enbart engagerat de mest trogna utan berört allmänheten i stort. Debattörer som anger politisk bokstav förekommer i 18 procent av artiklarna. Sammanställningen visar en påfallande balans mellan kampanjgrupperna som har 10 procent vardera. SKB har 9 procent. Greenpeace, övriga Nej-grupper och olika experter har 3 procent vardera. Huvudaktörerna samlar tillsammans en tredjedel eller 32 procent av debattutrymmet.

Tabell 4.7 Debattutrymme för aktörer i media

Debattutrymme i media		
Aktörer	Artiklar	Andel
Ja gruppen	16	10 %
Opinionsgruppen	15	10 %
SKB	14	9 %
Politiska partier	28	18 %
Greenpeace	4	3 %
Experter	4	3 %
Övriga Nej-grupper	4	3 %
Fristående, enskilda aktörer	69	44 %
	154	100 %

Artiklar (n=154), ledarkommentarerna (n=9) är borttagna i jämförelsen.

De politiska partiernas relativt höga andel av debattutrymme (18 procent) beror främst på att personer med anknytning till Vänsterpartiet och Miljöpartiet varit aktiva i debatten. Hälften av artiklarna med partibeteckning kommer från dessa två partier. Övriga partier har varit betydligt tystare. Samtidigt vet vi att en stor andel vänster- och miljöpartister är aktiva motståndare till en lokalisering av kärnavfall, vilket signalerar att Nej-sidan har en stor andel av debattutrymmet.

Tidningsdebatten går över partigränserna och partimedlemmarna har agerat i eget syfte. Ett antal artiklar har skrivits gemensamt av personer med olika partibeteckningar. Bland annat har kommunens ledande politiker¹⁰ med olika partibeteckning, författat ett antal gemensamma debattinlägg med innebörden att en Ja-röst gynnar Malås utveckling (NV 30 augusti och VF 8 september 1997). Inlägget föranledde en debatt om skillnader mellan manligt och kvinnligt perspektiv. Nio kvinnliga politiker¹¹, från olika partier, skrev ett debattsvar med argumentet att utvecklingstänkandet företräder ett typiskt manligt perspektiv. Ett kvinnligt perspektiv tar mer hänsyn till helheten (NV 10 september).

Inlägg från sakkunniga och experter är få till antalet. Möjligen har experterna ansett frågan färdig i och med att rapporter och utredningar publicerats. Expertgruppen framför positiva argument för en fortsatt undersökning. Experterna argumenterar för att detta utvecklar kompetens och ger ny kunskap. Två professorer i bergteknik oroar sig över låsningar och konflikter när det gäller framtida riskprojekt och skriver i Norra Västerbotten:

"Det finns ett stort behov av att utveckla kunskaper och demokratiska processer som på ett lugnare och bättre sätt än tidigare tar hänsyn till alla inblandades krav på insyn och påverkan" (NV 8 september 1997).

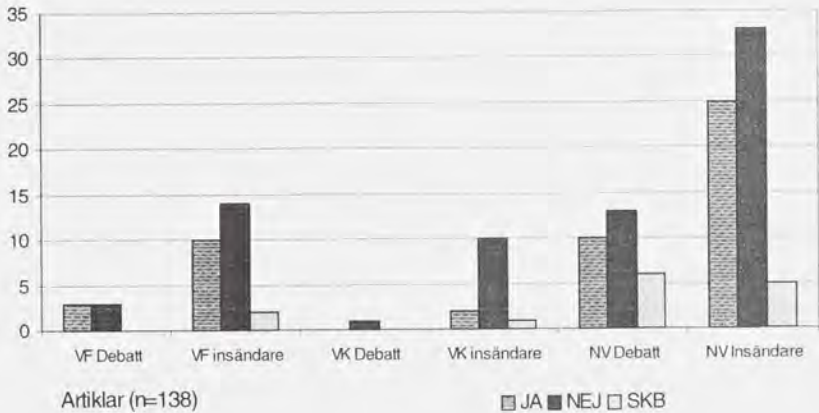
Debatten har nästan enbart förts i de lokala tidningarna Norra Västerbotten står för 65 procent av debattartiklarna (106 artiklar). Västerbottens Kuriren har 18 artiklar och Västerbottens Folkblad, 38 artiklar. Rikspressen har publicerat en artikel som knyter an till folkomröstningen i Malå (Jämför med tabell 4.1).

En jämförelse mellan länstidningarna (figur 6) visar att Norra Västerbotten publicerat flest insändare och debattartiklar. Västerbottens Kuriren är knappt involverad i debatten och Västerbottens Folkblad har publicerat exakt lika många Ja- och Nej-artiklar på debattsidan. Norra Västerbotten har samma förhållande mellan insändare och debatt för både Ja och Nej medan merparten av SKB:s bidrag har publicerats som debattinlägg. Räknas Ja- och SKB:s inlägg tillsammans blir balansen tydlig. De har tillsammans något fler debattinlägg medan Nej-inläggen är fler på insändarsidorna, men skillnaden är marginell.

Norra Västerbottens chefredaktör motiverar urvalet med att det funnits en tanke på att ge utrymme "för mer utredande faktaartiklar och känslomässiga inlägg, eftersom frågan innehåller både krasst materiella aspekter och starkt psykologiska" (Birger Thureson, NV, 1997-11-10).

¹⁰ Rolf Andersson (s), George Andersson (fp), Arne Hellsten (m) och Bert Eklund (kd).

¹¹ Sigbritt Stenlund(s), Gun-Elise Sjöström (c), Britt-Inger Stenberg (s), Monica Lindsköld (v), Lena Nyström (s), Marie Strömberg (v) och Eva Olofsson (v).

Figur 6 Jämförelse mellan länsstidningar vad gäller insändare och debattartiklar. Antal artiklar uppdelat på inlägg från Ja, Nej och SKB

4.9 Ledarkommentarer

Tidningarnas ledare är arenor för reflektioner och kommentarer om händelser i samhället men också en plats för profilering av tidningen. Genom att analysera ledarsidorna kan man få en uppfattning om utgångspunkter för både nyhetsbevakning och urval av insändare och debattartiklar. Under kampanjperioden publicerar Västerbottens Folkblad och Norra Västerbotten ett antal ledarartiklar som kommenterar folkomröstningsfrågan. Västerbottens Kuriren väljer att endast kommentera valresultatet.

Västerbottens Folkblad inleder med att konstatera att folkomröstningen gäller ett eventuellt slutförvar vilket får Norra Västerbotten att kommentera begreppsförvirringen mellan slutförvar och platsundersökning och uppmanar Västerbottens Folkblad att: "Berätta mer, tack!" (VF 8 augusti och NV 9 augusti 1997).

Västerbottens Folkblad menar att frågan egentligen handlar om ett framtida energisystem som ska avgöras på nationell inte lokal nivå. Ledaren hävdar att två olika perspektiv ställs mot varandra. Lokala arbetstillfällen ställs mot ett nationellt energisystems framtid. Slutförvaringsmetoden kallas "strutsmen-

talitet" och anses vara en orimlig lösning på kärnkraftens problem. Dagens mellanförvaring med ständig uppsikt av avfallet anses vara tillräcklig, under tiden som vetenskapliga framsteg görs. (VF 8 augusti 1997) Norra Västerbotten problematiserar ansvarsfrågan och generationsperspektivet, och drar slutsatsen att den yttersta konsekvensen av ett reflexmässigt Nej-sägande blir att problemet måste exporteras (NV 25 augusti 1997). Kunskapssökandet sätts i centrum:

"Inför folkomröstningen i Malå går nu debattens vågor höga. Ibland så höga att de dränker alla förnuftsargument. Det är trist. Frågan är utomordentligt komplicerad och svår, och just därför borde kunskapssökandet stå i centrum... Att säga Nej till fortsatt kunskapssökande är inte rationellt. Men så är detta inte heller ett problem med enbart förnuftsaspekter. Människors känslor av osäkerhet och otrygghet är också en viktig faktor som hör till bilden. Känslorna måste tas på allvar. Just därför är det viktigt att debatten inför folkomröstningen inte enbart blir ett råkurr med vulgärargument utan också förmedlar insikt och kunskap från så många håll som möjligt!" (NV 25 augusti 1997).

Västerbottens Folkblad tar fasta på osäkerheten i flera moment och menar det saknas tillräckligt underlag för ett ställningstagande till ett djupförvar i Malå kommun. Ledarskribenten menar att den så kallade "frivillighetslinjen" medför att man börjar i fel ända och riskerar att aldrig finna den lämpligaste platsen.

"...Det råder också en stor osäkerhet när det gäller säkerhetsfrågorna kring förvaring och transporter, den nationella och internationella lagstiftningen, den kommunala vetorättens innebörd och försäkringsgarantierna. Dessa osäkerhetsfaktorer visar att regering och riksdag har försummat sitt ansvar från början. Istället för att börja utreda vilka områden som har bäst geologiska förutsättningar att förvara det utbrända kärnavfallet, har statsmakten nu lagt ett mycket tungt och svårbegripligt ansvar på lokalbefolkningen och kommunpolitikerna i Malå" (VF 18 september 1997).

Än en gång efterlyses politiskt ansvar på nationell nivå. Två dagar före folkomröstningen har en ledare rubriken "Malådebatt på villovägar" (NV 19 september 1997). Ledaren menar att debatten inför folkomröstningen är viktig men "att en del inlägg handlar om något annat än möjligheten att leta efter en lämplig plats för djupförvar av det kärnavfall, som måste hanteras på ett eller annat sätt." (Ibid.). Två publicerade inlägg tas som exempel. Det ena inlägget diskuterar kärnkraftens osäkerhet (Gustavsson NV 17 september 1997). Det andra diskuterar EU:s möjlighet att köra över svensk lag (Josefsson NV 15 september 1997).

Norra Västerbottens ledare menar att debatten bör handla om folkomröstningsfrågan och inte föras på villovägar (NV 19 september 1997).

Valanalysen efter folkomröstningen involverar alla tre länsstidningar. Norra Västerbotten menar att det är ett Nej som förpliktar: "Nu kan ingen sjunka ned i passivitet och tänka, att SKB ska ordna jobben åt Malå" (NV 22 september 1997). Motståndarna och folkomröstningens vinnare anses ha ett ansvar att förverkliga framförda alternativa möjligheter, men att det ansvaret är delat med förespråkarna.

"Ett ja till SKB och fortsatt sökande efter en plats för djupförvar av kärnbränsleavfall hade inneburit en spännande möjlighet till utveckling och nya arbetstillfällen. ...Malås framtid är allas angelägenhet, efter valet likväl som före ...det är viktigt att valrörelsens starka motsättningar får blir historia så snart som möjligt. Malå får inte bli ett mentalt Bosnien, där skarpa gränser dras mellan olika grupper" (NV 22 september 1997).

Västerbottens Kuriren kritiserar denna beskrivning och menar att en majoritet har avstått från "en spännande möjlighet till utveckling och nya arbetstillfällen", med hänvisning till Norra Västerbottens tidigare inlägg (VK 23 september 1997). Västerbottens Kuriren definierar platsundersökningen som "avfallsprojektet" och för fram uppfattningen att utvecklingen gått åt fel håll och att det är dags att kommunen med ny kraft samlar sig kring alternativ som "naturen och småskalighet" (VK 23 september 1997). Västerbottens Folkblad menar att det var en alltför utmanande tanke att transportera avfallet från söder till norr. Det desperata behovet av nya jobb räckte inte för att övervinna misstron mot myndigheterna. Rådet till Malå är att de måste streta vidare och utnyttja sitt "tillfälliga kändisskap" (VF 23 september 1997). Västerbottens Kuriren berömmar malåborna för att de röstade klokt genom att inte binda sig för en fortsatt platsundersökning. Regering och riksdag kritiserar för att ha överlåtit ansvaret på kärnkraftsindustrin att presentera lämpliga metoder. Efter att två kommuner (Storuman och Malå) har röstat Nej och ytterligare några tackat Nej, menar VK att det är dags att ta helt nya grepp och föreslår en bred diskussion. (VK 23 september 1997)

"Det är viktigt att få ihop ett brett kunskapsunderlag. Sådana förstudier, beslutade av experter, bör inga kommuner få motsätta sig. Detta måste politikerna tillse, inte SKB. Politikerna bör också låta utreda andra möjligheter än dagens ensidiga inriktning på djupförvar i berg" (VK 23 september 1997).

Slutligen kommenterar Västerbottens Folkblad tre företagens avhopp från näringslivutskottet som en följd av resultatet i folkomröstningen. Västerbottens Folkblad menar att både politiker och företagare måste spotta i nävarna och glömma allt groll. Nej-förespråkarna bör avkrävas sitt ansvar för utvecklingen, men det behövs gemensamma tag om arbetet ska ge resultat, konstaterar tidningen (VF 30 september 1997).

Sammanfattningsvis kan konstateras Västerbottens Folkblad och Norra Västerbotten uppmanat till saklig debatt och efter valet till försoning och gemensamt arbete. Argumentet är att det gäller att gilla läget efter en demokratisk omröstning och att bägge sidor måste ta sitt ansvar för framtiden. Västerbottens Kuriren är mer sparsam med sina kommentarer men konstaterar att frågan bör diskuteras på nationell politisk nivå, och efterlyser andra alternativ än djupförvar. Västerbottens Folkblad gör en liknande men mer utvecklad analys vid ett tidigare skede och menar att tillräckligt underlag saknas, att folkomröstningen ligger fel i tiden och att regeringen blandat samman korten genom att föra ned frågan på lokal nivå. Västerbottens Folkblad varnar för att den lämpligaste platsen aldrig kommer att hittas via den så kallade frivillighetsvägen. Norra Västerbotten har en försiktig positiv inställning och menar att en platsundersökning skulle varit en spännande möjlighet till kunskapsutveckling och nya arbetstillfällen i Malå.

4.10 Medborgarnas förtroende för aktörer och media

Efter folkomröstningen fick deltagare i enkätundersökningen frågan om hur stort förtroende de hade till deltagande aktörer samt förtroende för mediabevakningen. Förtroendet graderas efter termerna: mycket stort-, ganska stort-, ganska litet- och mycket litet förtroende. Om svaret blir stort eller ganska stort förtroende tolkas det som ett positivt förtroende och ganska litet eller mycket litet förtroende som negativt förtroende. Resultatet testas mot skillnader i röstandet. Redovisningen ges i andel som uttalar ett positivt (stort eller ganska stort) förtroende. Antal intervjusvar redovisas inom parentes. Andel negativt förtroende (ganska litet eller mycket litet förtroende), eller så kallade vet-ej svar, ska förstås som återstående andel upp till 100 procent. Skillnaden i förtroende mellan Ja- och Nej-röstande redovisas i procentenheter.

Tabell 4.8 Förtroende till aktörer

	Kommun- ledning	Kommun- al sam- ordnare	Gransk- nings- grupp	Ja- grupp	Opinions- grupp	Green- peace	SKI	SKB
Ja-röst (153)	63	65	65	61	7	5	71	94
Nej-röst (183)	16	21	28	17	65	50	37	35
Skillnad	47	44	37	44	-58	-45	34	59

Tabellen redovisar andel med positivt (stort eller ganska stort) förtroende till respektive aktörer, uppdelad efter skillnad i röstande (Ja och Nej) i folkomröstningen. Totala antalet respondenter är 358.

Jämförelsen visar tydligt att de som röstade Ja har ett betydligt större förtroende till kommunala och statliga myndigheter än de som röstade Nej. Skillnaden är över 40 procentenheter. Den minsta förtroendeskilnaden har SKI och den största skillnaden har SKB och Opinionsgruppen. Ja-röstande har störst förtroende till just SKB (94%), medan endast en andel på 35%, av Nej-rösterna uppger sig ha förtroende till SKB. Ja-röstande har minst förtroende till Greenpeace och Opinionsgruppen. De som har röstat Nej har minst förtroende för kommunledningen och Ja-gruppen. Nej-röstande har större förtroende till både SKB och SKI, än för någon av de kommunala aktörerna.

Ja-gruppen, Opinionsgruppen samt Greenpeace anges av både Ja- och Nej-sidan, föra en pläderande och argumenterande informationsförmedling. SKB och Granskningsgruppen upplevs av Ja-röstande som sakligt argumenterande medan Nej-sidan upplever dem som pläderande och argumenterande. Det finns en genomgående trend som innebär att en högre andel män, än andel kvinnor, anger att SKB, Granskningsgruppen och Malå kommun givit saklig information. Kvinnor är något mer kritiska till den officiella informationen. Se kapitel 7.

Tabell 4.9 Förtroende till media

	Riks-TV nyheter	TV Botnia	Nord Nytt	Norra Västerbotten
Tagit del	83 (296)	51 (184)	91 (324)	93 (333)
Ja-röst (153)	56	31	63	33
Nej-röst (183)	54	21	64	49
Skillnad	2	10	-1	-19

Tabellen redovisar andel med positivt (stort eller ganska stort) förtroende till respektive media uppdelad efter skillnad i röstande (Ja och Nej) i folkomröstningen. Antalet respondenter är 358.

De regionala TV-nyheterna Nord Nytt och tidningen Norra Västerbotten är de vanligaste informationskanalerna. Över 90 procent av de tillfrågade har tagit del av informationen i Nord Nytt och Norra Västerbottens Tidning. TV Botnia når fram till något över hälften av de tillfrågade. Av dem är det mindre än hälften som har en uppfattning om förtroendet till nyhetsförmedling. Övriga har ingen uppfattning om nyheterna. TV Botnia har ett större förtroende bland Ja-röstare, än bland Nej-röstare.

Nord Nytt har det högsta förtroendekapitalet med över 60 procent i bägge lägren, som anger att de har ett positivt förtroende till nyhetsprogrammet. Riksnyheterna får också högt betyg. Nyhetsförmedlingen i samtliga media upplever ca 60 procent av målborna sig ha mycket eller ganska stort förtroende för, medan samtliga mediainslag där vanligen värderande omdömen ofta förekommer får lägre värden. Det gäller i hög grad tidningarnas debattsidor, insändare och ledarsidor. Andelen vet ej är relativt hög, vilket signalerar ett lågt intresse för dessa sidor.

Vad gäller tidningarna redovisas endast förtroendet till Norra Västerbotten. Västerbottens Folkblad lästes endast av 55 personer och Västerbottens Kuriren endast av 10 personer av de 358 som vi intervjuade. Vi har mot den bakgrunden avstått från att analysera dessa tidningar.

Förtroendet för Norra Västerbottens Tidning som helhet är störst hos de som röstat Nej, 49 procent av dem anger mycket stort eller ganska stort förtroende. Motsvarande siffra för de som röstat Ja är 33 procent. Mycket litet eller ganska lite förtroende upplevs av 55 procent av Ja-sidan medan motsvarande siffra för Nej-sidan är 42 procent. Förtroendeskilnaden kan förklaras med resultatet från mediaanalysen, att mediautrymmet för Nej-artiklar varit större samt att enskilda Nej-aktörer har en hög andel monologartiklar. Kvinnor har i regel ett större allmänt förtroende för Norra Västerbotten än männen. (jämför med kapitel 7).

En närmare uppdelning av tidningens delar kan ge en bättre förklaring, vilket redovisas i tabellen nedan.

Tabell 4.10 Förtroende till Norra Västerbottens olika avdelningar

	Ledarsida	Debattsida	Insändare	Nyheter
Ja-röst	48	36	26	48
Nej-röst	42	38	38	60
Skillnad	4	-2	-12	-12

Tabellen redovisar andel med positivt (stort eller ganska stort) förtroende till lokaltidningarnas olika reportagedelar, uppdelad efter skillnad i röstande (Ja och Nej) i folkomröstningen. Totala antalet respondenter är 358.

En majoritet av Nej-röstande har stort eller ganska stort förtroende till Norra Västerbottens nyhetssidor. Ja-röstande har störst förtroende till tidningens ledarsida. Jämförelsevis har Nej lägret betydligt större förtroende till både nyheterna och till debatt och insändarsidorna. Enda undantaget är ledarsidan, där Ja sidan har ett större förtroende. Både Ja- och Nej-röstarna upplever tidningen Norra Västerbottens nyhetsförmedling som i huvudsak saklig och argumenterande. Insändarsidorna däremot framställs av båda grupperna som pläderande och argumenterande, se kapitel 7.

Skillnaden i förtroende vad gäller tidningen Norra Västerbottens olika avdelningar, speglar tydligt avdelningarnas olika innehåll och vilket utrymme aktörerna givits i artiklar. Nej-anhängare har större förtroende till Norra Västerbottens nyheter eftersom mediautrymmet för deras aktörer varit större. Nej-sidan har 60 procent av utrymmet på nyhetsplats. Nej anhängarna har fått sin sak bekräftad och därmed hyser stort förtroende till nyhetsinformationen. Förtroendet till tidningens ledarkommentarer är lägre och Ja anhängarna redovisar här ett större förtroende, vilket kan förklaras med tidningens försiktigt positiva kommentarer till fördel för en platsundersökning. Förklaringen till att Nej sidan har ett större förtroende till både debatt och insändarsidorna, kan närmast förklaras med att betydligt fler Nej-artiklar blivit publicerade under kampanjperioden. Sammanfattningsvis speglar skillnaden i förtroende att Norra Västerbotten har publicerat olika budskap på nyhetsplats och ledarplats. En förklaring kan vara att tidningens medarbetare har haft olika utgångspunkter när de beskrivit frågan. En annan förklaring kan vara att tidningen försökt vara konsekvensneutral och baserat urvalet på aktörernas aktivitet och mångfald av argument och därefter försökt balansera detta med analyserande kommentarer

på ledarsidan. I vilket fall som helst stärker resultatet tidigare slutsats om att tidningarna inte haft någon enhetlig handlingslinje i frågan.

4.11 Argumentationsanalys, en härva av trådar med några gemensamma linjer

Debattinlägg på tidningarnas insändar- och debattsidor är argumenterande. Retoriska grepp som volymökande och rytmiserande stildrag, används flitigt för att engagera och övertyga läsaren. Positiva värdeord knyts till den egna linjen och negativa till motståndarens. Motståndarens brister i argumentationen antyds istället för att direkt kritiseras. Därmed fås en effekt av att motståndaren kan ha fler dolda brister. Varje text gör ett urval av fakta från den totalmängd som finns att tillgå. Aktörerna skär ut en del av verkligheten som bäst passar den egna synen på problemet. Detta är nödvändigt eftersom det aldrig går att skriva allt (Melin & Lange 1995). Några argument förekommer mer flitigt än andra. Frågan är vilka argument som används och vilka som är mer vanliga än andra? Diskuterar aktörerna samma problem eller diskuterar de olika fält av ett mer komplext problem?

Totalt innefattar undersökningen av tidningsdebatten 163 insändare, debattartiklar och ledarkommentarer. Genom att lyfta fram klara ståndpunkter, för respektive emot platsundersökningen, fås ett analysmaterial på 138 debattartiklar som framför argument och fasta ståndpunkter. Till detta har tryckt material från de olika aktörerna sammanställts i argumentationsanalysen. Från detta har ett antal huvudargument kunnat tas fram och ordnas efter ett antal övergripande argumentationslinjer. Analysen har genomförts med QSR NUD*IST som är ett datorprogram för kvalitativ dataanalys. NUD*IST möjliggör kopiering, sökning, kodning, tolkning och analys av insamlade data. Genom att från insamlat material söka fram huvudargumenten och samla dessa i en databas har jämförelser och tolkning av dessa blivit möjlig.

Debatten har handlat om metodval för djupförvaring av kärnkraftsavfall i allmänhet och en fortsatt verksamhet i Malå vid en eventuell platsundersökning i synnerhet. Debatten om tillvägagångssättet handlar om både lokaliseringsprocessen och beslutsprocessen. Resultatet visar att det i debatten följt fyra argumentationslinjer. Argumentationen löper efter linjer med ämnesområden som handlar om synen på lokal ekonomisk utveckling, förhållningssätt till teknologi, syn på beslut- och lokaliseringsprocessen samt vilken värdegrund som ska gälla. Detta påverkar förhållningssättet till kunskap, makt och politik.

Argumentationslinjerna samlar argument från både förespråkare och motståndare.

Den första argumentationslinjen handlar om Malås utvecklingsmöjligheter med eller utan en platsundersökning. Argumenten skiljer sig beroende på olika syn på utveckling och val av *utvecklingsstrategi*. Uppfattas en etablering av högteknologisk och storskalig riskverksamhet som hot eller möjlighet? Kan ett avancerat miljötekniskt projekt som djupförvar av kärnkraftsavfall, utgöra en tänkbar handlingsstrategi för kommunen? Hur pass trolig är en alternativ utveckling med så kallade gröna jobb och tanken på ett hållbart samhälle? Den *lokala utvecklingsstrategin* är nära kopplad till synen på kunskap. Kunskapsfrågan handlar dels om tillgänglig kunskap räcker till för denna typ av geoteknisk verksamhet, dels om vilka konkreta möjligheter en fortsatt verksamhet ger vad gäller kunskaps- och kompetensutveckling.

Den andra argumentationslinjen handlar om *riskbedömningar* och metodval för hantering av använt kärnbränsle. Säkerhetsbedömningarna avser geoteknik vid djupförvaring, transporter, strålningsdoser, tidsaspekter med mera. Frågan handlar om i vilken grad malåborna hyser tilltro eller misstro till expertutlåtanden om möjligheterna att hantera kärnkraftsavfallet på ett säker sätt. Hur kommer teknologin att påverka den lilla norrlandsortens natur och infrastruktur? I debattens fokus står det av SKB föreslagna huvudalternativet KBS-3. Metoden bygger på ett djupförvar i stabil berggrund bestående av ett antal parallella tunnlar på ca 500 meters djup. Från botten av tunnarna borrar vertikala hål för kapslar i koppar och stål med använt kärnbränsle. Kapslarna omges av ett lager av sammanpressad bentonitlera. Denna flerskiktprincip beräknas klara av alla teoretiskt tänkbara påfrestningar för lång tid framöver. Huvudkritiken gör gällande att SKB:s teorier inte kommer att fungera i verkligheten och att metoden inte har prövats någon annanstans.

Den tredje argumentationslinjen handlar om *lokaliserings- och beslutsprocessen*. Argumenten handlar om moral, etik, ansvar och demokrati. Tidpunkt och sätt att fatta beslut är i blickfånget. Tidsproblematiken inrymmer både ett långt teknikororienterat perspektiv och ett kortare demokratorienterat perspektiv. Det långa perspektivet är en teknisk och teoretisk fråga om vi behöver fatta beslut om djupförvaret nu eller om vi kan förvänta oss att vi i framtiden finner nya metoder att göra det använda kärnbränslet ofarligt eller mer hanterbart. Det korta perspektivet gäller i vilket skede av processen som en folkomröstning är lämplig att använda och om det är rätt sätt att skapa legitimitet för lokaliseringsprocessen. Sättet att fatta beslut berör inledande demokrati-teoretiska utgångspunkter. Vilken demokratisk metod ska användas, den tradi-

tionellt representativa eller den direkt demokratiska? Har människor tillräckliga kunskaper och översikt för att kunna bedöma konsekvenserna av sina beslut? Den andra aspekten på beslutsprocessen gäller vilken beslutande arena som ska ha den yttersta beslutanderätten. Ska en lokal folkomröstning i en liten kommun vara bestämmande i ett nationellt problem. Frivillighetslinjen ställs mot frågan om beslutsarens storlek. Hur ställer sig grannkommunerna till genomfarts-transporter av använt kärnbränsle? Hur kommer det kommunala vetot att hanteras? Tids- och metodproblematiken faller tillbaka på olika synsätt på demokrati, delaktighet och ansvar för det gemensamma energisystemets baksidor. Vilket ansvar har dagens generation?

Slutligen finns en fjärde mer yvrig argumentationslinje som till viss del går in i de andra tre, och som i grunden handlar om olika förhållningssätt till kunskap, makt och politik samt relationerna dem emellan. Olika förhållningssätt bygger på skillnader i värderingar, normer och samhällssyn. Två olika *värdenormer* brukar ställas mot varandra; det universellt rationella och det relativa, kulturberoende. Motsatsförhållandet beskrivs ofta i termer av modernism och post-modernism, där modernismen står för upplysningens doktrin och dogmer, och post-modernismen för kritiken av denna. Till modernismens grundpelare hör rationalism, materialism, universalism, värdenneutralitet, scientism och totalitetstänkande (Hallberg 1997, 12ff). Det universella perspektivet har drag av determinism och en tro på de rätta besluten. Kritiken pläderar för det partikulära, kontextuella och kulturbundna synsättet och har prägel av kaos, anarkism och relativistiska tolkningsstrategier. Gemensamt för dem båda är kritisk analys, pluralism och demokrati.

Det finns all anledning att invända mot att se modernismen och post-modernismen som totala och enhetliga idéströmningar, men i det här sammanhanget kan de tjänstgöra som utgångspunkter för en grov generalisering. Ett annat mer maktorienterat betraktelsesätt beskrivs i termer av *centrum-periferi*. Skiljelinjen går mellan å ena sidan oroliga människor i periferin som har svårt att överblicka förändringar i sin egen vardag, och andra sidan ett expertsystem i centrum som påvisar tekniska och vetenskapliga landvinningar som den yttersta drivkraften för en fortsatt utveckling. Människor i periferin bygger ofta argumentationen på en ton av maktlöshet. Till detta kommer en allmän misstro till representanter för centrum. Därmed har vi funnit fyra argumentationslinjer som sammanfattar debatten inför folkomröstningen i Malå. Analysmodellen täcker in huvuddelen av framförda argument och ger utrymme för tolkningar. Alla aktörer som deltagit i debatten innefattas i sammanställningen.

- Lokal utvecklingsstrategi
- Riskbedömningar
- Besluts- och lokaliseringsprocess
- Värdenormer och samhällssyn

Tabell 4.11 Sammanfattning av argument

	Ja-argument	Nej-argument
<i>Lokal utvecklingsstrategi</i>	• Fortsatta undersökningar ger kommunen tid och resurser att finna nya möjligheter. • Geologisk kompetens finns i Malå. • Fortsatt undersökning ger ny kunskap och utvecklar kompetens. • En platsundersökning skapar möjligheter till lokalisering av annan verksamhet. • Norrland behöver storskaliga projekt. • Malå måste få etableringar utifrån. • En platsundersökning medför ökad skattekraft till kommunen.	• Kärnavfallsområdet ger ingen framtid. Negativa sideeffekter stoppar utvecklingen i Malå. • Alternativa utvecklingsmöjligheter finns och är mer tilltalande (gröna jobb, turism, småskalighet och ett hållbart samhälle). • Arbetsmarknadspolitiska argument är en tveksam utgångspunkt för en diskussion som handlar om risk.
<i>Riskbedömning</i>	• Förvaring i djupa bergrum är enligt expertisen den säkraste metoden som finns att tillgå. • Sverige har idag god kompetens och erfarenhet av att hantera radioaktivt material. • Analys av historiska förändringar i berggrunden ger pålitlighet i riskanalysen. • Hyser tilltro till expertsystemen. • Låt oss fortsätta undersöka för att få klarhet. • KBS-3 metoden har visat sig vara framkomlig men andra alternativ utreds också. • Kunskap om att driva riskprojekt är en nödvändig del i kompetensutvecklingen. • Transport av radioaktivt material är säkrare än vanliga kemikalie-transporter.	• Hyser misstro till expertsystem, SKB har inte tillräckligt redovisat normen för en bra plats. • Att gräva ned avfallet beskrivs med termer som "strutsmentalitet" och "att dumpa kärnavfall". • I väntan på att nya metoder utvecklas bör avfallet förvaras i mellanlagret i Oskarshamn, CLAB. • Önskar en mer "seriös" hantering med fler alternativa metoder. • Tidsaspekten gör att ingen idag med säkerhet kan säkerställa att ett djupförvar <u>inte</u> kommer att leda till allvarliga miljökonsekvenser i framtiden. • Vad händer vid en ny istid, jordbävning etc.

	Ja-argument	Nej-argument
<i>Besluts- och lokaliseringsprocess</i>	• Folkomröstningen handlar enbart om en platsundersökning och inte om ett djupförvar. • Det finns fler beslutstapper som ger medborgarna fler valtilfällen. • Folkomröstning bör ske i ett senare skede när mer kunskap finns. • Lokaliseringen är en lång process som beror på flera olika faktorer och alternativ som måste prövas innan slutgiltigt beslut tas. • Legitimitet och acceptans uppnås genom att människor får kunskap och blir bekant med tekniken. • Frivillighetslinjen bygger på acceptans och att berörda medborgare är engagerade. • Lokalisering och forskning om metod måste ske samtidigt för att alla alternativ ska kunna granskas rationellt.	• En platsundersökning är ett definitivt steg i en process mot ett djupförvar. • En platsundersökning gör det svårt för kommunen att dra sig ur eftersom endast två platser kommer att undersökas. • Folkomröstning bör ske tidigare, innan en förstudie påbörjas. • Det kommunala vetot kan komma att bli överkörd av naturresurslagens "vetoventil". • EU kan överträda svensk lag. • Lokalisering är ingen kommunal fråga utan en nationell fråga. Nationellt ansvar efterfrågas. • Radioaktivitet gör inte halt vid kommungränsen, utan är en regional fråga. • Lokaliseringsfrågan och forskningsfrågorna ska inte ske parallellt. Forskningen bör klaras av innan lokaliseringsfrågan blir aktuell.
<i>Värdenormer Samhällssyn</i>	• Tror på en rationell utveckling. • Forskningen och sökandet efter en lokalisering är en ömsesidig process som berikar och ger ökad kunskap. • Forskning och undersökning är nödvändigt för att utveckla vår kunskap i saken. • Sverige är ledande när det gäller hantering av använt kärnbränsle. • Svenskt avfall ska tas om hand inom landets gränser. • Det är vår generations ansvar att ta hand om kärnavfallet och det gäller även Malå. • SKB handlar på uppdrag av riksdag och regering.	• KBS-3 metoden kan aldrig uppfylla kraven i ett kretsloppssamhälle eller Agenda21. • Kritik mot det som uppfattas som representanter för ett etablissemang (samordnare, politiker m.m.). • Det finns en bakomliggande orsak till nuvarande lokaliseringsprocess i glesbygden, s.k. dolda drivkrafter. • Norrlands historia som råvaruleverantör bör ge landsändan ett moraliskt undantag vad gäller lokalisering av avfallsprodukter. Norrland bör inte bli soptipp för atomavfall! • Svenskt avfall ska tas om hand i Sverige.

Genom att koppla ihop argumenten och aktörerna får vi en uppfattning om vilka argumentationslinjer som aktörerna vanligen använder. Sammanställningen av argumenten visar att aktörerna prioriterar olika argumentationslinjer. Aktörer som argumenterar för en platsundersökning fokuserar på processen som en utvecklingsstrategi för kommunen. Räkneexempel över effekter av fortsatt undersökning redovisas och möjligheter till kompetensutveckling poängteras. Ett par ledande politiker i kommunen¹² använder följande argument:

"Förstudieåren har medfört mycket positivt för Malå. Vi har kunnat göra en djupgående analys av våra problem och utvecklingsmöjligheter. Vi har lyft oss kunskapsmässigt och skapat viktiga kontaktvägar utåt i samhället, hela vägen upp till regeringskansliet. En platsundersökning skulle innebära att denna utveckling fortsatte och att sysselsättningen fick ett rejält tillskott." (NV Debatt 30 augusti 1997 och VF Debatt 8 september 1997)

I ett senare publicerat inlägg lyfter debattörerna fram Malås beroende av etableringar utifrån. "Vi är övertygade om att de företagen (Geoteknik företagen, min notering) inom några år kan etablera sig på en större marknad, men det är känt vid all etablering att det krävs en hemmamarknad först" (NV Debatt 19 september 1997).

SKB redovisar och argumenterar för att metodvalet skett vetenskapligt och rationellt. "Djupförvaring är den metod som hittillsvarande prövningar visats vara mest fördelaktig" (Bengt Leijon, SKB, NV Debatt 19 augusti 1997). SKB menar att det är regeringsbeslut som styr verksamheten och anger att djupförvaring ska vara huvudlinjen samtidigt som andra alternativ ska utvärderas parallellt (Ibid.). Beslutsprocessen kring lokaliseringen medför en omfattande debatt och tas upp av nästan alla aktörer. SKB poängterar att beslutet om en platsundersökning ska ses i en långsiktig process som fordrar medborgarnas deltagande och acceptans i alla steg. Claes Thegerström menar att slutförvaring av kärnavfall inte är något som genomförs i brådrasket. Det måste ske metodiskt och steg för steg. Forskning och alternativa metoder fortsätter parallellt.

"Det är aldrig fel att arbeta på en bra metod för att lätta kommande generationers börda. SKB:s planering innebär att det kommer att finnas en fungerande bra metod och en bra plats eller välja att göra något annat om man finner det bättre." (Claes Thegerström, SKB, 11 september 1997)

¹² Rolf Andersson (s), George Andersson (fp), Arne Hellsten (m) och Bert Eklund (kd).

Nej-sidan bemöter och kommenterar utvecklingsargumenten men uppfattar dem inte som relevanta för folkomröstningens frågeställning. Greenpeace och Opinionsgruppen koncentrerar sig istället på att diskutera och kritisera SKB:s metod. Nej-sidan och i det här fallet främst Opinionsgruppen och Vänsterpartiet diskuterar logiken i att låta en kommun avgöra en nationell fråga som kommer att beröra hela regionen samt omöjligheten att backa processen efter att en platsundersökning inletts. Det kommunala vetot kan komma att bli överkört av antingen nationell eller internationell praxis.

"Det har ända sedan frågan aktualiserades i Malå (maj-93) varit politisk strid i frågan. Vänsterpartiet menade att det var fel av Malå kommun att ge sig in i en process som var (och är) så oklar och osäker. Vidare menade vi från vänsterpartiet att det nationella ansvaret måste tydliggöras. Riksdag och regering får aldrig krypa undan sitt ansvar i frågan. Beträffande lokaliseringsfrågan har vi många gånger kritiserat det sätt på vilket urvalet av tänkbara kommuner sker. Bland annat är arbetsmarknadspolitiska argument för oss minst sagt tveksamma." (Lennart Gustavsson (v), VF Debatt 14 augusti, VK insändare 13 augusti och NV 22 augusti 1997).

Argument hemmahörande i den fjärde argumentationslinjen samlar argument som handlar om moral, etik, ansvar, generationsperspektiv, politik och maktförhållanden, kritiska argument mot kärnkraften i stort, SKB:s närvaro i kommunen, spekulationer om bakomliggande drivkrafter samt en debatt om centrum-periferiförhållanden i ett norrlandsperspektiv. Följande argumentation får utgöra exempel på det sistnämnda:

"Blir det ett Ja i Malå är detta en signal till kärnkraftsindustrin i hela världen att det bara är att köra på eftersom man nu äntligen har hittat en kommun som är dum nog att acceptera KBS-3 metoden. Den metod som många experter har ställt sig högst kritiska till. ...Är det nästan bara som plats för atomavfall som samelandet och Norrland duger? Är pengarna värda en miljömässig och psykologisk nonchalans mot en hel landsända?" (Insändare VF 18 september 1997)

Generationsperspektivet tas upp av båda sidor. Ska vi eller ska vi inte avgöra frågan nu? Ska vi börja lokaliseringen av ett djupförvar eller ska överlåta det till nästa generation i förhoppning att metoderna förbättrats och att forskningen funnit bättre sätt att hantera kärnkraftsavfallet? Spekulationer om bakomliggande drivkrafter riktar in sig på SKB:s nytta av att delta på det lokala planet. Ett inlägg som inte döljer sin misstro är följande:

"Frågan gäller i princip om Malås befolkning ska godta att bli överkörd av marknadens maktgalna agerande och kommunens egocentriska förfarande och dumpa högaktivt kärnbränsleavfall i berggrunden. Detta för att SKB ska få sin så kallade affärsidé genomförd. ...Låt er inte köpas av SKB:s färgglada information och semesterresor till Oskarshamn" (Nils-Roger Edvardsson (Mp). NV Debatt 12 augusti 1997, jfr VF Debatt 13 augusti).

Ett fåtal enskilda experter och sakkunniga har deltagit i debatten, med argument för en fortsatt forskning för att vinna kunskap och utveckla kompetens.

"Det vore besynnerligt om man genom ett Nej till platsundersökning vid det kommande valet skulle motsätta sig att informationen om berggrundens egenskaper i denna del av landet får komma fram. Ju mer man vet desto mer betryggande kan ett djupförvar utformas var det än kommer att placeras. Blir det ett ja fullföljs den vetenskapliga traditionen att försöka förstå och förklara saker och ting och pusselbitarna i det internationella arbetet med att beskriva jordskorpans uppbyggnad och egenskaper får ett bra tillskott" (Roland Pusch. Prof. fil. och tekn. Dr. NV 29 augusti 1997).

Aktörerna prioriterar och skär ut delar av problemkomplexet beroende på vad som bäst passar den egna synen på problemet. Aktörerna placeras in i analysmodellen beroende på vilka argumentationslinjer som de i huvudsak har använt i debatten. Dessa argument är att betrakta som aktörernas huvudlinje i sin strategi att övertyga och förklara sin ståndpunkt.

Kampanjgrupperna bemöter varandras argument men driver olika argumentationslinjer när det gäller att argumentera för den egna ståndpunkten. Ja-gruppens huvudargument är att folkomröstningen enbart handlar om effekterna av en platsundersökning och inte ett eventuellt djupförvar. En platsundersökning ger enligt Ja-gruppen kunskaper, arbetstillfällen och utvecklingsmöjligheter för kommunen. Säkerhetsfrågorna är inte meningsfulla att diskutera inför en folkomröstning om en platsundersökning. Forskning om metod och säkerhet ska löpa parallellt med lokaliseringsprocessen.

Nej-sidans huvudargument är att debatten inför folkomröstningen för mycket handlar om arbetsmarknadspolitik och utvecklingsfrågor och för lite om djupförvarsmetodens osäkerhet. Metod och lokalisering anses höra ihop. Opinionsgruppen menar att säkerhetsfrågorna är de viktigaste och det enda som bör diskuteras inför ett beslut om platsundersökning eller inte. Lokaliseringsdiskussionen kan därmed vänta tills forskningen utforskat alternativa metoder eller utvecklat nuvarande metod.

Tabell 4.12 Aktörernas viktigaste argumentationslinjer

	Ja-argument	Nej-argument
Lokal utveckling	Ja-gruppen Kommunledningen Granskningsgrupp	
Riskbedömning och Metodval	SKB	Greenpeace Opinionsgruppen
Besluts- och lokaliseringsprocess	Ja-gruppen SKB	Opinionsgruppen
Värdenormer och Samhällssyn	Enskilda experter och sakkunniga	Övriga Nej-grupper Enskilda personer

Vid den genomförda telefonundersökningen framträder en mycket tydlig bild av två argumentationslinjer, risk och lokal utveckling. Över 80 procent av de tillfrågade anser att Ja-sidans huvudargument är arbetstillfällen och lokal utveckling. Därefter följer argument om kommunens ekonomi. Nej-sidans vanligaste argument anges vara säkerhet och risk följt av miljöfrågor. Därefter kommer lokaliseringsprocessen och transportfrågorna. Nej-sidan uppfattas ha fler argument än Ja-sidan. SKB försöker dels beskriva och argumentera för ett vetenskapligt och rationellt val av metod, baserad på kalkylerbara risker, dels redovisa alla steg i beslutsprocessen för lokalisering av djupförvaret. SKB poängterar att det rör sig om en långsiktig process som fordrar medborgarnas deltagande och acceptans. Aktörernas olika argumentationslinjer medför att de föredrar att diskutera olika områden i problemkomplexet. Opinionsgruppen och Greenpeace diskuterar främst djupförvaringsmetoden och riskbedömningar kopplade till den. Ja-gruppen anser det meningslöst att diskutera detta innan en platsundersökning kommit igång. SKB svarar på kritik och framhåller sin ståndpunkt i frågan om metod och risk. Ja-gruppen diskuterar hellre platsundersökningen som en del av en lång besluts- och lokaliseringsprocess. Opinionsgruppen anser denna diskussion betydelselös innan en säker metod presenterats. Politiska aktörer deltar inte aktivt i denna diskussion. Regering och Riksdag har varit påfallande inaktiva vad gäller att diskutera både risk eller

process. Tabell 4.13 nedan sammanfattar aktörernas utgångspunkter och vilja att argumentera och dominera de olika debattarenorna. Skiljelinjen mellan risk och process avbildas i en korstabell, och aktörerna placeras in efter indelning baserad på argumentationsanalysen av förd debatt i insändare och debattartiklar. Problemet kan sägas vara uppdelat på de olika debattarenorna.

Tabell 4.13 Problemkomplexitetens olika debattarenor

		Platsundersökning som process	
		Ja	Nej
Riskbedömning och metod	Ja	SKB	Opinionsgrupp Greenpeace
	Nej	Ja-grupp	Politiker på riksnivå

Uppdelningen medför att de lokala kampanjorganisationerna diskuterar olika saker utifrån helt skilda utgångspunkter. Aktörerna hamnar i olika fält eller debattarenor i skiljelinjen mellan risk och process. Med skilda utgångspunkter om vad folkomröstningsfrågan egentligen handlar om uppstår svårigheter att skapa en konstruktiv dialog som leder till konsensus och gemensam förståelse för problemkomplexet. Målet att uppnå en gemensam problembild går ej att uppnå. Tabellen visar också att det endast är SKB som diskuterar i den gemensamma debattarenan. Politiker på den nationella nivån har valt att varken diskutera det ena eller det andra området. En politisk aktör i SKB-fältet är både önskvärd och en förutsättning för att debatten i förlängningen ska resultera i konsensus. Beskriven uppdelning medför att argumenten aldrig möts. Demokratiteorins kvalitativt acceptabla överläggning och rationella argument förlorar sin mening. Aktörerna definierar inte problemet på samma sätt varför debatten blir undvikande. Deltagandets syfte är istället att dominera den egna debattarenan och överlåta bedömningen av giltighet till de beslutande.

4.12 Sammanfattning och slutsatser

Utrymmet i media och intresset för folkomröstningsfrågan har ökat i takt med att valdagen närmat sig. Mediabevakningen kulminerade de sista två veckorna före och efter folkomröstningen. Norra Västerbotten är den dominerande informationskanalen följt av Nord Nytt. Norra Västerbotten och Västerbottens Folkblad är de tidningar som närmast och mest frekvent följt debatten och kampanjen inför folkomröstningen.

Nyhetsbevakningen kretsar kring tre ämnesområden; besluts- och lokaliseringsprocessen, riskbedömningar och lokala utvecklingsstrategier. Beslutsprocessen kring lokalisering av använt kärnbränsle är det vanligaste ämnesområdet. Den vanligaste reportageformen är monologen där en aktör i taget får utrymme att framföra sina argument och kommentarer. Därefter kommer artiklar med ett innehåll av fakta och beskrivning. Dialogformen med två eller flera aktörer som responderar på en eller flera frågor är den minst vanliga reportageformen. Detta kan tolkas som att tidningarna medvetet valt att undvika egna analyser och tolkningar i frågan och istället givit utrymme till enskilda aktörer att framföra sina ståndpunkter.

Nej-sidans aktörer har haft det största utrymmet i media. Nej-sidan har också en stor andel monologreportage. Slutsatsen är att Nej-sidan givits stort enskilt utrymme till att framföra argument och kommentera händelser med anknytning till folkomröstningen. Ja-gruppen har i huvudsak förekommit i artiklar med dialog eller beskrivning. Gruppen övriga Nej, det vill säga fristående motståndare, har givits stort mediautrymme och har stor andel monolog. Gruppen har främst medverkat i enskilda händelser som av tidningarna bedömts ha ett nyhetsvärde och därmed också givits stor uppmärksamhet. Nyhetsbevakningen präglas mer av rapportering av enskilda händelser, än beskrivning av processer som sträcker sig över tid. Slutsatsen är att media prioriterar och ger mer utrymme till enskilda aktiviteter och händelser, före analyser och diskussioner kring processen som sådan.

Motståndarna till en platsundersökning i Malå har varit mest aktiva i debatten på insändar- och debattsidor. Tidningarna har hållit en balans mellan de olika åsikterna vad gäller förhållandet mellan publicerade insändare och debattartiklar. Ledaren i Västerbottens Folkblad kritiserar beslutsprocessen och menar att det saknas tillräckligt underlag, att folkomröstningen ligger fel i tiden och att regeringen blandat samman korten genom att föra ned frågan på lokal nivå. Tidningen drar slutsatsen att frivillighetslinjen kan komma att begränsa möjligheterna att finna den lämpligaste platsen. Västerbottens Kuriren framför

liknande kritik. Norra Västerbotten är försiktigt positiv till en platsundersökning med argumenten att det skapat möjlighet till kunskapsutveckling och nya arbetstillfällen i Malå.

Det finns en skillnad mellan tidningarnas ledare och nyhetsbevakning. Västerbottens Folkblad kritiserar på ledarplats beslutsprocessen och metoden, medan motsvarande kritik saknas på nyhetssidorna. I stället har förespråkarna större nyhetsutrymme än kritikerna. Norra Västerbottens positiva ledarkommentarer finner ingen motsvarighet i nyhetsbevakningen. Motståndarna har större utrymme både vad gäller nyhetsbevakning, debattartiklar och insändare. Tidningens olika betoning av frågan ger utslag i skillnad vad gäller förtroende. Nej-röstarna har större förtroende till tidningens nyhetsinformation medan Ja-röstarna har större förtroende till tidningens ledarkommentarer. Skillnaderna i förtroende vad gäller nyhetsinformationen är större medan skillnaden är mindre för innehållet på debattsidor och ledarkommentarer. Norra Västerbottens nyhetsavdelning förefaller ha tagit tydlig ställning för ett Nej i folkomröstningen medan de värderande sidorna varit mer balanserad. Läsarna har uppmärksammat detta och förtroendet varierar beroende på personlig åsikt i frågan. Ett annat sätt att tolka resultatet är att ledar- och nyhetsredaktionerna har olika åsikter om hur frågan ska hanteras. En tolkning är att motståndarna fått sin sak bekräftad på nyhetsplats och hyser därmed stort förtroende och att förespråkarna identifierar sig med ledarsidans positiva kommentarer och därmed har mer förtroende till dessa sidor.

Sammanfattningsvis går det inte att finna någon enhetlig profil på tidningarnas bevakning. Perspektiven varierar beroende på vilken avdelning som ansvarar för innehållet. Tesen om att tidningarna har makten över dagordningen finner inget empiriskt stöd i denna undersökning. Tidningarna visar upp en svag profil och en oförmåga att i tid och rum beskriva processer och förlopp. En central del av mediernas ideologi är att man vill vara konsekvensneutrala. Tidningarna speglar verkligheten som lösryckta bitar men erkänner inget ansvar för konsekvenserna av speglandet. Det är upp till läsarna att skapa sammanhang av mediernas spegelbitar.

Slutligen har undersökningen uppehållit sig vid analys av framförda argument. Olika argumentationstrådar har kodats och tolkats. Fyra argumentationslinjer framträder: lokal utvecklingsstrategi, förhållningssätt till teknologi och riskbedömningar, besluts- och lokaliseringsprocessen samt olika värdegrunder och förhållningssätt till kunskap, makt och politik. Analysmodellen ger möjlighet att koppla argumenten tillbaka till aktörerna och lyfta fram huvudargumenten. En märkbar skillnad mellan Ja- och Nej-argumenten är att

Nej-argumenten oftare är mer sammansatta i flera olika led medan Ja-argumenten uttrycks som enskilda satser. Ja-sidan koncentrerar sig på lokala förhållanden och använder argument om möjligheterna till arbetstillfällen, utveckling och bättre ekonomi för kommunen. Riskbedömningar diskuteras bara i undantagsfall och då med utgångspunkten att en teknisk lösning kommer att hittas. Nej-sidan använder betydligt fler och mer djupgående argument som främst ifrågasätter riskbedömningarna med ett djupförvar samt på vilket sätt lokaliserings- och beslutsprocessen gått tillväga.

Sammanställningen av argument visar att aktörerna diskuterar olika saker. Aktörerna hamnar i olika debattarenor med en skiljelinje mellan risk och process. Med skilda utgångspunkter om vad folkomröstningsfrågan egentligen handlar om uppstår svårigheter att skapa en konstruktiv dialog och en gemensam förståelse för problemkomplexet. Om målet med debatten ska vara att skapa konsensus bör en gemensam problembild eftersträvas. Frågan är om den ambitionen funnits i Malå. Ja-sidans utvecklingsoptimism och tilltro till en teknisk lösning, ställs mot opinionsgruppens mening om att riskerna underskattas och att utvecklingsargumentet är ett sätt att "köpa röster" för att genomföra en lokalisering av kärnavfallet. Visioner om möjligheter med en platsundersökning, bryts mot en kritisk granskning av riskerna och ett ifrågasättande av hela förfarings sättet att finna en lämplig plats för det använda kärnbränslet.

Riskkommunikationens ambition har sagts vara att analysera och kommunicera information om risk för att skapa en gemensam problemdefinition och i förlängningen att nå konsensus och ett beslut. Det troliga scenariot är att vi även i framtiden kommer att få se exempel på hur olika aktörer skapar egna rum i debatten, debattarenor, med syfte att i möjligaste mån dominera dem. Nyckeln och öppningen till detta dilemma kan finnas i det demokratiteoretikerna kallar kvalitativt acceptabla överläggningar, rationella argument, ökat medborgerligt deltagande och strävan efter konsensus.

Debatten i Malå har kretsat kring geoteknik, kommunens möjligheter till utveckling och medborgarnas vilja att delta. Problemområdet innehåller begrepp och argument om metod, risk, vilja och kunskap, men aktörerna definierar problemen på olika sätt. SKB har framfört två huvudargument: nyttan av mer kunskap och möjligheten för kommunen till utveckling och arbetstillfällen. Lokaliseringsprocessen kräver med andra ord både bra berggrund och en kunnig och villig befolkning. Motståndarna till en sådan process menar att själva metoden att placera det använda kärnbränslet i berg är osäkert och att det är fel att manipulera befolkningens vilja genom att använda utvecklingsargument.

Förespråkarna säger sig vara villig att fortsätta leta berg för att få kunskap och därefter se om befolkningen är villig till en lokalisering. Slutsatsen är att skilda problemdefinitioner leder till en undvikande debatt, skilda debattarenor, med främsta syftet att dominera den egna debattarenan. Aktörerna överlåter till medborgarna att avgöra vilken definition som de anser vara giltig för ett ställningstagande i en folkomröstning och ytterst själva definitionen av risk.

5. Kampanj- och informationsverksamheten

Birgitta Orrebo¹

Studien av den kampanj- och informationsverksamhet som föregick folkomröstningen den 21 september tar sin början i mitten av augusti. Från och med den 15 augusti genomfördes ett flertal informations- och kampanjmöten med syfte att få Malås medborgare att ta ställning för eller mot en fortsatt undersökning för att söka plats för djupförvar för kärnavfall.

I debatten om huruvida Malåborna skall låta "SKB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun?" har ett antal olika aktörer verkat. Det finns aktörer som argumenterade för ett Nej och bland dessa var Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå och Greenpeace de största aktörerna. Det finns de som argumenterade för ett Ja och där var Ja-gruppen den stora aktören. Det finns aktörer som verkade i tjänstemannaroller, en stor aktör där var SKB (Svensk Kärnbränslehantering AB) vilken fanns representerad på de flesta, om inte alla, informationsinsatser anordnade och/eller samordnade av den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund. Han ansvarade för och introducerade en stor del av informationsinsatserna. SKB ansvarade också för studieresor till Forsmark och Oskarshamn samt för informationsverksamhet vid kontoret i centrala Malå. En femte aktör var Infraplan (se avsnitt 3.2.4 och 5.7), som på uppdrag av kommunen genomförde en kartläggning av Malå och dess framtid sett ur olika aspekter. En del i uppdraget var att informera om folkomröstningen och eventuella effekter av en eventuell platsundersökning. I övrigt fanns ett flertal grupper som i olika sammanhang verkade och försökte påverka och informera Malåborna utifrån skilda perspektiv.

Inledningsvis beskrivs några teoretiska infallsvinklar till kärnkrafts- och kärnavfallsfrågan (avsnitt 5.1). Efter en skildring av kampanjupptakten 15-16 augusti (avsnitt 5.2) beskrivs delar av Opinionsgruppens, Greenpeace, Ja-gruppens, SKB:s och Infraplans verksamhet (avsnitten 5.3-5.7). Inom ramen för Infraplans verksamhet finns även SKB med som en informatör. Vid vissa tillfällen har även aktörerna verkat tillsammans med varandra. Detta redovisas i

¹ Birgitta Orrebo är doktorand och forskningsassistent vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

avsnitt 5.8. I det avsnittet beskrivs olika händelser och aktiviteter som skett under perioden 15 augusti – 21 september 1997. Här beskrivs också hur andra aktörer verkar och försöker påverka människorna i Malå kommun, bl.a. den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund. Kapitlet avslutas med sammanfattande synpunkter på kampanjverksamheten (avsnitt 5.9).

5.1 Några teoretiska infallsvinklar

Inför folkomröstningen om en eventuell platsundersökning i Malå agerade olika aktörer för sin sak. Många menade att de förmedlade sann information baserad på fakta; med den rätta kunskapen skulle malåbon göra ett val baserat på de neutrala och relevanta fakta som framfördes i debatten. Frågorna är dock många: Vilken kunskap är den rätta kunskapen? Vilken information är den sanna informationen? och Vilken information är den relevanta informationen? Ett tänkande som återfinns i det tekniskt rationella perspektivet är att människan inhämtar all relevant information och gör en konsekvensanalys innan det bästa valet görs – "the economic man" fattar ett rationellt beslut. Frågan är: Rationellt i förhållande till vad? Ansluter man sig till det tekniskt rationella perspektivet utgår man från att människan agerar rationellt i förhållande till mål och med fokus på egennytan. Det kan dock finnas annat som styr, t.ex. människans värdegrund. Ofta fattar vi beslut som kanske inte är de mest fördelaktiga för oss själva utan de baseras på värderingar, besluten blir rationella i förhållande till våra värderingar – värderationalitet. Weber talar om det målrationella, det värderationella, det affektiva och det traditionella handlandet. Enligt Weber innebär ett målrationellt handlande att man styrs av mål, medel och konsekvenser av handlingar i övrigt som man ställt upp på förhand. Om man istället styrs av en övertygelse om att vissa värden som plikt, värdighet, skönhet har betydelse eller att annat egenvärde upprätthålls handlar man utifrån en värderationalitet. I det perspektivet spelar det ingen roll om handlandet är framgångsrikt eller inte. Följaktligen kan ett handlande ur det senare perspektivet anses som mycket irrationellt ur ett målrationellt perspektiv. Som man kan förstå av namnet så är det vanor och traditioner som styr det traditionsstyrda handlandet. Vad gäller det affektiva handlandet så är det känslan i sig som är målet, handlingen blir i det här fallet också målet, dvs. det centrala är att kämpa, inte nödvändigtvis att vinna! (Karlsson 1996, 49).

I Malå har det framförts argument som kan hänföras till de olika perspektiven. Argumenten har framförts i olika grad beroende på vilken aktör som framfört argumenten. Det finns också olika infallsvinklar till hur man ser på kärnavfallsfrågan och till hur man resonerar kring den. Nära kopplat till kärnavfallsfrågan är också *kärnkraftsfrågan*. Det kan sägas att kärnavfallsproblematiken förstärker kärnkraftsdebatten. Det som följer beskriver några av de argument och frågeställningar som framkommit i den nationella debatten och det är teorier kring kärnkrafts- och kärnavfallsfrågans komplexitet.

Evert Vedung har som analysredskap för värderingsklimatet lanserat *tillväxt-ekologidimensionen*. Han definierade denna som:

"Motpolerna på den nya konfliktlinjen kan beskrivas med termer som ekonomisk tillväxt, industrialism, kärnkraft, storskalig teknologi och centralism å ena sidan och ekologisk balans, lokalsamhälle, småskalighet och flödande energikällor å den andra. Genom uppkomsten av denna tillväxt-ekologi-dimension blev det svenska partisystemet tvådimensionellt." (Vedung ur Holmberg 1980, 440)

Denna dimension berör sålunda frågor om vilket samhälle som önskas i framtiden och vilka visioner som finns för framtidens bygd. Betonas ekologi eller tillväxt? Det är en mer politisk dimension än den som kallas värderingar i samhället (se nedan Zetterbergs typologi av värderingar), den förra är kopplad till socioekonomiska faktorer vilket inte den senare primärt är. Människornas åsikter om vissa av de tänkta framtida samhällena hade ganska klara samband med uppfattningarna i kärnkraftsfrågan. I boken *Kampen om kärnkraften* framkom i Holmbergs undersökning att värderingsklimatet inte hade någon avgörande betydelse när man undersökte sambandet mellan väljarnas åsikter om teknologisamhället, tillväxtsamhället och det miljövänliga samhället. Sambandet fanns främst bland de högutbildade eller bland de som var aktiva och engagerade i kärnkraftsfrågan. (Holmberg 1980, 465ff.)

En av de allra viktigaste förklaringarna till varför folk röstar som de gör i folkomröstningar beror på *politiska faktorer*. Det finns en tendens hos väljarkåren att anamma det egna partiets ståndpunkt vilket också kan ses som ett uttryck för partiloyalitet. Ofta är partierna med i valkampanjen, det är de som är med och bestämmer datum för folkomröstningen, under vilka villkor röstningen skall göras i form av ekonomiska ramar osv. *Risker* är ett återkommande och ibland dominerande tema i debatten om kärnkraftens vara eller inte vara. Det finns olika risker. Vilka risker målas upp i argumenten och kampanjen? Risker

med kärnkraft? Risker med kärnavfallens placering? Risker med bygdens stagnation och tillbakagång? Är det risker som är förknippade med naturen eller är det risker som är kopplade till de mer materiella faktorerna? Vilka risker som betonas är ganska naturligt beroende av vilken ståndpunkt man intar i debatten (Ibid., 374 ff. och 471).

Det finns ett flertal teorier kring varför människor har de åsikter de har gällande kärnkraft- och kärnavfallsfrågan. En del av teorierna härleder åsikterna delvis till människornas sociala och ekonomiska levnadsvillkor (Ibid., 335 ff.). De som är anhängare till kärnkraften kan se *kärnkraftsmotståndet som ett informationsproblem*. Man menar att människor alltid har varit rädda för och misstror tekniska innovationer. Bara människor får kunskap och information kommer denna rädsla och misstro att försvinna. De som är anhängare av den teorin menar också att det är vissa grupper av människor som hör hit: äldre, lågutbildade och folk på landsbygden. Det finns dock de som hävdar motsatsen (de som är kärnkraftsmotståndare) och istället anför en slags *indoktrinerings-teori*: de menar att det starkaste motståndet finns bland dem som är unga och högt utbildade. Det är istället:

”... de som utan eftertanke lärt sig att passivt godta det centraliserade industrisamhällets för- och nackdelar som är mest villiga att acceptera argumenten om att kärnkraften behövs för att rädda jobben och bevara välfärden” (Ibid., 336)

Det är de som ej ännu indoktrinerats i detta som kan genomskåda de kärnkrafts-positiva argumenten. En tredje teori beskriver motståndet som en form av *småborgerlig revolt*, där revolten riktar sig mot det centraliserade industrisamhället. De som framförallt hör till denna kategori är bönder och småföretagare. Dessa grupper är, enligt teorin, speciellt hotade av utvecklingen mot stordrift som kärnkraften innebär. Kärnkraftsanhängarna återfinns framförallt bland storföretagare, högre tjänstemän och industriarbetare.

Man kan också se de skilda åsikterna om kärnkraften som en *kamp mellan centrum och periferi*. De personer och grupper som uppfattar sig som industrisamhällets stöttepelare (industri, förvaltning och stora delar av de anställdas organisationer) definieras som centrum. Det som karaktäriserar periferin är de grupper som inte uppfattar sig ha inflytande över centrum. Enligt Lönnroth kan man till periferin räkna unga, kvinnor, landsortsbor, människor i intellektuella yrken och de som arbetar i vård- och människoyrken. (Måns Lönnroth är en av dem som använt dessa begrepp vid analys. Det är dennes begreppsdefiniering som ligger till grund för centrum-periferidefini-tionerna.) I

den samhälleliga debatten berörs ibland möjligheterna att själv bestämma och påverka över inte bara sig själv utan också över sin närmiljö. I Maria Oskarssons (1991) undersökning framkom att det finns klara skillnader mellan könen i kärnkraftsfrågan: kvinnors inställning till kärnkraft är mer negativ än mäns. Det finns också skillnader i inställning som är beroende av vilken yrkessektor man befinner sig i. De som har en mer negativ inställning till kärnkraft arbetar inom jordbruk, vård och utbildning, och det är i de två senare yrkessektorerna som majoriteten av den kvinnliga arbetskraften finns. Detta visar att inställningarna till kärnkraft är starkt kopplade till *värderingarna i samhället*. Enligt Zetterberg (1980) går det att urskilja tre typer av värderingar: försörjningens, produktionens samt reproduktionens värderingar. De människor som framförallt har reproduktionens värderingar är också de som är de starkaste motståndarna till kärnkraften. Dessa prioriterar hög livskvalitet och psykologiska behov framför hög levnadsnivå, ordning och effektivitet. De senare prioriteringarna görs av de människor som omfattas av produktionens värderingar. Här kan göras en skiljelinje mellan kvinnor och män; kvinnorna har i högre grad än männen reproduktionens värderingar.

I Holmbergs undersökning framkom att ingen av de analyserade sociala och ekonomiska faktorerna hade någon större egen betydelse, dvs. den direkta *egna* effekten av dessa faktorer hade mycket liten betydelse, vid folkomröstningen om kärnkraft 1980. Den starkaste effekten på valet var partieffekten, dvs. det var partitillhörigheten som framförallt påverkade hur man röstade.

En som har försökt belysa olika aspekter i *kärnavfallsfrågan* är Göran Sundqvist (1991, 24). Han beskriver åtta aspekter vilka alla har förekommit i den nationella debatten.

1. *Kärnavfallet är en teknisk fråga*: "Detta kan innebära att t.ex. upparbeta, transmutera eller kapsla in bränslet och bygga ett förvar djupt nere i berggrunden." De som diskuterar utifrån denna ståndpunkt talar mycket om bygandet som ett klassiskt bygg- och anläggningsarbete, där krävs teknisk kompetens.

2. *Kärnavfallet är en naturvetenskaplig fråga*: "Frågor kring bergets stabilitet, om grundvattnets rörelser, om kapselns hållfasthet och om hur man kan extrapolera i långa tidsperspektiv måste besvaras." Dessa frågor har forskare till viss del haft skilda åsikter om. Det är också frågor som problematiserar tekniska frågeställningar och som kanske tillför en extra dimension för de tekniker som annars arbetar med tekniska frågor.

3. *Kärnavfallet är en politisk fråga*. "Förutom att frågan är politiskt kontroversiell så är den också definitionsmässigt politisk eftersom det är regeringen

som har att fatta de avgörande besluten om laddning av reaktorer och om metod och plats för ett slutförvar.”

4. *Kärnavfallet är en juridisk fråga.* Kärnavfallsfrågan har helt klart en juridisk aspekt då de beslut som fattas i framtiden skall följa både villkorslagen och naturresurslagen. Visserligen är frågan helt klart en politisk fråga och det är också regeringen som skall fatta det slutgiltiga beslutet, men dessa beslut skall tillämpa och följa lagen.

5. *Kärnavfallet är en ekonomisk fråga.* I samband med diskussioner om kärnavfallet, vare sig det är på internationell, nationell, regional eller lokal nivå så är den ekonomiska aspekten mycket relevant. Det diskuteras hur avgiften på kärnkraftsproduktionen för att finansiera rivning och avfallshantering är i dagsläget (t.o.m. 1996 1,9 öre/kWh, f.n. 1.0 öre/kWh). Det diskuteras hur mycket som läggs på forskning, hur mycket ett eventuellt djupförvar kommer att kosta att bygga. Man diskuterar hur mycket det skulle kosta att lägga ner kärnkraften. På regional och lokal nivå funderar man mer i direkta ekonomiska effekter av kärnavfallsförvar.

6. *Kärnavfallet är en etisk fråga.* I Sverige tillämpas principen att den generation som använder kärnkraften är också den generation som skall betala för kostnaderna för den framtida avfallshanteringen och helst tillse att avfallet slutförvaras på ett tillförlitligt sätt. Det är när vi betraktar frågan ur ett etiskt perspektiv som den oerhörda tidsrymden fokuseras. Även om vi försöker ta hand om avfallet på bästa sätt så är det inte säkert att det är vår generation som utsätts för de största riskerna. Det är också mycket svårt att, idag, kalkylera vilka och hur stora risker som finns i framtiden.

7. *Kärnavfallet är en opinionsfråga.* Det förefaller ganska klart att de vetenskapliga experter och vetenskapsmän som arbetar inom kärnkraftsområdet är ganska obekymrade om möjligheten att förvara kärnavfallet på ett tillfredsställande sätt. Det förefaller också som om de politiska företrädarna idag inte är lika tveksamma som den allmänhet de företräder. Det är också de som menar att den tveksamhet och de problem som finns är snarare av opinionsmässig och politisk natur och inte av teknisk natur. Frågan är då i vilken grad de politiska besluten är påverkade av opinionsbildningen.

8. *Kärnavfallet är en samhällsvetenskaplig fråga.* Då det finns ett flertal frågeställningar och problem, förutom de rent tekniska och naturvetenskapliga, som är relevanta för kärnavfallshanteringen blir det också intressant och viktigt att belysa frågeställningen ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv. Exempelvis

är det viktigt att granska beslutsprocesserna i denna komplexa fråga. Vilka motiv är de styrande i olika faser av processen?

Det som anses vara den neutrala och kanske den rätta informationen är den som är baserad på teknik och naturvetenskap. Det som lätt glöms bort är att när fakta sätts in i ett sammanhang kan det aldrig vara värderingsfritt eller neutralt. Det förekommer också spridda meningar om vad som anses vara relevant och vad som anses vara "den rätta sanningen".

I de följande avsnitten beskrivs de olika aktörernas kampanj- och informationsinsatser. Informationen har inhämtats genom observationer, formella och informella intervjuer under perioden 15 augusti – 21 september 1997.

5.2 Upptakten 15 och 16 augusti

Upptakten till kampanjen sker i anslutning till helgen den 15-16 augusti då SAME-SM anordnas i Malå. I en annons i Norra Västerbotten meddelas att Greenpeace anländer under mästerskaphelgen och att de tillsammans med Malå Sameförening anordnar en musikfest där bl.a. artister som Anna-Lena Löfgren och Stefan Sundström skall uppträda. Annonsen inramas av texten DUMPA INTE KÄRNAVFALL I MALÅ.

På kvällen den 15 augusti är det invigning av SAME-SM i kyrkan. Invigningen föregås av ett demonstrationståg, som under tystnad men med ett flertal plakat protesterar mot en eventuell platsundersökning i Malå. Det är dock inte enbart samer som går i kortegen, och det är inte många plakat som belyser samernas situation. Det enda plakat som egentligen skulle kunna hänföras till samerna är där det står: Dumpa ej i Sápmi. Andra plakat uttrycker mer generella ståndpunkter mot kärnkraft och kärnavfall: Låt oss Existera; 24.000 Skellefteåbor stöder KF:s nej till atomsopor; Respekt för folket. Nej till atomsopor. Skellefteås kommunfullmäktige säger nej till transporter och lagring av sopor. Miljöpartiet i Malå säger nej till gifter av alla slag. Var är alternativen SKB? Finns dom? Naturliga arbeten istället för giftiga arbeten. För barnen "Kärlek istället för död". TV-, radio- och tidningsreportrar för lokal- och regionalmedia cirkulerar kring demonstrationståget och när man når kyrkan genomförs intervjuer och ytterligare fotograferingar. I kyrkan görs inga kopplingar till folkomröstningen förutom en antydning: det uttrycks att samerna är kända för att säga Nej men att man ibland måste man markera sin ståndpunkt. Det görs

dock inga hänvisningar till vare sig det nyss genomförda demonstrationståget eller den förestående folkomröstningen.

Under den sena kvällen skyltas det om i Opinionsgruppens lokal. Det förändrade utseendet i det ena skyltfönstret skvallrar om att Greenpeace har anlänt till kommunen. Där finns nu en gul oljetunna märkt med EU-import. Det som mest fångar uppmärksamheten är en bild med gula cylindrar, motsvarande den mängd som skall förvaras i berget. Bilden visar att om den breda raden med cylindrar börjar vid torget i Malå så följer de vägen fram, ända upp på Tjamstabackens topp. Greenpeace ankomst ger förväntningar om spektakulära aktioner och arrangemang. Skyltningen påvisar också en mer medveten strategi för att få Malåborna att rösta Nej den 21:a september. En annan bild visar att det nu är 36 DAGAR KVAR TILL FOLKOMRÖSTNINGEN! Nedräkningen har börjat.

Kvällen den 16 augusti är en vacker och varm sommarkväll: När vi promenerar till Tjamstabackens fot möts vi av 'swidara'², dragspelsmusik och lövad scen. Det sitter människor på stolsraderna närmast scenen, de flesta i övre medel-åldern eller äldre. Många har kommit för att lyssna på Anna Lena Löfgren. I slänten ca 40 meter från scenen sitter de yngre, många av dem svalkar sig säkert med en öl eller två. Det verkar vara en vanlig svensk familjekväll i folkparken. Inslagen av Greenpeace är mycket sparsamma och tillbakadragna. Nu är inte Malå större än att man kan se vilka som kommer från trakten och vilka som inte gör det. Främlingarna från miljöorganisationen är lätt urskiljbara. Tydliga tecken på att kvällen har ett tema ser man i de symboler som hela området är smyckat av. När man kommer vägen fram till Tjamstabackens fot är det första man ser en hög gul cylinder som visar på de framtida kopparcylindrarnas storlek. Avsikten är naturligtvis att en cylinder på så nära håll skall tydliggöra och visa på kärnavfallets mängd. Scenen består av ett lastbilssläp som är lövad i god svensk folkparksanda. Den är dessutom smyckad med en banderoll med texten: "Dumpa inte kärnavfall i Malå", undertecknat Greenpeace. Där hänger också fyra samiska banderoller samt den samiska flaggan.

Till vänster om scenen har Greenpeace sin barack uppställd. Bredvid baracken står ett bord där det finns broschyrer och annat tryckmaterial. Dessutom finns några posters uppställda. Baracken och posterutställningen kommer sedan att stå på torget under den tid Greenpeace är kvar i Malå. Dessa posters är mycket visuellt talande med en hel del symbolik som troligtvis syftar till att ge oss känslomässiga associationer. Argument och påståenden som förmedlas är

² 'Swidara' kan översättas som mycket små knott.

till exempel att kärnavfallsfrågan inte har lösts någonstans i världen; USA dumpade avfall i Atlanten, men genom bl.a. Greenpeace:s aktioner kom en lag 1980 som gjorde det olagligt att dumpa radioaktivt avfall i havet; det finns andra faror som aldrig kan konstrueras bort eller förutspås – den mänskliga faktorn. I samband med texten "Den slutliga lösningen" har man lagt in en bild med ett spädbarn i burk. Bilden och texten har inget samband med varandra men det är inte svårt att associera till exempelvis olyckan i Tjernobyl eller ett framtida samhälle som inte tar hänsyn till etiska överväganden.

I luften ligger förväntningar på att något skall hända? Vad skall Greenpeace göra? De är kända för sina fartygsbordningar, sittstrejker och aktionsinriktade demonstrationer. Vad skall Greenpeace ställa till med i Malå och vad skall de göra i kväll?

Konferencier för kvällen är samén Jörgen Stenberg. Alla artister ställer upp gratis och det är en blandning av lokala, regionala och nationella förmågor – två samiska flickor Ingeranne och Mariel Andersson, gruppen Ottvas, Olof Wikström från Skellefteå, Stefan Sundström samt Anna Lena Löfgren. Mellan några av de musikaliska inslagen håller Greenpeace generalsekreterare Per Stenbeck ett retoriskt stilfullt tal i vilket han betonar Malås vackra natur, djupförvarets bräcklighet och folkomröstningens symbolvärde för kärnkraftsindustrin. När man ser Per Stenbeck kan man tro att han är en "statens tjänsteman" snarare än en engagerad miljöaktivist. Han lovprisar Malås vackra bygd och ger uttryck för ett starkt centrum-periferiförhållande då han hävdar att det är fel att atomsopor från det som produceras inom den svenska kärnkraftsindustrin skall förvaras här i berggrunden under era fötter i Malå. Hans slutsats är: "Vi i Greenpeace är övertygade om att det är en vansinnig idé!" (Per Stenbeck 1997-08-16).

Han talar också om brister i säkerheten och pekar på att det finns stora risker med KBS-3-metoden.

"Atomsopor kan låta oförargande men det är sannerligen inte frågan om vanliga sopor här! Utbränt kärnbränsle är ett dödligt gift också i små mängder! Ett endaste litet gram! Den lilla sten jag håller i min hand väger 1 gram. Den mängden radioaktivt avfall är tillräcklig för att utrota hela Malås befolkning. Det är kusligt att denna extrema dödlighet består i tusentals år." (Per Stenbeck 1997-08-16).

Han poängterar också att hela världens blickar nu är vända mot Malå. Regeringen har lagt detta oerhörda ansvar på Malåborna och de måste ta sitt

ansvar och rösta Nej. Enligt Stenbeck är en mycket viktig aspekt, som man bör hänsyn till, att ur ett internationellt perspektiv har Sverige ryktet om sig som ett mycket miljömedvetet land. "Ett Ja i en folkomröstning i miljömedvetna Sverige skulle ge eko över hela kärnkraftsvärlden." (Per Stenbeck 1997-08-16). Efter talet ställde vi frågan till Stenbeck om Greenpeace skulle göra samma insats om folkomröstningen med säkerhet *inte* gällt ett djupförvar. Stenbeck menade att de troligtvis inte skulle engagera sig i samma omfattning som de gör nu. Men med den osäkerhetsfaktor som ligger i tolkningen av folkomröstningsfrågan ansåg Stenbeck att det var oerhört viktigt att Greenpeace också verkar på den lokala nivån.

I övrigt intar Greenpeace en mycket tillbakadragen roll under kvällen. De står vid sidan av de övriga och agerar inte på något uppseendeväckande sätt. Den tillbakadragna rollen kommer de, med något undantag, att spela under resten av kampanjperioden. Per Stenbecks tal kan ses som ett avstamp för Greenpeace fortsatta kampanjverksamhet i Malå. De syns och märks, men det är inte det Greenpeace vi trodde vi skulle få se. Många hade väntat sig militanta och överlägsna demonstranter men i Malå mötte vi lågmälda, tillbakadragna och målmedvetna miljöaktivister som ansträngde sig för att *inte* uppröra människor. De försökte istället närma sig malåborna med direkt information genom hembesök och en alltid öppen dörr på baracken som stod på torget under hela kampanjperioden. Förväntningarna på någon spektakulär demonstration infriades inte.

Kvällen den 16 augusti kan ses som en trevlig familje- och folkparkskväll men som upptakt på en folkomröstningskampanj är den mycket tillbakadragen och lågmäld. Detta intryck av lågmäldhet kommer också att känneteckna gruppens fortsatta verksamhet. Denna lågmäldhet kommer också att genomsyra hela debatten och de olika aktörerna fram till och med den 21 september.

5.3 Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå

En av de mest aktiva aktörerna i debatten var Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå (benämns nedan som Opinionsgruppen). Gruppen åkte runt i kommunen för att informera malåborna om den förestående folkomröstningen, de anordnade möten med inbjudna föreläsare och de var mycket aktiva skribenter, de förekom ofta på Norra Västerbottens insändarsida. En av dess centralfigurer var ordförande Martin Bildström och tillsammans med honom verkade vice ordförande Hans Forsgren i ett flertal sammanhang. Samen Henry Svonni var

med hjälp av arbetslivsutvecklingsmedel anställd som administratör. På sin fritid har han också funnits med som en aktiv opinionsbildare. I de sammanhang han verkade som opinionsbildare representerade han oftast Miljöpartiet. En poäng med att använda Henry Svonni som representant vid officiella framträdanden var att det kunde uppfattas att denne också representerade den samiska befolkningen. Henry Svonni är same och vid de tillfällen han agerade i officiella sammanhang så bar han ofta samedräkt. Därutöver fanns ett flertal andra människor som inte hade lika framträdande roller som dessa tre, men som ofta följde med och deltog som åhörare på föredragningar, informationsmöten samt hjälpte till i olika sammanhang.

Opinionsgruppen använde sig av argument och påståenden som kan hänföras till ett flertal värdegrunder. De flesta aspekter sågs ur ett riskperspektiv; på argumenten lade man ett osäkerhetsraster vilket också återspeglades i debatten. Ofta resonerade de i *tekniska* och *naturvetenskapliga* termer. Under informationsträffar, anordnade av andra aktörer än dem själva, ställde de ofta frågor som rörde berget, strålning och bentonitleran. De talade också ofta om den *juridiska* aspekten i det hela – de pekade på vetorätten och dess begränsningar och de gav ofta uttryck för *centrum-periferiaspekter* och det andades även en misstro mot myndigheter och mot dem som fattar besluten i Stockholm. Exempelvis menade de att det var endast SKB och Malå kommun som använde sig av djupförvarsbegreppet – alla andra talade om slutförvar. Opinionsgruppen uttryckte en misstanke om att det kanske egentligen handlade om slutförvar, och inte djupförvar.

Sällan eller aldrig berörde de ekonomiska aspekter. De menar att om man finner en plats för djupförvar – då kan man också fortsätta med kärnkraftsproduktion långt efter 2010. De berörde *produktionsaspekten* med att Malå kunde bli en *ekologisk* kommun. Liksom de flesta andra grupper talade de också ur ett *etiskt* perspektiv – det är människorna idag som har ansvar för framtiden och även ett ansvar för det avfall vi producerar idag. Opinionsgruppen menade att man skulle ta det "rätta" ansvaret om man röstade Nej, särskilt när nu forskningen inte har kommit tillräckligt långt för att man med säkerhet skall kunna säga att ett djupförvar är 100%-igt säkert. Det måste ändå betonas att Opinionsgruppens främsta argument mot ett djupförvar var *riskerna, riskerna och återigen riskerna*. Det kunde ha att göra med etiska överväganden. Bland annat behandlades ansvarstagandet för kommande generationer när de på affischer hävdade "DINA Barnbarns Barnbarns Barn...Kommer att dö innan kärnavfallet dör." I övrigt menade opinionsgruppen att om malåborna röstade Ja

den 21 september så fanns kanske inte möjligheten att rösta Nej senare. Det fanns också risker med transporter, risker med kopparkapseln, risker för olyckor, risker för sabotage, risker med djupförvar osv.

För att närmare belysa Opinionsgruppens verksamhet beskrivs några tillfällen där gruppen gav muntlig information om de risker som de ansåg finnas i samband med kärnavfallsfrågan. Som ett exempel på Opinionsgruppens argumentering görs en beskrivning av gruppens besök hos en högstadielklass. Det som framfördes vid det tillfället representerar gruppens argumenterande kring frågan och vilka utgångspunkter som låg till grund för deras ställningstagande. Därefter beskrivs några andra tillfällen där gruppen agerade som opinionsbildare.

Vid det undervisningstillfället där vi var närvarade representerades gruppen av Martin Bildström och Hans Forsgren. Liksom vid andra framföranden användes ett flertal argument. De talade mycket om tekniska och naturvetenskapliga frågor såsom gammastrålning, becquerel och kopparkapseln's säkerhet. De diskuterade också juridiska frågeställningar där de uppvisade en klar misstro mot "storebror" Stockholm och mot de myndigheter som de uppfattar vara lokaliserade där. Som ett raster över alla dessa aspekter låg osäkerhets- och riskspekter. Det är också den aspekten som betonas starkast; de risker som är förknippade med ett eventuellt Ja den 21 september. De inledde med att föra fram de två områden gruppen var mest kritiska mot i denna fråga. Det ena var metoden, dvs. djupförvar enligt KBS-3-metoden. Det andra var lokaliseringsprocessen. Därefter följde en mycket teknisk och naturvetenskapligt inriktad diskussion om molekyler, gammastrålning. De hävdade bl.a. att kopparkapseln släpper igenom strålning och att KBS-3-metoden inledningsvis var mer eller mindre en politisk bluff. De menade också att SKB egentligen aldrig har granskat alternativa metoder. Därefter inriktade de sig på att belysa vilka eventuella effekter ett Ja den 21 september kan bli, vilka risker det finns med KBS-3-metoden samt SKB:s tillvägagångssätt i lokaliseringsprocessen. Enligt Opinionsgruppen finns en fara i att om SKB får gå vidare och utföra platsundersökningar i landet så kommer de att gå vidare med denna huvudlinje och absolut inte se till alternativa möjligheter. En riskfaktor som betonades är de långa transporter som skulle uppstå vid ett eventuell djupförvar i Malå. I och med att kopparkapseln släpper igenom viss strålning skulle det räcka med att man står bredvid den i 15-20 minuter för att skador skulle uppstå. Opinionsgruppen menade att det finns brister i SKB:s resonemang om de fyra barriärer som SKB menar skall förhindra att den aktiva strålningen kommer upp till markytan.

Bränslet är inte keramiskt efter en tid i reaktorn. I Studsvik har de kommit fram till att det efter en tid sönderfaller och det blir mera likt sand. Inte ens SKB garanterar att varje *kopparkapsel* är tät, men kostar ändå en miljon per styck att tillverka. Dessutom finns det bakteriehärdar som kan äta upp kopparkapseln. I denna fråga menade SKB att bentonitleran skulle fungera som en skyddande barriär. Den *bentonit-lera* som skall omge bränslet inuti kapseln fungerar som bäst vid 80°C. Vid ökad temperatur vet man ännu inte vad som kan hända. Opinionsgruppen menade att SKB nu lägger mindre vikt vid *bergets* utseende. De motiverade detta med att de tidigare kriterierna var att det skulle vara ett torrt och sprickfritt berg, men att de nu inte anses vara lika viktigt. De menade vidare att ett rimligt krav är att SKB borde kunna säga hur berget ska se ut, annars kan de säga att vad som helst duger. Ett problem och en stor risk, enligt Opinionsgruppen, är att när bränslet ligger i berget så finns ingen kontroll och inte heller några möjligheter att ta upp det utbrända kärnbränslet om så skulle behövas.

Andra argument som framfördes var att vid en olycka så gäller inte hemförsäkringen. De menade också att det är bättre att vänta på ytterligare forskning, och att det under den tiden är bättre att det använda bränslet ligger i CLAB (Centralt mellanlager för använt kärnbränsle) än att man skall använda sig av en metod man inte vet så mycket om ännu. Martin Bildström uttryckte att forskningen bör förändra inriktningen mot: *"att kunna oskadliggöra avfallet. Det är vår plikt! Det finns inte slutförvar någon annanstans i världen, varför skall Sverige vara först?"*

Ett ytterligare argument mot ett Ja var risken att vetorätten kanske inte gäller. En jämförelse med Finland gjordes. Där är man inne på samma huvudlinje, och medborgarna har absolut vetorätt fram till sista skedet. Enligt Opinionsgruppen menar en del av de lokala ledande politikerna att man genom en platsundersökning i Malå kan "suga ut" pengar av SKB och sedan anordna en ny folkomröstning. Men då finns naturresurslagen så det kanske inte går att säga Nej. Det betonades att detta kanske var medborgarnas enda möjlighet att säga Nej.

Andra riskaspekter som betonades var att i och med att den bortre gränsen för avveckling av kärnkraften är borttagen så kan ingen heller veta hur mycket kärnavfall det kommer att bli i framtiden. De menade också att lagar är lätta att ändra på, man kan inte lita på att de som gäller i dag gäller för all framtid. En annan risk som påpekas är att vi kan bli tvungna att ta emot kärnavfall från andra länder. De poängterade också att förvarsbegreppet, utan närmare motive-ring, hade ändrats, från slut- till djupförvar.

Opinionsgruppen menade att det var synd att inte eleverna fick vara med och rösta, det är ändå de och deras barnbarn som blir drabbade. Men de menade att eleverna ändå kunde vara med och påverka – de kunde diskutera detta med sina föräldrar. Martin och Hans avslutar med: *"Det här är förmodligen vår enda chans att säga Nej! Att sedan Stockholm skulle visa särskilt stor hänsyn till oss sedan, det tror vi inte på. Vårt främsta argument är att det här är inte en säker hantering!"*

Opinionsgruppen kunde, tack vare kampanjbidrag hyra en lokal och köpa en gammal postbuss. Sammanlagt erhöles 250.000 kronor under perioden 1994-1997. Dessa medel kom i ett inledningsskede från SKB och senare från SKI, vilka fick täckning från Kärnavfallsfonden. Bidragen förmedlades av kommunen. Med hjälp av denna buss reste Opinionsgruppen runt och genomförde informationsmöten för människorna i byarna utanför centralorten. Bussen var målad knallgul (en färg som de också använde på flygblad och affischer) med svarta symboler mot kärnkraft och den syntes väl där den skramlade fram på grusvägarna mellan myrarna.

Det var dock ingen stor uppslutning av intresserade åhörare på dessa möten, ofta var där lika många representanter för Opinionsgruppen som antal åhörare. Under ett informationsmöte i Västra Lainejaur kom tre åhörare, varav ett barn, samt en person som förestod lokalen. Från Opinionsgruppen hade sju personer slutit upp. Opinionsgruppen gav, de få deltagarna till trots, en bred bild av hur de uppfattade läget. Bakgrundsbeskrivningen baserades på en gammal skrift från Avfallskedjan som skrevs 1987 (KÄRNKRAFTSAVFALL. Avfallskedjan redovisar kritisk faktabakgrund – slutsatser. Avfallskedjan Maj 1987). I övrigt gavs i huvudsak samma information till skolklasserna. Informationen speglade också rädslan för, och motståndet mot, kärnkraften i sig. Det finns en underliggande rädsla för att det som hände i Tjernobyl också skulle kunna hända här. Så länge det finns höga becquerelvärden kvar i djur- och växtliv kommer troligen också minnet av kärnkraftsrelaterade katastrofer att finnas kvar i människors medvetande.

Datorteket bjöd in både Opinionsgruppen och Ja-gruppen för att de skulle informera datortekets deltagare om deras motiv till respektive ställningstagande med påföljande diskussion. Datorteket är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd riktad till arbetssökande mellan 20 och 65 år. Där arbetar man bl.a. med arbetsmarknadsinriktade projekt. Vid mötet vi närvarade representerades Opinionsgruppen av Hans Forsgren och Henry Svonni. "Datorteksgruppen" var kunnig och det fanns några tongivande deltagare som ställde många kritiska frågor och

argumenterade mot Opinionsgruppen. Med utgångspunkt från deras frågor och argumentering verkade deras sympatier finnas hos Ja-gruppen och det visade sig att både Hans Forsgren och Henry Svonni inte kunde svara på alla frågor och bemöta alla argument med egna sakliga argument. Ett exempel är Hans Forsgrens argument när risker med transporter diskuterades: *"Tänk om exempelvis Iran skickar en bomb på Sigyn, vad kan hända då?"*

Helgen den 13-14 september var tanken att opinionsgruppen skulle anordna en temahelg med föreläsningar av representanter från bl.a. Miljöpartiet och Avfallskedjan. Annonsen (11/9) utlovade offentlig föreläsning av Marianne Samuelsson, Peter Eriksson samt lokala politiker. Det inkom dock mycket få anmälningar så temahelgen krymptes till en dag med demonstrationståg och appelltal. Miljöpartiets representanter Peter Eriksson och språkröret Marianne Samuelsson argumentering liknade Opinionsgruppens. Miljöaspekterna betonades dock starkare än vad som framkommit i den lokala debatten. Förutom Miljöpartiet och de lokala aktörerna deltog Aktionsgruppen för social rättvisa samt några engagerade människor från Skellefteå. I huvudsak var det riskspekter på kärnkraft och kärnavfall som betonades. Värt att notera är att enligt annonsen i Norra Västerbotten skulle föreläsningarna börja kl. 15.00 men av någon anledning började dessa tidigare vilket innebar att eventuella åhörare som anlände kl. 15.00 missade i stort sett hela föredragningen. De flesta av de närvarande var dock samma människor som deltagit i demonstrationståget tidigare under dagen. Ett undantag fanns dock, i åhörarskaran fanns Ja-gruppen representerad av Sture Grundberg och Eivor Jonsson. Det blev dock ingen debatt då det inte gavs något utrymme för frågor eller diskussion efter föredragningarna.

Opinionsgruppens oerhörda riskfokusering baserades i hög utsträckning på en argumentation om osäkerhet: osäkerhet gällande teknik och naturvetenskap och osäkerhet kring rådande och framtida lagar och förordningar – denna osäkerhet försökte de intensivt förmedla till övriga malåbor! Den muntliga förmedlingen mottogs dock inte av många andra än de som redan sympatiserade med gruppens ställningstagande. Läger man samman den muntliga förmedlingen med insändare, affischeringar och utskick är det dock mycket möjligt att Opinionsgruppen nådde flertalet av malåborna. Budskapet som förmedlades var detsamma i de olika uttrycksformerna, det var också samma budskap som fördes fram över tid. Det fanns alldeles för mycket osäkerhet och för många risker för att man skulle kunna rösta Ja den 21 september 1997. Det överensstämmer också med den bild som respondenterna i medborgarstudien gav gällande

Opinionsgruppens främsta argument. Av 326 svarande angav 212 att Opinionsgruppens främsta argument var risker med osäkerhet vid hantering och vid transporter. I övrigt angavs miljö och kritik mot processen som några av Opinionsgruppens argument.

5.4 Ja-gruppen

Ja-gruppen hade inte lika många aktiviteter som Opinionsgruppen, det var inte heller lika många som öppet deklarerade ett ställningstagande *för* en platsundersökning. Ja-gruppens ljusblå logo kan leda tankarna till det Moderata samlingspartiet vilket också kan vara en förklaring till varför det inte var så många som bar märken eller tröjor med dessa symboler. Ja-gruppens förgrundsfigurer var Eivor Jonsson, Lena Norrman, Sture Grundberg samt Ulf Stenvall, vilken i TV benämndes som Ja-general. Gruppens ordförande Stefan Eriksson hade en mycket tillbakadragen roll och under den period vi genomförde vår studie representerade han inte Ja-gruppen i några officiella sammanhang.

Ja-gruppens, kanske första, och definitivt mest framträdande argument var fler *arbetstillfällen*. Majoriteten (300 personer) av de svarande i medborgarstudien anger arbetstillfällen som Ja-gruppens främsta argument. Ett sådant argument attraherar framförallt dem vars värderingar baseras på *ekonomi och produktion* vilket också 77 personer anger som Ja-gruppens främsta argument. Gruppen menade också att det går att rösta Nej i ett senare skede. Ett sådant argument förutsätter att människor har *förtroende för den myndighet* som skall fatta det slutliga beslutet. Det förtroende uttryckte Ja-gruppen ett antal gånger: "*Det är ingen risk att vi kommer att bli överkörda*".

Ja-gruppen uttalade sig inte alls i tekniska eller naturvetenskapliga frågor, inte heller var de villiga att tala om eventuella *risker* som skulle kunna uppstå i samband med ett Ja vid folkomröstningen. Det talade alltså inte om eventuella risker med djupförvar utan de menade att det inte *fanns* några risker med att rösta Ja den 21 september. Däremot uttrycktes ibland hotbilder vid ett eventuellt Nej vilket kan exemplifieras med ett av att Ja-gruppens flygblad delades ut i början av september. Med hänvisning till kommunens stränga sparbeting inom skola och omsorg, försökte man uppmärksamma det faktum att en platsundersökning skulle ge kommunen behövliga skatteintäkter. I flygbladet kombinerades ett flertal argument. Det målades upp en hotbild som pekade ut risker vid ett

Nej; ur ett etiskt perspektiv borde man också rösta Ja, vill man ta ansvar för de svaga grupperna i samhället och för barnen då bör man rösta Ja. Det underliggande budskapet var mycket klart. Det är ekonomiska hänsynstaganden som är den starkaste påverkansfaktorn för Ja-gruppens ställningstagande, och det är dessa aspekter som bör styra medborgarnas ställningstagande den 21 september.

Under september månad förändrades Ja-gruppens framtoning. Från att ha lyft fram arbetstillfällen och den kommunala ekonomin menade gruppen nu att det viktigaste för ställningstagandet var säkerheten *ur ett nationellt perspektiv*, och för att uppnå optimal säkerhet måste experter och forskare tillåtas söka kunskap. Det menades också att det var ett etiskt övervägande – malåborna måste ta sitt ansvar och låta SKB göra en platsundersökning. Vikten av kunskapssökande poängterades, framförallt var det då kunskapssökande gällande bergets egenskaper som åsyftades. I medborgarstudien framkom dock att det var endast ett fåtal (24 personer) som ansåg att Ja-gruppens huvudsakliga argumentering baserades på ansvars- och säkerhetsaspekter. En slutsats som kan dras av detta är att denna förändrade strategi gjordes för sent för att få genomslag i debatten.

En annan förändring under kampanjens slutskede var ett skifte av förgrundsfigurer i debatten. Tidigare var det framförallt Ulf Stenvall och till viss mån Lena Norrman som lyfts fram men under den senare delen av kampanjperioden gavs Eivor Jonsson en mer framträdande roll än tidigare.

För en närmare beskrivning av Ja-gruppens argumentering beskrivs ett tillfälle när Ja-gruppen informerade en högstadielklass om sitt ställningstagande och motiven för det samma.

Vid besöket representerades gruppen av Lena Norrman och Sture Grundberg. Föredragningen byggde på en argumentering om varför det var så viktigt att göra en platsundersökning – och då helst i Malå kommun. Framställningen och argumenteringen utgick från ett stort expertförtroende och det poängterades också positiva effekter i utbildningshänseende och naturligtvis de positiva effekterna ur ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv. Andra aspekter som betonades under mötet var säkerheten och i anslutning till detta också möjligheterna till, och behovet av, kunskapsinhämtning. Inga tekniska eller naturvetenskapliga aspekter diskuterades överhuvudtaget.

Ja-gruppen hävdade inledningsvis att kärnan i den här frågan var säkerheten. De menade att får man inte göra undersökningar så får man aldrig kunskap om var den säkraste platsen finns, en platsundersökning skall ge förståelse för platsen och dess regionala omgivning. De medgav att en del av de tidigare argumenten har varit strikta ur ett arbetsmarknadspolitisk perspektiv. De hävda-

de att det inte går att bortse från den aspekten men att det inte får överskugga kärnan dvs. säkerheten!: "*Vi tror på kunskap, utan kunskap får vi aldrig den säkerhet som behövs!*" En annan aspekt de pekade på är att alla måste ta ansvar för det avfall som uppstår i och med kärnkraften; indirekt utnyttjar även norrlänningar kärnkraften. "*Vi måste ta vårt ansvar!*" Lena Norrman lade på en overhead med "Malå-uttalanden" som visar på ett flertal argument för att man skall rösta Ja. Av de argument som visades var det dock inga som anspelade på säkerhet eller nationellt ansvar. De flesta handlade om ekonomiska och produktionsinriktade möjligheter. I skriften är det tre av 28 argument som anspelar på säkerhet. De flesta argumenten härrör från ekonomiska och produktionsinriktade värderingar.

Efter denna inledning fokuserades framställningen på vad en platsundersökning skulle innebära för kommunen. Beskrivningen gjordes ur ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv och Sture Grundberg hävdade att om man röstade Nej då skulle man också tacka Nej till ett flertal behövliga arbetstillfällen. Ett Ja skulle, förutom ett flertal arbetstillfällen, ge en unik möjlighet för ungdomarna i Malå att välja en utbildning med inriktning mot geofysik. Det betonades också att hela världen skulle bli intresserad av den forskning och de undersökningar som skulle genomföras här i Malå. Ja-gruppen gav också uttryck för en stor tilltro till experter, myndigheter och statsmakten. De menade att även om man idag inte vet vilken metod som är den rätta så kommer forskare att finna en lösning i framtiden. Dessutom betonades att det är möjligt att säga Nej i ett senare skede, "*man måste tro på demokrati och på svensk lagstiftning. Statsmakten skulle aldrig köra över en svensk kommun.*"

Lena Norrman ställde frågan om det fördes några diskussioner i hemmet och om elevernas föräldrar skulle rösta. Frågan gav upphov till en intressant dialog som ger ett bra exempel på vilka skilda synsätt människor har i frågan: Elev: "*Min pappa tycker inte att det är bra. Det tycker inte jag heller. Man blir ju strålad och så dör alla*". Lena: "*Men det är ett borrhål det gäller. Vi pratar bara om en platsundersökning.*" Elev: "*Men om vi står vid lastbilen i 15 minuter?*" Lena: "*Ja kutsarna är ju farliga men om de trillar ut så hittar vi dem, det är inte som Tjernobyl. Jag har varit i Oskarshamn, de är inte gröna eller har missbildade barn. De är som du och jag. Och jag litar på dem.*" Till skillnad från Opinionsgruppen uppmanade inte Ja-gruppen explicit till ett ställningstagande utan de avslutade sin föredragning med: "*Oavsett vad man tycker och tänker. Se till att era föräldrar röstar!*"

Som nämndes tidigare så var Ja-gruppen, liksom Opinionsgruppen, inbjuden till datorteket för att informera deltagarna om varför man borde rösta Ja den 21 september (för närmare information om datorteket se under Opinionsgruppen). Representer för Ja-gruppen var Lena Norrman, Eivor Jonsson, Sture Grundberg och Ulf Stenvall. Efter en inledning med en genomgång av söndagens debatt (Av malåbor för malåbor 24/8, se nedan) uppstod det en del frågor och diskussioner. Den som framförallt förde Ja-gruppens talan var Ulf Stenvall, det är också han som besvarade de flesta frågor som ställdes. Liksom vid Opinionsgruppens besök var datortekets deltagare pålästa. De ställde dock inte lika kritiska frågor och de visade inte lika stort misstroende mot Ja-gruppens argument som de gjorde mot Opinionsgruppens. Diskussionen med Ja-gruppen kretsade i huvudsak kring positiva effekter av en platsundersökning i Malå. Det var positiva effekter i form av arbetstillfällen samt i form av en förbättrad ekonomi för Malå kommun.

Ja-gruppen genomförde också en telefonkampanj där de ringde runt till drygt 1.000 Malå-medborgare. Urvalet bestod av rösträttsberättigade människor som ej fanns med på någon medlemslista (vare sig Ja- eller Opinionsgruppens). Samtalet bestod i att Ja-gruppsmedlemmen talade om varför de skulle rösta Ja. Samtidigt tillfrågades respondenten om hur denne skulle rösta. Under de sista dagarna rapporterade Ja-gruppen fördelningen, till skillnad från den utfrågning Greenpeace genomförde visade denna att det skulle bli ett Ja den 21 september.

Ja-gruppens motsvarighet till Opinionsgruppens demonstrationståg och föreläsningar den 13 september var en familjeafton på torget den 14 september. Det var en trevlig familjeafton där det bjöds på kaffe och korv och underhållning vilket lockade ut en hel del malåbor. Det förekom ingen agitering och det hölls inga tal, förutom en kort frågestund med Arne Hellsten (m) i slutet av tillställningen. Ett antagande som man kan göra är att syftet med tillställningen var att föra ut ett budskap om att man borde rösta Ja den 21 september, men det uttrycktes inte klart i annonsen och det uttrycktes inte heller under tillställningen. En annan fundering uppstod i samband med annonseringen inför tillställningen. I Norra Västerbotten annonserades den 12 september om en familjeafton på torget i Malå. Arrangörer var "Positiva Ja-gruppen" (NV 97-09-12). Dagen efter annonserades om samma händelse, den här gången vände sig annonsen enbart till den äldre delen av befolkningen: "Hallå pensionärer! KUL PÅ TORGET" (NV 97-09-13). De som stod för denna inbjudan var i denna annons Malå SPF och Malå PRO. Således rådde viss förvirring om vem som var arrangör för detta arrangemang.

5.5 Greenpeace

Innan Greenpeace kom till Malå målades det upp en bild av organisationen som en fridstörare vilken sysslade med uppseendeväckande aktioner avsedda att skapa uppmärksamhet, debatt och upprördhet. Förväntningarna från Nej-sägarna var höga och farhågorna hos Ja-entusiasterna stora. Greenpeace-medlemmarnas agerande vid Njaka fjäll fanns i färskt medvetande och inför deras ankomst sade ryktet bl.a. att de skulle ha en båt som skulle föra människor fram och tillbaka över Malån.

När Greenpeace väl anlände till Malå var det dock en mer lågmäld organisation som installerade sig på torget. De var aktiva i sina ansträngningar att nå och få kontakt med människor, en stor skillnad mot den uppmålade bilden och de uppfattningar som fanns var medlemmarnas strävan efter folklighet och gemenskap med malåborna. I Malå skulle även den lilla människan kunna associera sig med Greenpeace. De kampanjinsatser de genomförde under perioden var: en klistermärkningsrajd med hjälp av Malås barn och ungdomar; vägskyltar med kärnkraftsdöda älgar samt dörrknackning hos en stor del av Malås befolkning.

Greenpeace och deras medlemmar förmedlade, trots den tillbakadragna framtoningen, en klar bild över hur vilken inställning de hade till kärnkraften i allmänhet och till folkomröstningen i synnerhet. Liksom Opinionsgruppen betonades i hög grad de *risker* som är förknippade med kärnkraft. De visualiserade oerhört skickligt vilken stor mängd kärnkraftsavfall som var tänkt att transporteras och förvaras i Malå (t.ex. en kapsel i naturlig storlek) och budskapet om att kärnavfall är ett direkt dödligt farligt avfall (se exempelvis Stenbecks tal, avsnitt 5.2). I deras argumentering diskuterade de ofta *tekniska och naturvetenskapliga* aspekter, ibland i kombination med en *juridisk* aspekt där också *misstroende mot myndigheter och myndigheternas experter* färgade diskussionen. Det är också värt att påpeka att de relativt få aktioner som Greenpeace genomförde gavs utrymme i lokalpressen.

Exempelvis gav medlemmarna barnen i Malå en T-shirt i utbyte mot att de klistrade upp Greenpeacemärken. Detta resulterade i att det inom kort tid satt märken på bl.a. dörrar och lyktstolpar över hela Malå. Händelsen gav stora rubriker i Norra Västerbotten och tidningen uppmärksammade också när Malåpolisens tillrättavisade Greenpeace gruppleddare Dima Litvinov, likaså när medlemmarna tog på sig blåstället och skrapade bort en del av de av barnen uppklistrade märkena. Med relativt liten arbetsinsats skapade Greenpeace uppståndelse i Malå (se exempelvis NV 97-08-22).

En andra aktivitet som också uppmärksammades på nyhetsplats i pressen var varningsmärket som placerades vid alla större infartsvägar till Malå. Varningsmärket bestod i en upp- och nervänd älg under ett radiakmärke samt en uppmaning att rösta Nej, med hälsningar från Greenpeace. Intressant är denna aktivitet som omnämns i både Dagens Nyheter och Norra Västerbotten på (DN och NV 97-09-19). I DN görs en beskrivning av olika aktörer i Malå inför folkomröstningen, där beskrivs en del av Greenpeace aktioner. I Norra Västerbotten uppmärksammas kronofogdemyndighetens beslagtagning av samtliga Greenpeaceskyltar längs vägarna. I båda artiklarna finns bilder på skylten med.

En tredje aktivitet som Greenpeace företog sig var en organiserad "dörrknackning". Medlemmarna besökte malåborna i deras hem för att fråga dem hur de skulle rösta samt för att informera om varför man borde rösta Nej. De förde också statistik över hur många som skulle rösta Ja respektive Nej. Detta resultat skyltade de sedan med vid baracken. Resultatet visade, till skillnad mot Ja-gruppens resultat, på ett prognostiserat Nej-resultat den 21 september.

Utöver dessa aktiviteter så närvarade alltid någon representant vid de officiella informationsmöten (inte på Infraplans möten dock) som hölls under augusti och september. På dessa möten höll medlemmarna samma låga profil som de höll i sin övriga verksamhet under hela kampanjperioden. Kampanj-upptakten med bl.a. generalsekreterare Per Stenbecks tal den 16 augusti visade sig vara ett avstamp för den fortsatta strategin (se även avsnitt 5.2).

5.6 Svensk Kärnbränslehantering AB

En av de stora aktörerna inför folkomröstningen den 21 september var naturligtvis SKB. De har inte aktivt agiterat för ett ställningstagande utan de har försökt förmedla en bild av "ett faktiskt läge". Det vill säga de har redovisat sin arbetsgång och vilka utgångspunkter de har samt vilka premisser och ramar som styr deras arbete. Den direkta informationsspridningen bestod i att upprätta ett kontor med en anställd guide i centrala Malå, att agera som informatörer på ett flertal informationsträffar samt att anordna studieresor till slutförvarsanläggningen i Forsmark och mellanlagret i Oskarshamn för intresserade malåbor.

Deras informationsförmedling fokuserade i huvudsak *tekniska och naturvetenskapliga aspekter*. Det skriftliga materialet behandlar nästan uteslutande dessa aspekter då materialet beskriver exempelvis det radioaktiva avfallet,

djupförvar – vad det innebär och hur processen går till och dagens avfalls-hantering. SKB försökte sprida kunskap om det egna verksamhetsområdet – kanske med en underliggande förhoppning om att med denna ökade kunskap skulle målåbon fatta ett beslut den 21 september – baserat på fakta. Fakta i form av teknik och naturvetenskap.

Representanter från SKB var också inbjudna som informatörer vid ett flertal av de möten som anordnades i Malå under vår undersökningsperiod. I huvudsak förmedlades i dessa föredragningar samma information som fanns i det skriftliga materialet. Det var endast vid ett fåtal tillfällen som andra aspekter betonades. Det finns dock ett undantag från detta och det i form av en av SKB:s informatörer, Kristina Gillin, som utöver de ovan nämnda aspekterna betonade den *etiska* aspekten. Ett exempel på detta är när hon hävdade att vare sig vi är för eller mot kärnkraft så är det vi själva i Sverige som måste ha hand om avfallet. Hon berörde också frågeställningar kring *förtroende för myndigheter och experter*. Under sina föredragningar förde hon hela tiden en dialog med sina åhörare.

Som exempel på SKB:s direkta informationsförmedling redovisas här dels ett besök som en högstadielklass gjorde på SKB:s kontor i Malå samt Kristina Gillins föredragning på ett informationsmöte för ungdomar, anordnat av Infraplan. Därefter beskrivs en studieresa till mellanlagret i Oskarshamn.

När klass 9c gör studiebesök på SKB:s kontor var det Helen Örnberg, SKB:s guide, som tog mot oss. Besöket inleddes med en kortare videofilm som handlar om djupförvar. I videofilmen sades bl.a. att bränslet minskar med 90 procent av sin radioaktivitet och värme under de 40 år som det ligger i Centralt lager för använt bränsle (CLAB). Vid transport till ett eventuellt djupförvar räknar SKB med en tåglast per vecka (i filmen ligger det tre kapslar på tåget). Efter 1.000 år har det mesta av direktstrålningen försvunnit. Det måste då intas för att det skall bli farligt. Det är då alltså inte farligare än andra tungmetaller. Efter filmen visade och berättade Helen kring några av de planscher som hänger på väggen. Exempelvis berättades hur stor mängd kärnavfall som måste tas om hand och förvaras, det visualiserades genom en jämförelse av Globens yta. Hon gick även in på rent tekniska och naturvetenskapliga aspekter såsom att bentonitlera drar åt sig vatten och sväller och vid en eventuell jordbävning finns det marginaler så att berget kan röra sig utan att det händer något. Hon berättade också att vid en platsundersökning söker man bl.a. kunskap om hur grundvattenströmmarna i berget går. Hon visade också var en eventuell platsundersökning kommer att göras i Malå kommun. Därefter uppmanades eleverna ställa frågor men det var

läraren som inledde: "Ett Ja innebär inte automatiskt en platsundersökning?" Helen Örnberg: "Nej just det. Hur känner ni för det här?" (fråga ställd till eleverna) Elev: "Nu när vi ser det här så ser det inte så farligt ut." Frågor som eleverna ställde handlade bl.a. om hur stora borrhålen blir vid en eventuell platsundersökning, eventuella risker med transporterna, om det finns någon motsvarighet till SFR (Slutförvar för radioaktivt driftavfall) i andra länder, vad står KBS3 för, samt: "kan man inte skicka upp det i rymden?" (Svaret på den frågan blev: "Vi har väl alla Challengerolyckan i färskt minne"). Frågan är om ungdomar i 15-årsåldern har det?

Kristina Gillin hade en annan framförandeteknik och till viss del ett annat innehåll i sina föredragningar. Hon använde inte den kronologiska föreläsningsteknik som de flesta begagnar sig av utan hon började direkt med några kritiska frågor. Hon återkom ett flertal gånger till hur roligt det är att få komma ut i "verkligheten": "Möjligheten att arbeta med information till förstudiekommunerna ger ett välkommet avbrott i verksamheten." Dessutom använde hon sig av en träffsäker retorik då hon ställde aktuella, och kanske ibland obekväma, frågor som hon sedan själv besvarade: "Var ska vi köra detta? Till Finland kanske, de håller ju ändå på och borrar? Nej de tar hand om sitt och vi om vårt. Så är det idag. Alla länder tar hand om sitt avfall. Nästan hela Sverige har en bra berggrund. SKB tycker det är viktigt att ett djupförvar byggs i samverkan med kommunen. Jag skulle inte vilja gå till ett jobb där det är fullt med demonstranter". Gillin medgav att det naturligtvis finns en möjlighet för regeringen att köra över ett kommunalt veto, men hon betonade att SKB har sagt att om kommunen inte vill så vill inte heller SKB. Vidare betonades den etiska aspekten när hon konstaterade att vi människor har lämnat en hel del soptippar efter oss och oavsett inställning till kärnkraften så måste vi själva ta hand om vårt avfall; "vi kan inte bara skeppa iväg det." Hon menade att fastän hon själv var för ung för att rösta om kärnkraften 1980 så måste även hon ta ansvar för avfallet.

Efter en beskrivning av de fyra barriärerna (de fyra barriärerna är: bränslet, bentonitleran, kopparkapseln och berget) betonade Gillin att det sker enormt mycket forskning om alla barriärer. Hon berörde även de omdiskuterade transporterna där hon poängterade att säkerheten ligger i transportbehållarna.

Kristina Gillin gjorde en historisk genomgång med utgångspunkt från det brev som SKB skickat ut till landets kommuner år 1992. Här betonade hon att politiker i vissa andra kommuner inte vågade fatta något beslut utan de sade Nej. Därefter berättade hon vad en platsundersökning innebär. Hon gjorde en

liknelse med sockerkakan: "För att få reda på om kakan är färdig så måste man sticka i den. Det är likadant med platsundersökning, för att få reda på hur berget ser ut så måste man göra provborrningar." Hon menar därmed att platsundersökning är alltså det samma som provborrning, inget annat. Avslutningsvis visade hon en overhead över hur lokaliseringsprocessen går till.

Sedan i början 1994 har det funnits möjlighet för ett flertal malåbor att få åka på en studieresa till slutförvarsanläggningen i Forsmark (SFR), mellanlagringsanläggningen i Oskarshamn (CLAB) och Äspölaboratoriet. Enligt den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund var det först tänkt att det var kommunstyrelsens representanter och referensgruppens medlemmar som skulle få åka. Kretsen utvidgades sedermera till att gälla även tjänstemän samt kommunfullmäktiges medlemmar. Det var dock flera som anmälde intresse för studieresan och SKB menade då att erbjudandet skulle utgå till samtliga aktiva och intresserade malåbor. Det var sedan den kommunale samordnaren Carl Olof Sjölund som selekterade vilka som fick åka. Intresset för dessa resor har varit stort, det har funnits många som önskat åka och det har debatterats hur dessa resor skall betraktas. I pressen och i debatten blev resorna mer än en gång benämnda som mutresor. På dessa resor var Kristina Gillin ofta guide och hennes information innehöll i stort samma beståndsdelar som den som redovisats ovan. I Oskarshamn återkom hon ett flertal gånger till den etiska aspekten i det hela, ansvaret ligger på vår generation och det är en nationell fråga som alla bör fundera kring. Hon visade på en förståelse för människors rädsla och farhågor och hon försökte inte på något sätt avdramatisera kärnavfalllets farlighet, men samtidigt uttryckte hon en tro på att experternas och forskarnas kunskaper kan skydda oss mot att utsättas för t.ex. strålning: "Det som kanske skrämmer oss är att vi inte kan se och känna det. Tack och lov så kan vi mäta det!" Förutom Kristina Gillin deltog ytterligare informatörer från respektive arbetsplats. De övriga informatörerna fokuserade dock huvudsakligen tekniska aspekter i allmänhet och naturvetenskapliga i synnerhet.

Av respondenterna i medborgarstudien var det 79 som hade varit med på en studieresa. Många angav att det var mycket intressanta och bra resor och några huvudintryck var att avfallshanteringen var säker samt att det var så rent överallt. Det bör dock hållas i minnet att majoriteten av respondenterna som hade deltagit i resorna var positivt inställda innan resan. Det var ett fåtal resenärer som tack vare eller på grund av resan förändrade sin uppfattning i folkomröstningsfrågan (8,9%). Däremot angav 65,8 procent att deras uppfattning förstärktes i och med denna resa. En femtedel eller 19 procent angav att deras

uppfattning inte påverkades av resan och 5,1 procent angav att det försvagade den uppfattning de hade haft innan resan till Forsmark och Oskarshamn. Nästan samtliga (>90%) angav att den information som lämnades var saklig, bra framställd samt att informatörerna gav godtagbara svar på de frågor som ställdes. På frågan om informationen ibland uppfattats vara övertalande angav endast 20,5 procent att så var fallet.

5.7 Infraplans verksamhet som riktar sig mot Malås ungdomar

Infraplan är ett konsultföretag som på uppdrag av Granskningsgruppen har utarbetat en projektbeskrivning, med förslag till en fördjupad analys av Malås problembild och möjligheter. De har också utarbetat strategier för lokal och regional utveckling. En del i detta har fokuserat på ungdomarna i Malå, deras förväntningar och funderingar kring framtiden.

En del i deras arbete riktade sig specifikt till Malås ungdomar. De arrangerade seminarie- och informationstillfällen där olika representanter medverkade och framförde sina erfarenheter. Vid de tillfällen vi närvarade deltog, förutom representanter från Infraplan, en representant från SKB – Kristina Gillin, en representant från granskningsgruppen (vid det ena tillfället var det Georg Andersson, vid det andra representerades Granskningsgruppen av Carl Olof Sjölund), tre representanter från ungdomsfullmäktige i Nyköping samt två representanter från föreningen Ung och Stolt i Storuman (vid det andra mötet hade inte ungdomarna från Storuman möjlighet att delta).

Det första tillfället riktades till samtliga ungdomar i Malå. Som arrangör angavs Malå Ungdomsgrupp och det kunde inte utläsas att det var en del i Infraplans verksamhet. I annonsen stod "Vad tyckte man i Storuman och vad tycker man i Nyköping? Information för ungdomar, arrangerat av ungdomar" (NV 97-09-02). I välkomstanförandet sades att gruppen hade som uppgift att försöka göra Malå attraktivare för ungdomar. En annan uppgift var att de skulle informera om "*vad vi egentligen röstar om*".

Till det andra informationstillfället hade Infraplan bjudit in KOMVUX- och gymnasieelever till ett seminarium i samma fråga. Syftet med dessa träffar angavs vara: "att Malåungdomar ska få träffa ungdomar från andra kommuner som varit/är aktuella för en platsundersökning av ett ev djupförvar" samt "att malåungdomar ska få chans att fråga representanter från SKB samt Malå

kommun om sina funderingar avseende en platsundersökning" (Inbjudan från Infraplan 1997-08-22).

Vid det första mötet, som riktade sig till målångdomar samt årskurs 9, deltog ca. 30 personer varav minst 10 tillhörde dem som var inbjudna för att informera om sin, eller sin grups, verksamhet. Vid det andra mötet deltog, exklusive de föredragande, ca. 50 personer varav de flesta var kvinnor. Mötet riktade sig framförallt till elever på gymnasiet och elever i kommunal vuxenutbildning. En anledning till att det var så många åhörare under det andra mötet är att det var inlagt som ett moment i undervisningen.

Framställningen som följer är en beskrivning av de båda mötena. Den föredragning som SKB:s representant Kristina Gillin gjorde liknade den information som hon lämnade vid andra tillfällen (se avsnitt 5.6). Under det andra informationsmötet riktades flertalet av frågorna till henne vilket beskrivs nedan. I övrigt beskrivs inledningsvis en del av den föredragning som gavs vid det första informationsmötet av de andra informatörerna, dvs. Granskningsgruppen samt ungdomarna från Nyköping och Storuman.

Vid det första informationsmötet representerades Granskningsgruppen av Georg Andersson. Han inledde med en bakgrundsbeskrivning från 1993 fram till och med 1997 samt ett resonemang kring folkomröstningens och dess eventuella resultat. Han betonade att folkomröstningen endast var en fråga om att söka plats – frågan gällde inget mer än just detta. Han menade vidare att folkomröstningen låg fel rent tidsmässigt, det fanns egentligen ingen fråga att rösta om. Andersson betonade att alla partier hade sagt att de skulle arbeta för en ny folkomröstning vid ett eventuellt Ja den 21 september. (Denna information kommer från det första informationstillfället.) Ungdomarna från Nyköping var där med anledning av att det under samma tidsperiod i Nyköping pågick en förstudie. Ungdomarna uttryckte att de var positiva till ett djupförvar och de menade att Nyköpings kommun skulle vara en lämplig kommun för ett djupförvar. Argument för detta var att det är bra berggrund, där finns Studsvik och där finns en bra hamn. De menade också att ett djupförvar skulle kunna vara en ytterligare turistattraktion. Efter bidraget från Nyköping berättade de två ungdomarna från Storuman om hur processen i samhället fortskred under tiden fram till den folkomröstning som genomfördes i Storuman 1995. I Storuman hade det varit så heta känslor att gamla vänner började tycka illa om varandra om de hade olika åsikter i den här frågan. Ungdomarna uppmanade målåborna att inte enbart se till eventuella arbetstillfällen. De ansåg att det är oerhört viktigt att försöka ta del av all befintlig information. De menade att motsätt-

ningarna har dämpats i Storuman men att det fortfarande är en känslig fråga, man pratar inte om vad som har hänt. De trodde också att närliggande kommuner kommer att reagera om det blir ett Ja den 21 september. (Representanterna från Storuman kunde endast närvara vid det första informations-tillfället.)

Efter föredragningarna inbjöds både informatörer och åhörare till diskussioner. Baserat på vad som uttrycktes under mötet framgick tydligt att majoriteten av de närvarande var positiva till en platsundersökning. En av de aktiva i Ja-gruppen berättade att hennes åsikter skilde sig från de övriga i gruppen. Enligt henne ser de flesta övriga i Ja-gruppen frågan ur ett kortsiktigt arbetsmarknadspolitiskt perspektiv och de menar att man kan rösta Nej senare. Hon ansåg att den här frågan handlar om ett nationellt ansvar och om man röstar Ja så skall man också vara beredd på att det kan bli ett djupförvar. Efter en stunds diskussion efterfrågades om det inte finns någon representant från Nejsidan närvarande. En kvinna menade att hon inte är representant för Opinionsgruppen men att hon kommer att rösta Nej till fortsatt undersökning. Hon hamnade då i ett läge där hon ensam blev tvungen att försvara sig och sina ståndpunkter gentemot de övriga deltagarnas, ibland något aggressiva, argumentering.

Vid det andra informationsmötet ställs ett flertal frågor i anslutning till föredragningarna. Under det här mötet spelar representanten från Granskningsgruppen en mer framträdande roll än det första mötet. En förklaring till detta kan vara att Granskningsgruppen vid detta möte representerades av Carl Olof Sjölund, vilken också verkade som kommunal samordnare, följaktligen hade han också mycket kunskap kring de frågor som hade med folkomröstningen att göra. Han deltog exempelvis i ett flertal informationsresor till Forsmark och Oskarshamn. När Kristina Gillin från SKB då fick frågan om inte transporter är farliga reste sig Sjölund omgående och vittnade om dessas säkerhet. Gillins svar var ett resonemang kring att Skellefteå inte vill att transporter skall gå genom den egna hamnen samtidigt som de har transporter till och från Rönnskärsverken. Andra frågor ur åhörarskaran: "Vid ett eventuellt Ja, när sätts det hela igång?" Kristina Gillin svarade att kommunen hamnar i ett vänteläge men kommunen har ställt vissa krav. Carl Olof Sjölund menade att kommunen inte vill hamna i ett vakuum utan den vill att det blir en platsundersökning. Han redovisade vidare att regeringen har vissa kriterier i urvalet av kommuner som skall undersökas; det ska vara kommuner i norr och söder, kust- och inlandskommuner skall också vara representerade. Malå uppfyller två av dessa

kriterier. Sjölund menade vidare att kommunen vill att SKB, under vänteläget, direkt ska fortsätta med förberedelser inför en platsundersökning, vilket enligt Sjölund skapar sysselsättningstillfällen. En annan fråga: "*Tidigare ville man ha två detaljundersökningar, varför är det ändrat?*" Gillin kunde eller hann inte riktigt svara på den frågan då Sjölund omedelbart svarade att det till och med kunde bli tre platsundersökningar. Av det svaret, om det är korrekt, kan man fundera om antalet undersökningar inte är fastställt utan det kan ändras om det anses nödvändigt? Ytterligare en fråga. "*Tidigare pratade man också om inledande platsundersökning. Det har väl inte varit helt klart?*" Kristina Gillins svar på detta var att om inte samhället vill ha djupförvar då måste SKB meddela regeringen att vi måste skicka det till Finland istället. Hon fortsatte med att tillbakavisa de påståenden om att SKB inte forskar om någon metod. Gillin påpekade att SKB forskar om transmutation, den metoden har inte visat sig vara lika bra som KBS-3-metoden men i och med regeringen har sagt att SKB skall forska i alternativa metoder så gör man också det. "*Så KBS-3 är inte godkänd ännu?*" Svaret på detta blev att metoden inte kan bli godkänd förrän en ansökan har lämnats in.

Detta var exempel på frågor som togs upp och diskussioner som fördes under det andra mötet. Överhuvudtaget var åhörarna mer aktiva under detta möte jämfört med det första mötet som ägde rum kvällen innan. En förklaring till detta är naturligtvis att det var fler åhörare under det andra mötet. En annan förklaring är att det var gymnasie- och KOMVUX-elever som närvarade det andra mötet. Majoriteten av dessa var röstberättigade och torde också varit mer insatta och engagerade i denna fråga.

5.8 Tillfällen då de "etablerade" och andra aktörer agerat på samma arena

Ett tillfälle när ett flertal aktörer verkade på samma arena var när *LO-förbunden* inbjöd samtliga medlemmar till: "...en informationsträff gällande den platsundersökning som eventuellt ska ske i Malå" (INBJUDAN. Transportarbetarförbundet 970911). Förbundet bjöd på middag och som "motprestation" skulle de lyssna på de inbjudna talarna. Dessa aktörer angavs vara Malå kommun, länsstyrelsen, SKB samt Infraplan. Utanför lokalen fanns representanter för både Opinionsgruppen och Greenpeace. De delade ut flygblad till anländande matgäster och aktörer. Liksom vid de flesta andra informationsmöten var Carl

Olof Sjölund konferencier. Förste talare på scenen var Valfrid Paulsson, ordförande i *Granskningsgruppen*, som gick till våldsam attack mot innehållet i flygbladen och framförallt mot Greenpeace och deras argument. Länsstyrelsens representant Ingvar Jangvalds föredragning belyste formella kontaktvägar mellan berörda myndigheter, organisationer och bolag på olika nivåer. Han menade också att Malå hade goda förutsättningar för en platsundersökning, det fanns kompetent personal, ett nationellt geoarkiv, man var van vid bergundersökningar. Avslutningsvis hävdade han också att en platsundersökning sannolikt skulle ge synergieffekter, såsom t.ex. mineralprospektering. Från SKB närvarade ett flertal personer, det var personal från både lokalkontoret och Äspö-laboratoriet. SKB:s Claes Thegerström gav ungefär samma information som getts vid andra tillfällen. Stellan Lundberg, *Infraplan*, inledde föredragningen där han poängterade att Infraplans studie är mycket bred och skall kunna användas oavsett om det blir ett Ja eller Nej. Han fortsatte med att berätta om Infraplans uppdrag och verksamhet där det bl.a. gjorts en kartläggning av Malås företag och den infrastruktur som omger Malå, de har också gjort en kartläggning om vilka utvecklingsmöjligheter som finns för Malå. Därefter redovisade en av Malås ungdomar, Maria Jonsson, ett delprojekt som har fokuserat Malås ungdom. Avslutningsvis gav Hans Jäderström en bild av vad som skulle hända i Malå om det blir ett Ja den 21 september. Han menade att det skulle skapas arbetstillfällen, det kommunala vetot skulle gälla, det skulle bli en ytterligare folkomröstning om SKB skulle vilja gå vidare och göra en detaljundersökning samt att folkomröstningen enbart omfattade en platsundersökning. Efter föredragningen uppkom frågor av samma karaktär som vid övriga tillfällen, exempelvis kring vetorätten. Finns det möjlighet att säga Nej i ett senare skede?

Vi hade också tillfälle att följa Hans Jäderström och Maria Jonsson när de var i Rökå och informerade om Infraplans verksamhet. På det mötet deltog ytterligare en medarbetare från Infraplan, Stig Söderberg som för övrigt också var medlem och kontaktperson för Ja-gruppen. Vid det mötet närvarade 16 personer – vilket får betecknas som en stor andel i förhållande till hur många som bor i Rökå och om man jämför med hur många "utomstående" som närvarat vid Opinionsgruppens informationsmöten och även i förhållande till övriga informationstillfällen anordnade av t.ex. Carl Olof Sjölund. Det kan delvis förklaras med att mötet skedde på initiativ av Rökåborna och delvis med att Hans Jäderström är en känd, och troligtvis uppskattad, personlighet i trakten. En tredje förklaring kan vara att det bjöds på kaffe och smörgås. Föredrag-

ningen i Rökå liknade den som gavs vid LO-förbundens informationsträff. I Rökå ställdes en del frågor och det blev diskussioner, intressant att notera är att dessa diskussioner inte behandlade kärnavfallsfrågan i någon större utsträckning. En av de närvarande angav efter mötet att *"de är ju positiva till det här, de vill ju att det ska bli ett Ja, men det gör inget för han (Hans) är ju så trevlig. Och det är ju trevligt att träffas så där och dricka kaffe."*

Måndagen före folkomröstningen steg ytterligare en aktör in på arenan. Tillsammans med Studieförbundet och Opinionsgruppen arrangerade *Miljöförbundet Jordens Vänner* ett föredrag med rubriken "Att välja sida i avfallsfrågan". I annonsen sades att: "Föredraget kommer inte att ge något svar på hur man bör rösta utan i stället försöka vara en hjälp till att fatta ett genomtänkt beslut" (NV 97-09-13). Mötet drog förhållandevis många åhörare (ca. 25 personer) samt representanter för Ja-gruppen, Opinionsgruppen, Greenpeace och olika politiska partier. Representanter för Jordens vänner var Dennis Paulin och Klaus Pontvik. Deras föredragning behandlade tre områden, det juridiska området – slutsatsen som de drog därvidlag var: *"Lagen ger ej Malå något stöd, det är självklart eftersom lagen är enbart en massa ord som vi slåss om."* Det andra området de penetrerade var det ekonomiska. Slutsatsen som de drog där var *"Det som saknas är en alternativ väg. Lite dåligt av kommunen att ej ha krävt detta av SKB om alternativ utveckling."* Det tredje området de behandlade var det vetenskapliga, projektet granskades dock inte ur ett tekniskt eller naturvetenskapligt perspektiv utan föredragningen behandlade vad som är vetenskap och vad vetenskapen kan bidra med. Slutsatsen i detta ämne var att vetenskapen: *"...säger inte hur det bör vara utan hur det är."* Föredragningen var intressant och mycket väl genomförd. Det kan dock inte sägas att representanterna från Jordens vänner avstod från att ge uttryck för hur man skulle rösta. Visserligen gav de inte några explicita råd men hela föredraget genomsyrades av osäkerhetsaspekter och misstroende mot både myndigheter och experter. Föredragshållarna menade att här kommer den enskilde medborgarens egna etiska och moraliska ställningstaganden in. Ett belysande exempel på detta är när de avslutningsvis diskuterar kring mikrobeflutsprossen (här: Malå-medborgarens individuella beslutsprocess inför folkomröstningen) där de lyfter fram fyra frågor som man måste ta ställning till innan man röstar. De menade att både Ja och Nej kunde vara det rätta ställningstagandet men de menar att man faktiskt gör flera ställningstaganden när man röstar:

Frågor:

Är detta ett svårt val?	Ja	Nej
Den framtida generationen?	Viktigt	Ej viktigt
Jobb?	Ej viktigt	Viktigt
Vem anser jag ansvara för en olycka?	Jag	Andra
RÖSTA	NEJ Tack	JA Tack

Det var inte någon av åhörarna som protesterade mot den kategoriska framställningen. Det kan visserligen bero på att den stämde med deras egna ställningstaganden men mest troligt är att det berodde på att det steg fram en man som bad att få säga några ord. Det är *Lennart Gustavsson från Asphult* i Varbergs kommun. Enligt egen utsago hade han på eget bevåg rest till Malå för att hjälpa Opinionsgruppen i dess kamp denna sista vecka. Han talade med upprörd stämma om hur SKB försökte lura malåborna att "ta skiten" som han uttryckte det. Han delade även ut ett flygblad på fyra sidor där skeendet i Varberg, jobb, säkerhet, demokrati, kärnfrågan och omröstning tas upp. Lennarts Gustavssons ankomst uppmärksammades också av media.

Under en helg genomförde *personer från Storuman och Sorsele* en kupp då de hissade upp en protestflagga i flaggstången som står på torget i Malå. Dessutom delade de ut flygblad i samtliga postlådor. Budskapet i flygbladet återspeglade en stark *myndighets- och expertmisstro*: De som har makten missbrukar den. På 1600-talet tvingade kyrkan samerna till underkastelse, tvåhundra år senare använde sig träpatronerna av spriten, nu ger man fagra löften och vinklar information för att få sin vilja fram.

Arbetsgruppen för granskning av SKB:s förstudie inbjöd *Professor emeritus Roland Push* för att hålla ett föredag om bentonitlera och forskningen kring densamma. Som flertalet andra tillfällen var det Carl Olof Sjölund som höll inledningsanförandet. Därefter följde en föredragning av Push. Föredraget behandlade bentonitlera och dess användning vid djupförvar. Fokus låg sålunda på *tekniska och naturvetenskapliga aspekter*, men framställningen var mycket väl genomförd och förståelig för lekmän.

Ett annat informationsmöte riktade sig till pensionärerna i Malå kommun. Arrangörer till det mötet var Malå SPF och Malå PRO. Frågeställningen inför mötet var "Ska SKB få fortsätta med en platsundersökning?" Som de flesta andra möten var det Carl Olof Sjölund som inledde mötet och hälsade alla välkomna. Ett flertal informatörer var inbjudna: Valfrid Paulsson från Granskningsgruppen; Ingemar Jangdahl från länsstyrelsen i Västerbottens län som

redogjorde för myndigheternas roll; Stellan Lundberg, Maria Jonsson, Ingela Svahn och Hans Jäderström från Infraplan samt Bengt Leijon från SKB. Den information som gavs liknade den som getts av respektive informatör vid andra tillfällen, till skillnad från andra möten var framställningen stundvis något raljerande. Efter föredragningarna bjöds det på mat och därefter följde en frågestund. Intressant att notera är att de flesta åhörarna gick efter det att maten hade serverats.

Arbetsgruppen för granskning av SKB:s förstudie hade även bjudit in två representanter för det finska kärnavfallsprogrammet för att de skulle berätta om hur de arbetar med kärnavfallsfrågan i Finland. Framställningen byggde i huvudsak på *tekniska* och *naturvetenskapliga* frågeställningar och var inte alltid lätt att följa för en lekman. De frågor som uppstod behandlade också främst dessa aspekter men det ställdes även frågor kring hela *beslutsprocessen* och kring *juridiska* frågeställningar.

Den 24 augusti inbjöd Ja-gruppen till debatt "För Malåbor, av Malåbor". Inbjudna debattörer var lokala politiker samt representanter från Ja-gruppen och från Opinionsgruppen. Det angivna temat var "Kommer vi att få chansen att rösta före en eventuell detaljundersökning?" (NV 97-08-22). Inför mötet kunde man i samhället höra människor uttrycka farhågor om att och hur Greenpeace skulle agera på mötet. En gardering mot deras förväntade agerande var rubriceringen att debatten var enbart för malåborna och att det var enbart malåbor som hade rätt att yttra sig i lokalen. Mötet var uppdelat i två delar där den inledande delen bestod av debatt mellan företrädare för politiska partier på lokal nivå. Representerade var Moderata samlingspartiet, Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Centerpartiet, Kristdemokraterna, Folkpartiet och Miljöpartiet. Samepartiet var också inbjudna till denna debatt men hade av okänd anledning valt att avstå. Debatten utgick från fyra frågeställningar utarbetade av Ja-gruppen, vilka partierna skulle besvara och diskutera kring: Kommer Ditt parti att arbeta för en ny folkomröstning inför en eventuell detaljundersökning för ett djupförvar i Malå? Vad händer i Malå om det blir ett Ja i höstens folkomröstning (utvecklingsperspektiv)? Vad händer i Malå om det blir ett Ja i höstens folkomröstning (utvecklingsperspektiv)? Anser Du att det finns tillräckliga garantier för att ett framtida Nej från Malå kommun till ett djupförvar kommer att respekteras av alla parter? Anser du, sedan SKB:s förstudie nu har genomförts och granskats, att det var rätt av Malå kommun att delta?

Den fråga som kanske kan betraktas som den mest avgörande i sammanhanget var den första "Kommer Ditt parti att arbeta för en ny folkomröstning

inför en eventuell detaljundersökning för ett djupförvar i Malå?”. Intressant att notera var att en av de starkaste motståndarna till en platsundersökning, Lennart Gustafsson (v), tvekade i svaret om hur partiet skulle ställa sig vid ett eventuellt Ja. Efter påtryckningar från övriga debattörer, framförallt från Arne Hellsten (m), svarade han dock att partiet skulle arbeta för en andra folkomröstning. Det var också öppet för frågor från åhörarna. Efter den politiska debatten och frågestunden blev det dags för debatt mellan Ja-gruppen och Opinionsgruppen. De argument och diskussioner som fördes var liknande den som fördes i andra sammanhang. Ja-gruppen argumenterade framförallt ur ett arbetsmarknadspolitiskt och ekonomiskt/produktionsinriktat perspektiv. Opinionsgruppen argumenterade ur ett riskperspektiv, och med en kritisk hållning till beslutsprocessen i denna fråga.

Det sista mötet innan folkomröstningen var en debatt den 20 september. I Norra Västerbotten (NV 97-09-19) annonserades om "Slutaccord" och en utfrågning inför folkomröstningen. De som skulle utfrågas var Rolf Andersson (s), Arne Hellsten (m), Lennart Gustavsson (v), Claes Thegerström (SKB), Stellan Lundberg (Infraplan) samt lokala representanter för Ja- och Nej-sidan. Mötets frågeställning var "Vad gäller folkomröstningen". Liksom några andra tillfällen uppstod viss förvirring om vem som stod som arrangör för mötet, i annonsen angavs *Projektleiden* stå som arrangör. Återigen var det Carl Olof Sjölund som hälsade välkommen och inledde mötet. Representanterna från Nej-sidan valde dock att inte medverka i debatten med motiveringen att de ansåg att: "Ju närmare valdagen vi kommit ju sämre har stämningen blivit i kommunen" (Flygblad som lästes upp och delades ut inför mötet). En intressant iakttagelse var Stellan Lundbergs klara deklaration att en platsundersökning skulle vara positivt för kommunen. I övrigt var de argument som framfördes från respektive företrädare liknande dem som framförts tidigare.

5.9 Synpunkter på kampanjverksamheten

En reflektion man kan göra kring kampanjverksamheten är dess avsaknad av hårda ord och stridigheter. De flesta aktörer höll en *låg ton* under hela perioden, under den sista veckan skärptes tonen något, men inte mycket. En tolkning som kan göras är att malåborna tänkte på att det fanns en tid efter den 21 september. En annan tolkning som kan göras är att denna fråga rent känslomässigt inte berörde malåborna i den utsträckning den kanske borde gjort. Kanske vaknade

de inte förrän i sista minuten eller på den sista dagen. En ytterligare tolkning som är möjlig är att den långdragna processen, från november 1993 till september 1997, gjorde att människorna i Malå tröttnade på att engagera sig i folkomröstningsfrågan. Enligt medborgarstudien deltog enbart 26 procent vid informationsmöten under augusti och september månad (N=358). Under tiden före augusti 1997 angav 35 procent att de deltagit vid något informationsmöte. Även om människor före augusti *deltog vid informationsmöten* i högre utsträckning än under augusti och september så kan det inte heller under den perioden sägas ha funnits en bred uppslutning av intresserade åhörare. En tolkning av detta kan vara att människor mycket tidigt hade bestämt sig för hur de skulle rösta och därmed inte ansåg sig behöva ytterligare information. Denna tolkning stämmer för övrigt med resultaten från medborgarstudien där 31 procent angav att de bestämde sig under det första året. Intressant att notera i sammanhanget är att det är vid de arrangemang när gratis förtäring har erbjudits som det har kommit flest åhörare.

Opinionsgruppen använde sig av fler argument jämfört med både Ja-gruppen och SKB. Dessutom upprepade de samma argument under hela perioden och över alla argument lades ett riskraster, denna oerhörda riskfokusering förmedlade ett budskap om risker med transporter, risker med avfallet, risker för miljön o.s.v. Gruppen var också mer aktiv än övriga grupper, de arrangerade fler möten och protestaktioner. Även om flertalet av deras arrangemang inte besöktes av andra än de som redan sympatiserade med *Opinionsgruppens* ståndpunkter så återgavs många av aktionerna i lokalpressen.

Under slutfasen av kampanjperioden förändrade *Ja-gruppens* strategi med en starkare betoning på säkerhets- och ansvarsaspekter. Denna förändring kom dock för sent för att det skulle få genomslag hos människorna i Malå. Dessutom lyftes fortfarande de ekonomiska och produktionsinriktade aspekterna fram som starka argument vilket ibland gav upphov till funderingar om vilka argument som var reella och vilka som var en anpassning till strategiska överväganden. Enligt medborgarstudien ansåg de flesta att Ja-gruppens främsta argument var arbetstillfällen och en förbättrad kommunal ekonomi. Tre fjärdedelar eller 75 procent instämde helt eller delvis i påståendet att debatten i alltför stor utsträckning handlade om arbetstillfällen. Ja-gruppen menade också att om det skulle bli ett Ja den 21 september så skulle det bli en andra folkomröstning ifall Malå var aktuellt för en detaljundersökning. Denna tanke förutsätter för det första att det är möjligt att genomföra en andra folkomröstning – trodde malåborna på det? Det förutsätter också att människor har en *tilltro till den*

svenska lagstifningen i den bemärkelsen att den lag som gäller idag också gäller i framtiden. I och med att Ja-gruppen ansåg att folkomröstningen enbart gällde en platsundersökning så framhöll de att det inte var relevant att diskutera eventuella steg efter platsundersökning. De undvek att tala om eventuella konsekvenser utöver de ekonomiskt kortsiktiga, och man kan fråga sig om den strategin var så klok. Några av de vi talade med, både negativa och positiva, ansåg att om de röstade Ja så hade de nog inte något mer att säga till om i kärnavfallsfrågan. Frågan är också vilket förtroende argumentet "*det går att rösta Nej sedan*" ger, särskilt sett ur ett myndighetsperspektiv.

En aktör som inte infriade förväntningarna, eller motsvarade farhågorna var *Greenpeace*. Innan deras ankomst talades om båt och popkonsert men när de väl anlände till Malå förvånades många genom gruppens tillbakadragna och "folkliga" framtoning. I stället för en båt på Malån fanns där en boj med en kärnkraftsymbol och i stället för en popkonsert anordnades en familjevänlig folkparkskväll. De genomförde inte några spektakulära aktioner, utan strategin verkade inrikta sig mot personlig kontakt samt att genom symboler sprida sitt budskap om kärnkraftens och kärnavfallens farlighet.

Under den här perioden använde sig SKB av den "öppna dörrens politik" genom att man på kontoret i Malå anställde en lokal medarbetare vilken hade till uppgift att svara på frågor och ge information till eventuella besökare. Varje besök togs på allvar, på det sättet var de professionella informatörer. Förvånande är att de, enligt egen utsago, inte förde statistik över antal besökare. Detta är förvånande med tanke på deras i övrigt professionella framtoning. Är det något informatörer sysslar med så är det kartläggning av informationsmottagare. Kanske berodde avsaknaden av statistisk uppföljning på att kontoret inte var så välbesökt som var önskvärt, eller som SKB ansåg vara värt att notera?

SKB använde sig av två varianter av muntlig informationsförmedling: den ena varianten belystes helt ur tekniska och naturvetenskapliga aspekter. Den andra varianten användes framförallt av Kristina Gillin. Hon vågade även belysa och diskutera andra aspekter i debatten, t.ex. ansvarsfrågor. Gillins informationsförmedling framfördes professionellt och med bra argumentationsteknik. Det är ju så att det i argumenteringen ligger inte bara argumentens innehållsliga bäring utan det är av största vikt på vilket sätt argumenten förs fram, det handlar mycket om retorik. Retorik kan enligt Burke (1969) beskrivas utifrån två termer – övertalning och identifiering. Dessa två tillsammans beskriver de direkta kommunikativa aktiviteterna. Övertalning kan vara allt från väl planerade marknadsföringsaktiviteter till enkla privata ansökningar där

själva ansökan skall kunna övertala mottagaren. Identifiering handlar mer om när talaren försöker få åhörarna att identifiera sig med talaren. Kristina Gillin betonade vid ett flertal tillfällen hur trevligt det var att få komma till Malå och ut i verkligheten. Bland annat sade hon: "*Möjligheten att arbeta med information till förstudiekommunerna ger ett välkommet avbrott.*" Dessutom använde hon sig, i sina framföranden, av argument och farhågor som gavs uttryck för i debatten. Naturligtvis kunde hon också bemöta och besvara dessa. Genom, medveten eller omedveten, identifiering försökte Kristina Gillin övertyga malåborna om djupförvarets säkerhet och om nödvändigheten att malåborna tar ett nationellt ansvar.

En aktör som i slutskedet av debatten fick en allt större roll var konsultföretaget *Infraplan*. I och med deras ökade föredragningar och deltagande i debatter kom de också mer och mer att kopplas samman med Ja-sidan. Det är kanske inte heller så förvånande då en av styrelsemedlemmarna i Ja-gruppen, Stig Söderberg, arbetade inom ramen för Infraplans projekt. En av förgrundsfigurerna i Infraplan, Hans Jäderström hade också sina uttalade sympatier hos Ja-gruppen (han blev medlem i Ja-gruppen den 21 september).

En aktör som befann sig i bakgrunden var *datorteket*. Den direkta informationsförmedlingen genom datortekets försorg nådde till ett fåtal människor. Under denna period behandlades denna fråga i två små kursgrupper (8-10 personer/ grupp men alla var inte närvarande vid samtliga tillfällen). Till skillnad mot många andra läste deltagarna en stor del av SKB:s informationsmaterial. Som tidigare nämnts var också deltagarna insatta i problematiken och ställde ett flertal kritiska frågor under kampanjgruppernas besök. Det fanns en känsla under mötena av att deltagarna från datorteket i grunden var positiva till en platsundersökning, men om det var ett resultat av datortekets verksamhet eller tidigare ställningstaganden är svårt, för att inte säga omöjligt, att ge ett riktigt svar på. Det är intressant att notera att den som förestod datorteket, Hans Larsson, samtidigt var medlem i Ja-gruppen.

En aktör som agerade på flertalet av tillställningarna var den *kommunale samordnaren* Carl Olof Sjölund. Dels har de flesta informationsmötena varit anordnade på initiativ, eller med hjälp, av Carl Olof Sjölund. Dels har han agerat som inledare vid flertalet av tillställningarna. Det har dock varit oklart i vilken roll han har agerat vid de olika tillfällena. Ibland har han agerat som den kommunale samordnaren, ibland har han agerat som representant för Granskningsgruppen och kanske har han ibland agerat i någon annan roll. Carl Olof Sjölund har funnits med i samtliga sammanhang där det har förmedlats ett

budskap om att rösta Ja den 21 september vilket ger funderingar om dennes ståndpunkter sympatiserar med Ja-sidans, och om det i så fall har genomsyrat den information som förmedlats genom Sjölungs försorg. Denna information har varit mycket teknisk och naturvetenskapligt inriktad och den har varit mycket lik den information som SKB har gett.

6. Skolan och folkomröstningskampanjen

Birgitta Orrebo¹

Skolan var en aktör som inte ingick i den direkta kampanjverksamheten i den bemärkelsen att den inte direkt agiterade för ett ställningstagande den 21 september. I ett längre perspektiv måste skolan ändå betecknas som en mycket viktig aktör då den har ett tungt ansvar för våra barn och vår framtid. I Läroplan för det obligatoriska skolväsendet från 1994 kan vi läsa följande:

"Skolan har uppgiften att dels överföra vissa grundläggande värden och förmedla kunskaper, dels förbereda eleverna för att leva och verka i samhället. Skolan skall förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver./.../Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenser av olika alternativ." (Lpo 94, 7)

Dessutom anges i styrdokument från Malå kommuns barn- och utbildningsnämnd att en samverkan med olika delar av samhället skall vara en naturlig del av barnomsorgens och skolans vardag (Malå Kommun Barn- och utbildningsavdelning 1995-01-01 – 1998-12-31). Läroplanen anger liknande riktlinjer då det där menas att den utbildning som ges till eleverna i skolan skall vara av hög kvalitet där samverkan med arbetsliv och närsamhälle förutsätts. Varje elev skall få en tillräcklig kunskaps- och erfarenhetsbas så att de får inblick i samhällsfrågor och själva kan ta ställning till dem (Ibid., 15).

I vår undersökning ingick en specialstudie av hur skolan behandlar den här aktuella samhällsfrågan och hur undervisningen genomförs i relation till den samma. Ett antagande var att de uppfattningar och värderingar som förmedlas till barn och ungdomar påverkar deras framtida värdegrunder. Här har skolan en viktig roll: "Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. ...Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på". (Ibid., 5) Ett annat antagande som gjordes var att en stor del av opinionsbildningen kan gå från barn och ungdomar till föräldrar och andra vuxna. Intressanta frågeställningar blir då: Hur resonerar

¹ Birgitta Orrebo är doktorand och forskningsassistent vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

skolans ledning kring denna fråga? Hur resonerar lärare och barnomsorgspersonal? Vilken fortbildning får de?

Inledningsvis intervjuades skolans ledning, en skolchef och fem rektorer, därefter intervjuades ett urval av lärare på olika nivåer samt barnomsorgspersonal. Vid intervjuerna med skolans ledning framkom att det inte fanns någon övergripande policy för skolans förhållningssätt i denna fråga. De hade ingen kännedom om lärarna eller barnomsorgspersonalen bedrev eller planerade några aktiviteter i anknytning till detta förutom att de angav att högstadielärarna inom det naturvetenskapliga området (benämns fortsättningsvis som NO) integrerade frågan i undervisningen. En naturlig fråga blev: Hur har de bedrivit undervisningen? I sammanhanget uppstod en annan frågeställning: Har högstadielärarna inom det samhällsvetenskapliga området (benämns fortsättningsvis som SO) behandlat frågan, och i så fall på vilket sätt? Vi har intervjuat sju lärare som är verksamma antingen inom NO eller SO i årskurserna 6-9 samt gymnasiet och KOMVUX. Därutöver har det genomförts observationer under några undervisningspass i NO.

Studien fokuserar det som hände under den tidsperiod uppdraget omfattar, dvs. under augusti och september månad. Framställningen beskriver policy och diskussioner kring hur man skall förhålla sig vid en dylik händelse? Hur hanteras objektivitetskravet? Vilka skyldigheter har skolan? Diskuterar barnen/eleverna? Är föräldrarna engagerade i skolans behandling av denna fråga? Vilken fortbildning ges? Vilken undervisning ges i anslutning till folkomröstningen? Inom ramen för NO-undervisningen har högstadielklasserna fått information från Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå, Ja-gruppen och SKB. Dessa informationsinsatser beskrivs närmare i anslutning till respektive informerande aktör.

Barn- och utbildningsnämndens verksamhet består av daghem, dagbarnvårdare, barnskola, årskurs 3-5, årskurs 6-9, restaurangskola, musikskola, KOMVUX, en gymnasiefilial samt fritidsgårdar. Årskurs 6-9, KOMVUX och gymnasiefilialen är förlagd till Malå. Verksamheten är förlagd på tre orter: Malå, Rökå samt Adak och är organiserad i fyra områden. Ledningen, förutom nämnden, består av en skolchef, fyra rektorer och en biträdande rektor (fortsättningsvis görs ingen skillnad mellan rektor och biträdande rektor).

I följande redovisning har en gruppering av svaren gjorts utifrån de nivåer de arbetar på: Skolans ledning består av skolchef, samtliga rektorer och biträdande rektor. NO-lärare på högstadiet utgör en grupp. SO-lärare utgör en grupp. Personal inom barnomsorgen samt lärare för de lägre stadierna, dvs. för åldrarna 0-12 år, utgör en grupp. Framställningen fokuserar i huvudsak på: Hur resonerar

skolans ledning kring denna fråga? Hur resonerar lärare och barnomsorgspersonal? Vilken fortbildning får de? Vad gör lärarna inom det naturvetenskapliga området?

6.1 Finns det någon policy och har det varit några diskussioner?

Enligt skolornas ledning så har politikerna inte gett några riktlinjer om hur frågan skall behandlas. De har inte uppmanat skolan att behandla frågan, inte heller har de uppmanat till det motsatta. De chefer som är representanter i Malås kommunövergripande samverkansgrupp (service-, omsorg-, kommun- samt skol- och barnomsorgschef) beslöt som en gemensam policy att inte deklarerat sitt ställningstagande offentligt. Det har känts viktigt också för rektorerna att som ledare inte gå ut med sitt ställningstagande offentligt. Det är ingen som explicit talat om hur rektorerna ska agera, men en känsla som finns är att det förväntas att de håller en låg profil, en menar att det ligger i sakernas natur – som ledare propagerar man inte för sin åsikt i en sådan här fråga. Det är dock inget som har diskuterats, varken folkomröstningsfrågan eller en eventuell gemensam policy har diskuterats inom rektorsgruppen.

Det har inte heller förekommit många diskussioner i personalrummet och det har inte heller märkts av någon polarisering bland skolan personal. En förklaring kan vara att reaktionerna har varit mycket olika och man har varit mycket försiktig i sina ställningstaganden. Ibland har det uppfattats som om folkomröstningsfrågan var en fråga bland andra, dvs. den har konkurrerat med frågor om t.ex. arbetstider.

De tillfällen det förekommit diskussioner har de ofta uppstått då det kommit erbjudanden om information i form av studieresor eller annat. Annat som diskuteras är vissa företeelser eller händelser. Ett exempel på det är "märkesklistringsraiden" som ungdomarna utförde för att få en T-shirt av Greenpeace. Någon morgon har det också suttit affischer på dörrarna vilket då kan ha uppbibrat en mindre diskussion.

Personalen har inte fått några direktiv eller rekommendationer från rektor eller någon annan ledningsfunktionär. Skolans förhållningssätt vad gäller undervisning för barn i de lägre åldrarna (årskurs 1-6) har inte diskuterats under formella former bland personalen. En lärare anger att personalen på en skola diskuterade under informella former hur skolans förhållningssätt skulle vara. De bestämde då att skolan skulle hålla en låg profil, frågan ansågs känslig. Man ville inte skapa motsättningar, vilket lätt kunnat ske då lärarna hade observerat

att många skolbarn gav uttryck för åsikter som troligtvis kom från hemmet och föräldrarna. Samma observation hade också gjorts inom barnomsorgen: barnen gav ofta uttryck för åsikter som troligtvis härstammade från de vuxna i barnens närhet.

Inom barnomsorgspersonalen har det förekommit diskussioner i frågan. Ofta har det varit ganska öppna tankar och funderingar kring t.ex. vad som händer om det blir ett Ja eller vad som händer vid ett Nej. Ibland har diskussioner om det personliga ställningstagandet ventilerats öppet och i en del fall har man enbart klargjort sitt ställningstagande för varandra, i en del grupper har det inte diskuterats alls.

Inte heller lärare inom det samhällsvetenskapliga området känner till att frågan har diskuterats i några formella sammanhang såsom konferenser eller dylikt. Det finns inte några planer på att ta upp det inom ramen för SO-ämnet under hösten. De menar att det är NO-sidan som har tagit hand om denna fråga och en lärare anger att det har känts naturligt. Denne lärare menar också att det finns många andra viktiga samhällsfrågor som SO-ämnet skall behandla.

Enligt en NO-lärare började frågan diskuteras under augusti i det naturvetenskapliga lärlärolaget. Diskussionerna hade inte initierats uppifrån utan det var lärarna själva som tog initiativet. Det har dock inte varit någon debatt eller några meningsmotsättningar i frågan. Det har varit en diskussion liknande andra man har inom NO-lärlärolaget, dvs. frågor av ämnesmässig karaktär som man diskuterar tillsammans. NO-lärarna har inte diskuterat med SO-lärarna om hur den här frågan skall behandlas, det finns inte heller någon överenskommelse om att NO-lärarna tar ansvar för att belysa den här frågan. Däremot brukar de olika lärlärolagen ha vetskap om varandras verksamhet.

6.2 Hur ställer man sig till objektivitets- och neutralitetskravet?

Ledningen menar att objektivitetskravet har känts som mycket viktigt och att lärarna har varit mycket uppmärksamma på detta. En rektor anger att när SKB bjöd in lärarna till informationskontoret så blev en omedelbar reaktion: *"Jaha, men motpolen då? Vem skall representera den andra sidan?"*. Enligt några rektorer har det för lärarna känts mycket viktigt att de hanterar frågan på rätt sätt. Det har funnits en viss rädsla för att man inte klarar av att ge en allsidig och neutral information utan det blir en information som vänder sig till elevernas känslor. Det skulle då kunna tolkas som om lärarna försöker påverka

eleverna i någon riktning (min tolkning). Ett annat problem är att det finns så många olika aspekter i frågan. Det finns inget entydigt svar på vad som är rätt och vad som är fel.

En rektor funderar kring vad som är neutralt och vad som inte är neutralt. Är man positiv till en platsundersökning och djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun, då är det lätt att man tycker att den information man får från SKB och SKI är saklig, objektiv och neutral. Denne menar att det kan finnas en fara i det och att man alltför okritiskt tar till sig den information dessa instanser lämnar ut.

Flertalet lärare anger att objektiviteten och neutraliteten är viktiga men ganska komplicerade aspekter. En sak som upplevs vara svårt att hantera är det faktum att en del elever är röstberättigade, dvs. de som går den kommunala vuxenutbildningen. Det är mycket viktigt som lärare att fundera över om man gör rätt så att informationen som lämnas inte blir för vinklad. Man måste försöka belysa frågeområden från olika aspekter och perspektiv. Det är en balansgång mellan vad som betraktas som undervisning och vad som kan uppfattas som påverkan. Naturligtvis är det en lärares rättighet att kunna berätta det personliga ställningstagandet – samtidigt som man naturligtvis måste klargöra att man respekterar andras åsikter. Man får inte som lärare säga att det finns enbart en rätt åsikt. En menar också att man som lärare faktiskt har rätt att inte ta upp den här frågan. Man kan göra den bedömningen att det finns annat som är viktigare. Samma lärare lägger till att i och med att frågan är så pass aktuell så kan elevernas engagemang bli större och därmed förbättra förutsättningarna för en bättre läroprocess.

6.3 Skolan och folkomröstningen

Ledningen anger att skolans uppdrag är att fostra barnen i demokratisk anda och det är skolans skyldighet att ge neutral och saklig information, dvs. man måste som lärare försöka hålla sina värderingar för sig själv. En rektor reflekterar över att det kan vara svårt, t.ex. ger kroppsspråket signaler om vad och hur man känner och tänker kring en viss fråga. En annan rektor menar att skolan ska försöka vara medveten om vad som händer i samhället och föra in det i skolan och ta upp en diskussion om det som sker. Denne tror dock att det i den här frågan har det inte skett och en orsak till detta kan vara att det är en för känslig fråga. Ledningen är enig i det att den menar att det bör behandlas på något sätt.

Exempelvis när man arbetar med miljö bör det tas upp och föras en diskussion i den här frågan med elever och barn.

Några av den övriga pedagogiska personalen vi talat med menar också att skolan kanske inte behöver behandla frågan utan man måste, som också ledningen menar, ta hänsyn till vilken åldersgrupp det gäller och hur mycket barnen i denna åldersgrupp kan förstå.

Enligt SO-lärarna är det visserligen skolans skyldighet att behandla folkomröstningsfrågan men de menar att det samtidigt är en avvägningsfråga: Hur mycket skall den behandlas? I samband med denna fråga om skolans skyldighet poängterades också vikten av att undervisningen baseras på fakta.

NO-lärarna är mycket eniga i det att de menar att det är en självklarhet att skolan måste försöka belysa en dylik händelse på ett eller annat sätt. Den skyldighet man har som NO-lärare är att försöka belysa fakta ur ämnets perspektiv. Det är det man försökt göra genom undervisning i området atom- och kärnfysik, genom besök på SKB:s kontor, samt genom att bjuda in Opinionsgruppen och Ja-gruppen. En lärare uttrycker det som att läraren är skyldig att ge eleverna verktyg att hantera frågan. Det kan vara fakta, kunskap eller värderingar som ger dem möjlighet till en kritisk granskning. Verktynen skall hjälpa eleverna att sortera och bedöma saker på det sätt som är bra för dem, det behöver inte nödvändigtvis vara bra för läraren eller överensstämma med dennes värderingar.

6.4 Diskuterar barnen och eleverna folkomröstningen?

När vi frågade om barn och elever diskuterar om folkomröstningen fick vi en del skilda svar; några menar att eleverna inte diskuterar folkomröstningsfrågan, andra hävdar det motsatta. Det har också uppfattats som om många av barnens frågeställningar, funderingar och åsikter färgas av det som de hör av de vuxna, och framförallt det föräldrarna har diskuterat.

Det anges också att en del av eleverna i årskurs nio är irriterade över att de inte får vara med och rösta då det ändå är deras framtid det handlar om. Det är framförallt de elever som är negativa till en eventuell platsundersökning som diskuterar kring folkomröstningsfrågan. Det noterades att intresset ökade i och med Greenpeace ankomst till Malå.

Det upplevs också som att det är de elever som redan kan något om denna fråga som ställer frågor. En fråga som ställts är om politiker i andra kommuner har godkänt det här. Några uttrycker också en viss villrådighet över vem

de egentligen skall tro på och en viss maktlöshet då de inte har tillräckliga kunskaper för att kunna ställa kritiska frågor eller för att kunna argumentera för eller mot en eventuell platsundersökning.

Det som ledningen har uppmärksammat är att barnen haft på sig de T-shirts de fått från Greenpeace samt att det klistrades upp en del märken i skolan i samband med detta.

6.5 Är föräldrarna engagerade i skolans behandling av folkomröstningsfrågan?

Ingen av de vi talat med har kontaktats av någon förälder eller uppfattat att det är någon eller några föräldrar som har engagerat sig i hur skolan behandlar den här frågan. Frågan har inte heller kommit upp till diskussion, varken under föräldramöten eller vid några andra tillfällen.

6.6 Fortbildning och personalinformation

Enligt Lpo 94 är det rektor som ansvarar för lärarnas kompetensutveckling. I de fall fortbildningsinsatser förekommit bör skolans ledning därför känna till detta. Den information vi fått om fortbildning och information kommer framförallt från rektorerna. Det har inte framkommit några motsägande uppgifter från övrig personal.

Som tidigare nämnts har det inte funnits någon medveten policy eller fastställd plan för fortbildning i frågan utan lärarna säger att de har försökt ta till sig den information som funnits. Det har varit upp till varje lärare att fortbilda sig inom området.

Det finns två typer av fortbildningsinsatser som gjorts och som omfattat mer än en enskild lärare. Den ena formen är studieresor, den första består av en resa som gjordes efter vårterminens slut. En grupp lärare besökte då Oskarshamn, Forsmark, Statens Kärnkraftinspektion och Statens strålskyddsinstitut/Karolinska institutet. Majoriteten var högstadielärare inom SO och NO men även några andra lärare deltog. Besöket i Oskarshamn upplevdes som mycket värdefullt och kunskapsrikt. Det kändes inte som om informationen var sådan att representanterna från SKB försökte påverka och övertala utan informationen uppfattades som neutral och baserad på fakta. Den andra resan bestod i

studiebesök på närmare håll. Det var när M/S Sigyn var i Skellefteå och en del av personalen gjorde dagsturer dit. Dessutom har personalen erbjudits att åka på de studieresor till Forsmark och Oskarshamn som SKB erbjöd till intresserade malåbor. Det är också några lärare som, på eget initiativ, deltagit i dessa.

Den andra formen av fortbildningsinsatser består av muntlig och skriftlig information i Malå. Den muntliga informationen har tillhandahållits genom den kommunale samordnarens försorg. Han har bjudit in skolans personal till informationsträffar på kvällstid med företrädare för SKI och SKB. De informerade då om bl.a. riskerna med strålning. Personalen fick ersättning om de var närvarande vid informationen. Från barnomsorgen var det många som deltog. Någon gång har en del personal varit ovillig att delta och ledningen har varit tvungen att beordra dem att gå dit. För det mesta har deltagandet dock skett på frivillig basis. (Det har dock gjorts på arbetstid, dvs. det har setts som fortbildning och i de fall dessa möten skett på kvällstid har personalen fått ersättning för detta.)

Den skriftliga informationen som åsyftas är framförallt den som SKB har tillhandahållit. De som har varit intresserade har läst det skriftliga materialet. Ledningen vet dock inte hur många som har gjort det.

En drivande kraft vad gäller fortbildning, eller information till lärarna, i den här frågan har den kommunale samordnaren varit. Det har uppfattas som om denne har arbetat intensivt med att skolan skall ta till sig den information han samordnat, han har även uttryckligen uppmanat ledningen att skolan skall ta tillfället i akt och besöka SKB:s kontor. En rektor uttrycker: *"Och ska man vara helt uppriktig så är det som så att det som gjorts det har gjorts på initiativ från SKB och ofta via den kommunale samordnaren. Det blir ju ganska naturligt i och med att vi har jobbat tillsammans med Carl Olof Sjölund så länge."* Det har också uppfattats som om det har riktats viss kritik mot skolan för att personalen inte besökt SKB:s kontor mer frekvent. Det påpekas samtidigt att en svårighet i sammanhanget är, förutom naturligtvis objektivitetskravet på skolan, att det är mycket svårt att frikoppla lärarna under dagtid då de oftast har undervisning.

Det angavs också att tidigare hade SKB en informationsbuss vid ett par tillfällen som stod utanför skolan.

6.7 Undervisning

Ledningen har inte några detaljkunskaper om vad som förekommit i undervisningssammanhang utan det är i mer övergripande ordalag de talar om vad som

skett. Tidigare har det förekommit att eleverna har tränat sig i argumentationsteknik under lektionerna i svenska. En del elever har också skrivit uppsatser med anknytning till det här ämnet. Då SKB åkte runt med sin informationsbuss var det vid några tillfällen ett inslag i undervisningen att eleverna skulle göra ett besök i bussen. Därutöver är ledningen medveten om att undervisning har förekommit och förekommer inom det naturvetenskapliga ämnet.

Enligt majoriteten av den pedagogiska personalen så har inga grupper bett att få komma in på skolan och ge information till eleverna. En rektor berättar dock att företrädare för SKB och SSI har informerat i några undervisningsgrupper vid ett par tillfällen under de senaste två läsåren. Samma rektor menar att det så här i efterhand kan verka lite ensidigt att låta företrädare för enbart ett perspektiv ge information.

När det gäller barnen i de lägre åldrarna så behandlas frågor kring kärnavfallet om och när barnen själva ställer frågor kring folkomröstningen. Personalen inom barnomsorgen arbetar ofta på det sättet att de utgår från vad som är aktuellt, de tar sedan upp det i naturliga sammanhang och utifrån barnens frågor. Folkomröstningen har dock inte behandlats under något separat tema eller behandlats systematiskt. Några enskilda lärare/förskollärare/barnskötare har behandlat frågan, men det har inte varit ett stort inslag i undervisningen och det har inte heller fått genomslag i flera barngrupper. Till exempel anger en lärare att frågor kring folkomröstningen har berörts, men det har mer handlat om folkomröstningen i sig och inte om tekniska eller naturvetenskapliga frågor. Inom barnomsorgen anger man att frågan har diskuterats med barnen när de själva har tagit upp det.

Det naturvetenskapliga området har, enligt SO-lärarna, mer eller mindre "tagit över" belysningen av den här frågan i undervisningshänseende. Inom SO-undervisningen har frågan diskuterats ibland men det har inte förekommit som ett speciellt arbetsområde och inte heller i någon större utsträckning. Tillfällen då det har hänt att frågan kommit upp är i samband med att arbetsområden som har anknytning till frågeställningen har behandlats (exempelvis : Vårt samhälle – Geografi, Råvaror, Energi och Industri i Norden). Frågan har också aktualiserats ibland vid frågesporter eller liknande aktiviteter.

Enligt en SO-lärare blev gymnasieeleverna i första årskursen tillfrågade i början av höstterminen om de ville ägna ett par veckor åt kärnavfallsfrågan men det ville de inte. En SO-lärare menar att folkomröstningsfrågan har diskuterats under lång tid och många är nu trötta på frågan, den har blivit utnött: "*det finns nu inget nytt att tillföra*". Denne menar också att det inte finns något arbetsområde inom SO-ämnet som direkt fokuserar dylika frågeställningar.

Inslag som exempelvis hur Sverige styrs behandlas något i årskurs åtta, detsamma gäller fenomenet folkomröstning.

6.8 Undervisnings- och informationsinsatser

Vi fick möjlighet att följa med en niondeklass när den gjorde studiebesök på SKB:s kontor. Vi var också med när Opinionsgruppen och Ja-gruppen besökte samma klass. Dessutom arrangerade Infraplan två informationsmöten för skolelever och ungdomar i Malå. Den information de olika grupperna lämnade skilde sig inte från den information och de argument de framförde vid andra tillfällen. Den var inte heller anpassad för de åldersgrupper de talade inför. Eleverna i årskurs nio ställde mycket få frågor. Klassens lärare förklarade innan dessa undervisningstillfällen att just den klass vi följde var en tystlåten klass. Dessutom var en del av eleverna från Kristineberg (i Lycksele kommun) så de kanske inte kände sig så berörda då varken de själva eller deras föräldrar fick rösta. Under Infraplans möten med KOMVUX-elever ställdes en del frågor och det blev en del diskussioner. En möjlig förklaring till detta är att åhörarna var röstberättigade och sålunda mer engagerade i debatten. För mer specifik information om de olika aktörernas budskap och vad som diskuterades, se under avsnitt 5.3, 5.4 och 5.7. Följande beskrivning baseras sålunda på genomförda intervjuer och handlar om den undervisning som bedrivits inom det naturvetenskapliga ämnesområdet.

Inom ramen för de naturvetenskapliga ämnena finns ett separat arbetsområde som heter atom- och kärnfysik. Området tillhör ett av de svårare och mer komplicerade. Det är mycket teoretiskt och är i huvudsak ett lärarstyrt ämne. Man försöker dock ge eleverna så stora frihetsgrader som det är möjligt, eleverna uppmanas att söka viss information själva. Området är valbart i årskurs nio, dvs. det är inte alla elever som har läst det. Oftast är det de elever som ämnar fortsätta sina gymnasiestudier inom något naturvetenskapligt eller tekniskt program som väljer detta arbetsområde. I år ansågs frågan vara så pass aktuell och viktig så lärarna beslöt att arbetsområdet skulle bli ett obligatorium istället för valbar kurs. Undervisningen syftar till att ge ämnesmässiga faktakunskaper. Faktakunskaper blir då det som läromedlen och lärarna själva definierar som fakta. Naturligtvis går det alltid att diskutera vad som är fakta men en viktig utgångspunkt för lärarna är vad forskningen hittills har visat, dvs. vad som är vetenskapligt belagt.

Egentligen ligger arbetsområdet lite längre fram på terminen, men det tidigare lades då man förväntade sig att processen inför folkomröstningen skulle skapa mera intresse kring ämnet. Rent teoretiskt har undervisningen varit likadan som tidigare, man har utgått från det som står i läroböckerna. Det har handlat om exempelvis atomer; isotoper, strålningens skadeverkan – eleverna skall alltså veta vad strålning är och att den finns hela tiden överallt omkring oss; becquerel; processen i ett kärnkraftverk; atombomber. Det har också genomförts några laboratorieexperiment.

Därutöver har undervisningen i år bestått av en del praktiska inslag: studiebesök på SKB:s kontor, studiebesök hos eller besök av Opinionsgruppen och Ja-gruppen; sett videoband om t.ex. radioaktiv strålning. En lärare anger att skolan skall försöka använda sig av SKB:s skriftliga material, men troligtvis hinner man inte detta före den 21 september. En annan menar att ett studiebesök på SKB:s kontor ger tillräcklig information. Greenpeace har inte varit tillfrågad om att presentera sin syn i frågan. En lärare menar att om Greenpeace bjuds in skulle det bli två Nej-grupper och bara en Ja-grupp, SKB räknas då inte som en opinionsbildare då det menas att de enbart redogör för metoden.

Undervisningen genomförs ur ett naturvetenskaplig perspektiv, den samhälls- belysningen representeras av Opinionsgruppen och Ja-gruppen. De tekniska aspekterna kring ett slutförvar i Malå behandlas inte heller, förutom vid de tillfällen som Opinionsgruppen och Ja-gruppen är inbjudna. Det är då som föreläsarna för dessa grupper tar upp och behandlar dylika frågor; det sker alltså inte på initiativ av lärarna men kommer frågeställningarna upp så behandlar man det.

I undervisningen behandlas radioaktivitet och liknande frågor ur ett generellt perspektiv. Man har inte behandlat frågor kring ett eventuellt djupförvar eller platsundersökning. En orsak till detta anges vara att det är mycket svårt att föreställa sig vad det egentligen innebär, förutom att borra och förvara i berget. Man har inte heller berört frågan om vilka effekter ett djupförvar i Malå skulle kunna bli. Man menar att storleksmässigt kommer en eventuell djupförvarsanläggning att motsvara några fotbollsplaner, dvs. naturen påverkas inte så mycket förutom vägar och byggnader. En lärare anger att om frågan om vad som kan eventuellt kan hända vid ett djupförvar väcks så blir svaret att inget kommer att hända, men samtidigt måste man vara medveten om att något alltid kan hända. En ny istid kommer, ingen vet vad det innebär.

Lärarna anser sig ha ett ansvar för att korrigera eventuella faktafel som ibland framförs som argument. Exempel på felaktigheter som förts fram och som lärarna sedan försöker korrigera är: *transportbehållaren får punktering och då*

måste man utrymma halva Skellefteå. Det poängteras dock att det är viktigt att man har respekt för varandra och för varandras åsikter.

6.9 Avslutande synpunkter

Vad är skolans roll i ett sådant här sammanhang? Varför har det inte funnits någon policy eller formell diskussion kring hur denna fråga skulle behandlas? Intressanta frågeställningar var inledningsvis: Hur resonerar skolans ledning kring denna fråga? Hur resonerar personalen? Vilken fortbildning får de? och som en följd, vad gör lärarna inom det naturvetenskapliga området?

I läroplanen betonas att det är rektors övergripande ansvar att verksamheten fokuserar de riksgiltiga målen. Delar som rektor har särskilt ansvar för är att ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen och i olika ämnen. Miljö anges vara ett sådant kunskapsområde. Undervisningen skall också vara upplagd: "...så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet" (Lpo 94, 17).

Läroplanen antyder att man borde ha en policy eller en explicit plan för dylika frågeställningar, det är svårare att motivera att man inte har någon plan eller policy. Vidare, det övergripande ansvaret för lärarnas fortbildning och kompetensutveckling ligger på skolans rektorer. I denna fråga borde man kunna förvänta sig strategier och idéer om en gemensam fortbildning.

Det har ändå förekommit vissa informationsinsatser. Skall dessa betraktas som informationsinsatser eller skall de betraktas som inslag i lärarnas fortbildning? Med information menas endast förmedling av fakta, kunskaper, erfarenheter m.m. och med fortbildning menas den utbildning som sker för att den anställdes kunskaper och färdigheter skall vara aktuella för den befattning individen innehar. Till skillnad från begreppet information är fortbildningsbegreppet alltså starkt knutet till arbetet och arbetsuppgifterna. Om man betraktar de gjorda informationsinsatserna som fortbildning till samtlig personal så kanske det ändå fanns en underliggande idé hos ledningen att denna fråga borde behandlats i den pedagogiska verksamheten även inom andra ämnesområden än det naturvetenskapliga.

Har frågan blivit allsidigt behandlad? En utgångspunkt för den här studien har varit läroplanens målformuleringar. Som beskrevs inledningsvis menas i läroplanen att den utbildning som ges till eleverna i skolan skall vara av hög kvalitet där samverkan med arbetsliv och närsamhälle förutsätts. Varje elev skall få en tillräcklig kunskaps- och erfarenhetsbas så att de får inblick i

samhällsfrågor och själva kan ta ställning till dem (Ibid., 15). Det ligger då nära till hands att fundera över om inte SKB:s, Ja-gruppens och Opinionsgruppens information och argument borde ha behandlats ur fler perspektiv än det naturvetenskapliga? Exempelvis borde Opinionsgruppens osäkerhets- och riskfokusering ha behandlats ur ett brett perspektiv. De båda lokala grupperna talade om vår plikt och vårt ansvar och båda grupperna berör förtroendet för experter och för statsmakten – men de gör det utifrån skilda värdegrunder varpå deras uppfattningar skiljer sig markant från varandra. För att få en någorlunda förståelse för dylika företeelser måste det diskuteras och behandlas ur flera perspektiv.

Enligt läroplanen är det också viktigt att i skolans alla ämnen anlägga vissa perspektiv. Förutom ett historiskt, ett internationellt och ett etiskt perspektiv menas att det är viktigt att anlägga ett miljöperspektiv: "Genom ett miljöperspektiv får de möjligheter att både ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen bör belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling." (Ibid., 7). Förvisso har NO-lärarna gjort ett bra arbete med sin undervisning. De har tillgodosett att representanter från olika Opinionsgrupper har fått ge sin bild av hur de ser på folkomröstningsfrågan. De har också tagit tillfället att integrera en högaktuell samhällsfråga i undervisningen. I sammanhanget bör dock noteras att i och med att en fråga behandlas inom de naturvetenskapliga ämnena blir det naturligt att främst granska den ur ett naturvetenskapligt och tekniskt perspektiv. Den fundering som uppstår är: Borde inte den här frågan också belysas ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv? Vad innebär en eventuell platsundersökning för Malå och dess invånare? Vad innebär ett djupförvar? Vad innebär ett kommunalt veto? Varför genomförs en folkomröstning, och varför genomförs en folkomröstning på kommunal nivå? Det finns ett flertal frågeställningar som anknyter till andra ämnen än de naturvetenskapliga. Exempelvis borde man i matematiken kunnat träna i att räkna becquerel, strålning och tid. Inom samhällsvetenskapen skulle politiska frågor och demokratifrågor kunna väckas. I läroplanen menas också att skolan skall sträva efter att eleverna – har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former." (Ibid. 13) Det är knappast en överdrift att hävda att skolan här har gått miste om en unik möjlighet att väcka intresse och engagemang för politik och demokrati. Skolan har också gått miste om möjligheten att, i ett brett perspektiv, integrera en aktuell händelse i närsamhället med den verksamhet som pågår inom skolan. (Något som beskrivs

vara en del i den gemensamma plattformen för barn- och utbildningsnämndens verksamhet.)

Folkomröstningen och alla de turer och processer som föregått folkomröstningen borde vara ett perfekt ämnesområde för gemensamt temaarbete. Skolan har gått miste om en möjlighet att diskutera dessa perspektiv. Det kan finnas ett flertal förklaringar till att denna process inte har behandlats förutom på initiativ från enstaka lärare och NO-gruppen. En möjlig förklaring är att skolans förhållningssätt avspeglar kommunens, medborgarnas, och kampanjgruppernas ton och förhållningssätt i debatten. Det vill säga en mycket lågmäld ton och ett avvaktande förhållningssätt.

7. Hur tänkte malåborna – en intervjustudie

Olof Johansson¹

7.1 Malåborna och kärnkraften

Malå kommun kan beskrivas som en unik del av Sverige, men är Malå också en speciell del av Sverige när det kommer till attityder som är relaterade till vår huvudfråga, "förvaring av använt kärnbränsle". I detta kapitel kommer en analys att genomföras av de intervjusvar som gavs i den studie som vi genomförde direkt efter folkomröstningen. Studien utgörs av ett slumpmässigt urval draget ur de 2.997 malåbor som var berättigade att delta i folkomröstningen. Vårt urval omfattade ca. 20 procent eller 550 malåbor och av dessa kom 358 att intervjuas under undersökningsperioden, augusti och september. Det naturliga bortfallet dvs. felaktiga adresser, ej möjliga att nå under undersökningsperioden för en intervju samt dödsfall uppgick till 70 personer. Det innebär att vår svarsfrekvens blev 75 procent för det justerade urvalet om 480 personer. Vårt urval av malåbor svarar bra mot ett tvärsnitt av Malås röstberättigade och våra resultat kan generaliseras till att gälla förhållandena i Malå kommun i september 1997. Svartsbortfallet på enskilda frågor har genom intervjumetoden kunnat hållas på en mycket låg eller försumbar nivå.²

Vi bad under vår intervju att de tillfrågade skulle ge sin syn på 1980 års folkomröstning om kärnkraften i Sverige. På grundval av folkomröstningen beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas till år 2010. Vi frågade vårt urval av befolkningen "Vilken inställning har Du till avvecklingen?" Endast 7 procent vill stoppa kärnkraften omedelbart eller före år 2010. En majoritet om 60 procent vill avveckla den långsammare än till år 2010 eller fortsätta att använda kärnkraften. Dessa siffror stämmer väl överens med tidigare studier (Hedberg 1994 och 1997)

Hela 93 procent av malåborna anser att det radioaktiva avfallet från Sveriges kärnkraftverk bör förvaras inom Sverige. Dessa siffror är till och med något högre än mätningar från juni 1996 (SIFO 1997). Även när frågan gäller avfallets

¹ Olof Johansson är docent och verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

² Intervjuare har förutom författarna i denna SOU, varit forskningsassistenterna Anna Davis, Anna Fogelberg, Carina Hedlund, Anna-Maria Holmgren och Tomas Johansson.

placering är maläborna mer positiva än svenskar i allmänhet. På frågan "Om det bedöms att den bästa platsen för förvaring av högaktivt avfall finns i Din kommun, kan Du då acceptera att avfall förvaras i Din egen kommun?" svarar 69 procent Ja. Motsvarande riksvärde är lägre (SIFO 1997).

De tre frågorna ovan ger sålunda en allmän bild av en befolkning som till övervägande del är positiv till användning av kärnkraft och anser sig vilja ta ansvar för det använda kärnbränslet. När vi sedan skärper jämförelsen och börjar närma oss tekniken kring avfallshanteringen finner vi större osäkerhet. Vi frågade "Tror du att det högaktiva avfallet kan transporteras på ett säkert sätt till den plats där det slutligen skall förvaras eller tror du inte det?". Maläborna svarade till 54 procent Ja på frågan, motsvarande riksvärde är 58 procent. Resterande 46 procent var tveksamma till transporter eller trodde att vi inte skulle klara av att transportera avfallet på ett säkert sätt. Att säkerheten kring transporterna av det använda kärnbränslet upplevs som ett något större problem i Malå än i övriga riket kan bero på många olika saker. Olyckan i Kälarna under sommaren 1997 där en järnvägsvagn med giftig gas spårade ur kan mycket väl förklara dessa siffror. Även det faktum att de förbättringar som föreslagits av vägstandarden för att klara transporterna på ett säkert sätt var ganska begränsade och att maläborna väl känner till de vägförhållanden som ibland kan uppstå vintertid samt har uppfattningar om den aktuella vägens allmänna framkomlighet kan ha påverkat svaren.

När frågeställningen preciseras till att gälla huruvida den intervjuade "Har fått intrycket att vi på ett säkert sätt kan förvara avfallet från kärnkraftverk i berggrunden i Sverige eller att vi inte kan det?" framkommer en annan bild. Drygt hälften eller 59 procent av alla svarande är säkra på att vi inte kan det eller tveksamma till ifall vi kan förvara avfallet på ett säkert sätt. De som tror på tekniken utgör drygt en tredjedel av respondenterna eller 37 procent.

Lyfter vi blicken igen och frågar om mer generella hot på grund av användningen av kärnkraft finner vi att en majoritet av svenskarna (Hedberg, 1994 och 1997) likväl som en majoritet av maläborna, inte bedömer riskerna som alltför stora. I tabellen nedan har vi tagit ut de som svarat mellan 1 och 4 på en 10-gradig skala mellan mycket liten risk (1) och mycket stor risk (10).

Tabell 7.1 En rad olika risker har diskuterats i samband med kärnkraften. Hur stor bedömer Du att risken är för:

Mycket liten risk
%

Fler cancerfall och andra sjukdomar som följd av att vi använder kärnkraft	75
Att kärnkraften ger stora miljöskador på mark, luft och vatten	66
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett svensk kärnkraftverk	59
Att det utbrända kärnavfallet ger upphov till ärftliga skador på kommande generationer	52
Sabotage/terroraktivitet vid transporter eller förvaring av kärnavfallet i Sverige	44

Anm: Procentandel som uppgivit varje svarsalternativ

Det framgår tydligt av tabellen att när frågan gäller användningen av kärnkraft finns en stor tilltro till att riskerna är små eller under kontroll. Tveksamheten ökar så fort ordet kärnavfall finns i påståendet. Sålunda tror endast 44 procent att risken är liten för sabotage och/eller terroraktivitet riktad mot transporter och förvaring av kärnavfall. Detta förhållande åskådliggörs också av det faktum att hela 75 procent tror på små risker till ökad förekomst av cancer eller andra sjukdomar p.g.a. att vi använder kärnkraft, medan endast 52 procent tror på att det är en mycket liten risk att det utbrända kärnavfallet ska ge upphov till ärftliga skador.

För att ytterligare utreda synen på kärnavfallet har vi ställt ett antal frågor som alla kan relateras till Malå. Frågorna har ställts både före och efter folkomröstningen. Frågorna är konstruerade av en forskargrupp under ledning av professor Olle Findahl vid institutionen för Medier och kommunikation vid Umeå universitet. De data som representerar mätillfället som är benämnt 'före' är hämtade från deras studie.

Tabell 7.2 Befolkningens inställning till frågor relaterade till kärnavfallsfrågan. Frågorna är ställda både före och efter den 21 september i nära anslutning till folkomröstningen.

		Instämmer			
		helt	delvis	inte alls	vet ej
Ett kärnavfallslager är helt riskfritt!	Före	12	27	56	5
	Efter	10	33	56	1
Ett kärnavfallslager skulle skada turismen!	Före	27	25	42	6
	Efter	29	22	47	2
Vi har inget att säga till om kärnavfallsfrågan avgörs över våra huvuden!	Före	34	28	34	4
	Efter	28	29	40	3
Ett kärnavfallslager kommer att ge mycket jobb i kommunen under lång tid!	Före	29	33	37	1
	Efter	32	30	36	2
Låt kärnavfallet stanna kvar i södra Sverige där det produceras!	Före	47	30	22	1
	Efter	45	25	29	1
För mycket av debatten har handlat om arbetstillfällen och för lite om säkerheten kring avfallet!	Före	49	30	17	4
	Efter	57	20	22	3

Anm: Radprocent

Skillnaderna i svarsmönster före och efter folkomröstningen är i de flesta fallen försumbara. Drygt hälften av befolkningen ger uttryck för en uppfattning att ett kärnavfallslager inte är helt riskfritt och knappt hälften av befolkningen tror att turismen skulle skadas av ett kärnavfallslager. Att ca. 60 procent instämmer helt eller delvis i påståendet att kärnavfallsfrågan avgörs över våra huvuden är något förvånande speciellt vad gäller de intervjuer som genomfördes efter folkomröstningen. Utslaget hade ju då omöjliggjort för SKB att gå vidare med sina studier. Känslan av maktlöshet mot överheten slår igenom mycket tydligt. Känslan av maktlöshet eller kanske bättre ett avståndstagande från problemet framkommer också i den tydligt uttryckta centrum-periferi inställningen 'låt avfallet stanna där det produceras' som hela 77 procent av befolkningen omfattar före omröstningen. Andelen sjunker visserligen något efter omröst-

ningen, men även efter folkomröstningen har nära två tredjedelar av befolkningen, 70 procent, denna uppfattning.

”Tycker Du att det kommunala vetot skall kunna användas av den kommun som regeringen väljer ut som plats för ett slutförvar, *det vill säga* kommunen kan säga nej till förvar av det utbrända kärnbränslet inom kommunens gränser?” var en annan av de frågor vi ställde. Här visar det sig att 62 procent anser att kommunen skall ha denna rätt. Att kommunen inte skulle kunna använda veto i avfallsfrågan stöds av 31 procent medan 7 procent saknar uppfattning i frågan.

Av befolkningen tror ca. 60 procent på att ett kärnavfallslager kommer att ge många jobb under en lång tid i Malå. Trots detta instämmer, helt eller delvis, den största andelen av befolkningen i påståendet att debatten i för liten grad handlat om säkerheten kring avfallet och för mycket kring jobben.

Av tabellen framgår vidare att 80 procent av befolkningen i Malå tycker att för lite av debatten handlat om säkerheten. Resultatet får stöd av svaren på två andra frågor. Vi frågade om de intervjuade kände till hur mycket använt kärnavfall som skulle tas om hand år 2010. Hela 85 procent svarade vet ej och endast 10 procent angav rätt siffra nämligen 8.000 ton. Även när det gällde frågan om kärnkraftens andel av vår elproduktion var de flesta osäkra. Drygt hälften eller 56 procent svarade vet ej medan en fjärdedel svarade rätt, nämligen ca. 50 procent.

I kapitlet testar vi våra resultat för skillnader i svarsmönster med avseende på hur våra intervjupersoner röstat, deras ålder, kön och socialgrupp. För det avsnitt som redovisats ovan finner vi genomgående de förväntade skillnaderna i relation till hur respondenterna röstat. Sålunda finns skillnader vilka innebär att de som röstat Ja intar en mer kärnkraftsvänlig attityd eller tror på att risker av olika slag inte är så stora som de som röstat Nej. Vi finner alltså skillnader i uppfattning längs den beskrivna linjen för att avveckla kärnkraften, kärnavfallet går att förvara säkert, acceptera förvaring, cancerfall, miljöskador, ärftliga skador till följd av kärnkraften, sabotage mot anläggningar och transporter. Det framgår också tydligt att de som röstat Nej inte tror på fler jobb, vill oftare låta avfallet stanna i södra Sverige där det producerats, tycker debatten handlat för mycket om arbetstillfällen samt, vilket är något förvånande, klart oftare än Ja-röstarna menar att frågan avgörs över våra huvuden. Detta skall ses i ljuset av att de som intervjuades kände till resultatet av folkomröstningen och visste att resultatet stoppat SKB:s vidare planer för Malå kommun. Misstron mot centrala maktorgan är således stor!

Vad gäller socialgruppstillhörighet är gruppen egna företagare så liten att vi inte analyserar denna. Vi nöjer oss med en uppdelning av olika arbetstagare

enligt SCB:s regler. Vi skiljer inte på yrkesutbildade eller inte yrkesutbildade arbetare, ej heller på högre och lägre tjänstemän. Våra motiv härför är främst att urvalet är litet samt att Malå kommun inte är starkt socialt segregerad. Vi finner att tjänstemännen genomgående redovisar en större tekniktilltro än arbetarna men har åsikter av likartad karaktär när det gäller spekulationen om riskerna, t.ex. fler cancerfall, ärftliga skador. För andra bedömningar, t.ex. skapandet av arbetstillfällen och effekter på turismen, igen är tjänstemännen mer positiva. Arbetarna anser också klart oftare än tjänstemännen att kärnavfallsfrågan avgörs över deras huvuden.

Svaren på dessa frågor visar en genomgående tendens när det gäller olika åldersgrupper. De över 55 års ålder avviker från de yngre. Det finns små skillnader mellan de två yngre åldersklasser vi använt. Dock framkommer att de under 35 års ålder oftast tror mer på tekniska lösningar än grupperna mellan 35 och 54 och de över 54 års ålder. Ju äldre gruppen är ju större är sannolikheten att man intar en avvaktande eller kritisk ståndpunkt till kärnavfallsfrågan.

Nästan dubbelt så många kvinnor som män vill avveckla kärnkraften till år 2010, 36 procent kvinnor mot 17 procent män. Kvinnorna är också mer tveksamma än männen till om vi kan förvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt, 64 procent mot männens 55 procent. Män är mer benägna än kvinnor att acceptera en förvaring i kommunen om den kan anses vara den bästa platsen för ett förvar av det använda kärnbränslet. En mycket markant skillnad mellan män och kvinnor gäller synen på transporter av det använda kärnkraftsavfallet. Hela 68 procent av männen men endast 38 procent av kvinnorna tror att de kan utföras på ett säkert sätt. Mäns större tekniktilltro framkommer också i den fråga som berör sannolikheten för en kärnkraftsolycka i Sverige, 67 procent av männen tror att det är en liten risk för en olycka, medan 50 procent av kvinnorna har samma uppfattning. Inställningen till uppkomsten av cancerfall, miljöskador, ärftliga skador samt sabotage följer samma mönster. Det upprepas även när frågan gäller om ett avfallslager är riskfritt, skulle skada turismen, ge många jobb eller huruvida avfallet bör förvaras i södra Sverige. Kvinnorna är i dessa frågor mer ifrågasättande gentemot tekniken än männen och intar följaktligen i flertalet fall en avvisande hållning. Skillnaderna mellan kvinnors och mäns uppfattningar i detta hänseende torde helt kunna förklaras av männens större tekniktilltro.

7.2 Malåbornas syn på aktörerna, informationen och trovärdigheten

En rad myndigheter, politiska partier och organisationer har deltagit i debatten om en platsundersökning i Malå kommun. I tabellen nedan redovisas ett antal aktörer. Vi har rangordnat dem efter graden av 'vet ej svar', dvs. i vilken utsträckning som medborgarna ej kunnat bedöma vilket förtroende som de har för aktören.

Tabell 7.3 Hur stort förtroende har innevånarna i Malå till följande aktörer när det gäller information om kärnkraftsavfall och djupförvar?

	Mycket stort	Ganska stort	Ganska litet	Mycket litet	Vet ej
Moderaterna	2	19	26	23	30
Vänsterpartiet	2	29	26	15	28
Socialdemokraterna	4	25	28	17	26
SSI (Statens strålskyddsinstitut)	16	38	18	6	22
SKI (Statens kärnkraftinspektion)	17	35	21	5	22
Den kommunale samordnaren	11	30	24	17	18
Granskningsgruppen	10	45	23	12	10
Greenpeace	7	23	26	37	7
Den politiska kommunledningen	5	32	37	21	4
Ja-gruppen	6	30	39	19	6
Opinionsgruppen, Nej-gruppen	8	30	32	27	3
SKB (Svensk kärnbränslehantering AB)	18	44	25	17	3

Anm: Radprocent.

Tre förhållanden framträder mycket tydligt i tabellen. Malåborna är osäkra på sitt förtroende för de politiska partierna. De är också osäkra på sitt förtroende för SSI och SKI samt den kommunale samordnaren. Samtidigt anger mer än 50 procent mycket eller ganska stort förtroende för fyra aktörer – SKB 62 procent, Granskningsgruppen 55 procent, SSI 54 procent samt SKI 52 procent. Värt att notera är att av de fyra har SKB störst förtroende och att två andra aktörer med stort förtroende är statliga myndigheter SSI och SKI medan endast en har lokal prägel, Granskningsgruppen. Samtliga kampanjgrupper, de politiska partierna, den politiska kommunledningen och den kommunale samordnaren har mer än

40 procent av befolkningen angivit att de har ganska litet eller mycket litet förtroende för. Ett mycket litet förtroende för sin information om kärnkraftsavfall och djupförvar har hos ca. 60 procent av befolkningen den politiska kommunledningen och de tre kampanjaktörerna, Ja-gruppen, Opinionsgruppen och Greenpeace.

En tolkning av resultatet är att frågan upplevs som sakligt svår och att saklig och trovärdig information om kärnavfallet endast kan lämnas av dem som besitter stor formell sakkunskap inom området. Eventuellt kan det också förklaras av att det informationsmaterial som funnits tillgängligt till största delen kommit från SKB, SKI och SSI. En tredje tolkning är givetvis att förtroende saknas för vissa aktörer och att detta också har påverkat utfallet.

Kvinnorna har större förtroende än männen för Opinionsgruppen och Greenpeace. Skillnaden mellan män och kvinnor är relativt liten, 5 procent och den är obefintlig för Ja-gruppen och de politiska partierna. Men när det gäller övriga aktörer uppvisar männen mycket stort eller ganska stort förtroende klart oftare än kvinnor, differensen är ca. 10 procent.

Den yngsta åldersgruppen har i de allra flesta fallen störst förtroende för de olika aktörerna och den äldsta åldersgruppen har det lägsta förtroendet. Några undantag finns dock där det omvända förhållandet gäller. De aktörer som vunnit de äldres förtroende är Socialdemokraterna, Moderata Samlingspartiet och Opinionsgruppen. Skillnaderna i procent är även här ca. 10 procentenheter. Inga mätbara skillnader förekommer för Vänsterpartiet, Ja-gruppen och Greenpeace.

Andelen tjänstemän som har mycket eller ganska stort förtroende för Granskningsgruppen, Moderata Samlingspartiet, Ja-gruppen, SSI, SKI, SKB, den kommunale samordnaren och den politiska kommunledningen är ca. 20 procent större än motsvarande andel bland arbetarna. Förtroendet ligger naturligtvis på olika nivåer för aktörerna, se tabellen ovan. Andelen arbetare som har förtroende för Opinionsgruppen och Greenpeace är klart större än motsvarande andel bland tjänstemännen.

De kraftigaste skillnaderna i upplevt förtroende för aktörerna fås mellan de som röstat Ja och de som röstat Nej. Generellt gäller samma mönster som för relationen mellan tjänstemän och arbetare men mycket starkare. Fördelningen av mycket eller ganska stort förtroende framgår av sammanställningen nedan:

Tabell 7.4 Hur stort förtroende har de som röstat Ja respektive Nej vid folkomröstningen i Malå till följande aktörer när det gäller information om kärnkraftsavfall och djupförvar? Andel som svarat mycket stort eller ganska stort förtroende.

	Ja-röstande	Nej-röstande
SKB (Svensk kärnbränslehantering AB)	94	35
SKI (Statens kärnkraftinspektion)	71	37
Granskningsgruppen	65	28
Den kommunale samordnaren	65	21
SSI (Statens strålskyddsinstitut)	64	36
Den politiska kommunledningen	63	16
Ja-gruppen	61	17
Socialdemokraterna	45	15
Moderaterna	39	7
Vänsterpartiet	27	36
Opinionsgruppen, Nej-gruppen	7	65
Greenpeace	5	50

Anm: Kolumnprocent för varje aktör.

Ingen Ja-aktör lyckas få mer än ca. en tredjedel av Nej-röstarnas förtroende. Anmärkningsvärt är också att Opinionsgruppen och Greenpeace endast når upp till 65 procents respektive 50 procents förtroende bland Nej-röstarna. Det framträder en tydlig bild av misstroende kring hela frågan hos de som röstat Nej. De tror inte ens på sina främsta förespråkare. Ja-röstarna däremot uppvisar ett förtroende på 60 procentsnivån eller högre för hela 5 olika Ja-aktörer och för de statliga myndigheterna SKI och SSI.

Ja-röstarna har även större förtroende för partierna än Nej-röstarna. Vänsterpartiets goda siffror är enligt de intervjuade egentligen en röst för Lennart Gustafsson som personligen har ett stort förtroendekapital hos många malåbor. Partiernas låga förtroendenivåer får inte sammanväxlas med partiernas valresultat utan skall ses som de svarandes uppfattning om partierna som informationsförmedlare i relation till folkomröstningsfrågan. Det relativt låga förtroendet kan tolkas på många olika sätt; en allmän misstro mot politiker, en uppfattning om att frågan är tekniskt svår och att politikerna saknar relevant kunskap och/eller en följd av partiernas ovilja att ta ställning och uppmana sina väljare att stödja det ena eller andra alternativet. Politisk tydlighet torde vara ett måste för att få dessa förtroendesiffror att nå högre nivåer.

I nyhetsförmedlingen och debatten om en platsundersökning i Malå har flera olika media deltagit.

Tabell 7.5 I vilken utsträckning har befolkningen i Malå tagit del av medias bevakning och hur stort förtroende har medborgarna för följande massmedia-ktörer när det gäller information om kärnkraftsavfall och djupförvar?

	Tagit del	Mycket stort	Förtroende			
			Ganska stort	Ganska litet	Mycket litet	Vet ej
Norra Västerbotten	333	4	58	29	9	10
Ledarsidan		3	48	26	7	16
Nyhetssidan		4	57	27	8	6
Debattsidan		3	40	33	9	14
Insändarna		4	34	35	20	7
Nordnytt	324	5	64	19	2	10
TV Bothnia	184	6	60	18	4	2
Nyheter i riks-TV	296	5	58	23	6	8
Debatter i riks-TV	207	4	42	27	17	10

Anm: Radprocent

Västerbottens Folkblad lästes endast av 55 personer och Västerbottens kuriren endast av 10 personer av de 358 som vi intervjuade. Vi har mot den bakgrunden avstått från att analysera dessa tidningar.

Nyhetsförmedlingen i samtliga media upplever ca. 60 procent av malåborna sig ha mycket eller ganska stort förtroende för. Medan samtliga mediainslag där vanligtvis värderande omdömen ofta förekommer får lägre värden. Det gäller såväl debatter som insändare och ledarsidan i Norra Västerbottens Tidning. För den sistnämnda och för debattsidan är andelen vet ej relativt hög och torde till viss del bero på att de intervjuade inte läser denna typ av material i tidningen.

De äldre har i något större utsträckning än de yngre tagit del av TV-utbudet. De uppvisar också ett något större förtroende för TV-mediet än de yngre, men skillnaderna är små. Alla åldersgrupper har i lika stor utsträckning tagit del av tidningen Norra Västerbotten dvs. ca. 90 procent av varje åldersgrupp läser tidningen. Intressant är att den yngsta åldersgruppen, de under 35 år har det största förtroendet för tidningen följt av läsare mellan 35 och 54 år. Gruppen över 54 år har det klart lägsta förtroendet, 36 procent uppvisar mycket stort eller ganska stort förtroende för tidningen medan motsvarande siffra för den yngsta

gruppen är 49 procent. Variationerna i förtroendet för olika tidningsmaterial är små i relation till de svarandes ålder. Dock kan sägas att de äldre är klart mer kritiska till insändarmaterial än de yngre åldersgrupperna. Av den äldsta gruppen uppvisar 37 procent mycket stort eller stort förtroende för insändarna. Motsvarande siffra för den yngsta gruppen är 49 procent.

Arbetare och tjänstemän uppvisar båda höga tal för hur många som läser tidningen Norra Västerbotten, 91 respektive 98 procent. Arbetarna uppvisar ett något större förtroende för tidningen, 46 respektive 34 procent. Drygt hälften av tjänstemännen uttrycker ett litet eller mycket litet förtroende för insändarna. Motsvarande siffra för arbetarna är 43 procent. Nyhetssidorna får högt förtroende av båda grupperna hela 60 procent av arbetarna och 52 procent av tjänstemännen säger sig ha förtroende för nyhetssidorna i Norra Västerbottens Tidning. Stort förtroende har bägge grupperna också för Nord Nytt. Förtroendenivåerna är 66 procent för arbetarna och 60 procent för tjänstemännen. Förtroendet för Riks-TVs rapportering från Malå och folkomröstningen ligger ca. 10 procent lägre i bägge grupperna än för regional-TV.

Det har till oss framförts kritik vid intervjuer mot tidningen Norra Västerbottens sätt att skildra kampanjen. Det enda stöd vi fann för detta i mediaanalysen var att mediautrymmet för Nej-artiklar var större än utrymmet för Ja-artiklar samt att andelarna monologartiklar som behandlade Nej-sidan var fler än de som behandlade Ja-sidan. Nej-sidan fick sålunda en större möjlighet än Ja-sidan att framföra sina argument och att kommentera olika händelser, se kapitel 4. Malåborna läser oavsett om de röstat Ja eller Nej Norra Västerbottens Tidning men förtroendet för tidningen som helhet är störst hos de som röstat Nej, 49 procent anger mycket stort eller stort förtroende, motsvarande siffra för de som röstat Ja är 33 procent. Dessa siffror syns också tydligt när det kommer till förtroendet för insändarsidorna där skillnaden innebär att Nej-sidan har betydligt större förtroende än Ja-sidan. Mycket litet eller ganska litet förtroende upplevs av 55 procent av Ja-sidan medan motsvarande siffra för Nej-sidan är 42 procent.

Kvinnor har ett större allmänt förtroende för Norra Västerbottens Tidning och för TV-Botnia än männen. I övrigt finns inga skillnader mellan män och kvinnor som är relaterade till förtroende för media.

Tabell 7.6 När du tagit del av information från följande aktörer/grupper omkring folkomröstningen har du då i huvudsak ansett att informationen varit: saklig utan argument, saklig men med argument för en viss ståndpunkt eller pläderande dvs. övertalande och inte alltid saklig?

	Saklig	Argument	Plädering	Vet ej
Riksnyheter på TV	63	22	4	11
SKB	54	27	14	5
Norra Västerbotten	50	33	9	8
Granskningsgruppens information	41	27	15	17
Malå kommuns information	34	28	26	12
Debatter på RiksTV	26	34	11	29
Övriga tidningar	16	19	7	58
Greenpeace information	11	21	53	15
Nej-gruppens information	10	30	53	7
Ja-gruppens information	8	38	47	7
Insändare i Norra Västerbottens Tidning	8	21	60	11

Anm: Radprocent.

Minst 50 procent av malåborna bedömer TV:s riksnyheter, SKB:s information och Norra Västerbottens nyheter som sakligt framställda. Granskningsgruppens information bedöms av drygt 40 procent som saklig, medan en tredjedel av kommuninnevånarna betraktar kommunens information som saklig. Motpolen mot saklig information är givetvis pläderande information och här toppar insändarna i Norra Västerbotten tätt följd av de olika opinionsgrupperna som samtliga av ca. 50 procent av malåborna upplevs som i huvudsak pläderande i sin informationskampanj.

Bilden av att det främst har varit organisationer närstående kärnkraftsindustrin samt media som givit trovärdig information växer sig allt starkare. Kunskaper och saklig information på det lokala planet har enligt malåbornas svar varit en bristvara medan pläderande och argumenterande information varit mycket mer tillgänglig.

De tre aktiva opinionsbildande aktörerna – Ja-gruppen, Opinionsgruppen samt Greenpeace - framställs av både Ja- och Nej-sidan som i huvudsak pläderande och argumenterande i sin informationsförmedling. SKB och Granskningsgruppen upplevs av Ja-röstarna som sakligt argumenterande medan Nej-sidan upplever samma aktörer som pläderande och argumenterande. Tidningen Norra Västerbottens insändare framställs av båda grupperna som

pläderande och argumenterande. Både Ja och Nej-röstarna upplever media i form av tidningen Norra Västerbottens nyhetsförmedling samt riksnyheter och debatter på TV som i huvudsak sakliga och argumenterande.

När samma analys görs med avseende på om de svarande kan kategoriseras som arbetare eller tjänstemän framkommer i huvudsak samma mönster inom bägge grupperna, strykan varierar något men tendensen är densamma. Sålunda upplevs följande aktörer som i huvudsak sakligt argumenterande; SKB, Granskningsgruppen, nyheterna i tidningen Norra Västerbotten samt riksnyheter och debatter i TV. Pläderande argumentation förekommer enligt bägge grupperna hos insändare i Norra Västerbottens Tidning, Greenpeace, Opinionsgruppen och Ja-gruppen medan bilden för Malå kommun är mycket oklar. Här finns lika stora grupper som anser att kommunen är sakligt argumenterande som grupper och som upplever kommunens information som pläderande argumentation. Det finns inga skillnader mellan arbetare och tjänstemän i bedömningen av kommunen. Bilden av en kommun som inte klart tagit ställning i sin informationskampanj framkommer mycket tydligt. Kommunen har sålunda i sin informationskampanj lyckats sprida osäkerhet bland medborgarna om sin avsikt och inte lyckats med att lämna information som endast upplevts som sakligt argumenterande utan gruppen som upplever informationen som sakligt pläderande är lika stor. Det största enskilda alternativet är de som upplever kommunens information som argumenterande. Detta mönster upprepas även när kontroll sker för de svarandes ålder. Skillnaderna mellan olika åldersgrupper är försumbar.

Ålder uppvisar samma mönster som indelningen i arbetare och tjänstemän och de enda markanta ålderskillnaderna som finns är att ju yngre de svarande är desto större är den andel av gruppen som upplever informationen från Opinionsgruppen och Greenpeace som pläderande. Detsamma gäller inte för Ja-gruppen där upplever åldersgruppen 35 till 54 år oftast att informationen varit pläderande men skillnaderna är små. Till sist ger ålder det förväntade resultatet att ju äldre de svarande är desto större är andelen som upplever TV-mediet som sakligt, 52 procent för den äldsta gruppen och 42 procent för den yngsta gruppen.

Det finns en genomgående trend som innebär att andelen män som anger att SKB, Granskningsgruppen och Malå kommun är sakliga i sin information är ca. 10 procentenheter större än motsvarande andel för kvinnorna. Dessutom gäller att andelen män som anser att Opinionsgruppen, Greenpeace och insändare i Norra Västerbottens Tidning är pläderande är ca. 15 procentenheter större än

motsvarande andel för kvinnorna. Samma mönster gäller för Ja-gruppen men skillnaden mellan män och kvinnor är här endast 6 procent.

Tabell 7.7 Varifrån har Du fått Din huvudsakliga information om denna fråga?

Via morgontidningen	49
Via SKB	47
Via Nej-gruppen	26
Via TV	24
Via Ja-gruppen	24
Via samtal med vänner och bekanta	22
Via andra kanaler	22
Via kommunen	21
Via Greenpeace	18
Via utsänd information	16
Via radio	9
Oskarshamnsresan	4
Via familjen	2

Anm: Procentandel som angivit varje källa.

Femton olika kanaler har angivits och de intervjuade har i genomsnitt uppgivit 3 alternativ. Här framstår igen tidningen Norra Västerbottens och SKB:s stora betydelse som informationsspridare. En mycket stor majoritet om 93 procent tycker att de har kunnat skaffa sig information i tillräcklig utsträckning om folkomröstningsfrågan för att kunna ta ställning Tre fjärdedelar eller 71 procent tycker att de hade tillräckliga kunskaper om det folkomröstningen gällde när de röstade. Otillräckliga kunskaper ansåg sig 23 procent ha medan 6 procent är osäkra på sina kunskaper.

Analysen ger få variationer i svaren relaterade till ålder. En tendens är dock att de yngre personerna har varit aktivare i sitt sökande och har högre andel svar för de flesta källorna och speciellt sådana som innebär ett sökande utanför hemmet. Skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän är också små. Andelen tjänstemän är något större när det gäller olika former av formell information t.ex. utsänd information från kommunen och granskningsgruppen samt SKB:s information.

Den enda säkerställda tendensen i förhållande till de svarandes kön är att kvinnor oftare uppger att de tagit del av utsänd information men andelarna är låga 21 procent för kvinnorna och 12 procent för männen.

Inte heller när frågan analyserades mot röstande framkom några dramatiska skillnader mellan Ja- och Nej-röstare. Men den genomgående tendensen är även här att den ena gruppen – Nej-röstarna – är aktivare i sitt informationssökande. Det visar sig genom att andelen Nej-röstare är något större när informationsökningen kräver en aktivitet, t.ex. att besöka ett informationskontor. Exempel på sådan information är information från Ja-gruppen, Opinionsgruppen och Greenpeace men det gäller även utsänd information. Den enda informationskälla där Ja-röstarnas andel är klart större än Nej-röstarnas gäller information från SKB, 54 procent Ja-röstare mot 44 procent Nej-röstare. Den bild som gavs i kapitel 4 om argumentsstrukturer och som också visas senare i detta kapitel verifieras här tydligt i att Nej-röstarna är aktivare i sitt sökande efter information för att nå kunskap i den aktuella frågan.

7.3 Malåborna och folkomröstningen

Resultatet av folkomröstningen innebar att Nej-sidan segrade med 54 procent av rösterna mot 46 procent av rösterna för Ja-sidan. I antal röster innebar det att av 2.581 röstande har 267 fler personer röstat för ett Nej än ett Ja. Valdeltagandet var högt för folkomröstningar, 87 procent. Den gemensamma valdagen med kyrkofullmäktigevalen innebar också att många fler än brukligt deltog i detta lokala val. Valkampanjen kan beskrivas både som kort och intensiv men också som utdragen och lugn. En av våra frågor försöker fånga detta.

Vid vilken tidpunkt bestämde sig väljarna för att rösta Ja eller Nej? En fråga med denna innebörd ställdes till de intervjuade. Svaren sammanfattas i tabell 7.8.

Tabell 7.8 När bestämde Du Dig för hur Du skulle rösta i folkomröstningen?

	%	
Då kommunfullmäktige beslutade om förstudie	31	
I samband med folkomröstningen i Storuman	4	
Då förstudien presenterades	2	70%
Då granskningsgruppens rapport lades fram	2	
Vet ej exakt när, men före 1997	31	
Under 1997, men före augusti månad	11	11%
Under augusti	9	
Efter debatten i Malåborg den 23 augusti	0	
Under september	3	19%
Sista veckan före valet	7	

Anm: Kolumnprocent.

Det framgår klart att valresultatet hade kunnat ändras om valkampanjerna lyckats påverka medborgarnas åsikter. Hela 19 procent uppger att de tagit ställning under augusti. Många hade dock sin uppfattning klar långt tidigare. De som bestämt sig redan före 1997 utgör hela 70 procent.

Något fler Nej-röstare än Ja-röstare finns bland de 70 procent som bestämde sig före 1997. Desamma gäller för de 7 procent som bestämde sig veckan före valet, 9 procent av Nej-röstarna och 5 procent av Ja-röstarna bestämde sig sista veckan före folkomröstningen. Det omvända förhållandet gällde för dem som bestämde sig under augusti, skillnaderna är dock små mellan grupperna.

Det finns vissa skillnader i materialet som är relaterade till om de svarande är arbetare eller tjänstemän. Tjänstemän har generellt sett oftare bestämt sig före augusti 1997 övriga skillnader mellan arbetare och tjänstemän är små.

Andelen personer över 54 års ålder som bestämde sig redan vid fullmäktiges beslut att de skulle rösta Nej är hela 56 procent. Motsvarande siffra för de mellan 35 och 54 års ålder är 42 procent och för den yngsta gruppen är andelen 28 procent. Vi kan också klart se att det är den yngsta åldersgruppen som bestämmer sig under augusti och september. Hela 10 procent av den yngsta åldersgruppen bestämde sig sista veckan. Under 1997 har 47 procent av de under 35 år bestämt sig.

Något fler män än kvinnor bestämde sig redan 1993 hur de skulle rösta. Samtidigt var något fler män än kvinnor fortfarande inför sista veckan osäkra över hur de skulle rösta, 9 procent män och 4 procent kvinnor bestämde sig sista veckan. Hela 93 procent av kvinnorna hade bestämt sig före september månad 1997. Motsvarande andel för männen var 88 procent. Kampanjen under september hade sålunda en relativt liten grupp att påverka och som visas här nedan så var de flesta mycket säkra i sina uppfattningar.

En annan av våra frågor var: "Kan Du ange någon information eller händelse under slutkampen i augusti och september som har förstärkt respektive försvagat alternativt förändrat Ditt ställningstagande i folkomröstningen?" De intervjuades svar visar på att befintliga åsikter eventuellt har förstärkts men definitivt inte försvagats eller förändrats. Sammanställningen nedan visar detta tydligt!

Svar förstärkt:	Ja: 30 %,	Nej: 68 %,	Vet ej: 2 %
Svar försvagat:	Ja: 2 %,	Nej: 95 %,	Vet ej: 3 %
Svar förändrat:	Ja: 4%,	Nej: 94 %,	Vet ej: 2 %

Något fler kvinnor än män har fått sin uppfattning förstärkt. Detta gäller även inom kategorierna tjänstemän, Ja-röstare och personer under 55 års ålder.

På frågan: "Kan Du identifiera någon speciell person, personlig upplevelse, händelse eller information som låg bakom Ditt ställningstagande" är det 53 procent som säger sig kunna göra detta, medan 39 procent säger sig ha fattat beslutet utan yttre påverkan. Endast 10 procent av samtliga intervjuade menade att rennäringen och samernas uppfattning hade påverkat ställningstagandet.

En majoritet, 53 procent av de intervjuade ansåg att den fråga som folkomröstningen gällde inte var en bra fråga att föra ut till folket för ett ställningstagande. Att det var riktigt att genomföra en folkomröstning i frågan ansåg 44 procent medan 3 procent var osäkra hur de skulle ställa sig.

Vi frågade också våra intervjupersoner vad de hade uppfattat som folkomröstningens huvudfråga (jfr tabell 7.9). Vad hade de tagit ställning till när de röstade? Endast sakfrågan eller ett vidare perspektiv? Drygt hälften av medborgarna anser sig ha tagit ställning endast till sakfrågan medan knappt 40 procent säger sig ha haft ett vidare perspektiv och ca. 5 procent anger en kombination baserad på olika riskbedömningar.

Tabell 7.9 Folkomröstningsfrågan lyder: Ska svensk kärnbränslehantering AB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun? Hur har Du tolkat frågan när Du röstat?

	Ja-röstare	Nej-röstare	Totalt
Endast sakfrågan	92	25	56
Ett större perspektiv	4	70	39
Annat	4	5	5

Anm: Kolumnprocent

Skillnaderna är stora mellan Ja- och Nej-röstarna. Ja-röstarna har uteslutande fokuserat själva sakfrågan medan en stor majoritet av de som röstat Nej anger ett större perspektiv. Det större perspektivet innebär dels en bedömning av att Malå kommun faktiskt skulle kunna finnas vara den mest lämpliga platsen och sålunda få en lokalisering av en förvaringsanläggning, dels innehåller det en riskbedömning för ett framtida hanterande av kärnavfallet samt en generell riskbedömning och en grundläggande uppfattning om att man inte vill ha avfallet i Malå kommun även om det ger arbetstillfällen och bättre kommunal ekonomi. Detta har framkommit vid intervjuerna.

Det finns inga skillnader i denna fråga relaterade till ålder eller om de svarande är män eller kvinnor. Däremot är arbetarna jämnt fördelade mellan de två huvudalternativen medan tjänstemännen till två tredjedelar uppger att de endast sett på sakfrågan och en tredjedel anger ett större perspektiv.

Vi frågade också senare i intervjun om de såg folkomröstningen som en i huvudsak lokal fråga eller om den hade nationella och internationella aspekter (jfr tabell 7.10). Greenpeace framhöll vid många sammankomster Malås betydelse som internationellt exempel.

Tabell 7.10 Oavsett om du röstat ja eller nej, anser du att folkomröstningen i huvudsak gäller Malås framtid eller har frågan också en nationell respektive internationell aspekt?

	Ja-röstare	Nej-röstare	Totalt
Endast Malå	28	22	27
Nationell aspekt	51	36	43
Internationell aspekt	7	14	10
Olika aspekter	14	28	20

Anm: Kolumnprocent

Det visar sig då att även om 56 procent ansett sig ta ställning bara till sakfrågan så upplevde endast 27 procent att frågan var rent kommunal och gällde Malå. Den största andelen såg frågan som en nationell fråga medan ca. 10 procent såg frågan som en internationell fråga. En blandning av olika aspekter anges av 20 procent av de tillfrågade.

Det är endast små skillnader mellan mäns och kvinnors uppfattningar. Den enda säkerställda skillnaden är att andelen kvinnor som anger flera olika aspekter är ca. 10 procent större än andelen män som anger flera olika aspekter. Samma generella mönster gäller vid en uppdelning av materialet i olika ålderskategorier. Den variation som där förekommer är att personer under 35 års ålder är i flertal relativt de andra grupper bland dem som angivit flera olika aspekter samt är svagt representerade bland dem som anger att det är en Nationell fråga.

Variationen mellan arbetare och tjänstemän är att andelen arbetare som ser frågan som en lokal fråga för Malå kommun är större än motsvarande andel tjänstemän men att de senare är i flertal bland de som ser frågan som en nationell fråga. De som röstade Ja är också i flertal bland de som anger en Nationell aspekt medan de som röstade Nej är i flertal bland de som anger flera olika aspekter och endast en lokal fråga för malåborna.

En försiktig slutsats av de ovan redovisade resultaten kan vara att betoningen på att frågan gällde Malå kommun och arbetstillfällen från kampanjsynpunkt var ett misstag av Ja-sidan. De som röstat Ja har ofta angett en nationell aspekt som motiv för sitt ställningstagande.

Av våra intervjuade uppgav 54 procent att de röstat Nej och 37 procent att de röstat Ja. Jämfört med det verkliga resultatet i folkomröstningen har alltså vi i vårt material en alltför liten andel Ja-röstare. Men om vi utgår ifrån att de som inte vill uppge hur de röstat till största delen är Ja-anhängare, så är ändå fördelningen bra i relation till valutslaget.

I vilken utsträckning har Malåborna aktivt deltagit i informations- och kampanjmöten för att försöka skaffa sig information om kärnavfallsfrågan?

Det visar sig (se tabell 7.11) att under tiden före augusti 1997 hade 36 procent av befolkningen besökt informations- eller opinionsmöten. Under augusti och september besökte 26 procent av befolkningen informationsmöten. De flesta av dessa ingår också i de 36 procent som tidigare gjort besök. Vid en korstabulering visar det sig att de personer som varit aktiva vid båda tillfällena utgör 18 procent av samtliga som varit aktiva. Det innebär att mindre än hälften eller 42 procent av befolkningen anser sig ha besökt något informationsmöte.

Hur fördelar sig Ja- och Nej-röstarna när det gäller deltagande i informations- och opinionsmöten.

Tabell 7.11 Har Du deltagit i några informations och/eller opinionsmöten?

	Ja-röstare	Nej-röstare	Totalt
Under augusti och september?	32	22	26
Under tiden före augusti i år?	35	37	36

Anm: Procentandel som angivit att de besökt något kontor.

Andelen Ja- och Nej-röstare som besökte informations eller opinionsmöten före augusti 1997 var lika stor. Andelen Ja-röstare låg kvar på samma nivå under de två sista månaderna medan Nej-röstarna minskade i antal. Eventuellt kan detta vara en förklaring till den känsla av framgång som Ja-sidan gav uttryck för vid kampanjens slut. De trodde att opinionen hade svängt till Ja-sidans förmån. En förhoppning som visade sig vara felaktig.

Den enda variation som finns relaterad till ålder är att den äldsta gruppen deltagit något mer frekvent i möten både före augusti och under slutsporten. En kontroll för indelningen av materialet i arbetare och tjänstemän visar att andelen tjänstemän vid dessa möten alltid varit större än andelen arbetare, ca. 10 procents skillnad. Något fler kvinnor än män har också deltagit i mötena och detta gäller främst under mötena före augusti 1997.

Undersökningen har också gällt i vilken utsträckning väljarna låtit exponera sig för olika informationsinsatser. Några resultat är återgivna i tabell 7.12.

Tabell 7.12 Har Du besökt Ja- eller Nej-gruppernas, Greenpeace eller SKB:s kontor?

		Ja	Nej
Ja-gruppen,	Under augusti-september	20	80
	Tidigare än augusti 1997	7	93
Nej-gruppen,	Under augusti-september	22	78
	Under tiden före augusti 1997	10	90
SKB:s kontor,	Under augusti-september	22	78
	Under tiden före augusti 1997	37	63
Greenpeace,	Under augusti-september	17	83

Anm: Radprocent.

SKB har haft de klart flesta besöken på sitt kontor före augusti 1997. Kontoret lyckades då få 37 procent av målåborna att besöka kontoret. Det är den klart högsta siffra som något av kontoren får. Kopplas detta ihop med den bild av förtroende som SKB får i andra sammanhang kan det inte uteslutas att SKB:s informationsspridning haft stor betydelse för valutgången. Intressant var dock den omedvetenhet som SKB uppvisade vid våra intervjuer på kontoret. De kunde inte beskriva vilka som kommer in och hur många besök de hade per dag eller vilka de vanligaste frågorna var och hur de svarade på dessa. Därför är det svårt att uttala sig om den direkta effekten av besöken och huruvida SKB verkligen utnyttjat sin möjlighet att sprida positiv saklig information – dvs. spelat rollen som en aktör.

När vi kontrollerar materialet för andelen män och kvinnor som besökt kontoren finner vi att män något oftare än kvinnor besöker kontoren; skillnaderna varierar mellan 5 och 8 procentenheter. Den enda säkerställda skillnaden mellan andel arbetare och andel tjänstemän som besökt kontoren är att andelen tjänstemän som före augusti besökt SKB:s kontor är nästan dubbelt så stor som andelen arbetare, 46 procent gentemot 28 procent. När det gäller olika åldersgruppers besök på kontoren är skillnaderna små mellan de två yngsta grupperna medan den äldsta gruppen har den klart sämsta besöksfrekvensen. I relation till hur personerna röstat finns ett förväntat men intressant mönster: Ja-röstarna är i majoritet bland de som besökt Ja-kontoret

och SKB både före augusti och under slutspurt, medan Nej-röstarna är i majoritet bland de som besökt Opinionsgruppens kontor och Greenpeace.

Vi har undersökt hur många individer av de som besökte något av kontoren under augusti-september som också hade besökt något annat kontor tidigare. Det visade sig att ca. en fjärdedel av Ja-kontorets besökare även hade varit på Opinionsgruppens kontor och det gällde även för Opinionsgruppens besökare att ungefär en fjärdedel besökt Ja-gruppen. Samma siffror gäller relationen mellan SKB:s besökare och dessa två andra kontor. Däremot hade ca. 50 procent av Ja-gruppens respektive Opinionsgruppens besökare också besökt SKB:s kontor.

När samma analys görs för att gälla endast augusti och september månad visar det sig att mellan 50 och 70 procent av de som besökt ett kontor även besökt ett annat kontor. Det innebär att av de ca. 20 procent av befolkningen som angivit att de besökt något av de enskilda kontoren så utgör de en stor del av besöksunderlaget på ett annat kontor. När vi räknar totala antalet besök framkommer att 37 procent av vårt urval besökt ett eller flera kontor, vilket betyder att 63 procent av befolkningen inte besökte något kontor under augusti och september.

Vi har även undersökt i vilken utsträckning väljarna själva engagerat sig i kampanjarbetet (tabell 7.13).

Tabell 7.13 Har Du själv varit aktiv på något sätt inför folkomröstningen eller tidigare i denna fråga?

Ja, inför folkomröstningen	4
Ja, inför folkomröstningen och även tidigare	4
Ja, endast tidigare	1
Nej	91

Anm.: Kolumnprocent

Endast 9 procent av de tillfrågade uppger att de varit aktiva i relation till folkomröstningsfrågan. Medlem i någon av de opinionsgrupper som arbetat med frågan har knappt en femtedel eller 18 procent varit. Av dessa medlemmar har 60 procent röstat Ja och 40 procent Nej, dvs. vi har något fler Ja-medlemmar i materialet än vi har Nej-medlemmar.

Hur har debatten upplevts? Detta har vi sökt att belysa genom den fråga som redovisas i tabell 7.14.

Tabell 7.14 Anser Du att det har förekommit en öppen debatt kring folkomröstningsfrågan?

	Ja	Nej	Vet ej
Mellan familjemedlemmar	86	12	2
Mellan vänner och nära bekanta	83	16	1
Mellan medborgarna i Malå	77	18	5
Mellan arbetskamrater på jobbet	73	16	11
Mellan grannar	63	32	5
Mellan de politiska partierna	44	26	30
Inom de politiska partierna	31	15	54

Anm: Radprocent

Debatten kring folkomröstningen har varit privat. Främst har man debatterat och diskuterat med dem man känner. Malåborna har inte upplevt att den offentliga debatten, som partierna borde stå för, har varit speciellt framträdande. Andelen vet ej svar är mycket hög för partiernas del. Möjligen kan detta accepteras för den inre debatten men inte vad gäller debatten mellan partierna. Den har inte upplevts som tydlig av medborgarna.

Andelen kvinnor som anser att en öppen debatt har förekommit mellan grannar och inom familjen är större än motsvarande andel av männen. I det första fallet 11 procentenheters skillnad och i det senare 6 procents skillnad. De som röstat Ja anser i större utsträckning än de som röstat Nej att debatten varit öppen både mellan och inom partierna. Ja-röstarna anser att det mellan arbetskamrater förts en öppen debatt. Det gör också tjänstemännen, skillnaden mot arbetarna är ca. 10 procent. Ju äldre som den svarande är desto större är sannolikheten att han eller hon anser att det förekommer en öppen debatt inom och mellan partier samt mellan grannar. Mönstret är tydligt och de ungas andel av svaren är lägst.

En debatt som ofta nämndes av vissa insatta personer och ansågs ha påverkat malåborna var den debatt som förekommit i Storuman i samband deras folkomröstning 1995. Våra data stödjer endast till viss del denna uppfattning.

Tabell 7.15 Tror du att Folkomröstningen 1995 i Storuman haft någon betydelse för Malå och Malåborna?

Ja, stärkt nej-sidan	36%
Ja, Storuman bråket har dämpat debatten	3%
Nej, tror inte att Storuman påverkat	38%
Vet ej	23%

Anm: Kolumnprocent

Drygt 40 procent säger sig inte tro att folkomröstningen i Storuman har påverkat i någon speciell riktning utan endast att den dämpat debatten. Men en nästan lika stor andel anser att Storuman-debatten stärkt Nej-sidan. Som väntat är dessa uppfattningar relaterade till hur man röstat. Ja-röstarna anser oftare än Nej-röstarna att folkomröstningen i Storuman varit ett stöd för Nej-sidan, och Nej-röstarna anser oftare än Ja-röstarna att den omröstningen troligen inte haft någon betydelse. Arbetarna tror i större utsträckning än tjänstemännen, 45 respektive 33 procent, att Storuman-händelserna inte har haft någon betydelse. Diskussionen kring Storumanomröstningen samvarierar inte med ålder och kön.

En annan fråga som mycket diskuterats är Greenpeace intresse för folkomröstningen i Malå. Av den tidigare redovisningen i kapitel 5 framgår att förväntningarna på Greenpeace inför ankomsten till Malå var stora och att befolkningen väntade sig olika aktioner. Av dessa blev inget annat än en dörrknackningskampanj, skyltkampanj med ibland felplacerade skyltar och en klistermärkeskampanj. I det senare fallet fick Greenpeace på alla sätt försöka gottgöra att märken satts upp av barn i utbyte mot Greenpeace tröjor genom att försöka ta bort klistermärkena på de mest utsatta ställena. Våra intervjupersoner var rätt splittrade i sin uppfattning om Greenpeace betydelse.

Tabell 7.16 Hur tror Du att Greenpeace närvaro i Malå har påverkat opinionen?

Den har stärkt nej-sidan/opinionsgruppen	64
Den har stärkt ja-sidan	4
Den har inte haft någon betydelse	17
Den har irriterat många Malåbor	46
Vet ej/har ingen bestämd åsikt	7
Annat svar	12

Anm: Procentandel som angivit varje svarsalternativ.

Den vanligast förekommande uppfattningen är att Greenpeace stärkt Nej-sidan. Det anser främst Ja-röstare, 73 procent mot Nej-röstarnas 55 procent. Något mindre än hälften av malåborna anser att Greenpeace främst irriterat malåborna och även här är Ja-röstarna i majoritet, 54 procent gentemot 41 procent. Övriga svarsalternativ är förhållandevis små. Annat svar, som omfattar 12 procent, innebär främst att man kombinerat olika saker och inte avgivit svar som direkt kunde inordnas i våra kategorier. För samtliga svarsalternativ finns ett svagt traditionellt mönster för arbetare och tjänstemän som innebär att tjänstemännen tror att Greenpeace haft större betydelse än vad arbetarna tror. Huruvida den svarande är man eller kvinna har ingen betydelse i bedömningen av Greenpeace.

7.4 Vad tycker malåbon egentligen?

Vid tiden för våra intervjuer var valresultatet känt och vi valde då att ställa frågor som vi hoppades skulle frikoppla svaren från själva röstningsproceduren och de känslor och argument som där använts. Vi inledde frågorna med "Oavsett om Du röstat ja eller nej,... " vad anser Du om olika förhållanden? Våra första frågor gällde olika kunskapsaspekter, medan ett senare block gällde vilka bedömningsgrunder som de svarande haft för sina ställningstaganden.

Tabell 7.17 Oavsett om Du röstat ja eller nej, vilka ev. svagheter anser Du finns i det program som redovisats för hur ett förvar av utbränt kärnbränsle skall kunna förläggas till Malå kommun?

Transporterna	47
Djupförvarsmetoden	28
Sabotage	11
Möjligheten att återta det utbrända kärnbränslet	11
Grundvatten som blir radioaktivt	11
Övervakningen	8

Anm: Procentandel som angivit varje svarsalternativ.

Intressant är att även här lyfts transporterna fram som den del i programmet som anses vara svagast. Vi har kommenterat detta tidigare och dessa resultat stärker diskussionen om olyckor och uppfattningar om att vägstandarden är otillräcklig. Själva djupförvarsmetoden anges av drygt en fjärdedel av de svarande, medan ca. 10 procent anger fyra andra orsaker nämligen; sabotage, möjligheten att

återta det använda kärnbränslet, grundvatten som blir radioaktivt och övervakningen av anläggningen. Intressant är att yttre risker för anläggningen anges av 20 procent av befolkningen dvs. övervakningen och sabotagerisken. Det innebär att de tre alternativ som innefattar yttre hot anges av ca. 65 procent av befolkningen. Att frågeställningen varit viktig för de svarande visas också genom att hela 26 procent av de intervjuade har lämnat kommentarer till frågan. Dessa är ofta långa utläggningar där personerna visar upp sin oro och osäkerhet i olika avseenden. Att djupförvaret i sig i stort skulle vara ofarligt tror drygt hälften av de svarande.

Av de 47 procent som uppger transporter som en svaghet är 64 procent Nej-röstare och av de 47 procent som uppger djupförvarsmetoden är hela 88 procent Nej-röstare. Det innebär att djupförvarsmetoden främst upplevs som ett problem av dem som röstat Nej. De yngre är också klart mer tveksamma till djupförvarsmetoden än de äldre åldersgrupperna. Arbetarna anger oftare än tjänstemännen de vanligaste alternativen transporter och djupförvarsmetod. Detsamma gäller för kvinnorna. Männen och tjänstemännen utgör den största andelen av dem som uttrycker att en svaghet är möjligheten att återta det utbrända kärnbränslet.

Vi frågade vidare "Oavsett om Du röstat ja eller nej, tror Du att riskerna med ett djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun skulle vara helt försumbara för medborgarna i Malå?". Här svarade 48 procent Ja och 38 procent Nej medan 14 procent var osäkra i sin uppfattning.

Av de 48 procent som svarade Ja utgör Ja-röstarna 70 procent och av de 38 procent som svarade Nej utgör Nej-röstarna 87 procent. Polariseringen mellan Ja- och Nej-röstarna är sålunda mycket tydlig. Samma mönster gäller vid en uppdelning av materialet i arbetare och tjänstemän. Tjänstemännen framhåller oftare att riskerna är försumbara medan arbetarna anser att så inte är fallet, skillnaderna mellan grupperna är i bägge fallen ca. 20 procent. Inga ålders eller könsrelaterade skillnader finns i materialet.

Eftersom själva kärnavfallet eller tekniken runt omkring ej upplevs som problematisk av en majoritet av befolkningen kan vi hypotetiskt anta att annat än kunskaper varit styrande för malåborna vid röstningstillfället. Vi som var närvarande som observatörer vid själva omröstningen upplevde också en mycket ovanlig valdag. Människor kom och gjorde sin plikt. De stannade inte kvar och diskuterade valet eller pratade med sin bekanta som är vanligt på den allmänna valdagen tredje söndagen i september vart fjärde år. De tittade hellre ner än sökte sina bekantas blickar. Valet de gjort i folkomröstningslokalen var privat och det ville man inte prata om. Vi hade planerat gör en s.k. exit poll,

dvs. fråga de som kom ut ur vallokalen hur de röstat. Vi insåg när vi såg medborgarnas beteenden att vi skulle avstå från denna del av studien. Det var troligen många som hade röstat utifrån en riskvärdering vilken de eventuellt hade svårt att motivera i sakliga termer.

Hur bedömde de röstande själva om kunskaper eller värderingar spelat störst roll vid ställningstagandet? Vi ställde den fråga som anges i tabell 7.18.

Tabell 7.18 Oavsett om Du röstat ja eller nej, har Du i huvudsak röstat utifrån en värdering av frågeställningen eller utifrån kunskaper Du anser Dig ha om frågan?

Kunskap	32
Värderingar	51
Både Kunskaper och värderingar	17

Anm: Kolumnprocent

De som anger att deras ställningstagande är enbart utifrån kunskap omfattar en tredjedel av de svarande. Sålunda har två tredjedelar angivit att värderingar har spelat en avgörande roll för deras ställningstagande. Ser man till hur de olika grupperna röstat finner man att kvinnor oftare än män anger värderingar som grund för sitt ställningstagande, medan olika åldersgrupper inte skiljer sig åt i sin bedömning. De som röstat Ja anger oftare än de som röstat Nej "kunskaper". Andelen av de senare som ofta anger värderingar som bas för röstandet överstiger klart Ja-röstarnas andel. Arbetarna anger också oftare än tjänstemännen värderingar. Tjänstemännen är i flertal bland de som svarar både kunskaper och värderingar.

Vilka anses vara de vanligaste argumenten som Ja- och Nej-sidorna använder enligt våra intervjupersoner?

Tabell 7.19 Oavsett om Du röstat ja eller nej, kan Du ange de vanligaste argumenten för Ja- respektive Nej-sidan?

Ja-argument		Nej-argument	
Arbetsstillfällen	84	Övrigt	44
Övrigt	23	Risker	42
Kommunens ekonomi	22	Miljön	17
Ansvar och säkerhet	7	Processen	16
		Transporter	12

Anm: Procentandel som angivit ett visst argument.

Sammanställningen ovan visar klart att Ja-sidan främst upplevdes som en organisation för arbetstillfällen till Malå kommun samt för en förbättring av kommunens ekonomi. Alternativet övrigt som redovisas i sammanställningen omfattar 23 procent. Bilden för Nej-sidan uppvisar en intressant tendens, nämligen mångfald av argument. Inget av deras enskilda argument framstår som lika betydelsefullt eller tydligt som Ja-sidans arbetstillfällen. Mångfalden i argument för Nej-sidan har också visats ovan utifrån mediaanalysen och framstår tydligt när vi analyserar dessa data som en lyckad kampanjmetod. De som röstat Nej har inte tagit åt sig *ett* argument utan olika personer har funnit *sitt eller sina* argument. Många olika argument har bildat en stark väv av motstånd, medan Ja-sidans betoning av ett enda argument vid intervjuerna ibland framställts som alltför kortsiktigt och något som man relativt lätt kunde ifrågasätta. De argument som Ja-sidan förde in sent i debatten om ett nationellt ansvar upprepas här bara av 7 procent av våra intervjupersoner.

Under rubriken Övrigt redovisas en mängd olika argument. Sammanställningen nedan är ett försök att beskriva argumentfloran utifrån våra intervjuer.

Övriga Ja-argument

Lokala utvecklingsmöjligheter

En platsundersökning ger Malå tillfälle och resurser till nya utvecklingsmöjligheter.

En platsundersökning ger kunskaper om Malå som kan vara nyttigt för andra verksamheter än själva djupförvaret (Sidoeffekter).

Fortsatt undersökning ger 20-25 lokala arbetstillfällen och skatteinkomster.

Fortsatta undersökningar ger chans till ett geologiskt centrum i Malå. Geologisk kompetens finns redan på orten.

Att ställa upp på undersökning för ett djupförvar visar på framåtanda och placerar Malå på kartan som kan leda till nya arbeten.

Överlevnadsperspektiv för inlandet. SKB:s undersökningar får hit nya människor med nya idéer.

En platsundersökning ger fler ungdomar möjligheter att återvända till Malå.

Infrastrukturen (vägar, flyg och järnväg) förbättras.

Kvalificerad verksamhet kring en platsundersökning kan bidra till ett eget gymnasium i Malå.

Säkerhet och tillit till experter

En grundlig platsundersökning ökar kunskapen om metoder för djupförvar och kommer alla till del. Därefter kan ett lokaliseringsbeslut fattas.

Vi litar på de experter vi har i Sverige att de kan hantera det använda kärnbränslet på ett säkert sätt. En platsundersökning bidrar till att öka kunskapen på området.

Folkomröstning om platsundersökning – inte Ja till djupförvar

Vi tar inte ställning till djupförvar nu utan röstar enbart för fortsatta undersökningar.

Fortsatta undersökningar ger klarhet i om djupförvar är något för Malå.

Övriga - Nej-argument

Folkomröstningen handlar inte om en platsundersökning utan om vi ska tillåta en "dumpning" av mänsklighetens mest dödliga gift – kärnkraftens högaktiva avfall.

Platsundersökningen provar aldrig lämpligheten i att förvara kärnkraftsavfall i urberget (KBS-3-metoden). Andra alternativ prövas inte.

Det är fel att hantera avfallsfrågan i en lokal folkomröstning. Kärnkraften och dess avfall är en nationell och internationell fråga som ska hanteras på rätt nivå.

Debatten inför folkomröstningen handlar för mycket om arbetsmarknadspolitik och utvecklingsfrågor. Säkerhetsfrågorna är det viktigaste och det enda som ska diskuteras inför en eventuell platsundersökning.

Lokaliseringsfrågan drivs på för fort. Forskningsfrågorna förväntas lösas efterhand, parallellt med lokaliseringen. Forskningsfrågorna bör besvaras innan lokaliseringsfrågan blir aktuell.

En platsundersökning är ett definitivt steg i en process mot ett djupförvar som inte går att ta tillbaka. En platsundersökning gör det svårt för kommunen att dra sig ur eftersom endast två platser i Sverige kommer att undersökas.

SKB presenterar endast ett alternativ till metod för djupförvar, KBS-3 metoden. Opinionsgruppen är kritisk till metodens lämplighet och önskar få fler alternativa metoder presenterade innan ställning kan tas. Tillsvidare bör avfallet förvaras i CLAB.

Förtroendet för SKB är dåligt. SKB har uppträtt spektakulärt och har svårigheter att renodla sin uppgift.

SKB har inte klarlagt vad som söks under en platsundersökning. – Det handlar om mer än borring!

En märkbar skillnad mellan Ja- och Nej-argumenten är att Nej-argumenten oftare är sammansatta av flera olika led medan Ja-argumenten oftare uttrycks som enskilda satser. Detta förhållande kan tolkas som att Nej-sidans kampanj bättre lyckats beskriva folkomröstningsproblematiken som komplex och svårtolkad, medan Ja-sidans kampanj skjutit in sig på speciella förhållanden.

7.5 Malåborna och framtiden

Det har framkommit under analysen att malåborna inte är helt nöjda med hur deras lokala politiska partier uppträtt i folkomröstningsfrågan. Förtroendet för information från partierna var relativt lågt och även förtroendet för informationen från Malå kommun var lågt. Gäller denna förtroendenivå även när frågan formuleras allmänt?

Tabell 7.20 Hur tycker Du att kommunens styrande grupp av politiker sköter sin uppgift?

Mycket bra	38
Ganska bra	23
Varken bra eller dåligt	9
Mycket dåligt	30

Anm: Kolumnprocent

På en allmän nivå verkar malåborna vara nöjda med sina styrande. Hela 61 procent av de svarande är nöjda med sina politiker. Detta är höga siffror jämfört med andra studier om förtroende för politiker. Endast 30 procent uttrycker att kommunens politiker sköter sin uppgift mycket dåligt. Kontrolleras dessa uppgifter för röstande visar det sig att av dem som röstat Ja är det 49 procent som tycker att politikerna sköter sin uppgift på ett mycket bra eller ganska bra sätt medan av Nej-röstarna är det bara 30 procent som har denna uppfattning. Det minsta stödet i relation till ålder hos de svarande har politikerna ibland medelålders människor, 35 till 54 års ålder där endast 27 procent uppger att de tycker att politikerna sköter sin uppgift på ett bra sätt. Hos de yngre är stödet för den förda politiken 42 procent och hos den äldsta åldersgruppen är det 49 procent. Analysen relaterad till en uppdelning i arbetare och tjänstemän respektive män och kvinnor uppvisar ingen samvariation med de svarandes uppfattning om det politiska styret.

Vi ställde också frågan: "Vilket parti tycker Du bäst om idag på det lokala planet i Malå?". Här visar det sig att Vänsterpartiet är det populäraste partiet och anges av 28 procent av våra intervjupersoner följt av Socialdemokraterna på 25 procent. Vänsterpartiets siffror är igen enligt de svarande en förtroendemarkering för en person nämligen Lennart Gustafsson som varit en mycket framträdande politiker under lång tid i Malå och haft en dominerande roll i debatten kring folkomröstningen. Övriga partier får låga värden med undantag för Folkpartiet och Moderaterna som får 6 respektive 5 procent, vilket svarar mot deras storlek i förra valet. En tredjedel av de svarande vill inte uppges partitillhörighet. Vi har prövat dessa siffror mot frågan: 'Anser Du Dig vara en övertygad anhängare av Ditt lokala parti'. Vi har i materialet 52 procent som säger sig vara övertygade anhängare av sitt parti medan övriga 48 procent är mer tveksamma.

Analysen visar att Vänsterpartiets höga siffror inte konstituerats av övertygade anhängare utan att det är partiets uppträdande i folkomröstningen som

gett effekt. Det framkommer vid intervjuerna att Lennart Gustafsson anses vara en mycket trovärdig och bra politiker.

Vi ställde också en allmän fråga om hur ekonomin skulle komma att förändras under det kommande året. Svaren visar på en allmän tro på Sveriges ekonomi men en tro på ökade problem i Malå och i stort en oförändrad egen ekonomi.

Tabell 7.21 Hur tror Du ekonomin kommer att förändras under det kommande året?

	Förbättras	Oförändrad	Försämras	Ej svar
Din egen ekonomi	12	71	15	2
Din kommuns ekonomi	4	37	56	3
Den svenska ekonomin	52	33	8	7

Anm: Radprocent

Det finns inga skillnader med avseende på ålder eller på om de svarande är arbetare eller tjänstemän. Kvinnor gör en något mer dämpad bedömning av ekonomins utveckling i den egna kommunen och inom familjen, medan männen oftare än kvinnorna tror på en positiv utveckling för Sverige. De som röstat Ja tror att Malå kommuns ekonomi ska försämrast kraftigt, 78 procent har den uppfattningen, medan bland dem som röstat Nej finns en majoritet, 53 procent, som tror att Malå kommuns ekonomi inte kommer att förändras. Både Ja- och Nej-röstarna tror på en försämrast ekonomi för Malå kommun. Framförallt för Ja-röstarna, men även för Nej-röstarna, kan svaret ha influerats av den pessimism om Malå kommuns ekonomiska utveckling som många kände när valresultatet blev känt.

7.6 Malåborna och de tekniska aspekterna en gång till

Vi har i det ovanstående redovisat att människor är tveksamma till den information de givits, samtidigt som en majoritet säger sig ha fått tillräcklig information för att kunna ta ställning. För att utröna hur människor tänker om denna form av tekniskt svår information har vi ställt ytterligare några frågor.

Tabell 7.22 Den information som givits om risker och möjligheter med ett djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun redovisar ofta tekniska beräkningar och antaganden som är komplicerade. Hur gör Du när Du bedömer denna information?

Litar på forskare och tekniker	50
Litar på min egen kunskap och mina egna erfarenheter	9
Litar till min egen intuition	23
Kombinationer	28

Anm: Radprocent

Hälften av de som svarat verkar lita på forskare och tekniker medan den andra hälften alltid faller tillbaka på sina egna erfarenheter eller sin intuition. När detta kontrolleras för hur människor har röstat framkommer klart att av Ja-röstarna litar 71 procent på forskare och tekniker medan endast 29 procent av Nej-röstarna gör detta. Bland Nej-röstarna litar 36 procent på sin egen intuition något som endast 7 procent av dem som röstat Ja anför som grund för sin bedömning av det aktuella informationsmaterialet. Detta stöds också av att tjänstemännen oftare än arbetarna litar på forskare och tekniker medan arbetarna oftare litar på sin intuition än vad tjänstemännen gör vid bedömningen av informationsmaterialet.

Det finns ingen variation som beror på om den svarande är man eller kvinna. Däremot finns en tendens att ju äldre den svarande är, desto sannolikare är det att han eller hon litar på forskare och tekniker, 57, 49, respektive 39 procent är siffrorna för de olika åldersgrupperna med den äldsta gruppens siffror först.

Det visar sig också att våra intervjupersoner har en stark tro på att problemet med avfallet inte är akut. En överväldigande majoritet menar att Sverige både på kort och lång sikt bör kunna hantera och förvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt.

Tabell 7.23 Tror Du att vi i Sverige kommer att kunna hantera och förvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt? (Kolumnprocent)

På kort sikt (de närmaste 50 åren)

Ja 82

Nej 11

Vet ej 7

På lång sikt (så länge avfallet är farligt för människor och miljö)

Ja 76

Nej 9

Vet ej 15

Sambandet mellan de två uppfattningarna är mycket stort. Det är sålunda mycket få personer som tror på att kvalitén på hantering och förvar skall försämrats utan man förväntar sig snarare en lösning av problemet på sikt.

Av Nej-röstarna anser 71 procent att vi kan klara hanteringen av kärnkraftens avfall på kort sikt. Andelen sjunker något för lång sikt men stannar på 64 procent, Ja-röstarnas värden är 95 respektive 86 procent. Arbetare och tjänstemän är också säkra på att vi på kort sikt kan hantera och förvara kärnavfallet på ett säkert sätt. Deras andelar är 79 respektive 86 procent för kort sikt och för lång sikt sjunker även här värdena något, men 71 procent av arbetarna och 82 procent av tjänstemännen tror att problemen kommer att lösas även på lång sikt. Det finns inga tendenser relaterade till kön eller ålder hos de svarande.

Vi frågade även "Tror Du att teknikerna och forskarna i framtiden kan komma att finna en lösning som gör att kärnavfallet blir ofarligt eller i alla fall mer hanterbart?". Hela 90 procent tror att kärnavfallet kommer att bli mer hanterbart i framtiden även om det kanske inte kan bli ofarligt.

Avslutningsvis formulerade vi om folkomröstningsfrågan. Vi frågade: "Hur ställer Du Dig till placering av ett förvar för kärnkraftens högaktiva avfall i Malå kommun?" Drygt en tredjedel eller 39 procent ansågs sig vara mycket eller ganska positiv till en förvaring av kärnkraftens högaktiva avfall i Malå kommun. De som uttryckte motsatt uppfattning var 43 procent och den osäkra gruppen utgjorde resterande 18 procent.

I tabell 7.24 redovisas svarsfördelningen för de som röstat Ja respektive Nej.

Tabell 7.24 Hur ställer Du Dig till placering av ett förvar för kärnkraftens högaktiva avfall i Malå kommun?

	Ja-röstare	Nej-röstare	Totalt
Mycket positiv	30	1	14
Ganska positiv	51	3	25
Varken positiv eller negativ	13	19	18
Ganska negativ	4	32	18
Mycket negativ	2	45	25

Anm: Kolumnprocent

Det framgår tydligt av tabellen att det bland väljarna fanns en osäkerhet om inställningen till ett förvar hos dem som röstat Ja men även bland dem som röstat Nej. Denna grupp borde ha varit påverkbar under kampanjens slutskede. Men vi har ovan visat att mycket få personer ändrade ståndpunkt under de två sista kampanjmånaderna.

I övrigt står sig mönstret från tidigare. Männen är något teknikvänligare och överrepresenterade bland dem som säger sig vara mycket eller ganska positiva till ett förvar i Malå kommun, medan kvinnorna är överrepresenterade bland dem som säger sig vara negativa till en anläggning. Den osäkra gruppen innehåller lika många kvinnor som män. Det finns två resultat som är intressanta i förhållande till ålder. Det är den äldsta åldersgruppen som är överrepresenterade bland de mycket negativa och i gruppen varken positiva eller negativa finns en klar ålderstrend som innebär att 24 procent av den yngsta gruppen har avgivit detta svar, medan 18 procent av den mellersta gruppen och 13 procent av den äldsta gruppen har svarat på samma sätt. Vi finner slutligen att andelen arbetare är något större bland de som är negativa till en anläggning och att andelen tjänstemän är något större bland de som är positiva till en anläggning i relation till respektive grupps andel av materialet. Dessutom är nästan en fjärdedel eller 23 procent av tjänstemännen varken positiva eller negativa till ett förvar av kärnkraftens högaktiva avfall i Malå kommun.

Den fråga som osökt infinner sig är: "Kunde en riktad kampanj från Ja-sidan gett de 268 röster som hade behövts för att vända resultatet förutsatt att Nej-sidan behållit alla sina röster?". Hade man lyckats ta 135 röster från Nej-sidan hade resultatet blivit en seger!

Referenser

Intervjuer

Georg Andersson, Folkpartiet Liberalerna
 Rolf Andersson, Socialdemokraterna, kommunalråd
 Martin Bildström, Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå
 Sten Biström, Centerpartiet
 Hans Forsgren, Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå
 Lennart Gustafsson, Vänsterpartiet
 Arne Hellsten, Moderata Samlingspartiet
 Torbjörn Hugo-Persson, Svensk Kärnbränslehantering AB
 Eivor Jonsson, Ja-gruppen
 Dima Litvinov, Greenpeace
 Eva Olofsson, Vänsterpartiet
 Carl Olof Sjölund, kommunal samordnare
 Claes Thegerström, Svensk Kärnbränslehantering AB

Protokoll

Kammarrätten i Sundsvall: Dom 1994-03-28.

Kommunfullmäktiges protokoll: 1993-09-13; 1993-11-22; 1994-03-15; 1994-06-13; 1995-12-05.

Kommunstyrelsens protokoll: 1993-05-11; 1993-08-31; 1993-11-09; 1994-02-01; 1994-05-25.

Kommunstyrelsens arbetsutskotts protokoll: 1993-08-17.

Referensgruppens för SKB förstudie i Malå: 1994-03-30; 1995-05-30.

Tryckt material

Avfallskedjan (1987) *KÄRNKRAFTSAVFALL. Avfallskedjan redovisar kritisk faktabakgrund – slutsatser. Avfallskedjan (1987)*

Inbjudan från Infraplan 1997-08-22

Inbjudan. Transportarbetarförbundet 1997-09-11

Malå kommun, barn och utbildningsavdelningen 1995-01-01 – 1998-12-31. *Vad vill VI med vår Barnomsorg och Skola?*

Informationsmaterial

Lokala arbetsgruppens fristående granskning av SKB:s förstudie: Granskning i Malå, april 1997.

Malå kommun: Kommunal information inför folkomröstningen i Malå 1997.

Tidningsartiklar (se bilaga 1)

Muntlig källa

Per Stenbecks tal 1997-08-16

Litteratur

Beck, U. (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. Sage, London.

Budge, I. (1966) *The New Challenge of Direct Democracy*. Polity Press, London.

Burke, K (1969) *A rhetoric och Motives* (Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1969) [first published by prentice-Hall, 1950]

Butler, D. & Ranney, A. (1994) "Theory", i Butler, D. & Ranney, A. (eds) *Referendums Around the World*. The AEI Press, Washington.

Easterling, D. & Kunreuther, H. (1995) *The Dilemma of Siting a High Level Nuclear Waste Repository*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Eckerman, P. (1989) *Greenpeace - krigarna under regnbågen*. Alfabet, Stockholm.

Gallagher, M. (1996) "Conclusion", i Gallagher, M. & Uleri, P.V. (eds) *The Referendum Experience in Europe*. Macmillan, London.

Gilljam, M. (1996) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Norstedts Juridik, Stockholm.

Greenpeace (Web-plats). <http://www.greenpeace.org/-sweden/mala/>

Hadenius, S., Molin, B. & Wieslander, H. (1991) *Sverige efter 1900. En modern politisk historia*. Bonniers, Stockholm.

Hallberg, P. *Samtida demokratiteoretisk debatt*. 1997:7-46. I *Folkomröstningar och demokrati*, Bilaga 2, SOU 1997:56, Bilaga till Folkomröstningsutredningens betänkande. Fritzes.

Hedberg, P. (1994) "Kärnavfall – Nej tack! i Holmberg, S. & Weibull, L. (eds) *Vägval*. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.

Hedberg, P. (1997) "Kärnavfallsopinionen", i Holmberg, S. & Weibull, L. (eds) *Ett missnöjt folk?* SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.

Heradstreit, D. & Børgo, T. (1996) *Politisk kommunikation*. Studentlitteratur, Lund.

Holmberg, S. (1997) "Den seglivade kärnkraftsfrågan", i Holmberg, S. & Weibull, L. (eds) *Ett missnöjt folk?* SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.

Holmberg, S. & Asp, K. (1984). *Kampen om kärnkraften. En bok om väljare massmedier och folkomröstning 1980*. Liber förlag, Stockholm.

Karlsson, O. (1996) *Att utvärdera – mot vad? Om kriterieproblemet vid intressentutvärdering*. Stockholm: HLS Förlag

Lidskog, R. (1994) *Radioactive and Hazardous Waste Management in Sweden*. Almqvist & Wicksell, Uppsala.

Lidskog, R., Sandstedt, E. & Sundqvist, G. (1997) *Samhälle, risk och miljö*. Studentlitteratur, Lund.

Lpo 94 (1994) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*. Utbildningsdepartementet.

Lundgren, N.G. (1997) Anmälan av Easterling, D. & Kunreuther, H. "The Dilemma of Siting a High Nuclear Waste Repository", i *Environmental Politics*, Vol. 6, No. 7. Frank Cass, London.

Melin, L. & Lange, S. *Att analysera text*. 1995. Studentlitteratur.

Morel, L. (1993) "Party Attitudes Towards Referendums in Western Europe, *West European Politics*, Vol. 16, No. 3.

Nationalencyklopedin. (1990). Band 2. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet. *Verksamhetsberättelse för år 1997*, 1998-02-24, Dnr 6/98. Miljödepartementet.

Nord Nytt 13 augusti 1997. Regionala Nyheter SVT.

Nord Nytt 22 augusti 1997. Regionala Nyheter SVT.

Oskarsson, Maria (1991) *Kvimor, män och kärnkraft*. Statens kärnbränslenämnd, Rapport 50. Augusti 1991. Stockholm: Allmänna förlaget.

Putnam, R. (1992). *Making democracy work : civic traditions in modern Italy*. Princeton, N.J. : Princeton University Press

SCB, Statistiska Centralbyrån (1980) *Resultat från folkomröstningen om kärnkraft den 23 mars 1980*. Statistiska Meddelanden BE 1980:5, SCB, Stockholm.

Sjöberg, L. (1995) "Riskupplevle", i Grimvall, G. och Lindgren, O. (red.) *Risker och bedömningar*. Studentlitteratur, Lund.

SKB-rapport R-97-06. *Kärnavfallsfrågan: SKB:s perspektiv på beslutsprocessen*. 1997. (2:a uppl.)

SKB, Svensk Kärnbränslehantering AB (1995) *Förstudie Malå. Dokumentation av referensgruppens arbete*. Projektrapport PR D-95-009. SKB, Stockholm.

SKB, Svensk Kärnbränslehantering AB (1996a) *Förstudie Malå. Slutrapport*. SKB, Stockholm.

SKB, Svensk Kärnbränslehantering AB (1996b) *Så tar vi hand om Sveriges radioaktiva avfall. Verksamheten 1996*. SKB, Stockholm.

SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige : Maktutredningens huvudrapport*. Allmänna förlaget, Stockholm.

SOU 1995:50. *Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995*. Rapport av Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM). 1995. Stockholm.

SOU 1997:56. *Folket som rådgivare och beslutsfattare*. Betänkande från Folkomröstningsutredningen. 1997. Fritzes, Stockholm.

Sundqvist, G. (1991) "Demokrati och expertis: Kärnkraftens avfallsproblem inför laddningen av Ringhals 3 VEST", *Tidskrift för vetenskapsstudier* nr 4 1991. Årgång 5. Sid. 23-43.

Sundqvist, G. (1993) "Acceptans genom demokrati, marknad och vetenskap", *SOU 1993:18 Acceptans Tolerans Delaktighet*. Miljö- och naturresursdepartementet, Stockholm.

Svar Direkt. TV-Debatt 18 september 1997. SVT.

Thalén, L. *Betydelsen av hotbilder i samband med demokratiskt beslutsfattande*. 1993:83-117. I SOU 1993:18 *Acceptans, Tolerans Delaktighet - Rapport från*

seminarium i Saltsjöbaden den 3-5 mars 1992. Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM). Stockholm.

Thedéen, T. "Risker och beslut - begrepp, modeller och metoder", i Grimvall, G och Lindgren, O. *Risker och bedömningar*. (1995): 9-21. Studentlitteratur, Lund.

TV Botnia. 22 augusti 1997. Regionala Nyheter TV4.

Vedung, E. & Olofsson, P. (1997) *Lokalsamhällets beslutsfattande om kärnavfallet. Tre kommuner i norr*. SKI Rapport 97:38. Statens Kärnkraftinspektion, Stockholm.

Von Wright, G. H. *Vetenskapen och förnuftet*. 1993, 1986. Bonnier Fakta Förlag AB, Stockholm.

Skrivet material tillgängligt för innevånarna i Malå under
perioden 1997-06-06 – 1997-09-30

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
SKB	
<i>CLAB – centralt mellanlager för använt kärnbränsle</i>	5
<i>Djupförvar lokalisering. Förstudie Malå. Slutrapport</i>	129
<i>Djupförvar lokalisering. Förstudie Nyköping. Slutrapport. Preliminär. Maj 1997.</i>	186
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-027. Förstudie Malå. Beskrivning till berggrundskarta över Malå.</i>	50
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-028. Förstudie Malå. Malmer och mineraler inom Malå kommun.</i>	60
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-029. Förstudie Malå. Geofysisk dokumentation och tolkning.</i>	23
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-030. Förstudie Malå. Jordarter i Malåområdet</i>	12
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-031. Förstudie Malå. Vattenkemiskaförhållanden.</i>	9
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-034. Förstudie Malå. Omvärldsanalys – Malå i hjärtat av det riktiga Norrland.</i>	59
<i>Djupförvar. Projektrapport PR 44-94-041. Förstudie Malå. Turismens utveckling i Malå med eller utan ett djupförvar.</i>	31
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-001. Förstudie Malå. Socioekonomiska konsekvenser vid lokalisering av ett djupförvar för använt kärnbränsle.</i>	72
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-003. Förstudie Malå. Hydrogeologisk Beskrivning.</i>	25
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-004. Transportmöjligheter till ett djupförvar i Malå kommun.</i>	59

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-005. Förstudie Malå. Samhällsplanering och markanvändning.</i>	43
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-006. Förstudie Malå. Miljöaspekter på förläggning av ett djupförvar för använt kärnbränsle och annat långlivat avfall till Malå kommun.</i>	46
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-007. Förstudie Malå. Lägesrapport. Sammanfattning av hittills utfört arbete.</i>	112
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-009. Förstudie Malå. Dokumentation av referensgruppens arbete.</i>	87
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-95-012. Förstudie Malå. Ett djupförvars konsekvenser för turism och besöksnäring – En sammanställning av tillgängliga bedömningsunderlag.</i>	36
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-96-004. Stämningar i Storuman efter folkomröstningen om ett djupförvar.</i>	53
<i>Djupförvar. Projektrapport PR D-96-009. Förstudien om lokalisering av djupförvar till Storuman. Erfarenheter och lärdomar.</i>	10
<i>Du har nog inte kunnat undgå det. (Folder)</i>	9
<i>EN SVENSK KÄRNFRÅGA. En skrift om hur vi tar hand om vårt svenska kärnavfall. (Gruppförsändelse)</i>	47
<i>Fakta Frågor Funderingar. Om hanteringen av Sveriges radioaktiva avfall. (Studiecirkelmateriel, en pärm)</i>	
<i>Fakta om... Transporter av använt kärnbränsle</i>	4
<i>Fakta om... Upparbetning och transmutation</i>	8
<i>Fakta om... Djupförvarets barriärer</i>	8
<i>Fakta om... Projekt Alternativ Studier för Slutförvar (PASS).</i>	8
<i>Finns det förutsättningar att lokalisera ett djupförvar för radioaktivt avfall till Malå kommun? En sammanfattning av SKB:s förstudie genomförd under 1994/95.</i>	11
<i>Hanteras rätt. Så här tar vi hand om Sveriges radioaktiva avfall. (Folder)</i>	13
<i>Inkapslingsanläggning för använt kärnbränsle</i>	4

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
<i>Kärnbränsle</i>	23
<i>Kärnbränsle. En FUD 95. SKB:s program för slutförvaring av Sveriges Använda kärnbränsle. En sammanfattning.</i>	7
<i>Kärnkraftavfallets behandling och slutförvaring. Program för inkapsling, geologisk djupförvaring samt forskning, utveckling och demonstration. September 1995.</i>	231
<i>LagerBladet Nr. 2 1997.</i>	4
<i>Morfeldt, C-O & Jansson, L-T. 'Marken vi står på – berggrunden, – jordtacket, grundvattnet'. 1992.</i>	79
<i>Om Sveriges radioaktiva avfall. Teknik och etik. (Folder)</i>	13
<i>På djupet. Fakta och debatt om Sveriges radioaktiva avfall.</i>	51
<i>Samtal på Sigyn. Teknik & Etik. 1997</i>	51
<i>SKB rapport R-97-02. Mars 1997. Använt kärnbränsle – Hur farligt är det? En delrapport från projektet "Beskrivning av risk".</i>	58
<i>SKB rapport R-97-06. April 1997. Långsiktig förvaring av Sveriges använda kärnbränsle. SKB:s perspektiv på beslutsprocessen.</i>	25
<i>SKB rapport R-97-08. Juni 1997 Kärnavfallsprogram i andra länder.</i>	35
<i>Kärnavfallsfrågan: SKB:s perspektiv på beslutsprocessen. 1997.</i>	24
<i>Slutförvar för radioaktivt driftavfall – SFR.</i>	15
<i>Så tar vi hand om Sveriges radioaktiva avfall. Verksamheten 1996.</i>	39
<i>Säkerhetsanalys</i>	15
<i>Transporter av radioaktivt avfall.</i>	11
<i>Utveckling. Arbetsrapport U-96-13. Kärnavfallsprogram i andra länder.</i>	35
<i>Verksamhet 1994. Det svenska systemet för radioaktiva avfall.</i>	39
<i>Äspölaboratoriet - en unik resurs för studier, forskning och försök kring miljön.</i>	8
<i>Verksamhet 1994. Det svenska systemet för radioaktiva avfall.</i>	39

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
SKI	
<i>Aktiviter – stråldos – farlighet. Ett informationsblad från Huvudenheten för kärnenergitillsyn vid statens strålskyddsinstitut.</i>	1
<i>Dagens beslutsprocess ur SKIs perspektiv.</i>	14
<i>DIALOG – ett spel om verkligheten. Ett informationsblad från statens kärnkraftinspektion.</i>	2
<i>Frågor och svar om använt kärnbränsle.</i>	35
<i>Här lagras använt kärnbränsle i 40 år. Ett informationsblad från statens kärnkraftinspektion</i>	2
<i>Några av SKIs synpunkter på SKBs program för forskning, utveckling och demonstration 1992, FUD-program 92.</i>	10
<i>Projekt 90. Metoder att värdera slutförvar.</i>	15
<i>Radioaktivt avfall och SSIs tillsyn. Ett informationsblad från Huvudenheten för kärnenergitillsyn vid statens strålskyddsinstitut.</i>	1
<i>SITE -94 – ett projekt för säkerhetsanalys. Ett informationsblad från statens kärnkraftinspektion.</i>	2
<i>SKI – Statens kärnkraftinspektion. (Folder)</i>	5
<i>SKI Rapport 94:6. SITE-94 Koorision av kopparmaterial för inkapsling av radioaktivt avfall – En litteraturstudie.</i>	67
<i>SKI Rapport 95:48. Bentonit i slutförvaret - Tillverkning av bentonitblock. En litteraturstudie. September 1995.</i>	13
<i>SKI Rapport 96:48. SKIs utvärdering av SKBs FUD-program 95. Gransknings-PM.</i>	125
<i>SKI Rapport 96:49. SKIs utvärdering av SKBs FUD-program 95. Sammanfattning och slutsatser.</i>	27
<i>SKI Teknisk Rapport 93:29. Tillstånds- och lokaliseringsregler för kärnavfallsanläggningar. Juni 1993.</i>	50
<i>SKI Teknisk Rapport 91:25. SKI Projekt-90. Sammanfattning, augusti 1991.</i>	60
<i>Stråldoser och inkapsling av kärnbränsle. Ett informationsblad från Huvudenheten för kärnenergitillsyn vid statens strålskyddsinstitut.</i>	1

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
<i>Strålskydd och slutförvar för kärnbränsle. Ett informationsblad från Huvudenheten för kärnenergitillsyn vid statens strålskyddsinstiut.</i>	2
<i>Säkerhetsanalys. Så analyseras riskerna vid slutförvar av kärnavfall</i>	34
<i>Transport av använt kärnbränsle. Ett informationsblad från Huvudenheten för kärnenergitillsyn vid statens strålskyddsinstiut.</i>	1
<i>Transport av använt kärnbränsle. Ett informationsblad från statens kärnkraftinspektion.</i>	2
<i>Vi är dina vakande ögon. Slutförvaring av använt kärnbränsle.</i>	2
Malå kommun	
<i>Fakta om Malå kommun 1996. (Folder)</i>	32
<i>Granskning i Malå. Frågor och svar om djupförvar. Lokala arbetsgruppens fristående granskning av SKB:s förstudie.</i>	7
<i>Granskning i Malå. Lokala arbetsgruppens fristående granskning av SKB:s förstudie.</i>	8
<i>Granskning pågår.... (innehåller en enkät från Malå kommun)</i>	3
<i>Kommunal information inför folkomröstningen i Malå 1997.</i>	2
SSI	
<i>Transport av använt kärnbränsle</i>	1
<i>Aktivitet – stråldos – farlighet. Nr 1 november 1994</i>	1
<i>Radioaktivt avfall och SSIs tillsyn. Nr 2 november 1994</i>	1
<i>Strålskydd och slutförvar för kärnbränsle</i>	2
<i>Stråldoser och inkapsling av kärnbränsle. Nr 5, september 1995</i>	1
<i>En liten faktabok om strålning. (liten folder)</i>	10
Ja-gruppen	
<i>Ja-gruppen i Malå.</i>	2
<i>Malå - uttalanden. 25 juli 1997</i>	3

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
Opinionsgruppen – (Nej-gruppen)	
<i>DÄRFÖR NEJ!!</i>	2
<i>Information från opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå.</i>	5
<i>Malå säger Nej! 21 september.</i>	1
<i>Opinionsgruppens debattsidor på Internet. Utskrift (hem1.passagen.se/opgrupp/main2.htm), 14 debattinlägg.</i>	14
<i>Till mötesdeltagare på Malåborg 20/9-97</i>	1
<i>Välkommen till Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå på Internet. Utskrift av introduktion till opinionsgruppens hemsida (hem1.passagen.se/opgrupp/main2.htm)</i>	3
<i><u>Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå. Sammandrag 21-22/7 1997</u></i>	10
Greenpeace	
<i>Dagbok från Malå. Utskrift från Greenpeace hemsida.</i>	32
<i>Det radioaktiva arvet.</i>	6
<i>KBS-3 En kritisk analys. Philip Richardson. BSc Cgeol FGS May 1995.</i>	
<i>KBS-3 Ett steg framåt två steg tillbaks. En kritisk analys II. Philip Richardson, BSc Cgeol FGS May 1996.</i>	32
<i>Malå Mot Evigheten. Greenpeace i Malå. Utskrift från Greenpeace hemsida</i>	14
<i>Myt och sanning (Flygblad)</i>	
<i>Nej till atomsöppning i Malå.</i>	1
<i>Pressmeddelande 970921. 'Greenpeace kommenterar folkomröstningen i Malå'. Vänta inte på nästa LARM!</i>	8
Miljödepartementet	
<i>Synpunkter på utkast till minnesanteckningar från mötet 1997-11-27 med Nationellt MKB-forum på kärnavfallsområdet.</i>	29
<i>Nationelle Samordnaren ger sin syn på samrådsarbetet på det nationella planet.</i>	12

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
<i>Umfrage SMA-Endlager Wellenberg Zwischenbericht. August 1995 (Från Olof Söderberg)</i>	22
SIFO AB	
<i>Folkomröstningen i Storuman.</i>	100
Övrigt	
<i>Anteckningar från Mulåmöten. Del två. 'Pensionärsträff på Malåborg 13/8 1997'</i>	3
<i>Hedberg, Per 'Kärnavfall – Nej tack!'</i>	17
<i>Institutionen för medier och kommunikation. 'Opinionsbildningen – En kärnfråga'</i>	24
<i>Kärnavfallsfondens styrelse. 'Årsredovisning 1996'</i>	16
<i>Kärnavfallsprogrammet. Producentansvar och statlig tillsyn. (RRV).</i>	109
<i>Kärnkraftsavfall. Avfallskedjan redovisar kritisk faktabakgrund – slutsatser. Maj 1987.</i>	39
<i>Skogen och Kemin. Gruvorna och stålet. '100 frågor och svar om energi och el, om jobb och framtid'</i>	20
<i>SOU 1993:18. 'Acceptans, Tolerans, Delaktighet'. Rapport från seminarium i Saltsjöbaden den 3-5 mars 1992. Rapport av Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM).1993.</i>	237
<i>SOU 1993:67 'Slutförvaring av använt kärnbränsle' 1993. KASAMS yttrande över SKBs FUD-Program 92</i>	77
<i>SOU 1995:50. 'Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995' Rapport av Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM).1995.</i>	151
<i>SOU 1995:90. 'Kärnavfall och Miljö' Rapport av Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM).1995.</i>	275
<i>SOU 1996:101. 'Kärnavfall, teknik och platsval' KASAMs yttrande över SKBs FUD-Program 95. Rapport av Statens råd för kärnavfallsfrågor (KASAM).1996.</i>	67
<i>Strålskydds- och säkerhetsmyndigheterna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige 1993. 'Slutförvaring av högaktivt radioaktivt avfall. Några grundkriterier'</i>	44

<u>Titel:</u>	<u>Sidantal</u>
<i>100 Frågor och Svar om energi och el, om jobb och framtid. Skogen och Kemin Gruvorna och Stålet</i>	18
<i>Att ta ansvar (folder) Miljöförbundet Jordens Vänner</i>	4
<i>Har du hör talas om någon annan planet där vi kan leva? (folder) Miljöförbundet Jordens Vänner</i>	1
<i>Hej har du tid i 5 minuter. Flygblad Carina Forsgren</i>	
<i>Dnr. 30/97 Oklarheter i beslutsprocessen för ett djupförvar för högaktivt kärnavfall. LKO –Lokal kompetensuppgygnad projekt inkapsling. Juni 1997</i>	11
<i>Utlåtande ang. det kommunala vetot i lagen om hushållning med naturresurser m.m.</i>	13
<i>Den nationelle samordnarens program – gjort och ogjort. Inför beslutsseminariet i Umeå 8-10 april 1997. Olof Söderberg</i>	
<i>Om systematiken i arbetet inför ett djupförvar för använt kärnbränsle. Inför beslutsseminariet i Umeå 8-10 april 1997. Olof Söderberg</i>	
<i>Dnr 10/97 Verksamhetsberättelse för perioden 1 juni – 31 december 1996.</i>	

Tidningsartiklar

Tidning och titel

*Västerbottens Folkblad 6/6 1997 'Greenpeace skräckpropaganda görs med en kärnavfalls-
snusdosa.'*

Västerbottens Folkblad 10/6 1997 'Positivt för Malå om SKB får bli kvar'

Västerbottens Folkblad 11/6 1997 'Malå blir soptipp för kärnavfall'

Västerbottens Kuriren 13/6 1997 'Malåbor, rösta nej till SKB:s inviter i höst!'

Västerbottens Folkblad 14/6 1997 'Malåungdomar kvar efter utbildningen'

Västerbottens Folkblad 14/6 1997 'Slutförvaring kan inte försvaras'

Västerbottens Folkblad 19/6 1997 'Osakliga påståenden från Malå om SKB:s verksamhet'

Titel:Sidantal

Västerbottens Folkblad 20/6 1997 'Nej, jag har inte förblindats av SKB'

Västerbottens Folkblad 20/6 1997 'Varför denna tro på vissa experter'

Västerbottens Folkblad 24/6 1997 'Om Malå säger ja kan kommunen tvingas ta emot utländskt avfall'

Västerbottens Kuriren 26/6 1997 'Värna kärnteknisk kompetens'

Västerbottens Folkblad 30/6 1997 'Folkomröstningen handlar ju inte om slutförvaring'

Västerbottens Folkblad 30/6 1997 'Kärnavfall och snusdosor'

Västerbottens Folkblad 5/7 1997 'Felräknat om SKB:s transporter'

Västerbottens Folkblad 10/7 1997 'Det gäller inte bara Malå'

Västerbottens Kuriren 15/7 1997 'Tåget i Kälarne kunde haft radioaktiv last'

Västerbottens Kuriren 18/7 1997 'Öppen dialog om slutet förvar, Sigyn 97' (annons)

Västerbottens Folkblad 19/7 1997 'Öppen dialog om slutet förvar, Sigyn 97' (annons)

Västerbottens Folkblad 19/7 1997 'Stora risker med transport av farligt gods'

Västerbottens Folkblad 19/7 1997 'Sigyn lägger till med utställning'

Norra Västerbotten 19/7 1997 'Demonstranter möter Sigyn vid kajen i Holmsund'

Västerbottens Kuriren 21/7 1997 'Politisk retorik om energi'

Norra Västerbotten 21/7 1997 'Motståndare på plats i Umeå'

Västerbottens Kuriren 21/7 1997 'Sigyn möttes av kritiska malåbor'

Norra Västerbotten 23/7 1997 'Greenpeace driver skrämselpropaganda'

Västerbottens Kuriren 23/7 1997 'Kärnbränsle sprids ej vid urspårning'

Dagens Nyheter 24/7 1997 'Miljövänner har blivit lurade förr'

Västerbottens Kuriren 28/7 1997 'Havsbottnen lämplig soptipp - naturens geniala återvinningsmekanism kan lösa avfallsproblematiken'

Dagens Nyheter 31/7 1997 'Sundström tror inte på avveckling'

Titel:Sidantal

- Norra Västerbotten* 5/8 1997 'Malåbor rösta nej'
- Norra Västerbotten* 5/8 1997 'Jordbävning enda hotet mot kärnavfall'
- Norra Västerbotten* 5/8 1997 'Skrämselpropaganda'
- Västerbottens Folkblad* 8/8 1997 'Det som göms i snö...'
- Norra Västerbotten* 9/8 1997 'Stora nyheter i VF'
- Norra Västerbotten* 11/8 1997 'Malåbor informera er!'
- Norra Västerbotten* 12/8 1997 'Inga nya jobb för Malåborna'
- Västerbottens Folkblad* 13/8 1997 'Bristande demokrati i Malå'
- Västerbottens Kuriren* 13/8 1997 'Kärnavfall ingen framtid'
- Norra Västerbotten* 13/8 1997 'Samer och Greenpeace arrangerar musikfest'
- Norra Västerbotten* 13/8 1997 'Mot förstudier på samisk mark'
- Norra Västerbotten* 13/8 1997 'SM mitt i sameland'
- Västerbottens Folkblad* 14/8 1997 'Greenpeace och samer gör gemensam sak mot kärnavfall'
- Västerbottens Kuriren* 14/8 1997 'Greenpeace och samer mot kärnavfall'
- Västerbottens Folkblad* 14/8 1997 'Vår kritik har aldrig upphört'
- Norra Västerbotten* 14/8 1997 'Greenpeace vill stoppa farliga atomtippar'
- Norra Västerbotten* 14/8 1997 'Vem granskar Greenpeace?'
- Norra Västerbotten* 14/8 1997 'Smrådsorgan om kärnavfall tapper kraft – Miljöorganisationer välkomna'
- Norra Västerbotten* 16/8 1997 'Iart besked vis sametåg, "ej till kärnavfall"'
- Västerbottens Kuriren* 14/8 1997 'Unga vill ha ny folkomröstning'
- Västerbottens Folkblad* 14/8 1997 'Två av tre vill ha folkomröstning'
- Västerbottens Folkblad* 16/8 1997 'Malå har inte råd att säga nej till förundersökning'
- Västerbottens Folkblad* 16/8 1997 'Demonstrerade mot slutförvar'

Titel:Sidantal

- Norra Västerbotten 16/8 1997* 'Nej till kärnavfall'
- Svenska Dagbladet 17/8 1997* 'Finsk industri vill ha ett femte kärnkraftverk'
- Svenska Dagbladet 17/8 1997* 'Svenskt ansvar för atomsäkerhet i öst'
- Västerbottens Folkblad 18/8 1997* 'Världens blickar riktas mot ett kluvet Malå'
- Norra Västerbotten 18/8 1997* 'Musikfest mot kärnavfall i Malå'
- Norra Västerbotten 18/8 1997* 'Han vill dra sitt strå till stacken'
- Västerbottens Kuriren 19/8 1997* 'Olof Söderberg – SKB:s PR-man'
- Norra Västerbotten 19/8 1997* 'Greenpeace etablerar sig i Malå'
- Norra Västerbotten 19/8 1997* 'Borra i berget är inte farligt'
- Norra Västerbotten 19/8 1997* 'Sakfel om SKB:s verksamhet'
- Västerbottens Folkblad 20/8 1997* 'Greenpeace i Malå, temperaturen stiger'
- Norra Västerbotten 20/8 1997* 'Malåröstningen viktig för världen'
- Norra Västerbotten 21/8 1997* 'Bort från Norrland SKB!'
- Västerbottens Folkblad 21/8 1997* 'Nejsägare - sluta med er skrämselfpropaganda'
- Norra Västerbotten 22/8 1997* '"Dåligt Greenpeace", malåborna rasar mot uppsatta klistermärken"
- Norra Västerbotten 22/8 1997* 'Klent intresse i Malå för finskt slutförvar'
- Norra Västerbotten 22/8 1997* 'Oeniga kommunpolitiker i Malå'
- Norra Västerbotten 23/8 1997* 'Rovdrift på Norrlands tillgångar'
- Norra Västerbotten 23/8 1997* 'Inte bara oskyldiga borrhål i Malå'
- Norra Västerbotten 23/8 1997* 'Vi är många som säger NEJ! ...till en fortsatt platsundersökning i Malå (vi hade bara råd med en bild) Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå' (annons)
- Norra Västerbotten 25/8 1997* 'Malås framtid - med eller utan SKB'
- Norra Västerbotten 25/8 1997* 'Ja eller nej till SKB den 21 september'

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 25/8 1997 'Malåval om kunskap'

Norra Västerbotten 25/8 1997 'Svar till SKB'

Norra Västerbotten 26/8 1997 'Malåpolitiker inför moderatstämma: Norrlands inland en skyddad verkstad'

Norra Västerbotten 26/8 1997 'Forskning ger säkrare slutförvar'

Norra Västerbotten 26/8 1997 'Lättsålda argument'

Norra Västerbotten 27/8 1997 'Undersökning bland malåungdomar: Många vill starta eget, men...'

Norra Västerbotten 27/8 1997 'Valet avgör inte Malås framtid'

Norra Västerbotten 27/8 1997 'Stockholmare om Malå'

Norra Västerbotten 27/8 1997 'Greenpeace kvar i trotsåldern'

Västerbottens Kuriren 27/8 1997 'Förnuftiga malåbor säger ja till SKB-undersökningen!'

Norra Västerbotten 29/8 1997 'Nej i Malå stoppar viktig information'

Norra Västerbotten 30/8 1997 'Ja-röst gynnar Malås utveckling'

Norra Västerbotten 30/8 1997 'Absurt uttande om Greenpeace'

Västerbottens Kuriren 30/8 1997 'Valet i Malå ett sammanbrott för demokratin'

Västerbottens Kuriren 30/8 1997 'Ska Norrland bli sopstation?'

Norra Västerbotten 1/9 1997 'Alternativ energi ger arbetstillfällen'

Norra Västerbotten 2/9 1997 'Ändamålen helgar medlen'

Norra Västerbotten 2/9 1997 'Snälla, säg nej!'

Norra Västerbotten 2/9 1997 'Så görs en platsundersökning'

Norra Västerbotten 2/9 1997 'SKB har beskrivit kraven'

Västerbottens Folkblad 2/9 1997 'Folkomröstningen i Malå kan bli två'

Norra Västerbotten 3/9 1997 'Beror Malås utveckling på SKB?'

Norra Västerbotten 3/9 1997 'Skjut på frågan om avfallsförvaring!'

Titel:Sidantal

Västerbottens Folkblad 4/9 1997 'Många frågor om kärnavfall. Miljöminister prisade miljöarbetet vid sitt besök i Umeå'

Norra Västerbotten 4/9 1997 'Hemlig lagringsplats bäst?'

Norra Västerbotten 5/9 1997 'Fram med fakta, Leijon!'

Västerbottens Folkblad 5/9 1997 'Ungdomarna skall börja engagera sig i kärnfrågan'

Norra Västerbotten 6/9 1997 'Malåungdomar får råd inför folkomröstningen, "Gå på er egen känsla"'

Norra Västerbotten 6/9 1997 'Malåvalet demokratis sammanbrott'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Aktivister slog till på torget i Malå, hissade protestflagg'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Genomskådad bluff'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Malå centrum för teknikutveckling'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Svar från Greenpeace'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Svar från SKB'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Låt avfallet vila'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Låt experter avgöra'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Be om ursäkt'

Norra Västerbotten 8/9 1997 'Skithålet redan gjort'

Västerbottens Folkblad 8/9 1997 'Ja-röst är positivt för Malå'

Norra Västerbotten 9/9 1997 'Inte bara en Malåfråga'

Norra Västerbotten 9/9 1997 'Därför röstar jag ja'

Dagens Nyheter 10/9 1997 "'Forsmark lämplig slutförvar"'

Norra Västerbotten 10/9 1997 'Satsa på andra alternativ för Malå!'

Norra Västerbotten 10/9 1997 'Avslöjande debatt på Malåborg'

Norra Västerbotten 10/9 1997 'Pengar till ja- och nej-sidorna'

Norra Västerbotten 10/9 1997 'Malåbo med framtidstro'

Titel:Sidantal

- Västerbottens Folkblad 10/9 1997* 'Forsmark kan vara lämpligt för slutförvar'
- Västerbottens Folkblad 10/9 1997* 'Cancerrisken vid Barsebäck utreds'
- Västerbottens Kuriren 10/9 1997* "'Slutförvar i Forsmark'"
- Norra Västerbotten 11/9 1997* 'Dramatisk afton i Malå - rösträkning inför publik'
- Norra Västerbotten 11/9 1997* 'Fel att dröja med avfallsbeslutet'
- Norra Västerbotten 11/9 1997* 'Vi är inte SKB:s lakejer!'
- Västerbottens Folkblad 12/9 1997* 'Ja-sidan vill få fart på soffliggarna'
- Norra Västerbotten 12/9 1997* 'Frågor inför omröstningen'
- Norra Västerbotten 12/9 1997* 'Insatt i myglandet...?'
- Norra Västerbotten 12/9 1997* 'Skrämselpropaganda'
- Norra Västerbotten 12/9 1997* 'Avfallsbunker i cement?'
- Västerbottens Folkblad 12/9 1997* 'Enda rätta i Malå: avbryt processen'
- Västerbottens Folkblad 12/9 1997* 'Ja-sidan vill få fart på soffliggarna'
- Västerbottens Kuriren 12/9 1997* 'Syna SKB:s bluff!'
- Västerbottens Kuriren 12/9 1997* 'Anna Lindh vill inte ge oss besked om Malås vetorätt'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Gruvnäringen visar vägen för Malå'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Lösryckt sifferexercis är meningslös'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'En möjlighet för Malåborna'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Laga i bergrum'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'På väg mot slutförvar?'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Magstark hopblandning'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Ser herrarna inga nackdelar'
- Norra Västerbotten 13/9 1997* 'Tänk om?'

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 13/9 1997 'Ja till undersökning'

Norra Västerbotten 13/9 1997 'SKB har delat ut mjukisdjur'

Norra Västerbotten 13/9 1997 'Säkra kärnreaktorer'

Norra Västerbotten 13/9 1997 'Låt fler rösta'

Norra Västerbotten 13/9 1997 'Tänk på barnen'

Norra Västerbotten 13/9 1997 'Fel om pengar till ja och nej'

Västerbottens Folkblad 13/9 1997 'Orimliga dosuppgifter'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'Folkomröstningen'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'NV på plats i Oskarshamn. Här lagras atomsopor i dag'

Norra Västerbotten 15/9 1997 "'Mer kunskap är inte fel" – Samen Leif skulle välkomna en platsundersökning i Malå'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'De lever i skuggan av kärnkraften'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'Malåbor i Oskarshamn "'Vi känner oss inte mutade"'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'Malåsame jagar säker plats'

Norra Västerbotten 15/9 1997 'EU bestämmer om slutförvar i Malå'

Västerbottens Kuriren 15/9 1997 'March mot atomavfall i Malå'

Norra Västerbotten 16/9 1997 "'Vi slänger oss på rälsen framför atomsoporna"'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Det här står kampanjgrupperna för'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Malåbor får inte poströsta'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Jordens Vänner är Malås vänner'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Satsa på nya metoder att oskadliggöra kärnavfallet'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Varför så bråttom SKB?'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Bränslebehållarnas styrka'

Norra Västerbotten 16/9 1997 'Valet i Malå inget val av metod'

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 17/9 1997 "Atomsopor inget orosmoln" / "Risken för sabotage största hotel"

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Ett olycksscenario, platsen spärras av direkt'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Lennart körde 130 mil för att delta i debatten'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Inget löfte om en andra folkomröstning'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Mångmiljonrullning inför valet'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Fel lägga ansvaret på Malåborna'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'En märklig Malådebatt'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Låt er inte luras'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Låt oss unga rösta'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Är Malåfrågan så stor?'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Experter löser kärnfrågan'

Norra Västerbotten 17/9 1997 'Greenpeace rockfest?'

Västerbottens Folkblad 17/9 1997 'SKB-undersökning stor vinst för Malå'

Västerbottens Folkblad 17/9 1997 'S-ja på söndag'

Västerbottens Kuriren 18/9 1997 'Kärnfrågan som delar Malå kommun / Het slutspurt väntar i Malå'

Västerbottens Kuriren 18/9 1997 'I Sorsele hoppas vi på ett nej'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Djupförvar i Malå, en för svår fråga. Neutral utredare tycker platsundersökning ska komma före folkomröstning'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Osäker folkomröstningen'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Vad röstar man om in Malå'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Det handlar om mer än jobb'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Använd mindre bokstäver'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Ja med öppet sinne'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Det handlar inte bara om Malå'

Titel:Sidantal

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Tänk efter före!'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Inte avgörande'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Ja - en chans till uppsving'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Låt er inte duperas!'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Ja för jobb'

Västerbottens Folkblad 18/9 1997 'Vem granskar Greenpeace?'

Norra Västerbotten 18/9 1997 'Lagtext bryter folkets och kommunens rätt. Regeringen avgör lagringsplats'

Norra Västerbotten 18/9 1997 '"Varför ska avfallet hit om det är ofarligt?"'

Norra Västerbotten 18/9 1997 'Maläpolitiker och kostnader'

Norra Västerbotten 18/9 1997 'Tänk på oss unga i Malå!'

Norra Västerbotten 18/9 1997 'SKB arbetar endast med folket stöd'

Norra Västerbotten 18/9 1997 'Miljöteknik möjlig framtidsväg i Malå'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Jämnt val avgör Malås framtid'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'På söndag kan SKB i Malå vara historia'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Utredning kritiseras'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Extrapoliser till Malå'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Demonstration i dag'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Ja-sidan bergsäkra på seger'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Nej-sidan tror det blir målfoto'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Konstigt att det räknas som skit i Varberg, men inte i Malå'

Västerbottens Folkblad 19/9 1997 'Satsa på miljöteknik'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Två familjer, två åsikter / Malå numera en delad kommun'

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 19/9 1997 '- JA, det handlar om vi ska få jobb'

Norra Västerbotten 19/9 1997 '- NEJ, atomspor det farligaste som finns'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Alla tiders insändarrekorde'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Miljödebatt på villovägar'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Häftig kritik mot granskningsgruppens informationsblad'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Fp vill flytta Bergmästaren till Malå'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Kronofogden tog valskylt'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'SKB kan ge draghjälp åt Malåföretag'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'Fakta inte avfall till Västerbotten!'

Norra Västerbotten 19/9 1997 'En platsundersökning kan aldrig bli något nytt Tjernobyli. Inte ett djupförvar heller. Vi röstar Ja den 21 september' (annons)

Dagens Nyheter 19/9 1997 'Malå röstar om slutförvar, Nejsidan leder. Sista ordet ändå inte sagt om folkomröstningsresultatet / Delade läger inför ödesvalet'

Svenska Dagbladet 19/9 1997 'Malåborna säger sitt om kärnavfallet / Malåborna har tröttnat på avfallsdebatten.'

Svenska Dagbladet 19/9 1997 'Greenpeace vill inte gräva ned kärnavfallet'

Svenska Dagbladet 19/9 1997 'Statens kärnkraftsinspektion tär på förtroendet'

Västerbottens Kuriren 20/9 1997 'Nej-sidan avstår slutdebatt'

Västerbottens Kuriren 20/9 1997 'Folkomröstning även efter platsundersökning'

Västerbottens Folkblad 20/9 1997 'Gå och rösta!'

Västerbottens Folkblad 20/9 1997 'Nej-grupp säger nej till debatt'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Regeringskansliet bekräftade' (annons)

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Vi har en sak gemensamt - i morgon röstade vi ja till en platsundersökning i Malå!' (annons)

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Malåföretagare röstar JA - för utveckling och framtidstro. Vi tror på svensk forskning och industri' (annons)

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Nej-sidan hoppar av slutdebatt'

Norra Västerbotten 20/9 1997 "'Avsätt alla radioaktiva politiker'"

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Vi har inte brättom'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Synd om Ja-gruppen'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Malåfrågan är stor!'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Blank röst är klokast'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Självklart ja!'

Norra Västerbotten 20/9 1997 'Verka för ny folkomröstning'

Norra Västerbotten 22/9 1997 'NEJ-SIDAN VANN! 1407 nej - 1140 ja i Malå /Nej-sidan segerjublar'

Norra Västerbotten 22/9 1997 '...och det var en jämn ström till vallokalererna'

Norra Västerbotten 22/9 1997 'Neutralt budskap från högtalarbilen, Gå och rösta!'

Västerbottens Folkblad 22/9 1997 'MALÅ SA NEJ / 55 procent sa NEJ till kärnavfall i Malå, Ja-sidan pratar om skandal och att nej sidan lurats'

Västerbottens Folkblad 22/9 1997 'Soffliggare sällsynta i Malå'

Västerbottens Kuriren 22/9 1997 'Malåbor säger nej'

Västerbottens Kuriren 22/9 1997 'Låg profil på valdagen'

Norra Västerbotten 22/9 1997 'Ett nej som förpliktar'

Dagens Nyheter 22/9 1997 'Ödesfråga fick många att rösta, Slutförvar för kärnbränsle splittrar kommunen'

Västerbottens Folkblad 23/9 1997 'Dagen efter kvällen före / Bittra känslor hos ja-sidan dagen efter'

Västerbottens Folkblad 23/9 1997 'SKB stänger och tackar för sig'

Västerbottens Folkblad 23/9 1997 'Blir det kommunalt veto?'

Västerbottens Folkblad 23/9 1997 'Malå stretar vidare'

Västerbottens Kuriren 23/9 1997 "'Vi är åter på ruta ett'"

Titel:Sidantal

Västerbottens Kuriren 23/9 1997 'Nej blickar framåt'

Västerbottens Kuriren 23/9 1997 'Kluven bygd ändå inte delad'

Västerbottens Kuriren 23/9 1997 'Klokt beslut i Malå'

Norra Västerbotten 23/9 1997 'Ja-sägare dagen efter i Adak "Jag är besviken"'

Norra Västerbotten 23/9 1997 'I Adak går livet vidare'

Norra Västerbotten 23/9 1997 'SKB hoppas på nya kommuner'

Dagens nyheter 23/9 1997 'Utskick retade väljarna. Kommunens ja-kampanj kan ha avgjort folkomröstningen om slutförvarin'

Dagens nyheter 23/9 1997 'Oskarshamnarna har vanan inne'

Norra Västerbotten 24/9 1997 'Efter förlusten i Malå, SKB byter taktik'

Norra Västerbotten 24/9 1997 '"Malå kunde blivit ledande"'

Västerbottens Folkblad 24/9 1997 'SKB försöker hitta nya vägar till slutförvar'

Västerbottens Kuriren 24/9 1997 'Heja Malå, ni gjorde det enda raka!'

Västerbottens Folkblad 25/9 1997 '"Valresultatet gör det meningslöst fortsätta"'

Norra Västerbotten 25/9 1997 '"Inte meningsfullt arbeta i näringslivet" Ulf hoppar av'

Norra Västerbotten 25/9 1997 'Allt fås inte för pengar'

Norra Västerbotten 25/9 1997 'Ologisk miljökamp'

Västerbottens Kuriren 25/9 1997 'SKB vann - Malå förlorare'

Norra Västerbotten 25/9 1997 'Endast nya jobb ger Malå en framtid'

Västerbottens Folkblad 26/9 1997 'Seger för demokratin'

Västerbottens Folkblad 26/9 1997 'Umeå bör gå före Malå!'

Norra Västerbotten 27/9 1997 'Malåungdomar vill sätta fart på gubbarna!'

Västerbottens Folkblad 30/9 1997 'Gäller framtiden'

Norra Västerbotten 30/9 1997 'Malå kommunen vill ena ja- och nej-grupperna "Nu ska vi gå vidare"'

Titel:Sidantal

Norra Västerbotten 30/9 1997 'I folkomröstningens spår Ytterligare två avhopp i Malå'

Norra Västerbotten 30/9 1997 "'Kungäbesök löser allt!'"

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

1. Omstruktureringar och beskattning. Fi.
2. Tänder hela livet
– nytt ersättningssystem för vuxentandvård. S.
3. Valfärdens genusansikte. A.
4. Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. A.
5. Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. A.
6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. A.
7. Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. Fi.
8. Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. S.
9. Integritet – Effektivitet – Skattebrott. Fi.
10. Campus för konst. U.
11. Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. U.
12. Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. Fi.
13. Säkrare kemikaliehantering. Fö.
14. E-pengar – näringsrättsliga frågor. Fi.
15. Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. M.
16. När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. S.
17. Samordning av digital marknad TV. Ku.
18. En gräns – en myndighet? Fi.
19. IT och regional utveckling.
120 exempel från Sveriges län. K.
20. IT-kommisionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. K.
21. Problem med inbyggda system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT-kommisionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. K.
22. Försäkringsgaranti.
Ett garantisystem för försäkringsersättningar. Fi.
23. Staten och exportfinansieringen. N.
24. Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv. Översyn av fiskeriadministrationen m.m. Jo.
25. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.
+ 4 st bilagor. S.
26. Från hembränt till Mariakliniken.
– fakta om ungdomar och svartsprit. S.
27. Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. Fi.
28. Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. S.
29. 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. UD.
30. Utlandsstyrkan. Fö.
31. Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. S.
32. Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. S.
33. Historia, ekonomi och forskning.
Fem rapporter om idrott. In.
34. Företagare med restarbetsförmåga. S.
35. Förfordningar till miljöbalken. + Bilagor. M.
36. Identifiering och identitet i digitala miljöer
– Referat från en hearing den 12 november 1997, IT-kommisionens rapport 4/98. K.
37. Den framtida arbetsskadeförsäkringen. S.
38. Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. S.
39. Det finsk-svenska gränsälvsamarbetet. M.
40. BROTTSOFFER.
Vad har gjorts? Vad bör göras? Ju.
41. Läkemedelsinformation för alla. S.
42. Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. Fö.
43. Hur skall Sverige må bättre?
– första steget mot nationella folkhälsomål. S.
44. En samlad vapenlagstiftning. Ju.
45. Sotning i framtiden. Fö.
46. Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. Ju.
47. Bulvaner och annat. Ju.
48. Kontrollerad och ifrågasatt?
– intervjuer med personer med funktionshinder. S.
49. Konsekvenser av att taxifreesäljningen avvecklas inom EU. K.
50. De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. S.
51. Vuxenutbildning och livslångt lärande.
Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. U.
52. Utstationering av arbetstagare. A.
53. Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. N.
54. Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommisionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet.
Rotundan, Rosenbad 1997-11-18.K.
55. Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratikutredningens skriftserie. SB.
56. Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. Fi.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

- 57. DUKOM Distansutbildningskommittén.
Utvärdering av distansutbildningsprojekt med
IT-stöd. U.
- 58. IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier.
IT-kommissionens rapport 6/98. K.
- 59. Räddningstjänsten i Sverige
– Rädda och Skydda. Fö
- 60. Kring Hallandsåsen. M.
- 61. Livsmedelstillsyn i Sverige. Jo.
- 62. Kampanj med kunskaper och känslor. Om
kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997. M.

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Demokratis räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. [55]

Justitiedepartementet

BROTTSOFFER

Vad har gjorts? Vad bör göras? [40]

En samlad vapenlagstiftning. [44]

Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. [46]

Bulvaner och annat. [47]

Utrikesdepartementet

1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn [29]

Försvarsdepartementet

Säkrare kemikaliehantering. [13]

Utländsstyrkan. [30]

Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. [42]

Sotning i framtiden. [45]

Räddningstjänsten i Sverige

– Rädda och Skydda [59]

Socialdepartementet

Tänder hela livet

– nytt ersättningssystem för vuxentandvård [2]

Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och

Systembolagets produkturval. [8]

När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. [16]

Tre städer. En storstadspolitik för hela landet

+ 4 st bilagor. [25]

Från hembränt till Mariakliniken.

– fakta om ungdomar och svartsprit [26]

Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. [28]

Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. [31]

Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. [32]

Företagare med restarbetsförmåga. [34]

Den framtida arbetsskadeförsäkringen. [37]

Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. [38]

Läkemedelsinformation för alla [41]

Hur skall Sverige må bättre?

– första steget mot nationella folkhälsomål [43]

Kontrollerad och ifrågasatt?

– intervjuer med personer med funktionshinder. [48]

De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under

1900-talet och annat underlagsmaterial till

Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. [50]

Kommunikationsdepartementet

IT och regional utveckling

120 exempel från Sveriges län [19]

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen

för digitala medier. Andrakamarsalen,

Riksdagen 1997-10-24. [20]

Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet.

Hearing anordnad av IT kommissionen i

samverkan med Industriförbundet och Statskontoret

1997-11-14. [21]

Identifiering och identitet i digitala miljöer

– Referat från en hearing den 12 november 1997

IT-kommissionens rapport 4/98. [36]

Konsekvenser av att taxefreesäljningen avvecklas inom EU [49]

Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt

för mindre företag. Ett rådsdrag anordnat av

IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikations-

departementet, Närings- och handelsdepartementet

och Industriförbundet. Rotundan. Rosenbad 1997-11-18.

[54]

IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarioer.

IT-kommissionens rapport 6/98. [58]

Finansdepartementet

Omstruktureringar och beskattning. [1]

Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. [7]

Integritet – Effektivitet – Skattebrott. [9]

Självdeklaration och kontrolluppgifter

– förenklade förfaranden. [12]

E-pengar – näringsrättsliga frågor. [14]

En gräns – en myndighet? [18]

Försäkringsgaranti.

Ett garantisystem för försäkringsersättningar [22]

Nya ledningsregler för bankaktiebolag och

försäkringsbolag. [27]

Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa

och tillfälligt arbete. [56]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Utbildningsdepartementet

Campus för konst [10]
Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. [11]
Vuxenutbildning och livslångt lärande
Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. [51]
DUKOM Distansutbildningskommittén.
Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. [57]

Jordbruksdepartementet

Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv.
Översyn av fiskeriadministrationen m.m. [24]
Livsmedelstillsyn i Sverige. [61]

Arbetsmarknadsdepartementet

Valfärdens genusansikte. [3]
Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. [4]
Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. [5]
Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. [6]
Utstationering av arbetstagare. [52]

Kulturdepartementet

Samordning av digital marksänd TV. [17]

Närings- och handelsdepartementet

Staten och exportfinansieringen. [23]
Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. [53]

Inrikesdepartementet

Historia, ekonomi och forskning.
Fem rapporter om idrott. In. [33]

Miljödepartementet

Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. [15]
Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. [35]
Det finsk-svenska gränsälvsarbetet. [39]
Kring Hallandsåsen. [60]
Kampanj med kunskaper och känslor. Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997 [62]

Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet (M 1996:C)

I maj 1996 utsåg regeringen en Nationell samordnare på kärnavfallsområdet. Uppdraget innebär att främja samordningen av de informations- och utredningsinsatser som kommuner berörda av Sverns Kärnbränslehantering AB:s studier avseende lokalisering av använt kärnbränsle och kärnavfall finner nödvändiga.

Svensk Kärnbränslehantering AB genomförde åren 1993–1996 en förstudie om förutsättningarna att lokalisera ett djupförvar för använt kärnbränsle inom Malå kommun. Efter beslut av kommunfullmäktige anordnades i september 1997 en kommunal folkomröstning. Frågan som ställdes till väljarna var: "Ska Svensk Kärnbränslehantering AB få fortsätta söka plats för djupförvar av använt kärnbränsle i Malå kommun?". Resultatet av folkomröstningen innebar att nej-sidan segrade med 54 % av rösterna mot 44 % för ja-sidan.

I samråd med företrädare för Malå kommun har den Nationelle samordnaren uppdragit åt Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet att studera opinionsbildningsprocessen i samband med folkomröstningen och att redovisa resultaten i en rapport. Slutsatser och åsikter som framförts i föreliggande rapport är forskarnas egna och behöver inte nödvändigtvis sammanfalla med uppdragsgivarens.

Rapporten bedöms vara av generell intresse, eftersom den belyser villkoren för ett demokratiskt beslutsfattande i frågeställningar av stor betydelse för invånare i en kommun.

Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet (M 1996:C), Miljödepartementet, 103 33 Stockholm.

FRITZES
OFFENTLIGA
PUBLIKATIONER

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM

FAX 08-690 91 91. TELEFON: 08-690 91 90

E-POST: fritzes.order@liber.se

FRITZES INTERNETBOKHANDEL: www.fritzes.se

ISBN 91-38-20924-1

ISSN 0375-250X